

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_198734

UNIVERSAL
LIBRARY

ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆಯು ಅನೇಕ ವರುಷದ ಅನೇಕ ಕೂಡಿ

ಮುರುಕು ಮಂಟಪ

ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಕಾದಂಬರಿ

ಎಸ್. ಅನಂತನಾರಾಯಣ

1947

ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ

ಧಾರವಾಡ

ಸಂಪಾದಕರು :
ಗೋವಿಂದ ವೆಂಕಟೇಶ ಜುಳಕಿ

ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೪೭

ಬೆಲೆ : ೦—೧೨—೦

ಮಾಹಾಟಗಾರರು :
ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ, ಧಾರವಾಡ
ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕಾಲಯ, ಬೆಳಗಾವಿ

ಪ್ರಕಾಶಕರು :
ದ. ಬಾ. ಕುಲಕರ್ಣಿ
ಮನೋಹರ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ
ಧಾರವಾಡ

ಮುದ್ರಕರು :
ಎನ್. ಎಸ್. ಜಿಂ.
ವಿಜಯ ಮುದ್ರಾ
ಧಾರವಾಡ

ಅರಿಕೆ

ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯನಾಲೆ ತನ್ನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ವರುಷದಲ್ಲಿ 'ಮುರುಕು ಮಂಟಪ' ವೆಂಬ ಈ ಪುಸ್ತಕದಿಂದ ಮುಂದುವರಿದಿದೆ ಇದು ಎರಡನೆಯ ಪುಸ್ತಕ.

ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀಯುತ ಎಸ್. ಅನಂತನಾರಾಯಣ ಬಿ. ಎ. (ಆನರ್ಸ್) ವರು ಈ ಕಾದಂಬರಿಯ ಲೇಖಕರು. ಶ್ರೀಯುತರು ಆಗಲೆ ಶರತ್ಕಾದಂಬರಿ 'ಅನುವಾದಗಳ ಮೂಲಕ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಾದಂಬರಿ- 'ಪಯಣದ ಹಾದಿ ಯಲ್ಲಿ'-ಯ ಮೂಲಕ, ಈಚೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ಬಾಷದ ಹೂ' ಕವನ 'ಂಗ್ರಹದ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ವಾಚಕರಿಗೆ ಸುಪರಿಚಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕೃತಿಯನ್ನು ನಾವು ಬಹಳ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನಮ್ಮ ವಾಚಕರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೀ. ಅನಂತನಾರಾಯಣರಿಗೆ ವಂದನೆಗಳು.

ಕಾಗದ ನಿಯಂತ್ರಣವಿನ್ನೂ ಇದೆ. ಅದು ಹೋದೀತೆಂದು ಈ ವರೆಗೆ ಇದ್ದ ಯೂ ಈಗಿಲ್ಲ. ಮೊನ್ನೆ ಸರಕಾರ ವೃತ್ತಪತ್ರಿಕೆಯ ಕಾಗದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕಡೆಲಿಸಿತು ಆದರೆ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನದ ನಿಯಂತ್ರಣ ಶಾಗೇ ಇಟ್ಟಿರುವು ಾಗಿ ಸಾರಿದೆ. ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ನಾವು ಾದರೂ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಹಕರು 'ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು' ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯ ಒದಗಿಬಂದೆಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾಶನಗಳು ಇನ್ನೂ ತುಂಬಿಕೊಂಡುದನ್ನು ಗ್ರಾಹಕರು ಕಾಣುತ್ತಾ ರೆಂದು ಸೂಚಿಸ ಬಯಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ವರುಷದಲ್ಲೇ ಇದೊಂದು ಕಾದಂಬರಿ ಯಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೆರಡು ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತೆ ಹೊಸ ರುಚಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒದಗಿಸುವ ಯೋಜನೆಯೂ ಇದೆ. ಚಂದಾದಾರರು ಸಾವಧಾನ ದ ನಮ್ಮ ಸೇವೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಗಿ ವಿನಂತಿ.

ಪಾರವಾನ

೬-೧೯೪೭

ಪ್ರಕಾಶಕ

ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯನಾಲೆ

ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆಯ ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕಟನೆಗಳು

ಪತ್ರಿ ಸರಕಾರ

ಶ್ರೀ. ಮಿರ್ಜಿ ಅಣ್ಣಾರಾಯರು

ಸಾತಾರೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನೇ
ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿಸಿದ ಕಾದಂಬರಿ

ಎರಡನೆಯ ಸಂಬಂಧ

ಶ್ರೀ. ಎನ್. ಕೆ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ

ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ

ಮೊದಲ ಮಾತು

ಇದು ನನ್ನ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾದಂಬರಿ. ನನ್ನ ಎರಡನೆಯ ಕಾದಂಬರಿ 'ಪಯಣದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ' ಈಗಾಗಲೇ ಹೊರಬಿದ್ದಿದೆ. ಅದರಂತೆಯೇ ಇದೂ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗ. ಒಂದು ನೈರ್ಮಲ್ಯ ಧಾಟಿದ ಮೇಲೆ ಯೌವನಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡುವ ಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಏನು, ಎಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರಗಿನ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಅವನ ಆಗಿನ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವೇನು, ಅವನು ಹೇಗೆ ಚಂಚಲನಾಗಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದತ್ತ ಸಾಗುವ ಮೋಡದ ತುಣಕಿನಂತಾಗುವನೆಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲು ಈ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಯತ್ನಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆನಂದನಂತಹ ಸೂಕ್ಷ್ಮಹೃದಯ, ಭಾವಗಳ ಒರೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತಿಕ್ಕಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಮನನಮಾಡುವ ಭಾವಜೀವಿ, ಕಾಲೇಜಿನ ವಿಷಮವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ಬಾಳಿನ ಪರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಜೀವನದ ವಿಚಾರಗಳ ಧಾಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಸೊರಗುತ್ತಾನೆ, ನೂರು ಬಗೆಯ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಅನುಭವಗಳಿಂದ, ನೋವಿನಿಂದ ಅವನ ಹೃದಯ ಹೇಗೆ ವಿಶಾಲವಾಗುತ್ತದೆ, ವಿಚಾರ ತಿಳಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ನೋಟ ಪಕ್ವವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದೇ ಕಾದಂಬರಿಯ ವಸ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಇದು ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಕಾದಂಬರಿ. ಮನಸ್ಸಿನ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಚಿತ್ರಣ. ಅದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನ ಘಟನೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಾಗುವ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನೋದಬೇಕೆಂದು ಸಹೃದಯ ಗೆಳೆಯ-ಗೆಳತಿಯರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕೇಳಿಕೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜಿನ ವಾತಾವರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಮಾತು ಕಟ್ಟುವಾಗಿದೆ. ಟೀಕೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಪಾತ್ರ ಪೋಷಣೆಗೆ, ಒಂದು ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಷಮನೋಭದ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಅದು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿತ್ತು. ಆನಂದನ ನಿರಸನಿ (Cynical) ನೋಟಕ್ಕೆ ಅದು ಹೇಗೆ ಕಾಣಿಸಿತೆಂಬುದರ ಆ ಚಿತ್ರಣ ಕಟ್ಟುವಾಗಿಯೇ ತೀರಬೇಕಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕ ಲಲಿತೆ—ನನ್ನ ಅಳಿದ ಅಕ್ಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಒಂದು ಮಸಕು ನೆರಳು ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಜೀವಂತ ಜನರಾದ ಪ್ರೇರಿತ ಚಿತ್ರಗಳು. ಆದರೂ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿ ಕಾಣುವ ತಪ್ಪನ್ನು ಯಾರೂ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ನನ್ನ ಆಸೆ, ಭರವಸೆ.

ನನಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೇಜನಕೊಟ್ಟ ಗೆಲೆಯ ಗೆಲತಿಯರಿಗೆ ನನ್ನ ನೆನಕೆಗಳು. ಈ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನೇದಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಲಹೆ ಕೊಟ್ಟ ಗೆಲೆಯರು, ಎಂ. ಶಂಕರ್, ಶೇಷಗಿರಿ ಮತ್ತು ರಾಮು ಇವರಿಗೂ ನನ್ನ ನೆನಕೆಗಳು. ಇದನ್ನು ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಗೆಲೆಯ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರಿಗೆ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು. ನನ್ನ ಉಳಿದ ಬರಹಗಳಿಗೆ ತೋರಿದ ವಿಶ್ವಾಸ, ಆದರಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ಇದಕ್ಕೂ ತೋರುವರೆಂದು ನನ್ನ ಎಣಿಕೆ, ನಂಬಿಕೆ.

ಇಂಟರ್ಮಿಡಿಯೇಟ್ ಕಾಲೇಜು

ಮೈಸೂರು

ಎಸ್. ಅನಂತನಾರಾಯಣ

೧—೬—೧೯೪೭

ಕಾಲದೀ ಕಾಗುಣಿತ
ಜೀವಿಗಳ ಎದೆ ಮೊರೆತ
ಎಣಿಸದೆಯೇ ಸಾಗುವುದು

—ಇದುವೆ ಬಾಳು!

ಅಕ್ಕನ ನೆನಪಿಗೆ

ಮುರುಕು ಮಂಟಪ

೧

ಕಾಲುವೆಯ ನೀರು ಸವ್ವಳವಿಲ್ಲದೆ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ನಸುಕಿನ ಮಂಜಿನ ತೆರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಸುಕುಗೊಳಿಸಿದ್ದು, ಈಗ ತೆಳ್ಳಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲು ವಯಸ್ಸಿನ ಏಳನೆಯ ತೆಂಗಿನ ತೋಟ, ದೇವಸ್ಥಾನ, ಸುತ್ತಲಿನ ಮಾವಿನ ಮರಗಳು, ಪಕ್ಕದ ಕಾಲುಹಾದಿ, ಆ ಬದಿಯ ಸ್ವಶಾಸನದ ಗೋಡೆ ಎಲ್ಲವೂ ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಮಂಜಿನ ಕೋಳಿಯ ಕೂಗಿಗೆ ದನಿಗೂಡಿಸಿದ ನಾಯಿಯ ಜೊಗಳುವಿಕೆಯ ಸದ್ದು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೂರಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಸುತ್ತಲಿನ ವೆಪ್ಪಿನ ನೆನ್ನೆಡೆಯವ ಈ ಸದ್ದಿಗೆ ಭಳಿಯಿಂದ ಸೆಡೆದ ನವಿಲುಗಳ ಕೊರಗಿನ ಕೂಗೂ ಅಗಾಗ ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಕರಣಗಳನ್ನು ತೊಳೆಯಲು ಬಂದ ಹೆಂಗಸರ ಬಳಿಯ ರ್ಕುಣಕಾರ ಅಲೆಯ ಕುಣಿತಕ್ಕೆ ತಾಳತಾಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಸಿರ ಹಬೆಹಬೆಯಾಗಿ ಮೇಲೇರುತ್ತಿತ್ತು.

“ ತಿಮ್ಮಕ್ಕ, ಆ ಶಾಲಿಗೇಸವ್ವ ? ”

“ ಅಡ್ಡೆಂಟಂತೆ—ವೈನಾಗೈತಾ ? ”

“ ಬಣ್ಣ ಎಂಗೋ— ”

“ ಕಾತ್ರೆ, ಅಂತೆ—ಅಂಗೆ ಈ ಕುಬ್ಬನೂ ಒಲಿಸ್ತೆ—ಎಂದೆ ? ”

“ ಪಸಂದಾಗದೆ. ”

ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇಬ್ಬರು ಹೆಂಗಸರ ಕೆಳಗೂ ಒಂದು ಸಿಟ್ಟುಸಿರಿನ ದನಿ ಕೇಳಿ ಬಂತು. ಇಬ್ಬರೂ ಕೊಡಗಳನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊರ

ಟರು. ನಿಟ್ಟುಸಿರಿಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿ ದಡದ ಮೇಲಿನ ಬಂಡೆಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿದ್ದ. ಕೆದರಿದ ಕೂದಲು ಬತ್ತಿದ ಗಲ್ಲ. ಯಾವುದೋ ಸಿಗಲಾರದ ಕಾಣಲಾರದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದ ಗುಳಿಬಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳು ! ಅವನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ಹೆಂಗಸರಿಬ್ಬರೂ ಗುಸಗುಸ ಎಂದುಕೊಂಡು ಒಬ್ಬರ ಮುಖವನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಇದೊಂದೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ದೂರದ ದಿಗಂತದಲ್ಲಿ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ನಟ್ಟಿತ್ತು. ಅವನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಹಗಲಿನ ಕೆಂಗಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವನದೆಯ ಆವ್ಯಕ್ತ ಕೊರಗು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

“ ಆನಂದವ್ವ ! ”

“ ಅದೇಕೆಂಗಾಗೋದ್ರೀಂತೀನಿ ”

“ ಪಾಪ ! ಮೈಸೂರ್‌ಗೋರಿ ಇದ್ದೆ ಕಲ್ತು ಬತ್ತಾರೇತ— ”

“ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮ ಕಣವ್ವಾ ಕರ್ಮ ! ಯಾರೇನ್ನಾನೇ ಮಾಡೋ ಕಾಯ್ದೆ ? ”

“ ಮದ್ದೆ ಏನು ಮಾಡಿ, ಸೊಸೆ ತಂದ್ರೆ ಸರೋಯ್ಯದೋ— ”

“ ಏಯ್, ಬುಡು ತಿಮ್ಮಕ್ಕ-ಆ ಎದ್ದೀಂತ ಬಂದೋಳೂ ಮರ್ಗೋಕೆ ”

“ ಪಾಪ ! ಪಾರೋತಮ್ಮಾವ್ರು ಏಸೊಂದು ದುಕ್ಕಾ ಪಡ್ತಿರ್ಬೇಕು—
ಆಂ ”

“ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮ ಕಣವ್ವಾ, ಕರ್ಮ. ”

ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಅವನನ್ನು ಹಾದು ಹೋದರು. ಆದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಹಗಲಿನ ಕೆಂಗಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಪಾದ ಬಿಳಿಮೋಡದ ಹಿಂದೆ—ಯಾವುದೋ ದೃಶ್ಯ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ದೃಶ್ಯ-ಹಲವಾರು ದಿನಗಳಿಂದ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಕೆದಕಿ, ಬೆದಕಿ ಸಂಕಟಕ್ಕೀಡು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಆ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಒರೆಸಿ ಹಾಕಲು ಅವನಿಂದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ದಿನೇ ದಿನೇ ಅದರ ಹಿಂಸೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಭೂತದಂತೆ ಅವನನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಕೊರಗಿಸೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮಾತು—ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಸುಮಾರು ಹತ್ತು ಗಂಟೆಯ ಸಮಯ. ಕಾಲೇಜು ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ನಿಂತು ಮಾತ

ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುಕ್ಕನಹಳ್ಳಿಯ ಕೆರೆಯ ಅಲೆಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪಾವರಸದಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ದಡಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬಂದು ಬಡಿದಂತೆ ವೃಗಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅಲೆಗಳ ಏರಿಳಿತ ದೂರಕ್ಕೆ ಮಿನುಗುತ್ತಿತ್ತು. ವಗಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದವರಿಬ್ಬರೂ ಆ ಕಡೆಗೇ ತಿರುಗಿ ಅದನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳಕಿನ ಸ್ತುತಿಬಿಂಬ ಅವರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

“ ನೀವು ಹೇಳಿದುದೇ ಸರಿ, ಆನಂದ್ ” ಎಂದ ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬ ಇನ್ನೊಬ್ಬನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದ

ಆನಂದ ತನ್ನ ನೋಟ ತಿರುವದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಅವನ ವಾಗ್ವಿಗತ್ತರ ಕೊಟ್ಟ. ಮುಖದಲ್ಲಿನ ಕಟುಭಾವ ಕೊಂಚವೂ ಬದಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

“ ಮನುಷ್ಯನೇ ಹಾಗೆ! ಆಸೆ ದುರಾಸೆಗಳ ಮೂರ್ತಿ ಮನುಷ್ಯ. ಯಾವುದನ್ನೋ ಬಿಡುವುದು, ಬಯಸುವುದು, ತನಗೆ ಸಿಗಲಾರದುದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾತರಪಡುವುದು, ಒಪ್ಪಾಡುವುದು, ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದರೆ ಸೇಡಿಗಾಗಿ ಕಂಡ ಕಂಡವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಿಂಸಿಸುವುದು—ಸ್ವತಃಯೆಂದು ನಡೆವಳಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಇದಿದ್ದೇ ಇರಬಹುದು. ಸ್ವಾರ್ಥ! ಸ್ವಾರ್ಥ! ಜಗತ್ತು ಹೇಸಿಗೆಯ ನರಕವಾಗಲೂ ಇದೇ ಕಾರಣ. ”

ಆನಂದ ಉದ್ರೇಕಗೊಂಡು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿನ ವಿಷವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಾರಿದ. ಅದರೆ ಉರಿಯುಗುಳಿದಷ್ಟು ಎದೆಯ ಬೇಗ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತೇ ಮೊರಳು ಕಡಿನೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತ ಮಾತ್ರ ಮೌನವಾಗಿ ಅವನ ವಗಾತನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ಆನಂದನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಅಪ್ಪರಾಜ ಕಾಲೇಜಿನ ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದ ಸದ್ದು ಕೇಳಿ ಇಬ್ಬರೂ ಕಾಲೇಜಿನ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟರು.

ಕಾಲೇಜಿನ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರು ನಾಲ್ಕೈದು ಮಂದಿಗಳ ಗುಂಪಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರದು ಒಂದೊಂದು ಮಾತು—ಒಂದೊಂದು ಸರಣಿ

“ ಬೋ—ಆಕಗೇನಾಯ್ತೋ ? ”

“ ಆಂ, ? - ಯಾಗೋ ? ”

“ ಅವಳಿಗೆ ಕಣೋ—ಅವಳು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲೇನೋ— ನಾವು Beauty queen ಅಂತಾ ಕೂಗಿ ಭಡಾಯಿಸ್ತೀರಲ್ಲೇನೋ — ”

“ ಓಹೋ ಅವಳೇ—ಸಾಸಾಯ್ತು ”

“ ಗೊತ್ತೇ ಇತ್ತು-ಎಷ್ಟಿದ್ದರೂ Beauty queen ಅಲ್ಲೇ ! ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಕೃಪೆ ! ”

ಗುಂಪಿನ ಹುಡುಗರೆಲ್ಲಾ ಗಹಗಹಿಸಿ ನಕ್ಕರು
ಮತ್ತೊಂದು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವುದೋ ವಿಚಾರ ಚರ್ಚೆ
ಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

“ ಶಾಮಿಗೇ ವರ್ಗ ಆಯ್ತೋ ”

“ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಶಾಮಿಗೇನೋ ”

“ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಅವನಲ್ಲೇ ! ಶುದ್ಧ ಗೊಳ್ಳು ಕಣೋ ”

“ ಪಕ್ಕಾ Duncce ಅಂದರೆ ಶಾಮಿ ”

“ ಹೋದ್ರೆ ಅವನೇ ಹೋದ—ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅವ್ರವ್ವಾ ಬರ್ತಾನೆ ”

“ ಮತ್ತೆ-ಇನ್ನೊಂದು ನೋಡಿದ್ಯಾ-ಹೊಸದಾಗಿ ಇಬ್ಬು ಮೇಷ್ಟರು— ”

“ ಕಾಸಿಗೆ ದಂಡಂತಾರಲ್ಲಾ—ಆ ಜಾತಿ ”

“ ನೋಡೋ—ಏಯ್—ಅಲ್ಲಿ— ”

ಎಲ್ಲರೂ ಆ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದರು. ಮಹಡಿಯ ಮೇಲಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿ
ಯರು ಕೆಳಗಿಳಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹುಡುಗರೆಲ್ಲರ ಕಣ್ಣು ಅವರ ಮೇಲೆಯೇ
ಅವರಿಗೂ ಅದು ಗೊತ್ತು. ಅದಕ್ಕೇ ಅವರು ತಮ್ಮಿಂದಾದಷ್ಟು ಶೃಂಗಾರ
ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಸಾವಿರ ಹಸಿದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಬೀಳುತ್ತ
ವೆಂದೇ ಅವರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದ ಲೀವಿ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುದುರಿ
ಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದವಳು ಕೂಡ ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಣಿಯ ಶ್ರೀಮದ್
ಗಾಂಭೀರ್ಯ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯು
ತ್ತಿದ್ದರು.

“ ಲೇ ಸರೋಜ—ಕುಮುದ ಯಾಕೇ ಬರಲಿಲ್ಲ ? ”

“ ಏನೋಮ್ಮ—ಮೈಗೇನಾದರೂ Fever, ಗೀವರೋ ಏನೋ ”

“ No-no-no ಇಲ್ಲ ಕಣೀ—ಬೇರೆ Reason (ಕಾರಣ) ಇರಬೇಕು.

ನಿನ್ನೆ ಸಂಜೆ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದು. ”

“ ನೋಡಿದ್ಯಾ—ಮರೆತೇ ಬಿಟ್ಟೆ. ಅವಳ ಗಂಡ ನಿನ್ನೆ ರಾತ್ರಿ ಬಂದ ನಂತೆ ಅನುಸೂಯಾ ಹೇಳ್ತಾ ಇದ್ದಳು. ಅದಕ್ಕೇ—ಎಷ್ಟಿದ್ದರೂ Husband and Wife ಅಲ್ಲೇ ”

“ ಲೇ ತಾ:ದಾ-ನಿನ್ನ Lover ಇವತ್ತು ಹೊಸ ಸೂಟಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿ ದಾನೆ ”

“ ಪಾಪ ! ”

ಈ ವಾತಿಸ-ವಲ್ಲಿಯರೂ ಮುಂದೆ ಹಾದಂತೆ ಹಿಂದೆ ಹಿಂದೆ ಹುಡು ಗರೂ ತರಗತಿಗೆ ನಡೆದರು ಅನಂದನೂ ಅವನ ಜೊತೆಗಾರನೂ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೇಳಿಕೊಂಡು ತರಗತಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದರು. ತರಗತಿಯೊಳಗಿನಿಂದ ಸಂತೆಯ ಧ್ವನಿ ಕೇಳಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಹುಡುಗರು ತಮಗಿಷ್ಟಬಂದಂತೆ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಪಾ ಧ್ಯಾಯರು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ವೇದಿಕೆ ಹತ್ತಿ ಒರಲಿಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರೂ ಸದ್ದು ಮಾತ್ರ ತಗ್ಗಲಿಲ್ಲ.

• “ ಯಾವುದೋ ಆದು?—ಕೊಡೋಮ್ಮ ಇಲ್ಲಿ. ”

“ ಉಹುಂ ”

“ ಕೊಡೋಮ್ಮ ಅಂದ್ರೆ ಕೊಡಬೇಕು ನಿಮ್ಮ ತಾತನ ಗಂಟಿನೋ ಹೋಗೋದು? ” ಎನ್ನುತ್ತ ಪುಸ್ತಕ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡ

“ ಲೋ ”

“ ಏನೋ ? ”

“ ಆ ಹುಡುಗಿ ”

“ ಮೂರನೇಯವಳೇನೋ— ”

“ ಉಹುಂ—ಐದನೇಯವಳು—ರಾಧಾ ಕಣೋ ಏನು ರೋಘ್ ಪಾಕ್ತಾಳೋ— ”

“ ನಿಮ್ಮೋಳು ನೋಡು—ಇವತ್ತು— ಎಷ್ಟು ಜೆನ್ನಾಗಿದ್ದಾಳೆ— ಆ ರಂಗುರಂಗಿನ ವಾಯಿಲುಸೀರೆ— ಆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಗುಲಾಬಿ ” ಪಕ್ಕದವ ನೊಂದು ತೀವ್ರ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟ.

ಮತ್ತೊಂದು ಬೆಂಚಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಯುವಕ ತನ್ನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದವನಿಗೆ ಸೋಲಿ, ಸೋಪು, ಕ್ರೀಂ, ಸೌಡರ್ ಕೇಶನಾಶಿನಿಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ದೀರ್ಘ ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ಮುಗಿಸಿದುದೇ ತಡ ಅವನ ಪಕ್ಕದವನು, ಚಲನಚಿತ್ರಗಳು, ನಟರು, ನಟಿಯರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತಾನೂ ಕೊರೆದು ಕೊರೆತದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಕಡಿಮೆಯಿಲ್ಲನೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಕಬ್ಬಿಗೂ ತೆಪ್ಪಗಾದರು.

ಹುಡುಗಿಯರು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಹಾಸಭಾವಗಳನ್ನು ಉಳಿಸುತ್ತ ಮುಸಿ ಮುಸಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಮೂರ್ಖನ ಮಾತುಗಳು' ಎಂದು ತಮ್ಮ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬರೆದ ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಕುಹಕಗಳ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ತೋರಿಸಿ ಓದಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ನಡುನಡುವೆ ಬಳೆಗಳನ್ನು ಘಲಿಘಲಿರೆಸುತ್ತ ಸರಿಯದ ಸೆರಗನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲವೇ ಸರಿಮುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಕೊನೆಯ ಬೆಂಚಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ತನ್ನ ನಲ್ಲನಿಗೆ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನೆ ಮೀಡಿದಳು. ಅವನೂ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ಕೊಂಡ.

ಅನಂದ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಬೆಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಪಿಕ್ನಿಷನೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

"ನೋಡೋ—ಇದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಮನೆ ಅಡ್ರೆಸ್ಸು ಇದೆ."

"ಎಲ್ಲರ ಮನೆ ಅಂದ್ರೆ—"

"ಅಯ್ಯೋ ಪೆಚ್ಚೆ! ಅವರ ಮನೆ—ಅ ಮಂದಿಸ ಬೆಂಚಿನ ರತಿಯರಡೆ. ಅದು ತಿಳಿದುದಿದ್ದರೂಲೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಕಾಲೆಟ್ಟು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು ಕಣೋ!"

"ಕೊಡ್ಲಿ ಹಾಗಾದರೆ"

"ದದಭಾಸ ಅನ್ನೋಮ್ಮ—ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಎಲ್ಲರನ್ನು Follow ಮಾಡಿ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ. ತಿಳಿಯೋಡು ಒಂದಿನ್ನೋರು."

"Right! ಸರಿ."

ಅಷ್ಟಲ್ಲ! ಅನಂದನ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಚೂರು ಕಾಗದ ಬಿಟ್ಟು ಹಿಂದಿನ ಬೆಂಚಿನವನ ಬಗ್ಗೆ "ನೋಡಿ—ಮಿಸ್ಟರ್ ಅನಂದ್—ಕೆಲವು Equations ಬರೆದಿದೆ. ಓದಿನೋಡಿ" ಎಂದ.

“ ಮನುಷ್ಯ + ಕರಿಕೋಟು—ಮೆದುಳು = ಪ್ರೌಢಸರು.

“ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು—ಅಕಾಶ + ಬಿಂಚು = ಹೆಂಗಸರ ಬಿಂಚು.

“ ನಾನು + ಅವಳು = ಸ್ವರ್ಗ. ”

ಆನಂದನ ಮುಖವನ್ನು ಆಗ ನೋಡಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೆ ಅವನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುವ ಗೋಜಿಗೆ ಯಾರೂ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಗದದ ಚೂರನು ಕೊಟ್ಟವನ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. “ ಧೂ ಹೀನವರು, ಕೀಳು ನಾಯಿ ” ಎಂದುಕೊಂಡ ಮನಸಿನಲ್ಲೇ. ಮುಖ ಕೆಂಪಾಗಿ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಿಡಿ ಕಾರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೋಪದ ಭರದಲ್ಲಿ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಗದ ಚೂರು ಚೂರಾಯಿತು.

ತರಗತಿಯಿಂದ ಹೊರಬಂದೊಡನೆಯೇ ಆನಂದ ಕಂಡುದು ಗೋಡೆಗೊರಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯನ್ನು. ಅವಳ ಸೆರಗು ಸರಿದು ಎದೆಯ ಬಹು ಭಾಗ ಹೊರಗಿದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು, ಜಡೆ ಎದೆಯಮೇಲೆ ಓಲಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರ ತುದಿಯ ರಂಗಿನ ಟೀಪನ್ನು ಅವಳು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಮುಂದೆ ಅವಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಯೂ ಮುಟ್ಟದಂತೊಬ್ಬ ಯುವಕ—ಇಬ್ಬರೂ ಎನೋ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ನಗುತ್ತಿದ್ದನು.

“ ನೋಡಿ ಆನಂದ್, ಅವನು ಅವಳ ಮುಂದೆ ಹೇಗೆ ಹಲ್ಲು ಕಿರಿಯುತ್ತಿದಾನೆ ” ಎಂದ ಆನಂದನ ಜತೆಗಾರ.

“ ಆ ವಿಕಟ ನಗೆಯ ಹಿಂದೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ವಿಷ ತುಂಬಿದೆ ಗೊತ್ತೇ ! ” ಎಂದ ಆನಂದ.

“ ಹೆಂಗಸರ ಮುಂದೆ ಇವರು ಹೀಗೇಕೆ ಆಡುವರೋ ಕಾಣ್. ”

“ ಅವರಿಗೂ ಅದೇ ಬೇಕು. ಅವರಿಗೆ ಅದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೋಗಿದೆ. ಗಂಡಸರದೇ ತಪ್ಪು. ಎಲ್ಲಾದರೂ ಸೀರೆಯ ಸರಪರ ಶಬ್ದವೇ ಬಳೆಯುರುಣುರುಣಕಾರವೇ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಸಾಕು ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಕಣ್ಣಾಗಿ ಅಕಡೆ ತಿರುಗುವುದು. ಇನ್ನು ಅವರ ರೂಪು, ಒನವು, ಮೈಯಾರ, ಮೈಯರಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು, ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ತನ್ನ ರಕ್ತ ಗೊತ್ತಾದರೆ ಸಾಕು, ಬಲೆ ಬೀಸಿ ಬಿಡುವಳು. ಗಂಡಸು ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ನಿಲನಿಲನೆ

ಒದ್ದಾಡಬೇಕು ಅಷ್ಟೆ. ಅದಕ್ಕೇ ಈ ಹುಡುಗಿಯರ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅಲಂಕಾರ. ಅದರಲ್ಲೂ ಈ ಕಾಲೇಜು ಕುಮಾರಿಯರಂತೂ ಅಬ್ಬಬ್ಬ! — ಕಲಿತವರೆಂದು ಲೆಕ್ಕ — ಆದರೆ ಅವರ ನಡೆನುಡಿಯೆಲ್ಲ — ಹುಂ-ವಾರಾಂಗನೆಯರ ವಾರಗಿ ಯವರು ! ”

ಆನಂದ ಕಾಲೇಜಿನಿಂದ ಹಾಕೆಯೇ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದ ಜಗತ್ತಿ ನಲ್ಲಿ ಸುಖವೆಂಬುದರ ಸುಳಿವು ಕೂಡ ಇಲ್ಲ. ದಯೆ, ಒಳ್ಳೆಯತನ, ಹಿರಿಯ-ತನಗಳ ನೆರಳು ಕೂಡ ಕಾಣಲಸಾಧ್ಯ. ಜಗತ್ತಿಂದರೆ ಕೆಡುಕಿನ ಕೂಟ-ಸುಳ್ಳಿನ ಸಂತೆಯೆಂದು ಆನಂದನ ನಂಬುಗೆ. ಈ ಭಾವನೆ ಅವನ ಮಾತು ಮಾತಿನಲ್ಲೂ ಎದ್ದು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಜಗತ್ತಿಂದರೇ ತಾತ್ಸಾರ — ಹೆಣ್ಣೆಂದರೆ ತಿರಸ್ಕಾರ — ಇದರಿಂದ ಆನಂದನನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ‘Cynic’ (ನಿರಸನಿ) ಯೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಳೆತನದಲ್ಲಿಯೇ ಗಾಡಿಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಆನಂದ ಕುಂಟಾದ. ಬಹಳ ಕಾಲ ನರಳಿದ. ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲಾ ಕುಡಿದು ಕುಪ್ಪಳಿಸಿ ಕೇಕೆ ಹಾಕಿದಾಗ ತಾನೂ ಆಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಆಸೆ ಮೊಳಕೆಯಲ್ಲೇ ಮಣ್ಣಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವೃಥೆ-ನಿರಾಸೆ ಎಳೆಯ ಮೆದುಳಿನ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿತು. ಜಗತ್ತಿಂದರೆ ದುಃಖದ ಕಡಲೆಂಬ ಭಾವನೆ ಅವನ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿತು. ಈ ಕಾರಣ ತಿಳಿದು ಯಾರಾದರೂ ವಿಶ್ವಾಸ ತೋರಿದ್ದರೆ ಆನಂದ ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದನೋ ಎನ್ನೋ — ಅಂತೂ ಅವನ ಪಾಲಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚ ಸ್ವಾರ್ಥದ ಕಟ್ಟು.

* * * * *

ಆನಂದನನ್ನು ಒಂದು ನಿಮಿಷವೂ ಬಿಡದೆ ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದೃಶ್ಯ ಅದು: ಕಾಲುವೆಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಒಡೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಪಿಶಾಲಾಕಾಶದ ಶೂನ್ಯವನ್ನು ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಧಿಗ್ಗನೆ ಅವನ ಮುಂದೆ ನಿಂತ ದೃಶ್ಯ ಅದು ! ಆನಂದ ತಲೆ ಕೂಡವಿಕೊಂಡ. ತಲೆ ಜಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಲೇಜು ಜೀವನ ಅಷ್ಟು ಹೊಲಸೇ ? ತಾನು ಬರಿಯ ಕೆಡುಕನ್ನು ಮಾತ್ರಕಂಡು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮರೆತಿಲ್ಲವೇ ? ತಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವಷ್ಟು ಕೇಳಾಗಿದ್ದ ಕಾಲೇಜು ಎನ್ನಿಸಿತು ಮನಸಿಗೆ. ತಾನು ಕಂಡ ದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿದೂಗುವ

ಒಳ್ಳೆಯ ದೃಶ್ಯವೂ ಇರಬಹುದು ಎಂದುಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಅದನ್ನೊಪ್ಪಲು ಮನಸು ಮಾತ್ರ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹೇಗೋ ಅಂತೂ ನಾಳೆ ಮತ್ತೆ ಅದೇ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗಲೇಬೇಕಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡು ಒಡೆಯ ಮೇಲಿಂದಿಳಿದು ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟ.

ಅನಂದ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡುವ ವೇಳೆಗೆ ಗಡಿಯಾರ ಎಂಟ ಗಂಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರು ಅವನು ಬಂದ ಸದ್ದು ಕೇಳಿ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದರು.

“ ಕಾಫಿ ತಣ್ಣಗಾಯ್ದಿಲ್ಲೋ ಮಗು. ಬೇಗ ಬರಬಾರದೇನೋ ? ಸ್ವಲ್ಪ ತಾಳು. ಬಿಸಿಗಿಡ್ತೀನಿ. ನೀನು ಬಟ್ಟೆ ಹಾಕೊಂಡು ಬರೋಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾದಿರುತ್ತೆ ” ಎನ್ನುತ್ತ ಕಾಫಿ ಬಿಸಿಗಿಡಲು ಹೋದರು.

ಅನಂದ ಅವರ ಮಾತಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವುದೋ ಅಪ್ಯಕ್ತ ತಿಕ್ಕಾಟ. ಚಿಂತೆ. ಬೆಳೆದಿರುವ ಸಮಸ್ಯೆ ಅವನ ತಲೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರ ಕಾವಿನಲ್ಲಿ ಅನಿಸಿಗೆ ತಾನೆಲ್ಲಿವೇನೆ. ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂಬುದೂ ಅರಿವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತವನು ಅದೆಷ್ಟೋ ಹೊತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತಿದ್ದ. ತಾಯಿ ಬಂದು ಕೂಗಿದಾಗ ಕೂಡ ಅವನಿಗೆ ಎಚ್ಚರವೇ ಇಲ್ಲ.

“ ಮಗು— ಮಗೂ ಕಾಫಿ ”

ಅನಂದ ಪರವಶನಾದಂತೆ ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತಿದ್ದ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಇನ್ನೂ ಜೋರಾಗಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಕೂಗಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಅವನಿಗೆ ಎಚ್ಚರ. ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವನಂತೆ ಕಣ್ಣೊರಸಿಕೊಂಡು ಕಾಫಿಯ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡ ಅನಂದ. ಪಾತ್ರೆಯ ಬಿಸಿ ಕೈಸುಡಲು ಕೈಬಿಟ್ಟ ಕಾಫಿಯೆಲ್ಲಾ ಕೆಳಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತು.

“ ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು. ಇನ್ನೊಂದು ಲೋಟ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ ” ಎಂದು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಅಡಿಗೆಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಅನಂದನಿಗೆ ಏನಾಗಿ ಹೋಗಿದೆಯೋ ಏನೋ - ಯಾವಾಗ ನೋಡಿದರೂ ಏನೋ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಸುಮ್ಮನೆ ವಿಗ್ರಹದ ಹಾಗೆ ನಿಂತಿರುತ್ತಾನೆ. ಯಾತಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ

ಎಂದು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿಯೇ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಬಗೆಯಾದರೂ ಹೇಗೆ ?

ಆನಂದ ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಬೊಟ್ಟುಬೊಟ್ಟಾಗಿ ಕಾಫಿ ಕುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಅವನ ಎದುರಿಗೇ ನಿಂತು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಅವನ ಕಡೆಯೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು.

“ ಯಾಕೋ ಸಪ್ನಗಿದ್ದೀ ?—ಪಂಡಿತರಿಗಾದರೂ—”

“ ಏನೂ ಇಲ್ಲಮ್ಮ. ”

“ ಏನೋಪ್ಪ— ಏನಂದ್ರೂ ಹೀಗೇ ಅಂತೀಯಿ, ಏನೂ ಇಲ್ಲಮ್ಮ, ಏನೂ ಇಲ್ಲಮ್ಮ. ಆದ್ರೆ ಯಾವಾಗ್ಲೂ ಏನಾದರೂ ಯೋಚನೆ! ಎಲ್ಲೋ ನೋಡತೂ ಕೂತಿರೋದು. ಸರಿಯಾಗೊಂದು ಮಾತಿಲ್ಲ, ಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾದಕ್ಕೂ ರೇಗೋದು ! ”

“ ಹೌದಮ್ಮ— ರೇಗೋದೇ ! ”

“ ನೋಡಿದ್ಯಾ—ಮೂಗಿನ್ನುದೀಪಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಲ್ಲೋ ಕೋಪ! — ಯಾಕೆ ಹೀಗೆ ರೇಗ್ತಿಯೋ ದೇವರೇ ಬಲ್ಲ. ನಾನೇನ್ನಾಡೋಕಾಗುತ್ತೆ— ನಿನ್ನನ್ನ ಇಷ್ಟಾದಿನ ಹೊಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ಬಟ್ಟೆಕಟ್ಟಿ ಸಾರೆ ಸಲಹಿದ್ದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಇಷ್ಟೇ ! ಎಲ್ಲಾ ನನ್ನ ಕರ್ಮ ! ಪೂರ್ವಜನಿಂದ ಕರ್ಮ ಅನುಭವಿಸಲೇ ಬೇಕು. ”

ಆನಂದ :ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವು ಇನ್ನು ಏನೇನೋ ಗೊಣಗುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಬಿರುಸಿನಲ್ಲಿ ತಳಮಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

“ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗೋಲ್ಲವೇನೋ ? ” ಎಂದರು ಪಾರ್ವತಮ್ಮ ಮತ್ತೆ.

“ ಹೋಗ್ತೀನಮ್ಮ—ನಾಳೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ರೈಲಿಗೆ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗ್ತೀನಿ ”

“ ನೋಡಿಕೋಪ್ಪ. ಮೈ ಕಡಿಸಿಕೋ ಬೇಡ. ಮೈ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೋಗು. ”

“ ಇಲ್ಲಮ್ಮ— ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಕೊಂಚ ತಲೆನೋವು ಅಷ್ಟೆ ”

“ ಕಷಾಯ ಕಾಸಿ ಕೊಡಲೇನೋ ? ”

“ಎನೂ ಬೇಡವ್ವು” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಆನಂದ ಎದ್ದು ನಿಂತ.

“ಎನೋಪ್ಪ—ಎಲ್ಲಾ ನನ್ನ ಕರ್ಮ. ಆ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಯಾವತ್ತು ದಯ ಬರುತ್ತೋ—ಯಾವತ್ತು ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟು ನೋಡ್ತಾನೋ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಕಾಫಿಯ ಬಟ್ಟಲನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಆನಂದ ನಿಂತವನು ಹಾಗೆಯೇ ತೆರೆದ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಿಟಕಿಯಿಂದಾಚೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ ನಿಂತಿದ್ದ.

೨

ರೈಲಿನಿಂದಿಳಿದು ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ ಮೇಳೆಗಾಗಲೇ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಊಟವಾಡಲು ಕುಳಿತರೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೊತ್ತಾಗಿ ಹೋಗುವದೆಂದು ಆನಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಹೊರಡಲನುವಾದ.

“ಆನಂದ, ಊಟವಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗೋ”

“ಇಲ್ಲಕ್ಕ—ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾಗಿಹೋಯ್ತು”

“ಮೊದಲನೆಯ ಪೀರಿಯಡ್ ಹೋದರೂ ಪರವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಸಿದು ಕೊಂಡೇ—”

“ಇಲ್ಲಕ್ಕ—ಊ ಬೇಡ” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಆನಂದ ನಡೆದೇ ಬಿಟ್ಟ.

ಆನಂದನ ಅಕ್ಕ ಲಲಿತ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋದಳು.

ಆನಂದನಿಗೆ ಬಹಳ ಅಸಮಾಧಾನ. ಲಲಿತ ಬಲವಂತಮಾಡಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅನ್ನ ಹಾಕಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ತಾನು ಊಟ ಬೇಡವೆಂದುದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ಸುಮ್ಮನಾದಳಲ್ಲಾ—ಎಂತಹ ಅಪರಾಧ!

ಹಿಂದೆ ಒಂದು ದಿನ ಲಲಿತ ಚಕ್ಕಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆನಂದನಿಗೆ ಚಕ್ಕಲಿ ಕಂಡರೆ ಬಹಳ ಇಷ್ಟವೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅವನಿಗೋ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಆಸೆ. ಆದರೆ ಅವಳು ಕರೆಯದೆ ಹೋಗಲು ಬಿಗುಮಾನ ಹೀಗಾಗಿ ವಾಸನೆಯನ್ನೇ ಕೂಡಿದು ಅಸಮಾಧಾನದಿಂದ ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಸವಿಸ್ತರಗಲಾದ ಮೇಲೆ ಲಲಿತ ಅವನನ್ನು

ಕೂಗಿದಳು. ಅನಂದ ಮೊದಲು ಹಿಂದೆಗದರೂ ಆ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತ ಆ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಚಕ್ಕಲಿಯನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡ. “ಮಾಮು, ಮಾಮು” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಮಕ್ಕಳು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡರು.

“ನಿನ್ನ ತಿನ್ನು, ಅನಂದ. ಅವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಆಗಲೇ ಕೊಟ್ಟಾಗಿದೆ ಎಂದಳು ಲಲಿತ.

ನನಗೆ ಕೊಡುವ ಮೊದಲೇ ಈ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವಳಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅನಂದನ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತ ಸಿಡುಕಾಯಿತು ! ಲಲಿತ ಒದೆರೆಡು ಬಾರಿ, ಹುಡುಗರನ್ನು ಗದರಿಕೊಂಡರೂ ಮಕ್ಕಳು ಅವನ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಹೋಗಿ ಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಲಲಿತ ಸಿಡುಕಿನಿಂದ ಕಿರಿಯಮಗ ನಾಣಿಯನ್ನು ಬೈದಳು.

“ಲೋ— ಬಕಾಸುರನ ಹಾಗೆ ಆಡ್ತೀಯಲ್ಲೋ ಅನಂದನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಷ್ಟೇ ನಿನಗೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀನಿ, ಇಷ್ಟಾದರೂ ಇನ್ನೂ ಕೇಳಿಯಲ್ಲಾ” ಎಂದು ಗದರಿಕೊಂಡಳು.

ಅನಂದನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಅಪಮಾನವಾಡತಾಯಿತು. ತನ್ನನ್ನು ಬಕಾಸುರನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಂತಾಯಿತಲ್ಲಾ— ತನ್ನ ತಮ್ಮನನ್ನೇ ಬಕಾಸುರನನ್ನು ವಳಲ್ಲಾ ಲಲಿತ. ಅವಳಿಗೆ ಎಂತಹ ಕೆಟ್ಟ ಮನಸ್ಸಿರಬೇಕು. ಅವಳಿಗೆ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪವಾದರೂ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿದೆಯೇ? ಅವಳೂ ಉಳಿದವರಂತೆಯೇ ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಇಂತಹುದೇ ನೂರು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ವಿಪರೀತಾರ್ಥ ಮಾಡಿ ಲಲಿತಳಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಒಡಲು ಬೇಕು ತಾತ್ಕಾರಗಳಿವೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದ.

ಅನಂದ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟವನು ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದ ಅವನು ಓದುತ್ತಿದ್ದುದು ಬಿ. ಎ. ಆನರ್ಸ್ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಷ. ಮೋಲನೆಯ ವರ್ಷ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಿಟ್ಟು ಓದಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಫಲ ಮಾತ್ರ ಸರಿಯಾಗಿ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವನೇ ಕಾರಣ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿದವನು, ತರಗತಿಯಲ್ಲೇ ಜಗಳವಾಡಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಅನ್ನುವುದು ಅವನಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ಅವನನ್ನೂ ಕಂಡರೆ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಸಹಪಾಠಿಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ತನಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆ ಸಿಕ್ಕಿದುದರಿಂದ ಅನಂದನಿಗೆ ಅವರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ತಾತ್ಕಾರ,

ಅಸೂಯೆ! ಎಲ್ಲರನ್ನು ಕಡೆಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಅವನನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿರಿಸಿದ್ದರು. ಇವನೊಂದಿಗೆ ಯಾರೂ ಬೆರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೆನ್ನ ಹಿಂದೆ ಮಾತ್ರ ನೂರು ಮಾತನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು.

ಆನಂದ ತರಗತಿಯೊಳಗೆ ಹೋಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಪಾಠವನ್ನಾ ರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ಆನಂದನ ಸಹಪಾಠಿಗಳು ಆರು ಜನ ಹುಡುಗರು. ಇಬ್ಬರು ಹುಡುಗಿಯರು. ಮೇಜಿನ ಸುತ್ತ ಹಾರಿದ್ದ ಕುರ್ಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಇಂದು ಆನಂದನಿಗೆ ಖಾಲಿಯಿದ್ದ ಕುರ್ಚಿ ಹೆಂಗಸರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮರುಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಆ ಕುರ್ಚಿಯನ್ನೇಳಿದುಕೊಂಡು ಆ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತ. ಅವನ ಸಹಪಾಠಿಗಳೆಲ್ಲ ಜೋರಾಗಿ ನಕ್ಕುರು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ನಗುತ್ತಾ “ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದೀನಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಆನಂದ? ಹೆಂಗಸರೆಂದರೆ ಯಾತಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೊಂದ್ ತಾತ್ಸಾರ? ಅವರಿಗೆ ಅವಮಾನ ಮಾಡಿದಂತಲ್ಲವೇ—ಅವರೂ ಸಮ್ಮತಿಯೇ ಅಲ್ಲವೇ?—ಅವರಿಗೂ ಗೌರವ ಕೊಡಬೇಕು” ಎಂದರು.

ಆನಂದ ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದ ಹಸಿದಿದ್ದ. ತಲೆ ಕಾದಿತ್ತು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಮೈ ಬೆರೆಯಾಯಿತು. ಸಹಪಾಠಿಗಳ ನಗೆ ಅವನ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಕೆಣಕಿತ್ತು. ಎದೆಯ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಬೆಂಕಿ ಯನ್ನು ಗುಳಿದ.

“ಗೌರವ! ಗೌರವ ಕೊಡಬೇಕೋ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ!—ಅದೂ ಕಾಲೇಜು ಹುಡುಗಿಯರಿಗೆ—ಗೌರವದ ನೆರಳು ಕೂಡ ಸೋಕಲಾರದು—ಇವರನ್ನು! ಇಂತಹ ಮಾನಗಟ್ಟವರು! ವಾರಾಣಸಿಯರನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಕಾಲೇಜು ಕುಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಗೌರವ ಬೇರೆ ಕೇಡು!”

ತರಗತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ ಸ್ತಬ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರ ಮುಖವೂ ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿತು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ಆನಂದನ ಮೇಲೆ ವಿಪರೀತ ಕೋಪ ಒಡಿತು. ಅದರ ಅವರದೇ ತಪ್ಪು! ಹಾವನ್ನು ಕೆಣಕಿದುದೇ ತಾವು. ತಮ್ಮಿಂದ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವಾಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ನೋಡುಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಇದ್ದಲು ಮುಟ್ಟಿಯಾಗಿತ್ತು. ಕೈ ಕವ್ವಾಗಕೂಡ

ದೊಂದರೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ? ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಪಾಠದ ಮೇಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾ ತಳಮುಳ—ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ತರಗಲೆಯಂತೆ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ. ನಾನು ಹಾಗೆನ್ನ ಕೂಡದಾಗಿತ್ತು. ಪಾಪ ಅವರೆಷ್ಟು ನೋಂದುಕೊಂಡರೋ ಏನೋ. ಎಂತಹ ಕ್ರೂರ ಮನಸ್ಸು ನನ್ನದು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಮರುನಿಮಿಷ ಈ ಯೋಚನೆಯ ಉರುವು ಕೂಡ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನಂದುದೇ ಸರಿ ಆದರಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನಿದೆ ?—ಅವರನ್ನು ಹಾಗೆ. ಅದಕ್ಕೇ ನಾನು ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದುದು, ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಾಮ ಬಿರುಸಾಗಿಯೇ ಸಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲ ! ಕಲ್ಲುಗಳೆರಡರ ನಡುವೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹಸುರೆಲೆಯಂತೆ ನಸುಕಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಅವನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪುಸ್ತಕ ತೆರೆದಂತೆ ತೆರೆದಿತ್ತು. ಕಣ್ಣುಗಳೂ ತೆರೆದಿದ್ದವು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಯಾವುದನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವು ಪಾಠಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದಾಗಲೇ ಆನಂದನಿಗೆ ಎಚ್ಚರ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನಾಡದೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಆನಂದನಿಗೆ ಏನೋ ಸಂಕಟ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಯಾವುದೋ ಭಾರವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಲೆಯಮೇಲಿಕ್ಕಿರಿಸಿದಂತೆ ತಲೆ ತಿರುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲವೂ ಮಸಕಾಮಸಕು. ಗಾಳಿಯಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತೂರುತ್ತಾ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳು ಅವನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದವು.

“ಅವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಾಗೆಯೇ ಕಣೆ. ವಕ್ರ ಬುದ್ಧಿ ! ನಾವು ಅವನನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತರದಿದ್ದರೆ ಸರಿ !”

“ಆಲ್ಲ ಕಣೆ. ಅವನು ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಕೆಟ್ಟಕೆಟ್ಟ ಮಾತು ಬೈಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಕೂತಿರಬೇಕೇನೇ ?”

“ಆಯ್ಯೋ ಹುಚ್ಚಿ ! ಇಂತಹುದೆಷ್ಟುಸಾರಿ ಆಗಿದೆ ಗೊತ್ತೆ ? ಹೋದ ವರುಷ ಒಂದು ಸಾರಿ ಪಾಠ ಆಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹೀಗಿಂದ ಹಾಗೆ ತಿರುಗುವಾಗ ಒಂದು ಸಾರಿ ಅವನ ಕಡೆ ನೋಡಿಬಿಟ್ಟೆ. ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ಅವನು ನನ್ನ ಕಡೆ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ನೋಡಿದ. ಆಬ್ಬ ! ಆ ತೀಕ್ಷ್ಣದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡರೆ

ಈಗಲೂ ನನಗೆ ಮೈ ನಡುಕಬರುತ್ತೆ. ಒಂದೇ ಸಾರಿ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ನಿನ್ನೊಳೆಯೋಚನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬೆಳಗಿ ಭಸ್ಮ ಮಾಡುತ್ತೆ. ಆ ತೀಕ್ಷ್ಣನೋಟ, ನಮ್ಮ ಹೃದಯದ ಗುಟ್ಟೆಲ್ಲಾ ರಟ್ಟು ಮಾಡುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತೆ ಆ ತೀವ್ರ ಪ್ರಕಾಶ. ಬಹಳ Imagination (ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ) ಇದ್ದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಅಂತೆ ಅದು.

“ ಹೋಗೇ ಹೋಗೇ—Imagination ಅಂತೆ, ಮಣ್ಣು ! ” ಅನಂದನಿಗೆ ಆಗ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂತು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೊಬ್ಬರು ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಬೇಸರ ತಡೆಯಲಾರದೆ ಹುಡುಗರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಮಾತನಾಡಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿ ತನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೇ ತಾನು ಅವಳನ್ನು ಕ್ರೂರವಾಗಿ ದೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದ.

“ ಪಾಪ ! ಎಷ್ಟು ನೋಂದುಕೊಂಡಿರಬೇಕು ಅವಳು. ನಾನು ಹಾಗೆ ಬಿರುಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡಬಾರದಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದುದೇ ತಪ್ಪೇ ? ” ಎಂದುಕೊಂಡ.

“ ನಾನು ಮಾಡಿದುದೇ ಸರಿ. ಪಾಠ ಕೇಳುವುದು ಬಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದುದು ಅವಳದೇ ತಪ್ಪು ” ಎಂದಿತು ಮತ್ತೊಂದು ಮನಸ್ಸು ಮರು ನಿಮಿಷವೇ.

“ ನಾನು ಆಕೆಯ ಕಡೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ತಾನೇ ಅವಳು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುದು ನನಗೆ ತಿಳಿದುದು. ನನ್ನದೂ ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ ! ”

ಇದೇ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ತಾಕಲಾಡುತ್ತಾ ಎದ್ದು ಹೊರಟ. ಹೊರಗೆ ಕಾಲಿಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಯಾರದೋ ಕೈ ತಗಲಿತು. ತಕ್ಷಣ ಕತ್ತೆತ್ತಿ ನೋಡಿದ. ಪಾಪ ಆಕೆ ಆ ರುದ್ರದೃಷ್ಟಿಯ ಶಕ್ತಿ ತಡೆಯಲಾರದೆ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿ ಮುಂದೆ ಹೊರಟು ಹೋದಳು.

“ ಅವಳು ಬೇಕೆಂದೇ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದಳು. ಆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೇನು ? ಉಹುಂ ! ಗಂಡಸರಿಗೆ ಮೈಕೈ ತಾಗಿಸುವ ಆಸೆ ತಡೆಯಬೇಕಲ್ಲ. ತ್ಸು ! ಹೀನ ಪಶುಗಳು ! ” ಎಂದ:ಕೊಂಡ.

“ ಛೇ! ಪಾಪ! ಕಾಣದೆ ಕೈ ತಗಲಿತು ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಆ ಕಡೆಯಿಂದ ಬಂದಳು. ನಾನು ಕಾಣದೆ ಮುಂದೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟೆ. ಅದುದರಿಂದ ಹಾಗಾಗಿರಬೇಕು. ” ಎನಿಸಿತು ಮತ್ತೆ.

ನನ್ನ ಭಾವನೆ ತಪ್ಪು. ಹೆಂಗಸರೆಲ್ಲರೂ ಈಜ್ಜೊಂದು ಕೆಟ್ಟವರಲ್ಲವೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಕೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಆ ಚಕ್ರತೀರ್ಥದಿಂದ ಹೊರಬೀಳಲಾಗಲಿಲ್ಲ ತರಗತಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಹೋಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟೆ.

ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಗುರುತಿನವರು ಸಿಕ್ಕಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಅನಂದನೂ ಅವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಲು ತಲೆಯೆತ್ತಿದ.

ಗ್ರೀಷ್ಮಯುತು ಕಳೆದು ವರ್ಷಯುತು ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ್ತಿತ್ತು ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ತೆಳುಮೋಡಗಳ ಮುಸುಕು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಅಲುಗಾಡುತ್ತಿತ್ತು ಮನೆಗಳಿಂದ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ ಹೊಗೆ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮೋಡಗಳ ದಿಬ್ಬಣವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಲ್ಲೋ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಹಸು ಸದ್ದು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ನೀಲಾಕಾಶದ ಕಾಡಿಗೆಂಪು ಮೋಡಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಗೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಹಕ್ಕಿ ಬೆಟ್ಟದ ಕಡೆಗೆ ಹಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂದನ ಎದೆ ಕಲಕಿವಂತಾಯಿತು ಅನೇಕ ಚಿಂತೆ ಮಾಡಿ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಬಂತೆ.

“ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಆ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆಯೇ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಜಾಗಗಳಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾರುತ್ತದೆ ಅದರ ಆಸೆಗಳಿಗೆ ಕೊನೆ ಮೊದಲೇ ಇಲ್ಲ ಸಿಗರೇಟಿನ ಹೊಗೆಯೆದ್ದು ಆಕಾಶವನ್ನೆ ಆಕ್ರಮಿಸಲಾಯಿತು ಮುಂತೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆಸೆಗಳು ಅದರ ಎರಡು ಪಟಗಳು ಜಂಟಿಬಿದ್ದು ಎರಡೂ ಚೂರಾಗುವಂತೆ ಮನುಷ್ಯನ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು! ” ಅನಂದ ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಮುನ್ನಡೆದ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತ ಅವನಿಗಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದಳು ತಮ್ಮ ಹಸಿದಿರುವನಲ್ಲ ಎಂದು ಅವಳೂ ಊಟ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ.

ಊಟಮಾಡಿ ನಿದ್ರೆ ಹೋಗಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ಆದರೆ ನಿದ್ರೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನ ಚಿಂತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅನುವಾದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಸಂಜೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಸಂಘದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದ. ಅಂದು ಚುನಾವಣೆ ಬೇರೆ. ಆನಂದನ ಸಹಸಾರಿ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನಿಂತಿದ್ದ. ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರೇಮಿ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಆನಂದ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಆದುದರಿಂದ ಚುನಾವಣೆಗೆ ಅವನು ಹೋಗಲೇಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

೩

ಚುನಾವಣೆಯ ಸ್ಥಳದ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಬೇಸತ್ತು ಆನಂದ ಕೊಂಚ ಗಾಳಿ ಕುಡಿದು ಬರಲೆಂದು ಕಾರಂಜಿ ಕೆರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಹಳೆಯ ದಿನಗಳ ಗೆಳೆಯ ರಾಮು ಸಿಕ್ಕಿದ. ರಾಮುವೂ ಆನಂದನೂ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಕಾಲೇಜಿನ ವರೆಗೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಓದಿದವರು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಬಹಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿದ್ದರು. ಉಳಿದ ಹುಡುಗರೆಲ್ಲಾ ಆನಂದನನ್ನು ಕುಂಟನೆಂದು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ರಾಮು ಅವನ ಪರವಾಗಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಜಗಳವಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಅವರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಏಟು ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಆನಂದನಿಗೆ ರಾಮುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗೌರವವಿತ್ತು. ರಾಮುವನ್ನು ಇಂದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಂಡು ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗಿತ್ತು.

“ ಏನಯ್ಯ ಆನಂದ, ಹೇಗಿದ್ದೀ ? ”

“ ಓಹ್, ರಾಮುವೇನು ? ಏನೋ ರಾಮು, ಯಾವಾಗ ಬಂದೆಯೋ ? ” ಎಂದು ಆನಂದ ಅವನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದ.

“ ಈಗತ್ತು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಬಂದೆ. ನಿಮ್ಮ ಅಕ್ಕ, ಅಮ್ಮ, ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಸೌಖ್ಯ ಕಾಣೇ ? ”

“ ಹಂ, ಎಲ್ಲೆಳೆದಿದ್ದೀ ? ”

“ ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ದಿನ ಇಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕು. ”

“ ಹಾಗಾದರೆ ಮತ್ತೆ ಯಾವಾಗ ಸಿಕ್ಕುತ್ತೀ ? ”

“ ನಾಳೆಯ ಸಂಜೆ ಮನೆಗೆ ಬರ್ತೀನಿ. ಲಲಿತಮ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿ ಬಹಳ ದಿನವಾಯಿತು. ”

“ ಹುಂ— ಮರಿತೀಯೆ ? ”

“ ಇಲ್ಲವೋ. ”

ರಾಮು ಹೊರಟು ಹೋದ. ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಕೊಂಚ ಹಗುರ ವಾಗಿತ್ತು ! ಆನಂದನ ದುಃಖೀಜೀವನಕ್ಕೆ ರಾಮು ಅಸರಿಯಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿದ. ಅವನು ಏನೇನು ಹೇಳಿದರೂ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆನಂದನ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ತನ್ನ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಾಮರಸ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಒಂದೆರಡು ಬಾರಿಯ ಮಾತುಕತೆಯಿಂದಲೇ ರಾಮುವಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅವರಿಬ್ಬರ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ಹೊಂದಿಕೆಯೇ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಮು ಅಶಾವಾದಿ. ಆನಂದ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಸುಖ ಬರಲಿದೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಆನಂದನಲ್ಲಿ ಕೊಂಚವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಾಮು ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು, ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಆನಂದನ ನಿರಾಶಾವಾದ ಹೋಗಲಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಶೀರ್ಮಾನಿಸಿದ. ಅವನ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿಯಾದಮೇಲೆ ತನ್ನ ಮಾತುಗಳನ್ನು, ತನ್ನ ತತ್ವವನ್ನು ವಿಚಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ.

“ ನೀನು ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲ ನಿಜ. ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ದುಃಖ ಬಹಳ. ದುರಾಸೆಯೂ ವಿಪರೀತ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನೇ ದ್ವೇಷಿಸುವುದು ಸರಿಯೇ? ಎಲ್ಲರೂ ತಪ್ಪು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ತಪ್ಪನ್ನು ಒಪ್ಪಮಾಡಿ ಸರಿಗೊಳಿಸುವವರು ಯಾರು? ಎಲ್ಲರಂತೆಯೇ ನಾವೂ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತರೆ ಸಾಗೀತೇ? ಕಲಿತವರಾದ ನಾವೇ ಕುಳಿತು ಅಲೆಲಾಡೀತೇನೋ ? ”

“ ಆದರೆ—ಆದರೆ— ತೊಂದರೆಗಳು— ” ಆನಂದನ ಸಂದೇಹ.

“ ತೊಡಕಿದೆ ಆನಂದ. ನಿಜವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಕುಗಳು ನಿಪರೀತ. ಆದರೆ ಆ ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ಒಂದು ಆನಂದ, ಒಂದು ಸುಖ. ಹಕ್ಕಿ ಎದುರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರುವುದಲ್ಲಾ—ರೆಕ್ಕೆಯ ಬಡಿತ ಜೋರಾದರೂ, ಆ ಗಾಳಿಯನ್ನೆದುರಿಸಿ ಜಯಿಸಿದ ಸುಖ ಹೆಚ್ಚು. ”

ಆನಂದನ ಮನಸಿನ ಮೇಲೆ ರಾಮುವಿನ ಮಾತುಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಬಹಳ. ಹಳೆಯ ವಿಚಾರಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲು

ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ರಾಮು ಹೊಸತಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ಬಂದ. ಅದರೇ ಆ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುವಾಗಿನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಮಾತ್ರ-ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಒಂದು ಕಾಗದದ ಚೂರಿನಂತೆ!

ರಾಮು ಅವನ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಒತ್ತಾಸೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ. ಸಮಯ ನೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಹಳೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲಿವೆಟ್ಟು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಮೊದಲೇ ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಹೊಯ್ಯಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸುಳಿದ ಸಂದೇಹದ ಬಿಸಿಯಲ್ಲಿ ನಿರಾಶಾವಾದ ಕೊಂಚ ಕೊಂಚವಾಗಿ ಕುಸಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಜತೆಗೆ ರಾಮುವಿನ ಮಾತುಗಳು, ವಿಚಾರಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಘರ್ಷಣೆ ಬಲವಾಯಿತು. ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವಾಸವಾಗಲೀ ನಂಬುಗೆಯಾಗಲೀ ಇಲ್ಲದ ಆನಂದನಿಗೆ ರಾಮುವಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ ಬೆಳೆದ್ದು ಬಂದಿತ್ತು. ಅವನಿಂದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಮರೆಮಾಚುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ, ಅಗುಹೋಗುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ. ಇದರಿಂದ ರಾಮುವಿಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಿತ್ತು. ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯೇನೆಂಬದನ್ನು ಅಳೆಯಲು ಅವನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಅನುವಾಯಿತು. ಅವನನ್ನು ತಿದ್ದಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು.

ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸಂಜೆ ಆನಂದ ರಾಮುವಿಗಾಗಿ ಕಾದಿರುತ್ತಿದ್ದ. ತಾನು ಹೇಳಿದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅವನು ವಿರೋಧಿಸುವನಲ್ಲಾ—ಅವನೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ರಾಮು ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಅದೆಲ್ಲಾ ಮರೆತು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ. ಒಂದೊಂದು ದಿನವೂ ರಾಮುವಿಗಾಗಿ ಕಾದು ಕಾದು ಕಾತರಪಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ಬರುವುದು ಕೊಂಚ ತಡವಾದರೆ ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಹೊರಗಿಣಕಿ, ನೂರು ಬಾರಿ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದು ದಾರಿಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ. ಯಾವುದೋ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯ ಆಗಾಧ ಶಕ್ತಿ ಅವನನ್ನೂ ರಾಮುವನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿತ್ತು.

ಯಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲಾದರೂ ಸರಿ ಆನಂದನಿಗೆ ಮಾನವತೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಸಾಕೆಂದು ರಾಮುವಿನ ಸಂಕಲ್ಪ. ಅವನ ಕವಿತೆಗಳು ಕತೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಓದಿದ. ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ಅವನಿಗೆ ಕಂಡುದು ಜೀವನದ ಕಹಿ, ಬಾಳ್ವೆಯ ನಿಷ್ಕಾರತೆ, ಮನುಷ್ಯನ ನಿರ್ಮಾಣವತಿ, ಕ್ರೌರ್ಯ, ದ್ವೇಷದ ಕಿಚ್ಚು, ಒಂದೊಂದು ಸದದಿಂದಲೂ ಇಣಕಿ ನೋಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಆನಂದನನ್ನಿಳಿಸಿ,

ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವಿವುನ್ನಾಗಿ ಸಿ, ಆಶಾವಾದಿಯನ್ನಾಗಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬದೇ ರಾಮುವಿನ ಸಮಸ್ಯೆ.

ಎಂದಿನಂತೆ ಇಬ್ಬರೂ ಜತೆಯಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆನಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನೊ ಗುಣಾಕಾರ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದವನು ಮಾತನಾಡದೆ ಹಾಗೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ರಾಮುವು ಅವನಾಗಿಯೇ ಮಾತನಾಡುವವರೆಗೂ ಕಣಕ ಬಾರದೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ. ಆನಂದ ಕತ್ತಿತ್ತಿ ಆಕಾಶದ ಕಡೆ ನೋಡಿದ. ನೋಡಗಳು ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಜೆಯೊಳಗೆ ಕೆಂಗಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಪತ್ತಲದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾರಂಜಿ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಆವುಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಆಲೆಗಳ ತೊಟ್ಟಿಲಿನಲ್ಲಿ ತೂಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆನಂದನ ಹೃದಯದಿಂದ ಒಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಹೊರಳಿತು.

“ ಏನೋ ಆನಂದ ? ” ಎಂದ ರಾಮು.

“ ಏನೂ ಇಲ್ಲ ”

“ ಏನೋ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೀ-ಇಲ್ಲಂತ ಹೇಳುತ್ತೀ ಅಷ್ಟೆ. ”

“ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ನೀನು ನನ್ನ ಸಿಕ್ಕಿ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ವಾರವಾಗಿರಬಹುದು, ಅಷ್ಟೇ. ನಿನ್ನ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ನನ್ನ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ಅಜಗಜಾಂತರ. ನಾನು ಹೇಳಿದುದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ನೀನು ನಿರುದ್ಧ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ನನಗೊಂದು ವಿಶ್ವಾಸ-ಅದೇಕೋ ಏನೋ- ನೀನು ಬರುವುದು ಕೊಂಚ ತಡವಾದರೆ ಮನಸು ತಹತಹ ಪಡುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಸಮಾಧಾನ! ಆದರೆ ನೀನು ಹೊರಟು ಹೋದಮೇಲೆ ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ನಿನ್ನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ದ್ವೇಷ ಉಕ್ಕುತ್ತದೆ ಗೊತ್ತೇ ? ನೀನಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ — ”

ಆನಂದ ಮಾತು ಮುಗಿಸದೆ ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ. ರಾಮು ಅವನ ಮಾತು ಕೇಳಿ ನಸು ನಗುತ್ತಿದ್ದ. ಆನಂದನ ದೃಷ್ಟಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ದೂರದ ವಿಗತದ ಮೋಡದ ಕಡೆಗೆ ಹಾರಿಹೋಯಿತು.

“ ರಾಮು, ಆ ಮೋಡ ನೋಡು—ಎಷ್ಟೊಂದು ಕರಾಳವಾಗಿದೆ. ಈಗನ್ನೂ ಒಣ್ಣಬಣ್ಣವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಈಗ ಭೀಕರವಾಗಿದೆ. ಜೀವನ ಕೂಡ ಹಾಗೆಯೇ ಅಲ್ಲವೇ, ರಾಮು ? ” ಎಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ಆನಂದ.

“ಹೌದು ಆನಂದ. ಈಗ ಕಪ್ಪಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದೆರಡು ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲೇ ಚಂದ್ರೋದಯವಾಗಿ ನೋಡಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಡಾಬು ಸಿಗುವುದು” ಎಂದ ರಾಮು.

ಆನಂದ ಮರು ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಮುನ್ನಡೆದ. ರಾಮುವಿನ ಮಾತಿನ ಫಲಿತಾಂಶ—ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ತಿಕ್ಕಾಟ—ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಚಿಂತಿಸಿ ಉನ್ನಾದ ಬಂದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದು ಕೂಡ ರಾಮು ಜತೆಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಜನಕ್ಕೆ ಥಿಕ್ಕಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನೋ—ಯಾವ ಅಪ ಘಾತಕ್ಕೀಡಾಗುತ್ತಿದ್ದನೋ !

* * * * *

ಆನಂದ ಊಟ ಮಾಡಲು ಕುಳಿತ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಲ್ಲಾ ರಾಮುವಿನ ಮಾತಿನ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ. ಎಷ್ಟು ಚಿಂತಿಸಿದರೂ ಬಗೆಹರಿಯದ ಸಮಸ್ಯೆ. ಹಳೆಯದು ಹೊಸದರ ತಿಕ್ಕಾಟದಲ್ಲಿ ಅವನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಉಡುಗಿ ಹೋದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ತಟ್ಟೆಗೆ ಅನ್ನ ಬಡಿಸಿದುದೂ ಅವನಿಗೆ ಅರಿವಿಲ್ಲ. ಲಲಿತ ಅವನ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಅವನನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು, ಕಣ್ಣೆರೆದು ಯಾವುದೋ ಅವ್ಯಕ್ತದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು ಕುಳಿತ ಅವನಿಗೆ ಉಳಿದವುಗಳ ನೆನಪೇ ಇಲ್ಲ.

“ಇದೇಕೋ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೀಗೆ ಕುಳಿತಿರುವನಲ್ಲಾ ಊಟ ಮಾಡ ಬಾರದೇ” ಎಂದುಕೊಂಡಳು ಲಲಿತ. ಅವನನ್ನೇ ಕೇಳೋಣವೆಂದರೆ ಹೆದರಿಕೆ ನೆರೆಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಸರಿ. ರೇಗಿ ಬಿದ್ದರೂ ಸರಿ ಕೇಳಲೋ ಬೇಡವೋ ಎಂದ್ಯ ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಹಿಂದೆಗೆದಳು. ಅದರೂ ಮನಸು ಸುಮ್ಮನಿರಬೇಕಲ್ಲ.

“ಅದೇಕೋ ಆನಂದ — ಊಟ ಮಾಡಬಾರದೇನೋ” ಎಂದಳು ಜೋರಾಗಿ. ಆನಂದ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ.

“ಆನಂದ, ಆನಂದ” ಎಂದು ಲಲಿತ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಕೂಗಿ ಅವನನ್ನು ಅಲುಗಿಸಿದಾಗ ಜೋರಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ತಲೆಯನ್ನೊಂದು ಬಾರಿ ಕೊಡು ಕೊಂಡು ಊಟ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದ.

“ಎನು ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ ಯೋ ?”

“ ಏನೂ ಇಲ್ಲಕ್ಕ ” ಎಂದ ಆನಂದ ತಲೆ ಮೇಲೆತ್ತದೆಂದೇ. ಲಲಿತಳಿಗೂ ಆನಂದನಲ್ಲೇನೋ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡು ಬಂದಿತ್ತು. ಮೊದಲು ಮಾರಾದರೂ ತುಟಿ ಪಿಟಕ್ಕನ್ನುವದೇ ತಡ, ಅವರ ಮೇಲೆ ಎಗರಿ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ. ಹಸಿದ ಹುಲಿಯಂತೆ ರೇಗುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಈಗ ಅಷ್ಟೊಂದು ಕೋಪವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಪರವಶತೆ ಮಾತ್ರ ಹೊಸತು. ಎಲ್ಲಿಯೋ ಮನಸು, ಏನೋ ಯೋಚನೆ. ಈಚೇಚೆಗಂತೂ ಅದು ವಿಸರೀತ ಹೆಚ್ಚಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೆ ಅವನನ್ನು ಆ ರೀತಿ ಕೇಳುವುದಕ್ಕೇ ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಧೈರ್ಯತಂದುಕೊಂಡು ಹಾಗೇನಾದರೂ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಉತ್ತರ ಗೊತ್ತೇ ಇತ್ತು—

“ ನಿನಗೇನು ನಾನು ಯೋಚನೆಯನ್ನಾದರೂ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಏನಾದರೂ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಅದೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಿನಗೇನು ? ” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಉತ್ತರ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲೇನೋ ಒಂದು ಸೌಜನ್ಯವಿತ್ತು.

ಲಲಿತಳಿಗೆ ಆನಂದನೊಬ್ಬನೇ ತಮ್ಮ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ತಂದೆಯ ಸುಖ ಕಾಣದೆ ಬೆಳೆದವರು. ತಾಯಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಂತೂ ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿ ದೊಡ್ಡವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಲಲಿತಳಿಗೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣವಾದರೂ ಆನಂದನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ನಿಮಿಷವಾದರೂ ಅವಳ ಕಂಕುಳಿನಿಂದ ಅವನು ಕೆಳಗಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆರೇಳು ವರ್ಷದವನಾಗುವ ವರೆಗೂ ಅವನನ್ನೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವನಿಗೆಷ್ಟು ಮುತ್ತಿಟ್ಟರೂ ಸಾಲದು. ಎಷ್ಟು ಆಟವಾಡಿಸಿದರೂ ಅವಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿಯುಡಿಸಿ, ಬಟ್ಟೆಹಾಕಿ, ತಿಲಕವನಿಟ್ಟು ಕುಣಿಸಿ, ತಾನೂ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಮಲಗಲು ಕೂಡ ಅವನು ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

“ ಒಂದು ಸಾರಿ-ಅವನಿಗಿನ್ನೂ ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷ ಅಷ್ಟೆ, ಅಮ್ಮ ಅವನಿಗೆ ನೀರು ಹಾಕಲು ಎಣ್ಣೆ ಒತ್ತಿಬಿಟ್ಟರು. ನನಗೆ ಶಾಲೆಗೆ ಹೊತ್ತಾಯಿತು ಅಂತ ನಾನು ಓಡಿಬಿಟ್ಟೆ. ಮೈಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದವನು “ ಅಕ್ಕಾ, ಅಕ್ಕಾ ಅಂತ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನನ್ನ ಹಿಂದೆಯೇ ಓಡಿಬಂದು ಬಿಟ್ಟ. ಕೊನೆಗೂ ನಾನು ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದು ನೀರು ಹಾಕಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಅಬ್ಬಾ ಅವನಿಗೆ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸುವಾಗ ಜೆನ್ನಾಗಿತ್ತು— “ ಅಯ್ಯೋ, ಅಕ್ಕನಿಗೆ

ಅಕ್ಷರ ಮರೆತು ಹೋಗಬಾರದೇ ” ಎಂದು ದಿನವೂ ಅತ್ತುಕರೆದು ರಂಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಸಂಜೆಯಾದರೆ ಸರಿ, ಸ್ನೇಹಿತೆಯರ ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿಂದು ಗಲಾಟೆ ” ಎಂದು ಲಲಿತ ತನ್ನ ನೆರೆಮನೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಆದರೆ ಆನಂದ ಎಳೆತನದ ಆನಂದನಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೀವನದ ಸಿಹಿಕಹಿಗಳ ಅನುಭವ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ಅವನೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದ—ಅವನ ಮನಸ್ಸು ವಿಕಾಸಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂತು. ಕಾಲು ಕುಂಟಾದಾಗಿನಿಂದ ಅವನ ಮನಸಿನ ಹದವೇ ಕೆಟ್ಟುಹೋಯಿತು. ಆಗ ಅವನ ಸೇವೆಗೆ ಲಲಿತಳೇ! ಕಾಲಿಗೆ ದಿನವೂ ಎರಡೆರಡು ಬಾರಿ ತೈಲಹಚ್ಚಿ ಬಿಸಿಸಿರಿನ ಶಾಖ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವನಿಗೆ ನೋವಾಗದಂತೆ ಕಾಲನ್ನು ನೀವುತ್ತಿದ್ದಳು. ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ನೋವಿನಲ್ಲಿ ಅವನು ಅವಳನ್ನು ಒದ್ದಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅದೆಲ್ಲಾ ಕಾಹಿಲೆಯ ಫಲವೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅವನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರೀತಿ, ವಿಶ್ವಾಸ ಅದರಿಂದ ಇನಿತಾದರೂ ತಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೊಂದು ಸಾರಿ ಬಾಣಂತಿನಕ್ಕೊಂದು ತವರು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ಕೋಪಾವೇಶದಲ್ಲಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆಲ್ಲಾ ಮಾತನಾಡಿದ್ದ ಆನಂದ. ಅಂದು ಮಾತ್ರ ಲಲಿತ ಬಹಳ ನೊಂದುಕೊಂಡು ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿದಳು. ಆದರೆ ಅಗಲೇ ಆನಂದ ತನ್ನ ತಪ್ಪು ತಿಳಿದು ಕ್ಷಮೆ ದೇಡಿದ್ದ. ಅವಳೂ ಮನಸಾರೆ ಕ್ಷಮಿಸಿದಳು. ಅದಾದಮೇಲೆ ಆನಂದ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಸೇರಿದಾಗ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಇಷ್ಟದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅವನನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಅವನ ಕಟುಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು.

“ ಅವನಿಗೆ ನಾನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರಿದ್ದಾರೆ. ಅಮ್ಮನಿಂದ ಬಹಳ ದೂರವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಬಹಳ ಕಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾನಾದರೂ ಅವನಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ತೋರಿಸದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತಾರು ತೋರಿಸುವರು ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಅವನು ಏನಂದರೂ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸನ್ನಾಕ್ರಮಿಸಿರುವ ಯೋಚನೆ ಏನೆಂದು ಬಹಳ ಯೋಚಿಸಿದರೂ ಒಗ್ಗರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ತಡೆಯಲಾರದೆ ಅವನನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದಳು.

“ ನಿನಗೇನು ” ಎಂಬ ಮಾತು ತಕ್ಷಣ ಅವನ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಆದರೆ ಬಹು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಬಿಗಿಹಿಡಿದು ನಿಟ್ಟುಸಿರಿಟ್ಟ.

ಲಲಿತಳಿಗೆ ಅವನ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಕಂಡು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಕಟ ವಾಯಿತು.

“ ನನಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ನಾನೇನಾದರೂ — ”

ಲಲಿತಳ ಮಾತು ಮುಗಿಯುವುದರಲ್ಲೇ ಅನುವ ಬೇಸರದ ವನಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಡುಕಿದ.

“ ನಿನ್ನಿಂದೇನಾಗುತ್ತಿದೆ ಮಣ್ಣು — ” ಎಂದ.

ಲಲಿತಳಿಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖವಾಯಿತು ತನ್ನಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅಸಮಾ ಧಾನವಾಯಿತಲ್ಲ ಎಂದು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿಬಂತು.

“ ಏನೋಪ್ಪ. ಮುಖ ಸಪ್ಪಗಿದೆಯಲ್ಲಂತ ಕೇಳಿದೆ ಆಪ್ತೆ ” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಅಡಿಗೆಮನೆಯೊಳಗಿಂದ ಕೂಟು ತಂದು ಬಡಿಸಿದಳು ಕೂಟಿನೊಂದಿಗೆ ಅನಂದನ ತಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಹನಿ ಕಣ್ಣೀರು ಬಿದ್ದಿತು.

ಅನಂದನಿಗೂ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನವಿರಲಿಲ್ಲ ಲಲಿತಳಿಗೆ ಉದ್ಧತ ವಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವಾಗ ಮೈಮರೆತಿದ್ದ ಮರು ನಿಮಿಷವೇ ಅಸಮಾ ಧಾನ! “ ಛೇ! ನಾನು ಹಾಗನ್ನ ಕೂಡದಾಗಿತ್ತು ಎಷ್ಟು ನೊಂದುಕೊಂಡಳೋ ಆಕ್ತ ” ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಹಳಿದುಕೊಂಡ ಆದರೆ ಆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವನ್ನೂ ಮಂಜುಮಂಜಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿತ್ತು ಅವನ ಮನೋರಂಗದ ಕೋಲಾಹಲಕ್ಕೆ ಅದೂ ಮೇಳ ಕೂಡಿಸಿತು.

ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಚಿಂತೆ!— ಪುಷ್ಪಕ ಹಿಡಿದರೆ ಓದಲಾಗುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಲಗೋಣವೆಂದರೆ ನಿದ್ರೆ ಬಾರದು. ಸುಮ್ಮನೆ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹೀಗಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ ತಲೆ ಕಾದಿತ್ತು—ಚಿಟ್ಟು ಹಿಡಿದಿತ್ತು. ಪರಿತ್ಯಕ್ತಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಗುಯ್ಯುಟ್ಟುವಂತೆ ರಾಮುವಿನ ಮಾತುಗಳು ಅವನ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಗುಯ್ಯುಡುತ್ತಿದ್ದವು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ದೂರದ ಗಡಿಯಾರದ ಗಂಟೆಯನ್ನೇಣಿಸುತ್ತಾ ಮಲಗಿದ್ದ. ನಿದ್ರೆ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ನಿಲುಕದ ವಸ್ತುವಾಗಿತ್ತು.

೪

ಜೀವನದ ಎಲ್ಲಾ ದುರಂತಗಳಿಗೂ ಮೂಲ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ವಿಷಯ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಸಂಗತಿ. ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ, ಅನಿಚಾರವಾಗಿ ನಡೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ ಅದನ್ನು ಮನುಷ್ಯ ಅಗ ಗಮನಕ್ಕೇ ತರುವದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಅಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿಚಾರದಿಂದಲೇ ಮಹಾ ದುರಂತ ಜರುಗಿ ಹೋಗುವುದು.

ಅನಂದ ಸ್ನಾನ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಡಿ ಬಟ್ಟೆ ತೊಟ್ಟು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಗೆ ಹೋದ. ಲಲಿತ ಕಾಫಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವಳು ಅವನು ಬರುವುದನ್ನೇ ಕಾದಿ ದ್ದಳು. ಅವನು ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಕಾಫಿ ಸೇವಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಸದ್ಭಕ್ತಿ ಯಂತೆ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಸುತ್ತಿಗಟ್ಟಿದರು. ಹಾಲು ಹಾಕಿ ಸಕ್ಕರೆ ಡಬ್ಬಿಯ ಮುಚ್ಚಳ ತೆರೆಯುವಷ್ಟರಲ್ಲೇ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿದ್ದ ಕೈಗೂಳು ನಾಗವಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಅವಳ ಅಳುವಿನ ದನಿ ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ಲಲಿತ ಅವಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೋದಳು. ನಾಣಿ ಸುಮ್ಮನಿರದೆ ತನ್ನ ಯಜಮಾನಿಕೆ ತೋರಿಸುತ್ತಾ "ನಾನು ಕಾಫಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಕಾಫಿ ಪಾತ್ರೆಗೆ ಕೈಹಾಕಿದ. ಕಾಫಿ ಚೆಲ್ಲಿಹೋದೀತೆಂದು ಅನಂದನಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆ. ಎಷ್ಟು ಬೇಡ ಬೇಡವೆಂದರೂ ನಾಣಿ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ವೊಂಡು ಹತ್ತಿ ಕಾಫಿ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿ ಯಾಗಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಕೊನೆಗೆ ಅನಂದ ಅದನ್ನು ಕಿತ್ತುಕೊಳ್ಳಲು ಹೋದ. ಅವನು ಮಾಡಿದ ಅವಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯ ಡಬ್ಬ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಸಕ್ಕರೆ ಯೆಲ್ಲ ಚೆಲ್ಲಿಹೋಯಿತು ಅನಂದನಿಗೆ ಕೋಪವೆಂದು. ನಾಣಿಯ ಬೆನ್ನ ಮೇಲೊಂದು ಪೆಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟ ನಾಣಿ ಮನೆ ಕಿತ್ತುಹೋಗ.ವಂತೆ ಕಿರಿಚಿಕೊಂಡ ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಲಲಿತಳ ಗಂಡ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ಕೋಣೆ ಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು

ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣದವರು. ವಾತು, ನಡೆ, ನುಡಿ ಎಲ್ಲವೂ ಒರಟು! ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸೋಂಕು ಕೂಡ ಇರಲಿಲ್ಲ ಇದರಿಂದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರನ್ನು ಕಂಡರೆ ದ್ವೇಷ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮನ ಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಒಯ್ಯುವದು, ಇಷ್ಟ ಒಂದಂತೆ ಆಡುವದು ಅವರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ.

ಅಂತಹ ಗಂಡನೊಂದಿಗೆ ಗಂಟಾದಳು ಲಲಿತ. ಅದು ಅವಳ ದರ್ಭಾಗ್ಯವೋ, ಕಂಕಣದ ಕೂಡಿಕೆಯ ಕಾಕತಾಳವೋ, ವಿಧಿಯ ವೈಷಮ್ಯವೋ, ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳಂತರ. ಲಲಿತಳನ್ನು ಅವರು ಮದುವೆಯಾದುದೂ ಮತ್ತಾರದೋ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ. ಉರುಬಿಟ್ಟು, ಕೇರಿ ಬಿಟ್ಟು, ತಾಯತಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಜಗಳವಾಡಿ ಬಂದಿದ್ದ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನಿಗೆ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ತಮ್ಮನ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಅವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆಗ ಲಲಿತಳ ಮದುವೆಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬಹಳ ಯೋಚನೆಯೂ ನಡೆದಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೆ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನಿಗೆ ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯನೂ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಒಪ್ಪಿದ. ಲಲಿತ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಳು. ಸುಂದರರೂಪ, ತುಂಬುವೈ—ಆದರೆ ಒಂದೇಒಂದು ಕೇಂಕವಿತ್ತು ಅವಳಲ್ಲಿ. ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ—ಅವಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗಾಗಲೇ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದಿ ಬರೆಯಲು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಗತ ಮಗಿನ ತಡೆಚ್ಚು ಬರುವುದೆಂದರೆ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರಿಗೊಂದು ಅವಮಾನವಲ್ಲವೇ? ಅದರೂ ದಾಪ್ತೆಣ್ಣ, ಲಲಿತಳ ಸುಂದರರೂಪಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದರು. ಲಲಿತಳಿಗೆ ಆನಂದನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರೇಮವೋ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅಷ್ಟೇ ದ್ವೇಷ. ಅವನು ಕಲಿತವನು, ಅವರು ಕಲಿತವರಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಒಂದು ದಿನ ಯಾವುದೋ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತುಬಂದು “ಓದು ಬರೆಹದ ವಿಚಾರ ನಿಮಗೇನು ಗೊತ್ತು?” ಎಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಆನಂದ. ಇದರಿಂದಲಂತೂ ಹುಣ್ಣಿನ ಬಾಯಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಮೆತ್ತಿದಂತಾಗಿತ್ತು.

“ಯಾಕೋ ಆನಂದ, ಕೈಗುರಗುರಾನ್ನುತ್ತೇನೋ—ಅವನನ್ನು ಯಾಕೋ ಹೊಡೆದೆ” ಎನ್ನುತ್ತಾ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಆನಂದನ ಕಡೆಗೇ ಬಂದರು.

“ಕಾಫಿ ಚೆಲ್ಲಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಾವ—ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಕೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ” ಎಂದ ಆನಂದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿದು ಕುಳಿತ.

“ಹೌದು, ಹೌದು—ಅವನು ನಮ್ಮ ಮನೆ ಹಾಳು ಮಾಡುವವನು—ನೀನು, ದೇವರು. ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡೋದಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಏಕಾದಶಾವತಾರ—ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯ—ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೊಡೆಯಲು ನಾಚಿಕೆ

ಆಗುವುದಿಲ್ಲ! ” ಇನ್ನೂ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂಸುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಂದು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಲಲಿತೆ ಬಗ್ಗಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕೋಪದಿಂದ ಹೀರಿ ರಭಸದಿಂದ ಎದ್ದು ಹೊರಟುಹೋದರು

“ಅವರ ಸಮಾಚಾರ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಇದೆ. ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಮಾತಾಡಲು ಯಾಕೆ ಹೋದೆ ಹೇಳು ” ಎಂದು ಲಲಿತ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು.

“ ನೋಡಕ್ಕಾ, ಸಕ್ಕರೆಯೆಲ್ಲಾ ಚೆಲ್ಲಿದ. ಕಾಫಿಯೂ ಚೆಲ್ಲ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ - ”

“ ಹೋಗಲಿ ಬಿಡು—ಇನ್ನು ಅವರ ಮಾತನ್ನೇ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತು ಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ಅವರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹಾಗೆ ” ಎಂದಳು ಲಲಿತ.

ಆದರೆ ಆನಂದನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲೇ ಕಂಡಿದ ಮನಸ್ಸು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲ. ಜತೆಗೆ ಎದ್ದೊಡನೆಯೇ ಈ ಕಟುಮಾತುಗಳು. ಮೌನದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಫಿ ಕುಡಿದು, ಮೆಲ್ಲನೆ ಅಲ್ಲೆಂದೆದ್ದು ಹೋದ.

“ ನಾನು ನಾಣಿಯನ್ನು ಹೊಡೆಯಬಾರದಾಗಿತ್ತು. ಎಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಅವರ ಮನೆ, ಅವರ ಮಗ. ಅವರಿಗಿಷ್ಟು ಬಂದಂತಿರಲೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಾನು ಹೊಡೆಯದೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಮಾತಾಗುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೊಡೆದುದೇ ತಪ್ಪೇ? ಅವನದೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲವೇ? ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ಭಾವ ಈ ಮಾತಾಡಬೇಕಾಗಿತ್ತೇ—ನಾನು ಇಲ್ಲಿರಲು ಬಂದುದೇ ತಪ್ಪು—ಹೋಟಲಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಭಾವನಿಂದ ಬೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ”

ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಚಿಂತೆ. ಬಿರುಕುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಕಂಚು ಚೂರು ಚೂರಾದಂತಾಯಿತು. ಆನಂದ ಅರ್ಧ ಪ್ರಜ್ಞೆಯವನಾಗಿದ್ದ.

ಕಾಲೇಜಿನ ಹೊತ್ತಿಗೆಂದು ಲಲಿತ ಜೇಗ ಬೇಗ ಅಡಿಗೆ ಮುಗಿಸಿ ಆನಂದನನ್ನು ಕರೆಯಲು ಬಂದಳು. ಎಷ್ಟು ಬಾರಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆದರೂ ಆನಂದನ ಉತ್ತರವೇ ಬರದಿರಲು ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲು ತಳ್ಳಿ ನೋಡಿದರೆ ಆನಂದ ಆಗಲೇ ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದ.

“ ಹೂಂ— ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದ ಒಂದು ತರಹವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಊಟ ವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಹೊರಟುಹೋದ. ಎಲ್ಲಾ ನನ್ನಿಂದ. ನಾನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಫಿ ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದರೆ ಈ ವಿಸರೀತವಾಗುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಲಲಿತ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಹಳಿದುಕೊಂಡಳು. ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೇವರ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಮನಸಾರೆ ಅತ್ತಳು.

* * * * *

ಅನಂದ ಒಳ್ಳೆ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಒಂದು ಗಂಟೆಯಕಾಲ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಎರಡು ಕೇಳುವುದಿರಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಸಾಂಧ್ಯಾವಾಗಿ ಕುಳಿತಿರಲೂ ಅವನಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಲ್ಲ ಕೊನೆಗೆ ಬೇಸರ ಪಡೆಯಲಾರದೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಸಂಘದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಟೆ ನೋಟೀಸ್ ಬೋರ್ಡಿನ ಮೇಲೆ ಚುನಾಯಿತರ ಪಟ್ಟಿಯಿತ್ತು. ಅವನ ಸಹಪಾಠಿಯೇ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಚುನಾಯಿತನಾಗಿದ್ದ. ಉಪಸಮಿತಿಗಳ ಸದಸ್ಯರ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರು. ವಾಚನಾ ಲಯ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕಭಂಡಾರಗಳ ಉಪಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅನಂದನೂ ಒಬ್ಬ ಅನಂದನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಂಡ. ಕಾಲೇಜಿನ ಕಡೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಸಂಘದ ಜವಾನ ಬಂದು ಒಂದು ಕಾಗದ ಕೊಟ್ಟುಹೋದ. ಗಂಟೆಯ ತಾಳೇಕು ಸೋಮವಾರ ಉಪಸಮಿತಿಯ ಸಭೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಂಚಾಲಕರ ಚುನಾವಣೆ, ಉಳಿದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೆಲ್ಲ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಭೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದಿತ್ತು ಪತ್ರದಲ್ಲಿ. ಕಾಗದ ಓದಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ನಡೆದಂತೆ ತಾನೇಕೆ ಸಂಚಾಲಕನಾಗಬಾರದು ಎನಿಸಿತು. ಉಪಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವರು ಹನ್ನೆರಡು ಮಂದಿ. ಅವರಲ್ಲಿ ಏಳು ಮಂದಿಯ ಮತ ತನಗೆ ದೊರೆತರೆ ಸಾಕು. ಇನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಮತ್ತೆ ಮೂವರು ಹೆಂಗಸರು. ಆ ಹೆಂಗಸರನ್ನು ವೋಟು ಕೇಳಬೇಕೇ ಎಂದು ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಹಿಂಜರಿದ. ಆದರೇನೇಗ ಎಂದುಕೊಂಡು ಕಾಲೇಜಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನೇ ನೋಡದಿದ್ದು ನೆನಪಾಯಿತು ಮತ್ತೆ ಸಂಘಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅವರ ಹೆಸರು ತರಗತಿಗಳನ್ನೇದಿಕೊಂಡ. ಹೆಂಗಸರಲ್ಲೊಬ್ಬಳು ಇವನ ಸಹಪಾಠಿ ಮಿರಾ. ಮತ್ತೊಬ್ಬಳು ಅವನ ಅನರ್ಥ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲನೆಯ ಓದುತ್ತಿದ್ದಳು.

“ ಅವರನ್ನು ನೋಡುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಅವರನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಪೋಟು ಕೊಡಲೆಂದು ಕೇಳುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಮೀರಳಿಗಂತೂ ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಆಗುವದಿಲ್ಲ. ಅವಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೈದಿದ್ದೇನೆ. ಅವಮಾನ ಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅವರು ನನಗೆ ಪೋಟು ಕೊಡುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ—” ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತಿದ. ಅವರನ್ನು ಕೇಳುವುದಂತೂ ಕೇಳಿ ಬಿಡುವುದು ಕೊಟ್ಟರೆ ಸರಿ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಮೊದಲನೆಯ ಆನರ್ಸಿನ ಕವನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಅನಂದ ಮೊದಲು ಹೋಗಿ ಮೀರಳನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತನಾಡಿದ ತಾನು ಸಂಚಾಲಕನಾಗಲು ಅವರು ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಬಹಳ ನಯವಾಗಿ ಕೇಳಿದ ಮೀರಳಿಗೆ [ಅಶ್ಚರ್ಯ ! ತಮ್ಮ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕೋಚುವಾದರೂ ಸೌಜನ್ಯ ಕೂಡ ತೋರಿಸದಿದ್ದವನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಬಂದು ನಯವಾಗಿ ವಿನಯದಿಂದ ಮಾತಾಡುವುದೆಂದರೆ ಏನೋ ಬದಲಾವಣೆಯೇ ಆಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನಿಸಿತು. ತನ್ನ ಪೋಟನ್ನು ಅವನಿಗೇ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಮಾತುಕೊಟ್ಟಳು. ಮೊದಲಿನ ಆನರ್ಸಿನ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಾಗಿಯೂ ಅವನೇ ಅವಳನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿ ಅವಳನ್ನು ಕರೆತರಲು ತಮ್ಮ ಕೊಠಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಕರೆದಳು.

ಅನಂದನಿಗೆ ಕೆಂಗಸರ ಕೊಠಡಿಯ ಮಂದಿ ನಿಲ್ಲಿಲು ಇವ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ಆ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಸರಿದು ಕೆಟಕಿಯ ಬಳಿ ನಿಂತ. ಕೆಟಕಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೋರು ಮು. ಮರದಲೆಗಳ ಸರಸರ ದನಿ ಕೇಳಿ ಅನಂದನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋ ತಂಟಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮೋಡ—ಕಪ್ಪುಮೋಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಂಚಿನದು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ತೇಲಿಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಗಿಡದಲೆಗಳು ತಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಓಲಾಡುತ್ತಿದ್ದುವು ಬಿಸಿಲೇನೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ಹೊರಬಂದು ಸದ್ದು ಮಾಡಿ ತಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ನೀರವತೆ—ಶಾಂತಿ ಮೂಡಿತ್ತು.

“ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಂತೆ ಮೋಡ ಸಾಗಬೇಕು. ಯಾವ ಕಡೆ ತೂರಿದರೆ ಆ ಕಡೆ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು ಹಾಗೆಯೇ—” ಎಂದುಕೊಂಡ ಮೋಡದ ಕಡೆಯೇ

ದಿಟ್ಟುಸುತ್ತ. ಎಷ್ಟೋ ಹೊತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತಿದ್ದ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಸರ ವಾಗಹತ್ತಿತು. ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾದರೂ ಮೀರಳಾಗಲೀ ಇನ್ನೊಬ್ಬಳಾಗಲೀ ಹೊರಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅವನಿಗಂತೂ ಮೊದಲೇ ತಲೆಭಾರ. ಹೊಟ್ಟೆ ಬೇರೆ ಹಸಿವು!

“ ಎಂತಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನಾ ಇವರು. ಒಳಗೆ ಅವರು ಚಲ್ಲಾಟವಾಡು ವುದು, ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಅವರಿಗಾಗಿ ಊಳಿಗದವರಂತೆ ಬಿದ್ದಿರುವುದು ಧತ್ ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ.

ಅನಂದನಿಗೆ ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಮಿಂಚುಬಂದು ನಿಂತಂತಾಯಿತು ಮೀರಾ ಆಕೆಯನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಹೋದಳು. ಕೈಮೇಲೆತ್ತಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲೂ ಅವನಿಗೆ ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ತಲೆ ಎತ್ತಿ ನೋಡೋಣವೆಂದರೆ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದೇಕೋ ಏನೋ ಮನಸ್ಸಿನ ಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲ ತುದಿನಾಲಗೆಯಲ್ಲೇ ಹೂತು ಹೋದವು. ಏನು ಮಾಡಿ ದರೂ ಮಾತನಾಡಲಾಗದೇ ಹೋಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಬಲು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಒಣಗಿ ಹೋದ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಒದ್ದೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ “ ವಾಚನಾಲಯದ—ಉಪಸಮಿತಿ—ಸಂಚಾಲಕ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ—ನಿಮ್ಮ ಪೋಟು— ನನಗೆ—” ಎಂದು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಂದ. ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಧುರ ನಡುಕ. ಮುಖ ಕೆಂಪಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ರಕ್ತ ಒಮ್ಮೆಗೇ ತಲೆಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಜಲಪಾತದಂತೆ ಸದ್ದು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

“ ನಿಮಗೇ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ” ಆಕೆ ನಸುನಗುತ್ತಾ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಳು. ಅನಂದನ ಒದ್ದಾಟ ಕಂಡು ಆಕೆಗೆ ನಗುಬಂದಿತು.

ಅನಂದನಿಗೆ ಮುಂದೇನು ಮಾತನಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಏನಾದರೂ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ, ಅತುರ, ತವಕ, ಅವಳ ಮಾತು ನೇರವಾಗಿ ಅವನ ಹೃದಯವನ್ನೇ ಹೊಕ್ಕಂತಾಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆಲ್ಲಾ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿತು. ತಲೆಯಲ್ಲೇನೋ ಯೋಚನೆ ಸುಳಿದಂತಾಯಿತು. ತನಗರಿವಿಲ್ಲ ದೆಯೇ ಆಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು “ ನಿಮ್ಮನ್ನು—ಮಾತನಾಡಿಸಲು—ಹೇಗೆ? ” ಎಂದುಬಿಟ್ಟ!

ಆಕೆ ತಕ್ಷಣವೇ ಹುಬ್ಬುಗಂಟಿಕ್ಕಿದಳು. ಅವನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅಸಮಂಜಸ— ಮತ್ತೆ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ತೋರಿತು.

“ ನೀವೆಂದುದು ನನಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ ” ಎಂದಳು ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿಯೇ.

ಅನಂದನಿಗೆ ಆ ನಿಮಿಷದಲ್ಲೆಂತಹುದೋ ಆವೇಶ ಬಂದಂತಾಯಿತು. ಆ ಆವೇಶದಲ್ಲಿ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಮಾತನಾಡಿಬಿಟ್ಟ.

“ ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರು ಬಹಳ ಉದ್ದ. ಅದನ್ನು ಮೊಟಕು ಮಾಡಿ ಕೂಗುತ್ತೇನೆ. ”

“ ಎಂದರೆ ? ”

ಈ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಮಾತಿನಿಂದ ಆಕೆ ನಿಜವಾಗಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದಳು. ಅದೆಂತಹ ಮಾತು ಅವನದು! ತನ್ನ ಹೆಸರು ದೊಡ್ಡದಂತೆ—ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಅದನ್ನು ಮೊಟಕು ಮಾಡುವನಂತೆ! ನಾಗರಿಕ ನಡವಳಿಕೆಯರಿಯದ ಅಸಭ್ಯ! ಎಂತಹ ಅಸಭ್ಯಮಾತು? ಉದ್ಧತ ವರ್ತನೆ! ಅನಂದ ತುಟಿ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡ. ಆ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಅವನು ಅಡಬೇಕೆಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವು ತಾವೇ ತಾವಾಗಿ ತಲೆಯಿಂದ ಚಿಮ್ಮಿ ಬಂದಿದ್ದವು. ಅಡಿದುದನ್ನಂತೂ ಈಗ ಅಳಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಏನು ಮಾಡಲೂ ತೋಚದೆ ಮತ್ತೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಡಿದ. ಆಕೆಗೆ ಕೋಪದಿಂದ ರಕ್ತ ಮುಖಕ್ಕೆ ಮುಖವೆಲ್ಲಾ ಕೆಂಪಾಯಿತು. ಆಕೆಯೂ ನಾಲ್ಕು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಅಸಭ್ಯಮಾತುಗಳನ್ನು ಛೇದಿಸಿ ಹಾಕಿದಳು. ನಮಸ್ಕಾರ ಕೂಡ ಮಾಡದೆ ಕೋಪದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕೋಪವೆಲ್ಲಾ ಅವನ ಸರಸರವಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದಳು. ಅನಂದ ಮೌನವಾಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ಮೈ ಜುಮ್ಮೆನ್ನುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಯಾವುದೋ ಅವ್ಯಕ್ತ ರಾಗ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಸಕುಮಸಕಾಗಿ ಮೂಡಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

ಆಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅದೇ ಮೊದಲಬಾರಿಯಾದರೂ ಆ ಮೊದಲ ಭೇಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಏನೋ ಒಂದು ಕಸವಿಸಿ. ಸೌಹಾರ್ದಕ್ಕೆ ಬದಲು ಬಿರುಸು ನುಡಿ. ಮನಸ್ಸೊಂದು ಮಾದರಿಯಾಗಿತ್ತು ತಾನು ಹಾಗೆಂದು ತಪ್ಪು ಎನಿಸಿತು ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ. ಆಕೆಯನ್ನು ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಲೇ ಎಂದೂ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಎಂದುಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಆಕೆ ಕ್ಷಮೆ ನೀಡುವಳೆಂದಾದರೂ ಭರವಸೆಯಿಲ್ಲ ?

ಆನಂದ ಈ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲೇ ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕೂಳಿತ. ಕೆಟ್ಟ, ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟನೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಚುಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಆಕೆ ಏನೆಂದುಕೊಂಡಳೋ—ತನ್ನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಕೆಟ್ಟ, ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಒಂದಿರಬಹುದು, ಎಂದು ಕಾತರ, ಕಳವಳ. ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಯಾರೇ ನೆಂದರೂ ಯಾರೇನೆಂದುಕೊಂಡರೂ ಗಮನವನ್ನೇ ಕೊಡದವನಿಗೆ ಇಂದ ಆಕೆ ತನ್ನ ವಿಷಯವಾಗಿ ಏನೆಂದುಕೊಂಡಿರಬಹುದೆಂಬ ಆಸಕ್ತಿ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಕಾತರದ ಜತೆಗೊಂದು ಅವ್ಯಕ್ತ ಮಾಧುರ್ಯ! ಅವಸರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ತುತ್ತು ಅನ್ನತೆಂದು ಬಂದು ರೂಮಿನಲ್ಲಿ ಹಾಸಿಗೆಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡ. ಅದೇನು ಕಲ್ಪನೆಯೋ ಅದೇನು ಚಿಂತೆಯೋ ಎದ್ದು ನಿಂತು ಶತಪಥ ತಿರುಗಿದ. ಆಗಾಗ ಬಾಯಿಂದ ಯಾವುದೋ ಗೀತವನ್ನು ಸೀಟೆಹಾಕುತ್ತಿದ್ದುದು ಮಾತ್ರ ಹೊಸತು !

೫

ಆಕೆಗೆ ಮನಸ್ಸು ಅಲ್ಲೋಲ ಕಲ್ಲೋಲವಾಗಿತ್ತು. ಎಂತಹ ವಿಚಿತ್ರ ವೃತ್ತಿ ? ಅಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನೇ ಕೇಳುವುದು ? ಕೋಪದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬುದಂತೆಲ್ಲಾ ಅಂದು ಕೊಠಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಓದಿವಳು. ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ತಳಮಳವನ್ನು ಯಾರಾಗಾದರೂ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದರ ಒತ್ತಡ ದಿಂದ ನೀಗುವಂತಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಸಹಪಾಠಿಯ ಬಳಿಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಒಂದೇ ಉಸಿರಿ ನಲ್ಲಿ “ಲೇ ಪ್ರಭಾ—ಅತನನ್ನು ಏನೇನೋ ಎಂದು ಬಿಟ್ಟಿರಣೀ—ಏನೋ ಆಗಿಹೋಯಿತು. ನಾನು ಹಾಗನ್ನ ಬೇಕೆಂದಿರಲಿಲ್ಲ ಅದರ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗಾಯಿತು. ಏನು ಮಾಡಲೇ ? ” ಎಂದಳು. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಉದ್ವೇಗ ಕುದಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಧ್ವನಿ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ತುಟಿಯ ಎದಿನ ರಂಗು ಬಿಳಿಚಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅದೇ ತಾನೇ ಅವನನ್ನು ಕಂಡುದು, ಅವನು ಅಡಿದ ಮಾತುಗಳು, ತಾನು ಅವನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರಗಳೆಲ್ಲ ಅವಳ ಉದ್ವೇಗದಲ್ಲಿ ಲೇಸು ಮೇಲೋಗರವಾಗಿತ್ತು. ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗಿಂದ ಹಾಗೆ ಸುಳಿದಾಡುವಂತೆ, ಧುಮ್ಕಿಕ್ಕೆ ಕುಣಿಯುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನಾಡಿದ ಕೊನೆಯ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ತಾನೂ ಬಹಳ ಉದ್ವೇಗದಿಂದಲೇ ಕೋಪದ ಮಾತನ್ನಾಡಿ

ದ್ದಳು. ತನ್ನ ವಿಚಾರ ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಇದುತನಕ ಆ ಮಾತಿನ ಉದ್ದೇಗ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರ ವನ್ನೂ ತಿಳಿಯಾಗರಲಿಲ್ಲ ಮನಸ್ಸು ಹದಗೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವಳ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥ ಯಾರಿಗೂ ಆಗುಮತಿರಲಿಲ್ಲ.

“ ಲೇ ಪ್ರಭಾ—ಕೇಳೇ ಇಲ್ಲಿ, ಲೇ ” ಎಂದಳು.

ಪ್ರಭಾ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಅವಳ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ಶಾಂತವಾಗಿಯೇ “ ನೋಡೇ— ಸುಮ್ಮನೆ ಗಾಬರಿಯಾಗಬಾರದು. ಮೊದಲು ತಿಂಡಿತಂದು ಕೊಂಚ ಸುಧಾರಿ ಸಿಕೋ. ಆ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಹೇಳು ” ಎಂದಳು.

ಅವಳಿಗೆ ಪ್ರಭೆಯ ಮಾತು ಕೇಳುವಷ್ಟು ಸ್ತಿಮಿತವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಉಳಿದುದೆಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅವಳ ತವಕ. ಆದರೆ ಪ್ರಭಾ ಮಾತ್ರ ಕೊಂಚವೂ ಗಾಬರಿಗೊಳ್ಳದೆ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಶಾಂತವಾಗಿ ತಿಂಡಿತನ್ನುತ್ತ ಕುಳಿತಳು. ಆಕೆ ಮಾತ್ರ ಸುಮ್ಮನೆ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪ್ರಭಾ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಿಂಡಿತಂದು ಮುಗಿಸುವಳೋ ಎಂದು ಕಾದಿದ್ದಳು. ತಿಂಡಿಯನ್ನು ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಮುಕ್ಕುತ್ತ ಪ್ರಭೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದಳು. ಮತ್ತೆ ಅದೇ ಉದ್ದೇಗ, ಅದೇ ಕಲಸು. ಪ್ರಭಾ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟಳು.

“ ಅಯ್ಯೋ ಇಷ್ಟೇನೇ .. ಅದಕ್ಕಿಷ್ಟೊಂದು ಗಲಾಟೆ, ಗಾಬರಿ! ಹುಚ್ಚು ಹುಡುಗಿ ಕಣೇ! ಅವನೇನೋ ಅಂದ, ಅದಕ್ಕೆ ನೀನೂ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಅಂದ- ಅವನ ಸೊಕ್ಕು ಮುರಿಯುವಂತೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನದೇನು ತಪ್ಪು!— ಸುಮ್ಮನೆ ಯೋಚಿಸುತ್ತ ಕೂತುಕೋ— ಹೋಗಿ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಳು— ಹುಚ್ಚಿ! ಏಳು ಏಳು— ಕ್ಲಾಸಿಗೆ ಹೋಗೋಣ ” ಎಂದಳು ಪ್ರಭಾ

ಆದರೆ ಆಕೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡಲು ಮನಸ್ಸೇ ಆಗದು. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರಭಾ ಬಿಟ್ಟರೆ ತಾನೆ! “ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ವಿಚಾರಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಆಕಾಶವೇ ಉರುಳಿದ ಹಾಗಾದರೆ ಉಳಿದ ಹಾಗೆಯೇ ” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಪ್ರಭಾ ಅವಳನ್ನು ಕ್ಲಾಸಿಗೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಳು.

ಅನಸೂಯಾ ಆ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಸಪ್ತಗಿದ್ದಳು. ಏನೇ ಮಾಡಿದರೂ ನೆನಪಿನ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಭೆಯ ಮಾತು ಕೇಳಿಯೂ ಕೇಳದಿದ್ದಳು. ತುಟಿ ಪಿಟಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಗಾಢವಾದ ಚಿಂತೆ—ಆಗಾಧ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಂತೆ—ವಿಚಾರಗಳು—ಸಾವಿರ ಅಲೆಗಳಂತೆ ಬಂದು ಅವಳ ಮುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ತಿಳಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ವಿಚಾರ ಏನು ಎಂತೆಂಬುದನ್ನು ಅವಳು ಗುರುತಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಯೋಚನೆ ಬಂದು ಆಕೆಯನ್ನು ಮಾಸಿ ಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು ಹೀಗಾಗಿ ಅವಳಿಗೇ ತನ್ನ ಯೋಚನೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತಾಡುವುದು ಹೇಗೆ? ಉಳಿದವರಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಮುಖ ಸಪ್ತಗಾಗಿತ್ತು; ಏನೋ ಕಳವಳ, ಕಡೆದಾಟ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ!

ಅನುವಿನ ಮನಸ್ಸು ತುಂಬಾ ಎಳಸು. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ ನಕ್ಕು ನಗಿಸುವ ಸ್ವಭಾವ. ಹೊಸಬರು ಹಳಬರೆಂಬ ಭೇದ ತಾರತಮ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗಾಟ, ಚೆಲ್ಲಾಟ ಅವಳ ಜೀವದ ಸಿರು. ಇದರಿಂದ ಅವಳು ಎಲ್ಲ ರೊಂದಿಗೂ ಬಹಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹುಡುಗರ ಸರಿಗೆ ಸರಿ ಯಾಗಿ ನಿಂತು ಜಗಳ-ಹಾಸ್ಯ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಈ ಹಾಸ್ಯಮನೋ ಭಾವವನ್ನು ಅವಳ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೂ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಹಲವು ವೇಳೆ ಅವಳ ಹುಡುಗಾಟ ಮಿತಿಮೀರುತ್ತಿತ್ತು ಇದರಿಂದ ಹಲವರು ಅವಳನ್ನು “ಆಮೆಜಾನ್ ಅನಸೂಯಾ” “ಗಂಡುಬೀರಿ” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವಳು ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಲೆಕ್ಕಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಯಾವುದರ ಪರಿವೆಯೂ ಅವಳಿಗಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಗೇಲಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾರೇನಾದರೂ ಅನ್ನಲಿ, ಅವಳು ಮಾತ್ರ ಗೇಲಿ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಅವಳ ಸಾಮಾನ್ಯದ ಕೆಲಸ.

ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ—ಅವಳಿಗಿದ್ದ ಇಂಟಿಮಿಡಿಯೇಟಿ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ—ಅವಳ ಸಹಪಾಠಿಯೊಬ್ಬಳು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಪತ್ನಿ. ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಗೋಳು ಹೊಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಒಂದು ದಿನ ಆದೇ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಪಾಠ ಹೇಳಲು ಬಂದಾಗ ಅವರ ಪತ್ನಿಗೆ ಜಾಗ ಸಿಗದಂತೆ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟಳು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೇನೋ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ‘ಕುಳಿತುಕೋ’ ಎಂದರು.

ಆದರೆ ಆಕೆ ಮಾತ್ರ ಒದ್ದಾಡಿದಳು. “ಜಾಗವಿಲ್ಲ” ವೆಂದು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿದಳು. ಆಗ ಅನು ಎದ್ದುನಿಂತು “ನಿಮ್ಮ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಕೂರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಿ” ಎಂದಿದ್ದಳು. ತರಗತಿಗೆ ತರಗತಿಯೇ ನಗೆಯ ಹೊಗೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲಾಡಿತು.

ಈ ಹಾಸ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಅವಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಮೆಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರು ಇದರಿಂದ ಯಾವಾಗಲೂ ಆಕೆ ತುಂಬು ನಗೆಯಿಂದ ಅರಳಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಬೆರಗಾಗಿ ಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಸಹಪಾಠಿಗಳಂತೂ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡರೆ ವಿಲವಿಲನೆ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದೀಪಕಂಡ ಹುಳು ರೆಕ್ಕೆ ಬಡಿಯುವಂತೆ ಅವರ ಹೃದಯಗಳು ಬಡಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವಳಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಹೊಸತನ ಕಾಲೇಜಿನ ಹುಡುಗರನ್ನೂ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರನ್ನೂ ಅವಳ ಬಳಿಗೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ದಿನ ಅವಳ ಸಹಪಾಠಿಯೊಬ್ಬ ವೀಳ್ಯದೆಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದ. ತುಂಟೆ ಕೆಂಪಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಅನು ಅವನನ್ನು ‘ ನೀವು ತುಂಟೆ ರಂಗುಪಯೋಗಿಸುವಿರಾ ’ ಎಂದು ಕೇಳಿ ನಕ್ಕಿದ್ದಳು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅನುವಿನ ಮನಸ್ಸು ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ. ಬೇಗ ಕಾದು ಬೇಗ ಅರುತ್ತಿತ್ತು. ಬಹು ಬೇಗನೆ ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ ವ್ಯಾಕುಲಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅಸಮಾಧಾನ ಬಹುಬೇಗ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಹಳ ಬೇಗನೇ ಮಾಸಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಕೋಪಗೊಳ್ಳುವಳೋ ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುವಳೋ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಗೆಯ ಹೊಗೆಯ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ನೋವಿನ ಕೆಂಪು ಕುರಿ ಮರುನಿಮಿಷವೇ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಅನುವಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಹವ ಕೆಟ್ಟು ಹೋದುದರಿಂದ ಮಾತನಾಡಲಿಕ್ಕೆ ವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಸ್ಯವೆಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲೋ ಹಾರಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಚಿಂತೆ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇದರಿಂದ ಬಹಳ ಅಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ನಗೆಯಲ್ಲದೆ ಅವಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಯಾವ ಭಾವವನ್ನೂ ಕಾಣದವರಿಗೆ ಇಂದು ವ್ಯಾಕುಲ ಕಂಡು ವಿಸ್ಮಯವಾಯಿತು ಅವಳ ಅಬ್ಬರವೆಲ್ಲಿಯೋ ಅಡಗಿಹೋಗಿ ಮೌನಮೂಡಿತ್ತು.

ಪಾಠ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರೆ ಅವಳಿಗೆ ಅದರ ಚಿಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಗಮನವೂ ಇಲ್ಲ. “ಅವನ ಮಾತಿನ ಹಿಂದಿನ ಗೂಢವೇನು? ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯೋಚನೆಯಿತ್ತು? ಅವನು ಹಾಗೇಕೆ ಮಾತನಾಡಿದ?” ಎಂದು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅದರೆ ಅದು ಎಷ್ಟು ಯೋಚಿಸಿದರೂ ಬಗೆಹರಿಯದು. ಚಿಂತಿಸಿ ಚಿಂತಿಸಿ ತಲೆ ಚಿಟ್ಟು ಹಿಡಿಯಿತೇ ಹೊರತು ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಮಾತ್ರ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಗಳಿಗೆ ಗಳಿಗೆಯೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾರ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಇನ್ನು ಗಂಟೆಯಾಗಲು ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಯಿರುವಾಗಲೇ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರ ಆಪ್ತನೇ ಪಡೆದು ತರಗತಿಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಳು. ಕ್ಲಾಸಿನ ಹೊರಗೇ ಮೀರಾ ಸಿಕ್ಕಿದಳು. ಆಗ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟುಹೋದ ಮೇಲೆ ಅದುದೊಂದೂ ಮೀರಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಅದುದರಿಂದ ನಗುತ್ತಲೇ ಅನುವಿನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ “ಆನಂದನೊಡನೆ ಮಾತು—” ಎಂದಳು. ಅನುವಿನ ಸಪ್ಪೆ ಮುಖ ಕಂಡು ಬೆಚ್ಚಿ ಮಾತನ್ನು ಮುಗಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ.

“ಇದೇಕೆ ಅನು? ಮುಖ ಇಷ್ಟು ಸಪ್ಪಗಿದೆ? ಆತನೇನಾದರೂ ಅಂದನೇ?” ಎಂದಳು.

ಮೀರಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು—ಆನಂದ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಏನಾದರೂ ಅಂದೇ ತೀರುವನು. ಅನಸೂಯೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವಾಗಲೇ ಹೆದರಿದ್ದಳು. ಅವಳನ್ನು ಏನಾದರೂ ಅನ್ನಬಹುದೆಂದು ಅನಸೂಯೆಯ ಸಪ್ಪೆಮುಖ ಕಂಡೊಡನೆ ಅದು ಖಂಡಿತವಾಯಿತು. ನಗುನಗುತ್ತಿದ್ದ ಹುಡುಗಿ ಆಳುವೋರೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಅವನು ಏನೋ ಅಡಬಾರದುದನ್ನು ಅಡಿರಲೇಬೇಕು ಎನಿಸಿತು.

ಅನುವಿಗೆ ಹೃದಯದ ದುಃಖವೆಲ್ಲಾ ಮರುಕಳಿಸಿ ಬಂತು. ತುಂಬಿ ತುಳುಕಿ ಬಂತು. ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹನಿಗೂಡಿತು.

“ಛೇ! ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆಳುತ್ತಾರೆಯೇನೇ; ನಡಿನಡಿ. ಹುಡುಗರೆಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಕಡೆಯೇ ನೋಡುತ್ತಾರೆ” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಮೀರಾ ಅವಳನ್ನು ಕೊಠಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಳು. ಅನು ಆಗ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಳು ಮೀರಾ ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ನಕ್ಕಳು.

“ಆಯ್ಯೋ ಹುಚ್ಚಿ! ಇಷ್ಟೇನೇ! ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ಎಷ್ಟು ಪ್ರವಾದವೇ? ಅವನ ವಿಷಯ ನಿನಗೇನೂ ತಿಳಿಯದು. ಅದುದರಿಂದಲೇ ನೀನು ಹೀಗೆ ನೊಂದುಕೊಂಡಿದ್ದೀಯೆ—ಅಷ್ಟೆ. ಇದು ವರೆಗೂ ಅವನು ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಸೌಜನ್ಯದಿಂದ ಮಾತನಾಡಿಸಿದ್ದರೆ ಸರಿ. ಅವನೊಬ್ಬ Cynic ಕಣೆ. ಎಲ್ಲರನ್ನು ಬೈಯುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರನ್ನು ತಾತ್ಸಾರದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ಮನುಷ್ಯ ಏನೋ ಅಂದ ಅಂತ ಅಳು—ಎಂದು ಅನುವನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿದಳು ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಭೆಯೂ ಬಂದಳು.

“ಆಗಲೇ ನಾನು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೂ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ” ಎಂದಳು ಪ್ರಭಾ ಅನುವಿನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಕೊಂಚ ಸಮಾಧಾನವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮೀರಳ ಸಮಾಧಾನದ ಮಾತಿನಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪರಿಣಾಮವಾಯಿತು ಅನಂದನ ಮೇಲೆ ಮೊದಲೇ ಅವಳಿಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತ ಕೋಪವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಆ ಕೋಪ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಬೆಳೆದು ರೂಪಿತವಾಗಿ ಬೇರೂರಿತು. ಅನಂದನೊಬ್ಬ ನಿರಸನಿ. ಹೆಂಗಸರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವವನು ಹೆಂಗಸರನ್ನು ತಾತ್ಸಾರದಿಂದ ಕಾಣುವವನು. ಅದುದರಿಂದ ಅವನು ತನ್ನ ಬಳಿ ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡಿದ. ತನ್ನನ್ನು ತುಚ್ಛವಾಗಿ ಕಡೆಗಾಣಿಸಲೆಂದು ಆ ದಿನ ಅವನು ಹಾಗೆಂದುದೆಂಬ ಭಾವನೆ ಅನುವಿನಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅನಂದನಿಂದರೇ ಮೈಯುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದಿನ ಆ ಪರಿಚಯ, ಆ ಮಾತುಕತೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೆನೆದರೆ ಅವಳ ಮನಸ್ಸು ಅಸ್ಥಿರವಾಗಿ ಮೈ ಜಲೆನ್ನುತ್ತಿತ್ತು.

೬

ಅನಂದನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಮಾತೆಲ್ಲವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ತಾನೆಂದುದರಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ತಪ್ಪಿದೆಯೇ ಎಂದು ತಿಣಕಿ ತಿಣಕಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಎಷ್ಟೇ ಹುಡುಕಿದರೂ ಎಷ್ಟು ಯೋಚಿಸಿದರೂ ತನ್ನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ತಪ್ಪೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ—ಮಾತುಗಳೇ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೋ ಅವ್ಯಕ್ತನೋವು ಎದೆಯನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿತ್ತು. ಏನೋ ಕೊರತೆ—ತುಂಬುಕೊರತೆ. ಆ ನೋವು ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಬಹಳ ಮಧುರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ತನ್ನ ಅಂದಿನ

ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲೇನೋ ಕಳಂಕವಿದೆಯೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಕಳಂಕವೇನೆಂದು ಹುಡುಕಿದರೆ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಪ್ಪೇನೋ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕೊಂಡರೆ ಮತ್ತೆ ಶಂಕೆ-ಮತ್ತೆ ಸಂದೇಹ! ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆದಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ರಾಮುವಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸುಕತೆ. ಆದರೆ ಸಂಜೆಯವರೆಗೂ ಕಾಯಬೇಕು. ರಾಮುವಿನ ಮನೆಗೇ ಹೋಗಿ ಹೇಳಬರಲೇ ಎಂದು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅನ್ನಿಸಿ ಕೂಡಲೆ ಎದ್ದು ಹೊರಟು ಅರ್ಧದಾರಿ ನಡೆದು ಮನಸ್ಸು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ್ದ. ಪುಸ್ತಕವನ್ನೊದಿಯೇ ಕಾಲ ಕಳೆಯೋಣವೆಂದರೆ ಒಂದೆರಡು ಪುಟ ಮಗುಚಿಹಾಕುವುದರಲ್ಲೇ ಬೇಸರ. ಪುಸ್ತಕ ತೆರೆದಂತೆ ತೆರೆದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಲ್ಲಿಯೋ ಓಡಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಎದ್ದು ಶತಪಥ! ಕೋಣೆಯ ಈ ಪಕ್ಕದಿಂದ ಆ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ, ಆ ಪಕ್ಕದಿಂದ ಈ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಮನಸ್ಸು ಕಡಿವಾಣದ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರುವ ಜೂಜಿನ ಕುದುರೆಯಂತೆ ಒಂದೇ ಸವನೆ ತರಪಕ ಕಾಣೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಸಂಜೆ ರಾಮು ಬಂದಾಗ ಆನಂದನ ಮುಖ ಇದ್ದುದೂ ಕಳೆಗುಂದಿತ್ತು. ರಾಮುವಿಗೆ ತಕ್ಷಣವೇ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಏನೋ ಆಗಿದೆ; ಸುಮಾರು ಭಾವನೊಂದಿಗೆ ಬಿರುಸು ಮಾತಾಗಿರಬಹುದೆಂದುಕೊಂಡ. ಆದರೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಕೆಣಕಿ ಕೇಳಬಾರದೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ. ಆನಂದ ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟ.

ಆನಂದನಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಯೋಚಿಸಿದ್ದುದೆಲ್ಲಾ ಹಾರಿ ಹೋದಂತಾಗಿತ್ತು. ರಾಮುವಿಗೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ, ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ ಎದೆಲ್ಲಾ ಯೋಚಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದುದು ಮರೆತೇ ಹೋಯಿತು ಹೇಳಲು ತವಕ—ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ರಾಮುವಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡೆಯುವ ಉತ್ಸುಕತೆ. ಆದರೆ ಅರಂಭಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದೇ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ತಿರುವಿಹಾಕುತ್ತಾ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡೇ ನಡೆದ. ರಾಮು ನಗುನಗುತ್ತಲೇ ಅವನ ಈ ವೇಚಾಟ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅಷ್ಟು ದೂರ ಹೀಗೆಯೇ ಹೋದಮೇಲೆ ರಾಮುವಿಗೆ ಆನಂದನಮೇಲೆ ಕನಿಕರಬಂತು.

ಏನೋ ಯೋಚನೆ ಅವನನ್ನು ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನುತ್ತಿದೆ; ಏನೋ ತಿಳಿದು ಬಿಡೋಣ ನೆಂದು ತಾನೇ ಅನಂದನನ್ನು ಕೇಳಿದ.

“ಯಾಕೋ ಅನಂದ, ಇವತ್ತು ಬಹಳ ಸಪ್ತಗಿದ್ದೀಯಲ್ಲಾ—ಏನು ಸಮಾಚಾರ ?” ಅನಂದನಿಗೆ ಕುತ್ತಿಗೆ ಬಿಗಿದುಬಂತು. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಹೇಳ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ತವಕ ಈಗಿಲ್ಲೆಯೋ ಮಾಯವಾಯಿತು ಅವನಿಗೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಅವನೇನೆಂದಾನೋ ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆ ಬೇರೆ. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಒತ್ತಡ ತಡೆಯಲಾರದಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಚಾಚೂತಪ್ಪದೆ ರಾಮುವಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ.

ರಾಮು ಅವನ ಮಾತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಕೇಳಿದ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇನೆಂದುಕೊಂಡನೋ ಮುಖದಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಚಿಂತೆಯ ನೆರಳೊಮ್ಮೆ ಮೂಡಿ ಮಿಣುಕಿ ಮಾಯವಾಯಿತು.

“ಅಯ್ಯೋ ಹುಚ್ಚುಹುಡುಗ, ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಾರೇನೋ ? ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ಮುಖ ಸವೈಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರಪಂಚವೇ ಮುಳುಗಿ ಹೋಯಿತಂತ ಅಳು. ನಿನಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗೇನೋ ಕಸವಿಸಿಯಾಗುತ್ತ. ಅದುದರಿಂದ ಏನೋ ಅಂದು ಬಿಟ್ಟಿ; ಅದಕ್ಕೆನೀಗ ? ಏನು ಕೊಳ್ಳಿ ಹೋಯಿತು ? ನಾಳೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಆಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ನಾನೇನೋ ಅಂದುಬಿಟ್ಟಿ, ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿರೆಂದು ಕೇಳಿದರಾಯಿತು. ಅದು ಬಿಟ್ಟು ಹೀಗೆ ಮಂಕಾಗಿ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಮುದುರಿಕೊಂಡರೇನಾದ ಹಾಗಾಯಿತು ? ನಡಿನಡಿ-ಸಿನಿಮಾಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ” ಎಂದ.

ರಾಮುವಿನ ಮಾತಿನಿಂದ ಅನಂದನಿಗೆನೋ ಕೊಂಚ ಸಮಾಧಾನವೆನಿಸಿದರೂ ಮನಸ್ಸಿನ ತೂಕವನ್ನೂ ಸರಿಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ತಾನೇನೂ ಮಹಾ ಅಪರಾಧ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದು ತುಸು ಧೈರ್ಯ ತಾಳಿದ. ಆದರೂ ಅನುಮಾನ ಸಂದೇಹ, ಶುಕೆ ! ಹೇಗೋ ಏನೋ ಎಂಬ ಕಾತರ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಆ ದಿನದ ಪ್ರಥಮ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನೆನೆದಾಗಲೆಲ್ಲ ವೈಯಲ್ಲಾ ಪುಲಕಗೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಧುರವಾದ ನೋವು ತೋರುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಮುವಾಗಲೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಗುಣಾಕಾರ ಹಾಕಿದ್ದ. ಆನಂದ ಹೇಳಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಒಂದು ಹೊಸತನ ತೋರಿಬಂದಿತ್ತು. ಜತೆಗೆ ಅವನು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ತನಗಾದ ಭಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಆನಂದ ತಿಳಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಕೊಂಚ ಅನುಮಾನ ಪಟ್ಟ. ಆದರೆ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗಲ್ಲದೇ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಬಗೆಯಾದುದು ಅವನಿಗೆ ಕೊಂಚ ಅಸಮಾಧಾನ. ಮುಂದೆ ಇದು ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದೀತೋ ಹೇಗೆ ಕೊನೆಗಾಣುವುದೋ ಎಂದೇ ಅವನ ಜಿಂತೆ. ಆನಂದನಿಗೆನೋ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಭೇಟಿಗೆ ಪ್ರೇಮವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಕೆಗೆ ಇವನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಭೇಟಿಗೆ ದ್ವೇಷವಾಗಿದ್ದರೆ ಆನಂದನ ಭವಿಷ್ಯಕ್ಕೆ ಇದು ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೆಂದು ರಾಮು ತುಟಿ ಕಚ್ಚಿಕೊಂಡ.

ಚಿತ್ರಕ್ಕೆನ್ನಾ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿದ್ದು ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ತಿಂಡಿತಂದು ಬರಲು ಹೋಟೆಲಿನೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಏನು ತಿಂಡಿ ತರಿಸಲೆಂದು ರಾಮು ಮೂರು ಗಾಲ್ಫು ಬಾರಿ ಕೇಳಿದರೂ ತನ್ನ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲೇ ಮುಳುಗಿದ್ದ. ಆನಂದ ಉತ್ತರವನ್ನೇ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಏನೋ ತಿಂಡಿ ತರಿಸಿದ. ಇಬ್ಬರೂ ಪರ ಪರಾಗಿ ತಿಂದರು. ಕಾಫಿಯನ್ನು ಕುಡಿದರು.

“ಕಾಫಿ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲವೇನೋ ” ಎಂದ ರಾಮು.

ಆನಂದನಿಗೆ ಅವನ ಮಾತು ಕೇಳಿಸಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಅಂತೂ ಅವನೂ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟ.

“ಹಾಗಾದರೆ ಸರಿ; ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ”

“ಏನು ” ಎಂದ ರಾಮು.

“ಆದರೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸೆಂದು ಕೇಳುವುದು ಹೇಗೋ ರಾಮು ?
ಎಂದ ಆನಂದ.

ರಾಮುವಿಗೆ ನಗು ಬಂತು. ಆದರೆ ಆನಂದ ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುವನೆಂದ ಅದನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ತಡೆದುಕೊಂಡ.

“ನಾಳೆಯೇ ನಾಡಿದ್ದೊ ಆಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕೇಳಿದರಾಯಿತು. ಅಷ್ಟೆ ” ಎಂದ.

ಅನಂದ ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮೇಲೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ರಾಮನಿನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದ.

“ಆದರೆ ನಾಳೆ ನಾಡಿದ್ದು ಆಕೆ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲೋ.” ಎಂದ.

“ಯಾಕೆ?”

“ನಾಳೆ ಶನಿವಾರ; ಕಾಲೇಜಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಸೋಮವಾರವೇ ಕಾಲೇಜು;”

“ಹಾಗಾದರೆ ಸೋಮವಾರವೇ ಕೇಳು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇನು ನಷ್ಟ?”

ಹೋಟಲಿನವನಿಗೆ ಹಣಕೊಟ್ಟು ಇಬ್ಬರೂ ಹೊರಬಂದರು. ಚಿತ್ರ ಅರಂಭವಾಗಲಿನ್ನೂ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಿಮಿಷವಿತ್ತು. ಚಿತ್ರಮಂದಿರದ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಟಿಕೆಟು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಸರಿಯಾಗುವ ದೆಂದು ಆಕಡೆ ಹೊರಟರು.

“ವೈಸೂರು ಪತ್ರಿಕೆ, ಮೂರೇ ಕಾಸು - ವೈಸೂರು ಪತ್ರಿಕೆ. ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಭೆ! ಎ. ಐ. ಸಿ. ಸಿ ಸಭೆ! ಗಾಂಧೀಜಿ ಮು ಭಾಷಣ - ಮೂರೇ ಕಾಸು. ಸಾಧ್ವಿ ಪತ್ರಿಕೆ. ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನರ ಹಿಂದೋಟ - ಮೂರೇ ಕಾಸು.”

ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆ ಮಾರುವ ಹುಡುಗನನ್ನು ಕರೆದು ರಾಮು ಫೊಂದು ಪ್ರತಿ ಕೊಂಡುಕೊಂಡ. ಮುಖ ವೊದಲಿಗಿಂತೂ ತುಸು ಗಂಭೀರ ವಾಯಿತು. ಅನಂದ ಮಾತ್ರ ಇದಾವುದರ ಪರಿವೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಯೋಚನೆಯ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ.

“ಅನಂದ, ಈದಿನ ಎಳನೆಯ ತಾರೀಕು. ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಎ. ಐ. ಸಿ ಸಿ ಸಭೆ ಸೇರಿದೆ. ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯ ಏನಾಗುವದೋ” ಎಂದ ರಾಮು.

“ಅಂ? ಏನಂದೆ ರಾಮು?” ಎಂದು ಅನಂದ ಎಚ್ಚತ್ತ.

“ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸಿನ ಕೈಯಲ್ಲಿದೆ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಯಾವ ನೀತಿಯನ್ನನುಸರಿಸುವುದೋ ನೋಡಬೇಕು. ವರ್ಧಾದಲ್ಲಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ಸಮಿತಿಯೇನೋ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹದ ನಿರ್ಣಯಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಗಾಂಧೀಜಿ ವೈಸ್‌ರಾಯರನ್ನು ಜಿನ್ನಾ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡುವರು. ವೈಸ್‌ರಾಯ್ ಏನು ಮಾಡುವನೋ ನೋಡಬೇಕು. ಸರ್ಕಾರದ ತಂತ್ರವೇನೋ ಯಾರಿಗೆ ಗೊತ್ತು? ಗಾಂಧೀಜಿಯನ್ನೇನಾದರೂ ಬಂಧಿಸಿದರೆ?”

“ ಇಲ್ಲವೋ—ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ—ಅವರಿಗೆಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಾಗಿದೆ—
ಈವರನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾರದು ಸರ್ಕಾರ ? ”

“ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಆನಂದ—ಬರಿಯ ತನ್ನ ಸೈನಿಕಬಲದ ಪಾಶವೀ
ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಜನತೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ, ಕಾಲಿನಡಿಯಲ್ಲಿ ಉರುಳಿಸಿ ಶೋಷಿ
ಸುವ ಸರ್ಕಾರ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ತನಗೆ ಕೊನೆ ಬಂದಿದೆ.
ತನ್ನ ಉಳಿವಿಗೇ ಸಂಚಕಾರ ಬಂದೊದಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಸಾಕು—ಎನು
ಮಾಡಲೂ ಹೇಸುವುದಿಲ್ಲ. ರಕ್ತ ಕೋಡಿಕೋಡಿಯಾಗಿ ಗಂಗೆ ಯಮುನೆಯ
ರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಹೆಣಗಳು ರಾಸಿರಾಸಿಯಾಗಿ ಒಟ್ಟಿಲಿ—ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ—
ಸಾನುಳಿದರೆ ಸಾಕೆನ್ನುತ್ತದೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿ. ”

“ ಹಾಗಾವರೆ— ”

“ ಹೌದು ಆನಂದ—ಈ ಪಾಶವೀಶಕ್ತಿಯನ್ನೆ ದುರಿಸಲು ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ
ಸ್ವೈತಿಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಲೀ ದೈಹಿಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ. “ ಅಡಿಯ ಮುಂದಡೆ
ಸ್ವರ್ಗ ” ಎಂದು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಉದುವವರು ಕೋಟಿ ಮಂದಿ. ಆದರೆ ನಡೆ
ಯುವವರೇನು ನೂರುಮಂದಿ ಸಿಕ್ಕರೆ ಅದೇ ಭಾಗ್ಯ ! ”

ಆನಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಏನೋ ಎಣಿಕೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದವನು ಮಾತಾಡ
ಲಿಲ್ಲ. ರಾಮು ಮಾತು ಮುಂದುವರಿಸಿದ.

“ ಮುಷ್ಕರ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ, ಚಳುವಳಿಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾರದೆಂದು ತೋರು
ತ್ತದೆ. ಗಾಂಧೀಜಿಯೂ ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಹೇಗಾದೀತೋ
ನೋಡೋಣ. ”

ಕೊಂಚಕಾಲ ಇಬ್ಬರೂ ಮೌನವಾಗಿಯೇ ನಡೆದರು. ರಾಮು ಹೋಗಿ
ಹಣಕೊಟ್ಟು ಟೆಕೀಟ್ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದ. ಆನಂದ ಮರುಮಾತಿಲ್ಲದೆ
ಆವನೊಂದಿಗೆ ಚಿತ್ರಮಂದಿರದೊಳಕ್ಕೆ ನಡೆದ ರಾಮುವಾಗಲೇ ಶಾಂತಚಿತ್ತ
ನಾಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಆನಂದನಿನ್ನೂ ಉದ್ರೇಕದಿಂದ ಇಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಮು
ತನ್ನಂತೆ ತಾನು ಚಿತ್ರ ನೋಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಮಗ್ನನಾಗಿದ್ದವನು, ಆನಂದನ
ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಬಾರಿಯಾದರೂ ತಿರುಗಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆನಂದ ಮಾತ್ರ
ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಕುರ್ಚಿಯಮೇಲೆ ಒಮ್ಮೆ ಹೀಗೆ ಕುಳಿತು

ಕೊಳ್ಳುವನು, ಮರುನಿಮಿಷವೇ ಹಾಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಆದರೆ ಯಾವು ದರಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರಗಳು— ವಿಚಾರಗಳು— ತೆರೆಯಮೇಲಿನ ನೆರೆಳುಗಳಂತೆ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಇದಾವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸದೆ ಚಿತ್ರ ತೆರೆಯಮೇಲೆ ಓಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಗಾಳಿ ಕಿಟಕಿಯ ಮೂಲಕ “ಸುಯ್ಯೋ” ಎಂದು ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತು.

2

ಆನಂದ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣೆರೆದು ಹಾಗೆಯೇ ಮಲಗಿದ್ದ. ಏಕೋ ಅಂದು ಹಾಸಿಗೆ ಬಿಟ್ಟೀಳಲು ಮನಸ್ಸೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹಗಲಿನ ತುಂಗಾಳಿ ತೂರಿ ಬಂದು ಮೈಯನ್ನು ಮುತ್ತುಡುತ್ತಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿದ್ದು ದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಆಹ್ಲಾದವಾಗಿ ಅರಳಿತ್ತು. ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ತೆಂಗಿನ ಗರಿಗಳ ಮೇಲೆ ಎಳೆ ಸೂರ್ಯನ ಹೊಂಬಿಸಿಲು ಜೋಕಾಲಿಯಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಹಕ್ಕಿಗಳು ಒಂದೊಂದೇ ಹಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವು. ದೂರ ದಿಂದ ಯಾವುದೋ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಉದಯರಾಗ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಿತ್ಯವೂ ಅದೇ ಹಾಡನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆನಂದನಿಗೆ ಇಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಹೊಸ ಮಾಧುರ್ಯ ತೋರಿ ಬಂದಿತು. ಆನಂದನ ಹೃದಯ ಒಡನೆಯೇ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹಾರಿತು. ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೊಂದಿಗೋ— ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮಸಕು ಮಸಕಾಗಿತ್ತು— ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಹೃದಯದ ಏಕಾಂತ ಸಡಿಲತದ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ರಾಮುವಿನ ದನಿ ಕೇಳಿತು. ಕಲ್ಪನೆಯ ವೀಣೆಯ ತುತಿಗಳು ನುಚ್ಚು ನೂರಾಗಿ ಆನಂದ ನೈಜ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಇಳಿದ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ರಾಮು ಹೊರಗೆ ನಿಂತು ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದ.

ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದುದು ಇಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಇಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಬಂದಿರುವನಲ್ಲ ಎಂದು ಗಾಬರಿಗೊಂಡ. ಭಾನುವಾರ ಸುಮ್ಮನೆ ಬಂದಿರಬಹುದು ಎಂದು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದ. ಆದರೆ ರಾಮುವಿನ ಮುಖ ವಿವರಣವಾಗಿತ್ತು. ಉಸಿರು ಎದುತ್ತಿತ್ತು. ತುಟಿಯಲುಗಿದರೂ ಮಾತೇ ಹೊರಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆನಂದನಿಗಂತೂ ಏನೂ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಏನೂ ತೋಚಲಿಲ್ಲ.

“ಆನಂದ! ಗಾಂಧೀಜಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು. ನೆಹ್ರೂ, ಅಜಾದ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಹಿಡಿದರು. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಕ್ರಮಕೂಟ!” ಎಂದ ರಾಮು ಬಹಳ ಸ್ವಯಾಸದಿಂದ.

ಆನಂದನಿಗೆ ಸಿಡಲೆರಗಿದಂತಾಯಿತು. ತಾವೆಲ್ಲಾ ಅಗಲಾರದು ಎಂದಿದ್ದುದೇ ಆಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ನಾಯಕರೆಲ್ಲಾ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಸರಿಯಾಳಾದರೆ—ನಾಡಿನ ಗತಿಯೇನು—ಮುಂದೇನು? ಮುಂದೇನು?

ಆನಂದ ರಾಮು ಇಬ್ಬರೂ ಸಂಜೆಯ ವರೆಗೂ ಅಡ್ಡಾಡಿದರು. ಹಲವಾರು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಾಯಕರನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತನಾಡಿದರು. ಸಂಜೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಭೆ ಸೇರಿ ನಾಡಿನ ನಾಯಕರ ಬಂಧನವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಚಳುವಳಿ ಹೂಡಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿತು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಸಂಘದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ ಆನಂದನ ಸಹಪಾಠಿಯೇ ನಾಯಕನಾದ. ಆನಂದನಿಗೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಆಸಕ್ತಿ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಯಾವುದಕ್ಕಾದರೂ ಮೀಸಲಾಗಿಡಲೆಂದು ಕಾದಿದ್ದ. ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗಿ ಅವನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮನೋಭಾವನೆಯೂ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅದು ದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ನಾಯಕನಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ನಿಂತು ಯಾವ ಕೆಲಸಕ್ಕಾದರೂ ಮುಂದಾಗಿ ಬಂದು ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಎಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟ ಬಂದರೂ ಒಂದು ಬಾರಿಯಾದರೂ ಗೋಣಗದೆ, ತುಟಿ ಪಿಟ್ಟಿನ್ನದೆ ಹಿಂಜರಿಯದೆ ಕೆಲಸ ಸಾಧಿಸಿಯೇ ತೀರುತ್ತಿದ್ದ. ಇದರಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅವನಲ್ಲಿ ನಂಬುಗೆ. ನಾಯಕ ಯಾವುದಾದರೂ ಅಗತ್ಯದ ಕೆಲಸವಿದ್ದರೆ ಆನಂದನಿಗೆ ಅದರ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಹೀಗಾಗಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಆನಂದನನ್ನು ನಾಯಕನನ್ನೂ “ಎರಡು ದೇಹ; ಒಂದು ಆತ್ಮ” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ವಿದಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಗೌರವ, ಅವನಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ಶಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಮಾಧಾನ, ಸಂತೋಷ ಮೂಡಿತ್ತು. ಹಳೆಯ ನಿರಸನವಾದ ತೊಟ್ಟು ಕಳಚಿ ಉರುಳಿತು. ಆದರೆ ಈಗ ಯಾವಾಗಲೂ ಕೈತುಂಬಾ ಕೆಲಸವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಮಡಿಯಲು ಇರುವ ಕಾಲ ಸಾಲದೇ ಭೃದಾಗ ಇನ್ನು ಚಿಂತೆಗೆ ಅವಕಾಶವಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ?

ಅನಸೂಯಾ ಕೂಡ ಮುಷ್ಕರದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿ.ಳು. ಅಷ್ಟೊಂದು ಧೈರ್ಯದಿಂದಾಗಲೀ ತ್ಯಾಗದಿಂದಾಗಲೀ ವರ್ತಿಸದಿದ್ದರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಳಸ ಮಾಡಿದಳು. ಹಣ ಕೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಗಸರ ಪಂಗಡದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದವರೆಂದರೆ ಮೀರಾ, ಪ್ರಭಾ, ಮತ್ತು ಅನಸೂಯಾ. ಅನಂದನಲ್ಲಾದ ಬದಲಾವಣೆ ಕಂಡು ಮೀರಳಿಗೇನೋ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಅನಸೂಯಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ಸಮಯ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ ಅವರೆಲ್ಲಾ ಸಲಹೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನಾಯಕನ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಅನಂದನೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಿ ಸಲಹೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದವನು. ಇದುವರೆಗೂ ಅವನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಮೀರಳಿಗೆ ಇದ್ದ ರೀಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಲ್ಲಾ ಈಗ ಮಾಯವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ಆದರೆ ಅನಸೂಯಾಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅವನನ್ನು ಮೊದಲಬಾರಿ ಭೇಟಿ ಮಾಡಿದ ದಿನದ ಘಟನೆ ಒಡನೆಯೇ ನೆನಪಾಗಿ ಮೈ ಜಿಲ್ಲೆನ್ನುತ್ತಿತ್ತು. ಚಣಕಾಲ ಮೈ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು !

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೇನೋ ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಿಬಿಟ್ಟರು. ನೂರಕ್ಕೆ ೯೦-೯೫ ರಷ್ಟು ಮಂದಿ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದಿದ್ದರು. ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಚಿರಕಾಲ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕುವ ಯೋಚನೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ. ಬರಿಯ ಭಾಷಣ ಮೆರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮುಷ್ಕರವನ್ನು ಮುಗಿಸಲು ಯಾರಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾಡಿನ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಮಾಡಬೇಕು, ನಾವೂ ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕು, ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಉತ್ಸಾಹ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಮುಷ್ಕರದ ಅಂಗವಾಗಿ ಹಲವಾರು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಎಂದರೆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಯೋಜನೆ. ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಓದಲು ಬಂದಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಬೇಕು ಅನಂದನೇ ಆ ಯೋಜನೆ ತಯಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಹೋಗುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದ. ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಅಭ್ಯಾಸ, ಅವರಿಗೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಪಂಚದ ಸುದ್ದಿ ಸಮಾಚಾರಗಳನ್ನು ಅರಿವು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು, ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರ ಸ್ಥಾನ, ರಾಜಕೀಯ

ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಅವರ ಪಾತ್ರ, ಅವರು ನೀಡಬೇಕಾದ ಸೇವೆ, ಮಾಡಬೇಕಾದ ತ್ಯಾಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹಳ್ಳಿಯ ರೈತರಿಗೆ ಈ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬೋಧಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಹಳ್ಳಿಗರ ಸಾಮಾಜಿಕ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕ ಬಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕೆಲಸದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯೂ ಅನಂದನಿಗೇ ಬಿತ್ತು. ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಮಂದಿಯ ಗುಂಪುಗಳು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅನಂದನೂ ಅಂತಹ ಗುಂಪೊಂದರ ನಾಯಕನಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಕೊಂಡ. ಆ ಗುಂಪು ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಯೋ ಮುಕ್ಕಾಲು ಗಂಟೆಯೋ ನಿಂತು ಜನರಿಗೆ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ತಿಳಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ನಿಯೋಜಿಸಿ ಕಾಲ್ಪಡಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದಿನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅನ್ನ ನೀರಿಲ್ಲ. ಮಳೆ-ಗಾಳಿ, ಹಳ್ಳ ತಿಟ್ಟಿನಿಂದೇ ಕಾಲು ನಡಿಗೆಯಲ್ಲೇ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಷ್ಟಗಳು ನೂರಾರು ಬಂದಿರಗದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಅವರು ಲೆಕ್ಕಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವಾರದ ಪ್ರಚಾರದ ನಂತರ ಅನಂದ ತನ್ನ ಗುಂಪಿನೊಂದಿಗೆ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು.

ರಾಮು ಮುಷ್ಕರ ಆರಂಭವಾದಾಗ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದವನು ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದ. ಮುಷ್ಕರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರಿಗೆ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯಲು ಅವಕಾಶವಾಗಲೀ ಪುರುಸೊತ್ತಾಗಲೀ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರ ಆಗುಹೋಗುಗಳು ಬಹಳ ದಿನಗಳ ವರೆಗೂ ತಿಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಮುಷ್ಕರ ಆರಂಭವಾದೊಡನೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಿಗೇ ಕಾಲೇಜಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ತಂದೆಯರಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಬಿಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ಹಲವಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರ ತಂದೆಯರು ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದರು. ಅನುಸೂಯಳ ತಂದೆ ಕೂಡ ಅವಳನ್ನು ಊರಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದರು. ಅವಳಿಗೂ ಹೋಗಲಿಷ್ಟವಿತ್ತೋ ಏನೋ ತಂದೆಯ ಮಾತಿಗೆ ಕೊಂಚವೂ ಎದುರಿಲ್ಲದೆ ಹೊರಟುಹೋದಳು. ಅವಳು ಊರಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಮುನ್ನಾ ದಿನವೇ ಅನಂದ ಹಳ್ಳಿಯ ಪ್ರವಾಸ

ಕೈ ಕೊಂಡಿದ್ದುದು. ಅವನು ಕಳ್ಳಿಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಅವಳು ಊರಿನಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಯಾಗಿದ್ದಳು.

ಲಲಿತಳಿಗೆ ವಿಪರೀತ ಗಾಬರಿ, ಕಳವಳ! ಮುಷ್ಕರ ಆರಂಭವಾದೊಡನೆ ಯೇ ಆನಂದನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದಳು. ಮುಷ್ಕರದಲ್ಲಿ ನೀನು ಸೇರಬೇಡವೆಂದು ಅವನಿಗೆ ನೂರು ಬಾರಿ ಹೇಳಿದಳು. ಆದರೆ ಅವನು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಬಿಡುವನೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಅನಿಸಿತ್ತು. ಮುಷ್ಕರದ ಆರಂಭದ ದಿನ— ಸೋಮವಾರ ಅಗಸ್ಟ ೧೦ರಿಂದ ಕಾಲೇಜಿನ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿದುದು ಕೇಳಿದಾಗಲಂತೂ ಅವಳಿಗೆ ಜಂಘಾ ಬಲವೇ ಉಡುಗಿದಂತಾಯಿತು ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಏನೋ; ಏನಾಗಿ ಬಿಡುವುದೋ - ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಗುಂಡಿನೇಟು, ಲಾರಿಚಾರ್ಜ್, ಕಂಬನಿ ಹೋಗಿ(Tear gas)ಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಜನ ಮಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಳು ಓದಿದ್ದಳು. ಇನ್ನು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹೋದರೇನು ಗತಿ? ಅದನ್ನು ನೆನೆದರೇ ಅವಳಿಗೆ ಎದೆನಡುಕ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಮ್ಮನನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಒಳ್ಳೆ ಯದೆಂದುಕೊಂಡು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಪತ್ರಬರೆದು ಅವರನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಳು.

ಆನಂದ ಹೊತ್ತು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೋ ಒಂದು ಸಾರಿ ಬಂದು ಒಂದಿಷ್ಟು ಅನ್ನ ತಿಂದುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಕೊಂಚ ವಾದರೂ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಾಗಲೀ ಪುರುಸೊತ್ತಾಗಲೀ ಸಿಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸದ ಭರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಅವನಿಗೆ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಸುಖದ ಮೇಲೂ ಅವನಿಗೆ ಗಮನವಿರಲಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಲಲಿತ ಮತ್ತು ಪಾರ್ವತಮ್ಮ ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಕೊರಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನು ಮಾತಾಡುವ ಸಭೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ದಿನ ಅವನು ಊಟಕ್ಕೆ ಬರದಿದ್ದರೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಎದೆ ತಲ್ಲಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಏನಾಗಿ ಹೋಯಿತೋ ಏನೋ ಎಂದೇ ಯೋಚನೆ. ಅವನು ಬರುವ ವರೆಗೂ ಇಬ್ಬರೂ ಹಸಿದುಕೊಂಡೇ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಊಟ ಮಾಡಲು ಕುಳಿತರೂ ಅನ್ನ ಗಂಟಲಲ್ಲಿ

ಇಳಿಯುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬಿಸಿಲಿನ ಬೇಗೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಜು ಕಾಡಿಗೆಯಾದ ಆನಂದನ ಮುಖ ಕಂಡು ಇಬ್ಬರೂ ಒಳಗೊಳಗೇ ಕೊರಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮುಷ್ಕರದ ಆರನೆಯ ದಿನ ಆನಂದ ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿ ಗಂಟೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಬಂದ. ಆನಂದ ಲಲಿತ ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆನಂದ ಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಬೇಗ ಬೇಗ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ.

“ಆನಂದ—”

“ಏನಕ್ಕು?”

“ನೋಡೋ. ನೀನು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮುಂದಾಗಿ ಹೋಗಬೇಡವೋ. ಉಳಿದ ಹುಡುಗರಿಲ್ಲವೇ? ಹಾಗೆಯೇ ನೀನೂ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೇ? ಹೀಗೆ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ನುಗ್ಗಿದರೆ ಏನಾದ ಹಾಗಾಯಿತು? ಅದರಿಂದ ಕೆಡಕು ಆಗುವದೇ ಹೊರತು ಒಳ್ಳೆಯದೇನೂ ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಯೋಚನೆ ಮಾಡು” ಎಂದಳು ಲಲಿತ.

“ನಾವು ಮಾಡುವುದನ್ನು ನಾವು ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು” ಎಂದ ಆನಂದ ಒಂದು ತುತ್ತು ಬಾಯಿಗೆಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಂತೂ ಇದು ವರೆಗೂ ತಡೆದಿದ್ದ ಕಣ್ಣೀರನ್ನು ಈಗ ಹರಿಬಿಟ್ಟರು.

“ನೀನು ನನಗೊಬ್ಬನೇ ಮಗ ಸುಮ್ಮನೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗು ಆನಂದ. ಉಳಿದವರು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ” ಎಂದರು ಬಿಕ್ಕಿಬಿಕ್ಕಿ ಆಳುತ್ತಾ.

ಆನಂದನಿಗೆ ಆ ಮಾತಿನ ಹಿಂದಿನ ಹೃದಯದ ನೋವು, ಪ್ರೇಮ, ಮಮತೆಗಳು ಮನಮುಟ್ಟಿದುವು. ಆದರೆ ಅವನೇನು ತಾನೇ ಮಾಡಲಾದೀತು? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತನಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ.

“ನೋಡು ಆನಂದ, ನೀನು ಓದಿ ಬಂದರೆ ನಾವೆಲ್ಲಾ ಸುಖವಾಗಿರಬಹುದೆಂದು ಆಸೆಯಿಂದಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ದುರದೃಷ್ಟ; ನೀನೂ ಚಳುವಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ” ಎಂದರು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು.

“ ಇಲ್ಲಮ್ಮ, ಎಲ್ಲರೂ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜು ಬಿಟ್ಟುಬಂದಿದಾರೆ. ಗಂಡಸರು, ಹೆಂಗಸರು, ಮಕ್ಕಳನ್ನದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿದಾರೆ; ಪ್ರಾಣ ತೆರುತ್ತಿದಾರೆ. ಅಂತಹುದರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಹಿಂತೆಗೆಯಲು ಸಾಧ್ಯನೇನಮ್ಮ? ಮೂಲೆ ಮೂಲೆಯಿಂದ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳು ಕೂಡ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕೂಗು ಹಾಕುತ್ತಿದಾರೆ. ನಾನು ಸುಮ್ಮನೆ ಮೂದೇವಿಯಂತೆ ಕುಳಿತರಲೇ? ನೀನೇ ಹೇಳಮ್ಮ, ಎಲ್ಲರೂ ಕಾಲೇಜಿನವರೆಲ್ಲರೂ ಅಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಬಹಿಷ್ಕಾರ ಹಾಕಿರುವಾಗ ನಾನು ಯಾವ ಮುಖದಿಂದ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗಲಮ್ಮ? ” ಎಂದ ಅನಂದ.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಅಳು ಮತ್ತೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ನಾನು ಅವನ ಒಳ್ಳೆಯದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದರೂ ನನ್ನ ಮಾತು ಕೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಅಸಮಾಧಾನ. ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಗುಡಿನೇಟಿಗೆ ತುತ್ತಾದರೆ ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆ! ಜತೆಗೆ ಸೆರೆಮನೆಗೇನಾದರೂ ಹೋದರೆ ಸಂಬಂಧಿಗಳು, ದಾಯಾದಿಗಳ ವ್ಯಂಗ್ಯಕ್ಕೆ ಎಡೆಯಾಗುವುದಲ್ಲಾ— ಕುಲಕ್ಕೆ ಅಪಮಾನವಾಗುವುದಲ್ಲಾ— ನಗುವವರ ಮುಂದೆ ಎಡವಿಬಿದ್ದ ಹಾಗಾಗುವುದಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಯೋಚನೆ! ಇದೆಲ್ಲದರಿಂದ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ದುಃಖ ಉಮ್ಮಳಿಸಿ ಬಂತು.

ಅನಂದನಿಗೂ ಆ ವಿಚಾರ ಗೊತ್ತು. ತಾಯಿ ತನ್ನ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವರೆಂದು ಅವನಿಗೂ ಅರಿವು ಆಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೆ ರಾಮುವಿನ ಸ್ನೇಹವಾಗುವ ಮೊದಲು ಇಂತಹ ಮಾತು ಹೊರಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಆಗ ಅವನು ಅವರನ್ನು ಶಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ನನ್ನ ಜೀವನ ಹಾಳಾಗಲೆಂದು ಅವರ ಇಷ್ಟವೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಈಗ ರಾಮುವಿನ ಮಾತುಗಳ ಪ್ರಭಾವ, ಮನಸ್ಸಿನ ಕಡೆದಾಟಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಭಾವನೆ ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ತಿಳಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೃದಯ ಸಕ್ಕವಾಗಿತ್ತು. ತನ್ನ ತಾಯಿ, ತನ್ನ ಅಕ್ಕ ತಾನು ಮೊದಲು ವಂಚಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಂತೆ ತನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ತನ್ನನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸುವರೆಂಬುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ತಾಯಿಯ ಇಂದಿನ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಹಿಂದೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ನೋವು ಪ್ರೀತಿಯಿದೆ ಎಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಅದವಾಗಿ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹನಿಗೂಡಿತು. ಆದರೆ ತಾಯಿಯ

ಮಾತಿನಂತೆ ನಡೆಯುವುದಾಗಲಿ, ಅದನ್ನೊಪ್ಪುವುದಾಗಲಿ ಅವನಿಂದ ಸಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮಾತಿನಂತೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂದರೆ ಎಂತಹ ಅವಮಾನ? ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸೊಪ್ಪದ ರೀತಿ ತಾನೊಲ್ಲದ ರೀತಿಯನ್ನು, ಹಾದಿಯನ್ನು ತುಳಿದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಎಂಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವನು ಸಿದ್ಧನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತವೆಲ್ಲಾ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿಯಾಗಿರುವಾಗ ತಾನೊಬ್ಬ ತಣ್ಣಗೆ ಕುಳಿತಿರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ನೂರು ಜನ ಸಾವಿರ ಹಾದಿ ತೋರಿಸಿದರೂ ತನ್ನ ಬಾಳ ಹಾದಿ ರೂಪಿಸುವವನು ತಾನೇ ಅಲ್ಲವೇ? ಅನಂದನಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲಾ ಯೋಚಿಸಿದಂತೆ ಉಪ್ರೇಕ ಬಂದಂತಾಯಿತು. ಈ ಉದ್ವಿಗ್ನತೆಯಲ್ಲಿ ತಾಯಿಗೆ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಭಾವಣವನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟ. ಆದರೆ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರದು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಉತ್ತರ—ಒಂದೇ ಹಟ—ಒಂದೇ ಮಾತು.

“ಅವರೆಲ್ಲ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ನೀನು ಯಾಕೆ ಸೇರಬೇಕು?”

“ಅದು ಹೇಗಮ್ಮಾ ಸಾಧ್ಯ? ಅವರೆಲ್ಲ ರಕ್ತವನ್ನು ಬೆವರಿನಂತೆ ಬಸಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಾನಿಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ತೆಪ್ಪಿಗೆ ಕುಳಿತರೇನು?”

“ನೀನೊಬ್ಬನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಏನೂ ಸಷ್ಟವಾಗಲಾರದು. ನೀನೊಬ್ಬನಿಂದ ಏನಾದೀತು?”

“ಹಾಗೆಯೇ, ಎಲ್ಲರೂ ಅಂದರಾಗುತ್ತದೆಯೇನಮ್ಮ? ಒಬ್ಬ ಒಬ್ಬ ಎಂತಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದರೆ? ನೀನೇ ನೂರು ಸಾರಿ ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲವೇನಮ್ಮ? ‘ಹನಿಗೂಡಿದರೆ ಹಳ್ಳ’ ಅಂತ. ನಲವತ್ತು ಕೋಟಿ ಜನರೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಸೇರಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಯಾವುದು ತಾನೇ ಅಸಾಧ್ಯ ಹೇಳಮ್ಮ? ಮಿಣುಕು ಹುಳು ಒಂದೇ ಆದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕು ಕೊಡಲಾರದು. ಅದರ ನೂರಾರು ಮಿಣುಕು ಹುಳಗಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡರೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲೇ ಹಗಲು ಮಾಡಲಾರವೇ? ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನೊಬ್ಬನಿಂದ ಏನೂ ಸಾಗದೆಂದು ಮೂಲೆ ಹಿಡಿದರೆ ಏನೂ ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಘೈರ್ಯದಿಂದ ಒಂದಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರತರಾದರೆ, ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈ ಹಚ್ಚಿದರೆ ಯಾವುದನ್ನು ತಾನೇ ಸಾಧಿಸಲಾರರು, ನೀನೇ ಹೇಳಮ್ಮ?”

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಇದಕ್ಕೇನುತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಮಾತೆಲ್ಲಾ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರುಗರೆದರು.

“ ನೀನೇನು ತಾನೇ ಮಾಡುತ್ತೀ ಹೇಳು—ಎಲ್ಲಾ ನನ್ನ ಕರ್ಮಫಲ. ಹೊತ್ತು ಹೆತ್ತು ಸಾಕಿ ಸಲುಹಿ ಬಿಳಿಸಿ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. ಎಷ್ಟೆಷ್ಟೋ ಕಷ್ಟ ಒಂದರೂ ನುಗ್ಗಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಇನ್ನೂ ಏನೇನು ನೋಡಬೇಕೋ ಇನ್ನೂ ಏನೇನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೋ ಅದೂ ಆಗಿ ಹೋಗಲಿ. ನಿನ್ನ ಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದರೆ ನನ್ನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಎಲ್ಲಾ ಆ ಶ್ರೀರಾಮನ ಲೀಲೆ. ರಾಮ! ರಾಮ! ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣು ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಎಂದು ತೆರೆಯುತ್ತದೋ!”

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಬಿಕ್ಕಿಬಿಕ್ಕಿ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಲಲಿತಳಿಗೆ ಇನ್ನು ತಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾರಿಗೂ ಏನೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ತಾಯಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಅವಳಿಗೂ ಅದೇ ಹೆದರಿಕೆ. ಅನಂದನಿಗೆ ಏನಾಗಿ ಹೋಗುವುದೋ ಯಾವ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕೆಟ್ಟ ಸುದ್ದಿ ಬರುವುದೋ ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆ ಅವಳನ್ನು ಥರಥರ ನಡುಗಿಸಿತ್ತು. ಆದರೆ ತಾನೇ ಅದನ್ನು ತಾಯಿಯ ಮುಂದೆ ತೋರಗೊಟ್ಟರೆ ತಾಯಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವವರೇ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಜತೆಗೆ ತಾಯಿಯನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಗಾಬರಿಗೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ತೋರಿಕೆಯ ಫೈರ್ ತಾಳಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಆ ಸಮಾಧಾನದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ನಂಬಿಕೆಯಿರಲಿಲ್ಲ.

“ ಹೆದರಿಕೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲಮ್ಮ. ಹುಡುಗರು ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಓಗಾಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತೆ ತಾವಾಗಿಯೇ ಸರಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ” ಎಂದಳು.

ಆದರೆ ಅವಳ ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಿಲ್ಲೆಂದು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಅದು ಬರಿಯ ವೋಳ್ಳು ಮಾತೆಂಬುದು ಲಲಿತಳಿಗೂ ಗೊತ್ತು.

ಅನಂದ ಊಟ ಮುಗಿಸಿ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲೇ ಕೈತೊಳೆದು ಹೊರಡಲನುವಾದ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಂತೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಬಿಕ್ಕಿಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದರು ಲಲಿತ ಅವನ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಾಗಿಲ ವರೆಗೂ ಹೋದಳು.

“ಆನಂದ ! ”

“ಎನಕ್ಕು” ಎಂದು ಆನಂದ ಮೆಟ್ಟಿಲಿಳಿದವನು ಅಕ್ಕನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದ.

“ಆನಂದ, ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಭಾಗವಹಿಸು, ಕೆಲಸ ಮಾಡು. ನಾನು ಬೇಡೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಿದ ಹಾಗೆ ನಡೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಂದಾಗಿ ನುಗ್ಗಬೇಡ. ಒರಳಿಗೆ ಕೊರಳು ಕೊಡಬೇಡ. ಜೀವಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ವರೂ ತೊಂದರೆಯಾಗದಂತೆ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿರು ಅಷ್ಟೆ. ಅಮ್ಮನ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗಿದೆಯೆಂದೂ ಯೋಚಿಸು. ಅಮ್ಮನಿಗಿರುವವರೆಲ್ಲಾ ನಾವಿಬ್ಬರು ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಮಗ. ನಾನೊಬ್ಬಳು ಮಗಳು. ನನ್ನ ಗತಿಯಂತೂ ಹೀಗಾಯಿತು. ಇನ್ನುಳಿದವನು ನೀನಾದರೂ ಸುಖವಾಗಿ ಜಿನ್ನಾಗಿರಲೆಂದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಆಸೆ. ಆದರೆ ನೀನು ಕಷ್ಟಕ್ಕೇ ಕತ್ತು ಕೊಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದೀ— ನಾವೆಲ್ಲ ಕಷ್ಟಪಡಲೆಂದೇ ಹುಟ್ಟಿದೆವೋ ಎನ್ನೋ—ಹುಂ, ಹುಷಾರಾಗಿರು. ನಿನಗೇನಾದರೂ ಕೊಂಚ ಹಿಂಸೆಯಾದರೂ ಅಮ್ಮನ ಎದೆ ಒಡೆದೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ.”

“ಹುಂ, ಅಕ್ಕ.”

“ಮರೆಯಬೇಡ. ಹುಷಾರು.”

ಲಲಿತ ನಿಟ್ಟುಸಿರಿಟ್ಟಳು. ಅವಳ ಮಾತು ಕೇಳುತ್ತಾ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿದ್ದ ಆನಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನೋಡಿದ. ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪದ ಬೆಳಕು ಅವಳ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಎಳೆಯ ಮಗುವಿನಂತಿದ್ದ ನಿಷ್ಕಳಂಕವಾದ ಅವಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹೆದರಿಕೆ ಮೂಡಿತ್ತು. ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ದುಃಖ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಕಾಳಿಯಿಂದ ಹಾರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನಾಲಾರು ಕುರುಳುಗಳು ಹಣೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅವಳ ರೆಪ್ಪೆ ತೇವವಾಗಿ ಹೊರಳಿದ್ದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಹನಿ ಕಣ್ಣೀರು ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲುರುಳಿ ದೀಪದ ತುಸು ನೀಲ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯಿತು. ಆ ಒಂದು ಹನಿ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರೇಮ, ನೋವು, ತಾಳ್ಮೆಗಳ ಮಹಾಜ್ವಾಲೆ ಅವನೇದ ತಾಕೆ ರಕ್ತ ಕುದಿಸಿತು. ಅವನ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ ತಾನೇತಾನಾಗಿ ಬುಗ್ಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಮರುಮಾತಿಲ್ಲದೆ ಭಾರವಾದ ಹೃದಯ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಮುಷ್ಕರದ ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದ.

ದಾರಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಆನಂದನಿಗೆ ಅದೇ ಯೋಚನೆ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮ ನವರಿಗೂ ಲಲಿತಳಿಗೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಪ್ರೇಮವಿದೆ, ಎಷ್ಟು ಮನುಷ್ಯತೆಯಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆನಂದ ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಇಂದು ತಿಳಿದ. ಇದ ವರೆಗೂ ಅವರ ಮಾತಿಗೆ, ಅವರ ನಡವಳಿಕೆಗೆ ಅಪಾರ್ಥ ಮಾಡಿ ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಆಗದು ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅದು ಎಷ್ಟು ವಿಪರೀತ ಕಲ್ಪನೆ, ಎಷ್ಟು ತಪ್ಪು ಭಾವನೆಯೆಂಬದು ಈಗ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸದೆ ಅವರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೀನವಾಗಿ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಹಳಿದುಕೊಂಡ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಲಲಿತ! ಪಾಪ! ಅವಳೇ ಆ ಮಾತನ್ನೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. “ನನ್ನ ಗತಿಯಂತೂ ಹೀಗಾಯಿತು” “ನನ್ನ ಗತಿಯಂತೂ ಹೀಗಾಯಿತು” ಲಲಿತಳದು ಹೆಣ್ಣು ಜೀವ—ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಎನ್ನೋ—ಆನಂದನಿಗೆ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹನಿ ಮೂಡಿ ರೆವೈ ತೇವವಾಯಿತು. ಅಂತಹ ಅಕ್ಕನನ್ನು ತಾನು ಹೀನಾನಾಶವಾಗಿ ಬೈದಿದ್ದ. ತನ್ನ ಕಿರಿತನದ ಕಲ್ಪನೆ ಆನಂದನಿಗೆ ಆಯಿತು. ಈ ನೂತನ ಮನಸ್ಸಿನ ಹೊಸತನ ರಾಮುವಿನ ಬಳುವಳಿ. ಇದುವರೆಗೂ ಬರಿಯ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವನಿಗೆ ರಾಮು ಅದರ ಮೂಲ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಈ ವಿಚಾರ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಆನಂದನಿಗೆ ಕಳೆದು ಹೋದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವನಿಗೆ ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೊಂಚಕೊಂಚ ಹಿಂದಿನ ನಿರಾಶಾ ವಾದ, ನಿರಸನ ಮನೋಭಾವ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅದರ ಬದಲಿಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿ, ಹೊಸ ಭಾವನೆ. ಆನಂದನಿಗೊಂದು ಹೃದಯ ಬಂದಿತ್ತು. ಆ ಹೊಸ ಹೃದಯದ ಪ್ರೇಮದ ಅಳತೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಳಿಯುವದನ್ನು ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ.

ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ನಾಯಕರ ಗುಪ್ತ ಸಮಿತಿಯ ಸಭೆ ನಡೆಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ನಿಯೋಜನೆ ನಡೆದಾಗ ಆನಂದ ತಾನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು, ಅದು ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ರೀತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ. ಮರುದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆಯೇ ಆನಂದನೊಂದು ಗುಪ್ತ ಜನರಿಗೆ ಹೊರಡಬೇಕೆಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಸಭೆ ಮುಗಿಯುವ

ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಏಳು ಗಂಟೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವುದೆಂದರೆ ಹೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅನಂದ ಮನೆಗೆ ಹೋಗದೆಯೇ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟ. ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಿಳಿಸಲೆಂದು ಒಬ್ಬ ಸ್ವಯಂಸೇವಕನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೂ ಲಲಿತಳೂ ಅನಂದನಿಗಾಗಿ ಕಾದು ಕಾದು ಬೇಸತ್ತರು. ಅನಂದನಿಗಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾಫಿ ತಣ್ಣಗಾಗಿ ಕೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಊಟದ ಹೊತ್ತಾದರೂ ಅವನ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲ. ಈಗ ಬರಬಹುದು, ಆಗ ಬರಬಹುದೆಂದು ಕಾದು ನೋಡಿದರು. ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ನಿಂತು ಅವನ ದಾರಿ ಕಾದು ಲಲಿತಳಿಗೆ ಕಾಲು ಸೋತುಹೋಗಿತ್ತು. ಮೆರವಣಿಗೆಯಲ್ಲ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದವನು ಈ ದಿನ ಅವನ ನೆರಳು ಕೂಡ ಇಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಯೋಚನೆ ಹತ್ತಿತು. ಅನಂದನೇನೋ ಕಾಲವಲ್ಲದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ರೂಢಿ. ಆದರೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಕೇಳಲೊಲ್ಲದು. ಲಲಿತಳಿಗೆ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗಾದಷ್ಟು ಗಾಬರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕಳವಳ ಮಾತ್ರ ಒಳಗೆ ಕುದಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಸಂಜೆಯಾದರೂ ಅನಂದನ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋಗಲು ಲಲಿತಳಿಗೂ ಏಪರೀತ ಗಾಬರಿಯಾಯಿತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಂತೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ವಿಲವಿಲನೆ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಿಮಿಷ ನಿಮಿಷಕ್ಕೂ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಬಂದು ನಿಂತು ನೋಡುವರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಿ ನೋಡಿ ಬರುವರು. ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಸಪ್ಪೆ ಮೋರೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಬಂದು “ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ ಕಣೇ ಲಲಿತು” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಲಲಿತಳಿಗೂ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟು ಸಾಕಾಗಿತ್ತು - ಪ್ರತಿಬಾರಿಯೂ ಅದೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅದೇ ಉತ್ತರ- “ಇನ್ನೇನು ಬರಬಹುದಮ್ಮ ಏನು ಕೆಲಸವೋ ಏನೋ” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೊಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟು ಒಳಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತೆ ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷ ವಾಯಿತೆಂದರೆ ಬಾಗಿಲು ಕಾದು ಸಪ್ಪೆ ಮೋರೆಯಿಂದ “ಯಾಕೋ ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ ನೋಡು. ನನಗೆ ಯಾಕೋ ಬಹಳ ಗಾಬರಿ ಲಲಿತು. ಏನೋ ನಡುಕ! ಹೋಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡಾದರೂ ಬರಲೇ? ” ಎಂದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ

ಮುಷ್ಕರದ ಕಜೇರಿಗೆ ಹೊರಡಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಲಲಿತ ಬಹಳ ಸ್ವಯಾಸದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು.

ರಾತ್ರಿಯಾದರೂ ಆನಂದನ ಉರುವೇ ಇಲ್ಲ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರುತೂ ಬೇಗಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯ ವರೆಗೂ ನೋಡಿ ನೋಡಿ ಕುಸಿದಿದ್ದರು. ಲಲಿತಳಿಗಾಗಲಿ ಅವರಿಗಾಗಲಿ ಇನ್ನೂ ಊಟವೇ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆನಂದ ಬೇಗಿನಿಂದಲೂ ಉಪವಾಸವಿರುವಾಗ ಅವರ ಗಂಟಲಲ್ಲಿ ನೀರು ಕೂಡ ಇಳಿಯದು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಸಂಜೆಯು ಸಭೆಗೂ ಹೋಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದನು ಇರಲಿಲ್ಲ ಪೋಲೀಸಿನವರೇನಾದರೂ ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿರಬಹುದೇ ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬಂತು. ಆದರೆ ಉಳಿದವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನು ಬಂಧಿಸಲಾರರೆಂದು ಲಲಿತ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದಳು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಕೈಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಮಾಲೆ ಹಿಡಿದು ಜಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವರು ಹಾಗೆಯೇ ತೂಕಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ತಮಗೆ ನಿದ್ರೆಬಂದು ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವನೇನಾದರೂ ಬಂದು ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟಿದರೆ ಕೇಳದೇ ಹೋದೀತೆಂದು ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಒರಗಿಕೊಂಡೇ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಇಲಿಯೋ ಬೆಕ್ಕೋ ಸದ್ದುಮಾಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಬೆಚ್ಚಿ ಎಚ್ಚತ್ತು ದೀಪಹಾಕಿ ಸುತ್ತ ನೋಡುವರು. ಗಾಳಿಯ ಸುಳಿದಾಟದಲ್ಲಿ ತರಗೆಲೆ ಸದ್ದಾದರೆ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದು ಹೊರಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆನಂದ ಮಾತ್ರ ಬರಲಿಲ್ಲ ಹೊರಗೆ ಗಾಳಿ ತನ್ನಂತೆ ತಾನು ಅವರನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಬೀಸಿ ತರಗೆಲೆಗಳನ್ನು ರುಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊರಗಿನ ದೀಪ ಮಸುಕು ಮಸಕಾಗಿ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬಚ್ಚಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಲಗಿದ್ದ ನಂಯಿಯೊಂದರ ಗೊರಕೆಯ ಸದ್ದು ರಾತ್ರಿಯ ಮೌನವನ್ನೊಡೆದು ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ತಡೆದ ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಮುಖ ಬಹಳ ಕಂಪಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಬೇಗಿನ ಜಾವದ ತಂಗಾಳಿ ಬೀಸಿದಾಗ ಹಾಗೆಯೇ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆಗ ಕೂಡ ಏನೋ ಕನಸಾಗಿ ಬೆದರಿ ಎಚ್ಚತ್ತು, ಬೇಕು ಹರಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅಡಿಗೆಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಆನಂದನಿಗಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಹಾಲಿನ ಪಾತ್ರೆ ಉರುಳಿ ಹಾಲು ಚೆಲ್ಲಿತ್ತು. ಬೆಕ್ಕು ಮೆಲ್ಲನೆ ಅದನ್ನು ಹೀರುತ್ತಿತ್ತು.

ಲಲಿತಳನ್ನೂ ಎದ್ದಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಇನ್ನು ದುಃಖ ತಡೆ ಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತ್ತಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಮುಷ್ಕರದ ಕಾರ್ಯಾ ಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಆಗ ವಿಷಯ ತಿಳಿಯಿತು. ಆನಂದ ಊರಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಹಳ್ಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಬರುವುದು ಒಂದು ವಾರ ವಾಗಬಹುದೆಂದು. ಅದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಲು ಹೇಳಿದ್ದ ಸ್ವಯಂಸೇವಕ ಮರೆತು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಅಳುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಲಲಿತಳಿಗೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಸಿ ದರ. ತಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ಕೋಪಗೊಂಡು ಆನಂದ ಹೇಳದೆಯೇ ಹೊರಟು ಹೋದನೆಂದು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ಹಳಿದುಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಲಲಿತ ಅವರನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆನಂದ ಪ್ರವಾಸದಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುವ ವರೆಗೂ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಊಟವಿಲ್ಲ. ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲ. ಶಾದ ಕಬ್ಬಿಣದ ತುಂಡಿನ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದಂತಿತ್ತು ಅವರ ಮನಸ್ಸು !

ಒಂದು ವಾರ ಕಳೆದಮೇಲೆ ಆನಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದಾಗ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಜೀವ ಬಂದಂತಾಗಿತ್ತು. ಕೆಸರು, ನದಿ, ಮಳೆ, ಗಾಳಿ ಬಿಸಿಲೆನ್ನದೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಆನಂದನಿಗೆ ಬಹಳ ಆಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದು ದಿನ ಊಟ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದು ದಿನವಂತೂ ಊಟ ತಿಂಡಿಗಳಿಲ್ಲದೆಯೇ ಹಳೆಯಿಂದ ಹಳೆಗೆ ಸಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಊಟ ಸಿಕ್ಕಿದರೂ ಸಮಯನಲ್ಲವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ. ರಾತ್ರಿ ತಂಗಲು ಜಾಗ ಸಿಕ್ಕಿದರುಂಟು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ. ಜತೆಗೆ ಹಳ್ಳ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಾತಾಡುವ ಸುಸ್ತು. ಇದೆಲ್ಲದರಿಂದ ಆನಂದನ ಮೈಗೆ ಬಹಳ ಅಪಧ್ವನಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಗುರುತಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಇಳಿದು ಹೋಗಿದ್ದ. ಮುಖದ ಮೇಲಂತೂ ಆ ಏಳು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಏಳು ವರುಷ ಮೂಡಿತ್ತು !

೮

ಹಳ್ಳಿಯ ಪ್ರವಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಬಂದ ಮರುದಿನ ಸಂಜೆ ಸಭೆಯಾದೊ ಡನೆಯೇ ಆನಂದ ನೇರವಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಹಳ್ಳಿಯ ಪ್ರವಾಸದಿಂದ

ಮೈಗೆ ವಿಪರೀತ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿ, ಈಗ ಮೈ ಕೊಂಚ ಬೆಚ್ಚಗಾಗಿತ್ತು. ಜ್ವರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೋ ಬೇಡವೋ ಎನ್ನುವಂತಿತ್ತು. ಕೊಂಚ ನಿದ್ರೆಮಾಡಿದರೆ ಸರಿಹೋದೀತೆಂದು ಆನಂದ ತನ್ನ ಕೋಣೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಹೊರಗೆ ಯಾರೋ ಕೂಗಿದರು. ಲಲಿತ ಗೊಣಗುತ್ತಾ ಬಂದು ಆನಂದನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಸ್ವಯಂಸೇವಕ ನಾಯ ಕನಿಂದ ಕರೆ ತಂದಿದ್ದ. ನಾಯಕರೆಲ್ಲರ ಬಂಧನಕ್ಕಾಗಿ ವಾರಂಟು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದಾರೆ ಅದುದರಿಂದ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಬ್ಬರಾದರೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ನಾಯಕ ಸಲಹೆ ಕಳುಹಿಸಿ ಆನಂದನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೇಳಿದ್ದ. ಆನಂದನೇ ಗುಪ್ತವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸಲಿ ಎಂದು ನಾಯಕನ ಅಭಿಮತ. ಆದರೆ ಆನಂದನಿಗೆ ಅದು ಸರಿಯೋರಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನಷ್ಟು ಮಾಡೋಣ. ಬಂಧನವಾದರೆ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅವನ ವಾದ. ಅಂತೂ ಅದನ್ನು ನಾಯಕನೊಂದಿಗೇ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುವುದು ಸರಿ ಎಂದುಕೊಂಡು ಬಟ್ಟೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೊರಟ. ಬೇಗ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತೇನೆಂದು ಲಲಿತಳಿಗೆ ಹೇಳಿ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟ. “ಬೇಗನೆಂದರೆ ಇನ್ನು ನಾಳೆಯೋ ಏನೋ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಲಲಿತ ಬಾಗಿಲು ಹಾಕಿಕೊಂಡಳು.

ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಾಯಕ ಆನಂದನಿಗಾಗಿ ಕಾದಿದ್ದ ಆನಂದ ಒಳಬಂದೊಡನೆಯೇ ಗುಪ್ತ ಸಭೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಆನಂದನನ್ನು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುವವರೇ. ಆದರೆ ಅವನು ಮಾತ್ರ ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿರಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಯಾರು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಜಗ್ಗಲಿಲ್ಲ.

“ಹೊರಗೆ ಚಳುವಳಿ ಮುಂದೆಯೂ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೆ ಯಾರಾದರೂ ಇರಲೇಬೇಕು. ನೀವಿದ್ದರೂ ಸರಿ, ನಾನಿದ್ದರೂ ಸರಿ-ಯಾರಾದರೂ ಒಬ್ಬರು ಇದ್ದೇ ತೀರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಚಳುವಳಿ ನಿಂತು ಹೋಗುವುದು” ಎಂದ ನಾಯಕ.

“ನಾವು ಇಬ್ಬರಿಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ ಚಳುವಳಿ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಶುದ್ಧ ಆಸಂಭವ. ಇಬ್ಬರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಚಳುವಳಿಯಿಂದ ಏನು ತಾನೇ ಸಾಧ್ಯ? ಅದು ಸಫಲವಾಗುವು

ವದೆನ್ನುವ ಭರವಸೆಯಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ? ನಾಳೆಯ ದಿನ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಸರಿಮನೆಗೆ ಹೋದರೆ ನಮ್ಮ ಜಾಗಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಂದಲೇ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಬರದಿದ್ದರೆ ಮುಷ್ಕರದಿಂದ ಏನಾದ ಹಾಗಾಯಿತು? ” ಎಂದು ಸವಾಲು ಹಾಕಿದ ಆನಂದ ನಾಯಕನಿಗೆ ಈ ಸವಾಲಿಗೆ ಜವಾಬೇನು ಕೊಡಲು ತೋಚಲಿಲ್ಲ.

ಲಲಿತ ಯೋಚಿಸಿದಂತೆಯೇ ಆನಂದ ರಾತ್ರಿ ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ನಾಯಕರ ಬಂಧನವಾದ ಮೇಲೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು, ಸ್ವಯಂಸೇವಕಪಡೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು, ಚಳುವಳಿ ಹೇಗೆ ನಡೆಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ, ಸ್ವಯಂಸೇವಕರಿಗೆ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಈ ಚರ್ಚೆ, ವಿವರಣೆಗಳಲ್ಲೇ ರಾತ್ರಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಾದುದರಿಂದ ಆನಂದ ಉಳಿದವರೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟ.

ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಆನಂದನದ್ದಾಗ ಸುಮಾರು ಎಂಟು ಗಂಟೆಯ ಸಮಯ. ಹೊತ್ತು ಬಹಳವಾಯಿತೆಂದುಕೊಂಡು ಎದ್ದು ಮುಖ ತೊಳೆದು ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟ. ಈಗಲೋ ಆಗಲೋ ತಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಬಂಧನವೂ ಆಗಿಹೋಗುವುದೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಬೇಗಬೇಗ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸರ್ಕಾರದ ಗುಪ್ತಚಾರರು ಅವನನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದರು. ಅವರು ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಅಂದೂ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿರುವರೆಂದು ಆನಂದ ನೇರವಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದ. ಮನೆ ತಲುಪಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಾದಿದ್ದ.

ಲಲಿತಳೂ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೂ ಆನಂದ ಬರುವುದನ್ನೇ ಕಾದು ಬಾಗಿಲಲ್ಲೇ ನಿಂತಿದ್ದರು. ಕಾಫಿ ಕಾಸಿಟ್ಟು ಬಿಸಿಯಾಗಿ ಒದಿಷ್ಟು ತಿಂಡಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ಅವರದೆ ತುಂಬಿ ಬಂತು. ಇನ್ನೂ ಮನೆಗೆ ಹತ್ತು ಹೆಜ್ಜೆಯಿದೆಯೆನುವಾಗಲೇ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಮಾತನಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದರು.

“ಯಾಕೋ ಆನಂದ, ರಾತ್ರಿ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ ” ಎಂದರು

“ಏನೋ ಕೊಂಚ ಕೆಲಸವಿತ್ತಮ್ಮ ” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಆನಂದ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಮೆಟ್ಟಿಲ ಮೇಲೊಂದು ಕಾಲಿಟ್ಟ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮನೆಯ ಬಳಿ ಕಾದಿದ್ದ

ಸಿ. ಐ. ಡಿ. ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರರು ಹತ್ತಿರ ಬಂದು “ಮಿಸ್ಟರ ಆನಂದ” ಎಂದ. ಆನಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಅವನ ಕಡೆ ನೋಡಿದ. ಕೂಡಲೇ ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ಕ್ಷಣಕಾಲ ತಲೆ ಶೂನ್ಯವಾಯಿತು. ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಶೂನ್ಯ, ತಾನೂ ಶೂನ್ಯನೆಂದು ತೋರಿತು. ಎಲ್ಲವೂ ಮಂಜಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮರುನಿಮಿಷ ಚೇತರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಆತನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದ.

“ಎನು ? — ನೀವು ಯಾರು ? ” ಎಂದ ಒಳಗೇ ನಗುತ್ತಾ.

“ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ್ದೇನೆ. ” ಎಂದ ಸಿ. ಐ. ಡಿ. ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರ.

ಆನಂದ ನಗುನಗುತ್ತಾ ತಾಯಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದ

“ ಅಮ್ಮಾ ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನಮ್ಮ. ಬೇಗನೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವಂತೆ ಹರಸು ” ಎಂದ

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಸಿಡಿಲು ಎರಗಿದಂತಾಗಿ ಚೀರಿದರು. ಆನಂದನೇ ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಲಲಿತಳಂತೂ ದಿಕ್ಕುಗಾಣದವಳಂತೆ ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಳು.

“ ಜೈಲಿನಲ್ಲೇನೂ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲವ್ವ. ಎಲ್ಲವೂ ಸುಖವಾಗಿದೆಯಂತೆ. ನೀನೂ ಆಗಾಗ ಬಂದು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರಬಹುದು. ಆಳಬೇಡಮ್ಮ. ಲಲಿತಾ, ಹೋಗಿಬರುತ್ತೇನೆ, ಆಳಬೇಡ. ನನ್ನನ್ನು ಮರೆತುಬಿಡಬೇಡ ” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಆನಂದ ಪೋಲೀಸ ಇನಸ್ಪೆಕ್ಟರನೊಂದಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದ.

ಆ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಸ್ವೇಶನಿನಿಂದ ಸ್ವೇಶನಿಗೆ ಆನಂದನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಹೇಗಾದರೂ ಸರಿ ಅವನಿಂದ ಕೊಂಚವಾದರೂ ಸುದ್ದಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಪೋಲೀಸಿನವರ ಹಟ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದರು. ತಿರುಗಮುರುಗಿ ಮಾಡಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹತ್ತುಬಾರಿ ಕೇಳಿದರು ಆದರೆ ಆನಂದ ಅವರ ಈ ಕುತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಬಲಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕೇಳಿದ ಪ್ರತಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಚಾಕಚಕ್ಯತೆಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟ. ಆದರೆ ಸಂಜೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಬೇಸರವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿಗಾದರೂ ಜೈಲಿಗೆ ಒಯ್ಯುವರೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಜೈಲಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವ ಬದಲು ರಾತ್ರಿ ಲಾಕಪ್ಪಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೆಲ್ಲಾ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಒದ್ದಾಡಿದರು ಆನಂದ ಅಷ್ಟೊಂದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದನಲ್ಲಾ-ಸರೆಯಾಗಿ ಹೋಯಿತಲ್ಲಾ-ಇನ್ನೇನು ಗತಿಯೆಂದು ದಿಕ್ಕೇ ತೋಚದಂತಾದಿದರು. ಅವನನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಬಾರಿ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಆಸೆ ಆದರೆ ಅವನಲ್ಲಿರುವನು ಪೋಲೀಸಿನವರು ಅವನನ್ನು ಎಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವರೆಂಬುದೊಂದೂ ತಿಳಿಯದು ಇದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಏನು ಮಾಡಲೂ ತೋಚದು ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಗೊಬ್ಬ ಪೋಲೀಸಿನವನು ಬಂದು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ ಸ್ಟೇಶನ್ ಗೆ ಬಂದು ಆನಂದನನ್ನು ನೋಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೋದ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಪೇಚಾಟ. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ನಿದ್ರೆ ಬರಲೊಲ್ಲದು. ಕೊಂಚ ಜೋರಾಗಿ ಹಿಡಿದರೆ ಕಟ್ಟಕನಸುಗಳು. ಲಲಿತಳ ಸ್ಥಿತಿಯಂತೂ ಇನ್ನೂ ಕೇಡು-ಒಂದು ಕಡೆ ಮನಸ್ಸಿನ ದುಃಖ. ತಾಯಿಯೆದುರಿಗೆ ಅತ್ತರೆ ತಾಯಿಗೇ ಅಭೈರ್ಯವಾದೀತೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕೊರಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇದರ ಜತೆಗೆ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರ ಉಗ್ರರೂಪ. ಮನಸ್ಸೇ ರೇಗಾಡಿದರು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ. ತಪ್ಪನ್ನೆಲ್ಲಾ ಲಲಿತಳ ಮೇಲೆಯೇ ಹೊರಿಸಿ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಲಲಿತ ತಪ್ಪಿಗೆ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು! ತಮ್ಮನ ಬಂಧನದ ದುಃಖ ಒಂದು ಕಡೆ, ಗಂಡನ ಕ್ರೌರ್ಯ ಒಂದು ಕಡೆ - ಎರಡು ಮುಳ್ಳುಗಳು ಎದೆಗೆ ಚುಚ್ಚಿದ ಹಕ್ಕಿಯಂತಾಗಿದ್ದಳು ಲಲಿತ!

ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಆನಂದ ಲಾಕಪ್ಪಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ. ಆ ಲಾಕಪ್ಪಿನ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ದೇವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ಪೋಲೀಸ್ ಸ್ಟೇಶನನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಕಸ ಪೂರಕೆಯನ್ನೇ ಕಂಡಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ-ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಅಂಗುಲದಷ್ಟು ಧೂಳು ಕುಳಿತಿತ್ತು. ಸೊಳ್ಳೆಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಂಸಾರ ಹೂಡಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಗಾನ, ನರ್ತನದ ಜತೆಗೆ ಆಲಿಂಗನ, ಚುಂಬನಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆ ಧೂಳಿನ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಮಲಗುವುದು ಎಂದು ಆನಂದ ಒಂದೇ ಸಮಾನಾಗಿ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಸುತ್ತಲೂ ಒಮ್ಮೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದ. ಲಾಕಪ್ಪಿನ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಗಿಲಿಗೊಂದು ದಪ್ಪ ಬೀಗ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಬಾಗಿಲಿನ ಸರಳುಗಳ ಸಂಧಿನಿಂದ ಬೆಳಕು ಬಂದು ಲಾಕಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊರಗಡೆ ಪೋಲೀಸಿನವರಿಬ್ಬರು ಬಾರು ಮಾಡಿದ ಬಂದೂಕುಗಳನ್ನು ಟ್ಟು

ಕೊಂಡು ತೂಕಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಕಂಡು ಆನಂದನಿಗೆ ಮೊದಲು ನಗೆ ಬಂತು. ಮತ್ತೆ ಕರುಣೆ ಕಡೆಯಿತು. ಒಬ್ಬ ತನ್ನ ಉದ್ದನೆಯ ಗಡ್ಡ ವನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಕೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಎಷ್ಟು ದಿನ ಗಳಾಗಿತ್ತೋ? - ಗಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಹೇನು ಸೇರಿತ್ತೋ ಏನೋ? - ಮತ್ತೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಹರಿದ ಉರುವಂಗಯನ್ನೇ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹಾಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಮೇಲೆ ಉರುಳಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕನವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ - ಏನೇನೋ ವಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದ - “ನಂಬರ್ ೭೦೯ ಸಾರ್ ಡ್ಯಾಟೆ ಮೇಲಿದ್ದೆ ಸಾರ್ - ಸಬ್ ಇನ್‌ಸ್ಟೆಕ್ಟರ್ ಸಾಹೇಬ್ರು ಸಾರ್ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಸಾರ್ - ಹೋಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ಸಾರ್ - ಬರೀ ಮೂಲಂಗಿ ಹುಳಿ ಸಾರ್ - ಆ ಭಾಡ್ಯ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾರ್ - ತಿಮ್ಮಯ್ಯ ಬೀಟ್ - ಕೈದಿಗೆ ಜ್ವರ ಸಾರ್.” ಆನಂದನಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಕಂಡು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರುಕ್ಕಿತು. ಪಾಪ! ಒಂದು ಹತ್ತು ಹದಿನೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಾಗಿ ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯೆನ್ನದೆ ದುಡಿದು ವಿರಾಮವೇ ಇಲ್ಲವೇ ಸಾಯುವರಲ್ಲ - ಇವರಿಗೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸುಖ ತಾನೇ ಇದ್ದೀತು ಎಂದು ಮರುಗಿದ. ಆಕಳಿಕೆ ಚಂತು. ಮಲಗೋಣವೆಂದು ಒಳಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದರೆ ಮತ್ತೆ ಅದೇ ಗೋಳು. ಆ ಧೂಳಿನ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮಲಗುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಅದನ್ನು ಗುಡಿಸಲು ಪೊರಕೆ ಬೇಕು. ಪಾಪ! ಇನ್ನು ಆ ಪೋಲೀಸಿನವರನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡಬೇಕಲ್ಲಾ ಎಂದುಕೊಂಡು ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಗೋ ಸವರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಲಗಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಆನಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ರಿಗಾಗಿ ತನ್ನ ಸುಖಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟುದು ಇದೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿ.

ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ನಿದ್ರೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಜಾಗ ಹೊಸದು. ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬ. ಜತೆಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಭೀತಿ. ನಡುರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಬ್ಬಿಸಿ ಪೋಲೀಸಿನವರು ಏನಾದರೂ ಹಿಂಸೆ ಕೊಡಬಹುದೆನ್ನುವ ಭೀತಿ - ಶಂಕೆ. ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ತಿಲಕವಿಟ್ಟಂತೆ ಆ ಲಾಕಪ್ಪಿನ ವಾತಾವರಣ. ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಚ್ಚಲೊಂದೇ ಹೊರಜಗತ್ತಿಗೂ ಲಾಕಪ್ಪಿಗೂ ಇದ್ದ ಸಂಬಂಧ. ಆ ಬಚ್ಚಲಿನಿಂದ ಹಲ್ಲಿಹುಳುಗಳು ಹೊರಕ್ಕೂ ಒಳಕ್ಕೂ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ತಾರಸಿ. ಗಾಳಿ ಬರಲು ಕೂಡ ಒಂದು ಕಿಟಕಿಯಾದರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಂಡಿಯೂ ಇಲ್ಲ ಆ ತಾರಸಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಒಂದು ಜೇಡ ತನ್ನ

ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿತ್ತು. ಆಗಾಗ ನೋಣಗಳು, ಸೊಳ್ಳೆಗಳು, ಹುಳುಗಳು, ಒಂದು ಆ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಒದ್ದಾಡಿ ಜೇಡನಿಗೆ ತುತ್ತಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಸೆರೆಯೊಳಗೂ ಒಂದು ಸೆರೆ! ಆ ಲಾಕಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಒಂದು ಗುಬ್ಬಿಚ್ಚೆ ಹೇಗೋ ಗೂಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಬಾಗಿಲ ಸರಳನ ಸಂದಿನಿಂದ ಹಾರಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತೋ ಏನೋ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಅದರ ಗೂಡಿನಿಂದ ಚಿಲಿಪಿಲಿ ಸದ್ದು. “ಬೆಳಗಾದೊಡನೆಯೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡಲು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಅದರೆ ನಾವು!”—ಯೇಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಆನಂದನ ಎದೆ ಕಿವಿಚಿದಂತಾಯಿತು.

ಮೂಲೆಯಲ್ಲೊಂದು ಹರಕು ಕಂಬಳಿ, ತುಂಡು ಚಾವೆ! ಅದೇ ಕೈದಿಗಳ ಹೊದಿಕೆ, ಹಾಸಿಗೆ. ಅದನ್ನು ತಂದು ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಾಗಿತ್ತೋ—ಎಷ್ಟು ಪುರಾತನವಾಗಿತ್ತೋ!—ಇದುವರೆಗೂ ಅದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಜನ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದರೋ—ಹೊಸದಾಗಿ ಒಂದಾಗ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ಕೊಡದೆ ಪೋಲೀಸಿನವರು ತಾವೇ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಕೈದಿಗಳು—ಕಳ್ಳರು, ದರೋಡೆಖೋರರು, ಕೊಲೆಪಾತಕರು, ವ್ಯಭಿಚಾರಿಗಳು—ಎಂತೆಂತಹ ದುರಾಚಾರಿಗಳೋ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದರು. ಈಗಂತೂ ಅದು ಚಿಂದಿಚಿಂದಿಯಾಗಿತ್ತು ಅದನ್ನು ಇಂದು ತಾನುಪಯೋಗಿಸಬೇಕು! ಆನಂದನಿಗೆ ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಮನಸ್ಸೊಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಈ ಭೀಕರ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ನಿದ್ರೆ ಬರುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಹಾಗೆಯೇ ಕುಳಿತು ತೂಕಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಮಧ್ಯೆಮಧ್ಯೆ ಟಿಲಿಫೋನಿನ ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಪೋಲೀಸಿನವನೊಬ್ಬ ಎದ್ದು ತನ್ನ ಮತ್ತು ಟಿಲಿಫೋನಿನ ವಂಶಪರಂಪರೆಯ ಗುಣಗಾನ ನಡೆಸಿ ಗಡಸು ದನಿಯಲ್ಲಿ ಟಿಲಿಫೋನಿನೊಳಕ್ಕೆ ಕೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಮತ್ತೆ ಗೊಣಗಾಟ, ನಿದ್ರೆ—ಕನವರಿಕೆ. ಆನಂದನಿಗೆ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ನಿದ್ರೆ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅದರೆ ಹೊರಗೆ ಮಾತ್ರ ಗಾಳಿ ತನ್ನಂತೆ ತಾನು ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತು. ಊರಿನಲ್ಲಿ ಜನ, ಮಠಗಳಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಗಳು ಬೆಚ್ಚಗೆ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಚಂದ್ರನೋಡಗಳೊಡನೆ ಚೂಟಾಟವಾಡುತ್ತಾ ದಿಗಂತದ ಕಡೆಗೆ ಓಡುತ್ತಿದ್ದ.

ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿ ತಣ್ಣನೆಯ ಗಾಳಿ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಾಗಿಲಿನ ಮೂಲಕ ಬೀಸಿದಾಗ ಆನಂದನಿಗೆ ಕೊಂಚ ಜೋಂಪು ಹಿಡಿಯಿತು—ಕೂತಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಗೆಯೇ ತೂಕಡಿಸಿದ.—ಏನೋ ಕನಸು—ಏಳುವಾಗಲೇ “ಲಲಿತ—

ಲಲಿತ" ಎಂದುಕೊಂಡು ಎದ್ದ. ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ನೋಡಿದರೆ ತಾನಿದ್ದುದು ಬರಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲ ಸೆರೆಯಮನೆ! ತನ್ನ ಮನೋದೌರ್ಬಲ್ಯ ಕಂಡು ಅವನಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಕಾವಲಿನ ಪೋಲೀಸಿನವನನ್ನು ಕರೆಸಿ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ಬಂದ. ಸ್ವೇಶನ್ನಿನ ಮುಂದಿದ್ದ ನಲ್ಲಿಯ ಬಳಿಹೋಗಿ ಮುಖ ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಹೊರಗಿನ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮನೆಯಿಂದ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೂ ಲಲಿತಳೂ ಬಂದರು. ಲಲಿತ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವವೇ ಎದ್ದು ಅವನಿಗಾಗಿ ತಿಂಡಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಳು. ಜತೆಗೆ ಎರಡು ಲೋಟದಷ್ಟು ಬಿಸಿಯ ಕಾಫಿ. ಆನಂದನ ಬಾಯಿಗೆ ಆ ದಿನದ ಕಾಫಿಯಷ್ಟು ಮತ್ತೆಂದೂ ರುಚಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತ ಆನಂದನೊಂದಿಗೆ ಸಮ್ಮಾನೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಳು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಮಾತ್ರ ಮೌನವಾಗಿ ಕುಳಿತು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಸಮಯವೆಂದುಕೊಂಡು ಪೋಲೀಸ್ ಸಬ್ ಇನ್‌ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್ "ನೋಡೀವ್ವ, ಕ್ಷಮಾಪಣೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡರೆ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ" ಎಂದ. ಅದರೇ ಆನಂದ ಅವನ ಮಾತಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನೇ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತಳಿಗೆ ತಮ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲಾ ಎಂಬ ದುಃಖ—ಆ ಬೇಗೆಯನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಲೆಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿರಲೂ ಇಲ್ಲ. ಅರ್ಥ ವಿರಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ!

ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ಪೋಲೀಸ್ ಮೋಟಾರು ಬಂದಿತು ಆನಂದ ತನ್ನ ಬಟ್ಟೆಯ ಗಂಟನ್ನು ಗಾಡಿಗೆ ಹಾಕಹತ್ತಿದ. ಲಲಿತ ಕೈಗೂಸು ನಾಗವಲ್ಲಿಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಮೋಟಾರಿನ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತಿದ್ದಳು. ಮೋಟಾರು ಕಂಡುದೇ ತಡ ನಾಗು ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಮಾಮನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ತಾನೂ ಮೋಟಾರಿನಲ್ಲಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಅವಳ ಹಟ. ಆನಂದ ವಿಷಾದದ ನಗೆ ಯೊಂದಿಗೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಅವಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡ. ನಾಗವಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕುಣಿದು ಆನಂದನಿಗೊಂದು ಮುತ್ತು ಕೊಟ್ಟಳು. ಸುಮ್ಮನಿರದೆ ತನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಒನ್ನಿರೆಂದು ತಾಯಿಯನ್ನೂ ಅಜ್ಜಿಯನ್ನೂ ಕೂಗತೊಡಗಿದಳು. ಆನಂದ ಮತ್ತೆ ಅವಳ ವೃದ್ಧ ಕೆನ್ನೆಗೊಂದು ಮುತ್ತುಟ್ಟು—ಹೊವಿನಂತಹ ಹಾಲುಗೆನ್ನೆ!

"ಗಾಡಿ ಹೊರಡುತ್ತದೆ ಮಿಸ್ಟರ್ ಆನಂದ!" ಎಂದ ಸಬ್ ಇನ್‌ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್.

ಸರಿಯನ್ನು ತ್ತಾ ಆನಂದ ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಹೊರಗಡೆ ಬಗ್ಗಿ ಲಲಿತಳ ಕೈಗೆ ವ.ಗುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ. ಕೂಸನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡಾಗ ಲಲಿತಳ ಕೈಮೇಲೆ ಆನಂದನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದೊಂದು ಹಸಿ ನೀರು ಬಿತ್ತು. ಲಲಿತಳ ಕಣ್ಣಿನಿಂದಲೂ ಒಂದು ಹಸಿ ಉರುಳಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಮಾತ್ರ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡದೆ ಹುಚ್ಚುರಂತೆ ಎಲ್ಲೆಯೋ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದರು.

“ಹೋಗಿಬರುತ್ತೀನಮ್ಮ” ಎಂದ ಆನಂದ.

ಆಗಲೇ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಮೈತಿಳಿವು—ಎಚ್ಚರ. ಕಣ್ಣೀರು ಕಟ್ಟಿ ಕಿತ್ತು ಬಂತು. ಲಲಿತಳಿಗೂ ಹೋಗಿಬರುವೆನೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಆನಂದ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತ ಗಾಡಿ ಹೊರಟಿತು. ಗಾಡಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳುವ ವರೆಗೂ ಲಲಿತಳೂ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೂ ಆ ಕಡೆಯೇ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಗವಲ್ಲಿ ನೋಟರು ಹೊರಟುಹೋಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂದು ಒಂದೇ ಸವನಾಗಿ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಗಾಳಿ ಗಿಡದಲೆಗಳ ನಡುವೆ ಸರಪರ ಶಬ್ದದಿಂದ ತೂರಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಆನಂದನಿಗೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಲಲಿತಳ ಮತ್ತು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಅಕ್ಕರೆಯ ಅರಿವಾದುದು. ಈ ದಿನವಂತೂ ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬರಬೇಕಾದಾಗ ಅವನಿಗೆ ನೋವು ಮನಮುಟ್ಟಿತು. ಪ್ರೇಮದ ನಿಜವಾದ ಅಳತೆಗೋಲು ಆಗಲಿಕೆ—ಇಂದಿನ ಅಗಲಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾಳೆಯ ಪುನರ್ಮಿಲನವಿದೆಯೆಂಬ ಅಸೆ! ಆನಂದನಿಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅನ್ನಿಸಿತ್ತು ಆದರೆ ಇಂದು ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪ್ರೇಮದ ಅಗಲಿಕೆಯ ನೋವು ಅವನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಚೇತನಗೊಳಿಸಿತು. ಇದು ವರೆಗೂ ತಾನು ಅಪಾರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವರು ತನ್ನಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಅಪಾರ ಅಕ್ಕರೆ, ಮಮತೆ, ವಿಶ್ವಾಸಗಳು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಅವನನ್ನು ಚಿಂತೆಗೆ ದೂಡಿದವು. ದುಗುಡದ ನೆರಳು ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿತು. ಆ ನೋವಿನಲ್ಲಿ ಆನಂದನಿಗೆ ಮತ್ತಾವುದೂ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮೋಟಾರು ಸಾಗಿದಂತೆ ಅವನ ಗೆಳೆಯರೆಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಅವನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಜಯಜಯ ಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಆನಂದನಿಗೆ ಅದೊಂದೂ ಕೇಳಲೇ ಇಲ್ಲ!

೯

ಎರಡು ಮೂರು ದಿನ ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಸುಮ್ಮನೆ ಸರಿವಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹುಡುಗರೆಲ್ಲರೂ ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಗೌರವ ತೋರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವನನ್ನು ಕಂಡರೆ ವಿಶ್ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಈ ಉತ್ಸಾಹ, ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷ ಆನಂದನ ಹೃದಯದ ಮೇಲೆ ಉಲ್ಲಾಸದ ತೆರೆ ಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣವೇ ಹೃದಯ ಭಾರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವುದನ್ನೋ ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆ ಹೃದಯ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ಹಾರಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲವೂ ಶೂನ್ಯವಾದಂತೆ, ತೆರವಾದಂತೆ ತೋರಿತು. ಹೊಸ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಸಿತು. ಮನಸ್ಸು ಎಷ್ಟೇ ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೋ ಅಪ್ಯಕ್ತ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿತ್ತು—ತಾಯಿಯ ಚಿಂತೆ, ಅಕ್ಕನ ಚಿಂತೆ, ರಾಮುವಿನ ಯೋಚನೆ ಜತೆಗೆ ಮತ್ತಿನ್ನಾವುದೋ ಕಾಣಲಾರದ ಚಿಂತೆ—ಅವರೆಲ್ಲ ಹೇಗಿರುವರೋ? ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವರೋ—ಬಹಳ ಕೂರಗುತ್ತಿರುವರೋ ಎನ್ನೋ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನೂ ಲಲಿತಕ್ಕನೂ ಬಹಳ ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಬಹುದು—ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುವವರಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಭಾವನಂತೂ ಮಹಾರುದ್ರ!—ನಾನಾದರೂ ಹೋಗಿ ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಧಿಗ್ಗನೆದ್ದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣವೇ ತಾನೇರುವುದು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ನೆನಪಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೃದಯ ಮತ್ತೂ ಭಾರವಾಗಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರೊಂದನ್ನಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಯೋಚನೆಯಡಿಗೆ ಕುಸಿಯುತ್ತಿದ್ದ !

ಲಲಿತ ಈಗೇನು. ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದು? ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿರಬಹುದೇ? ನನ್ನನ್ನು ನೆನೆದು ಕಣ್ಣೀರು ಕರೆಯುತ್ತಿರಬಹುದು ತಟ್ಟಿಯ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ನೀರು ತೊಟ್ಟುತೊಟ್ಟಾಗಿ ಹಸಿದು ಅನ್ನ ಉಪ್ಪಾಗಬಹುದು ! ನಾನೂ ಅವಳೂ ಒಂದೇ ಜತೆಗೆ ಕುಳಿತು ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ನೆನಪಾಗುತ್ತಿರಬಹುದು ! ಆಗ—ಚಿಕ್ಕವರು—ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಬೆಳದಿಂಗಳ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರೂ ತಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕಾಲುವೆಯ ಬಳಿಗೆ ಓಡಿಕೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಕೇಟಲೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದೆವು.

ಎಂಜಲು ಎಂಬ ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ. ಅದೆಲ್ಲಾ ಮರೆತು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು—ಲಲಿತಳಿಗೆ ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕೂಡ ಇಬ್ಬರೂ ಎಷ್ಟೋ ದಿನ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಕುಳಿತು ಊಟ ಮಾಡಿದ್ದೆವು. ಈಗ ಆ ದಿನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೆನೆದು ಲಲಿತ ಅಳುತ್ತಿರಬಹುದು. ಅಥವಾ ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಬೈದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೆನೆದುಕೊಂಡು—ಛೇ! ಛೇ! ಲಲಿತ ಅಂತಹವಳಲ್ಲ. ಎಷ್ಟು ಮೃದುಹೃದಯದವಳು. ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಕೆಟ್ಟದನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವಳೇ ಅಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮಾತನ್ನು ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟು ದಿನವು ನನ್ನನ್ನು ಹೀಗೆ ಇರಗೊಡಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನನಗಾಗಿ ಗಂಡನ ಬೈಗುಳಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಹಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪಾಪ! ಪೋಲೀಸ್ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನ ಬಳಿಗೆ ಕೂಡ ಬಂದಿದ್ದೆಲ್ಲವೇ? ಈಗ ನಾನೇನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಇರಬಹುದು. ಮೋಟಾರು ಕಂಡಾಗಲೆಲ್ಲಾ ನಾನು ಜೈಲಿಗೆ ಬಂದ ಮೋಟಾರು ನೆನಪಾಗಿ ಅಳಬಹುದು. ಪಾಪ! ನನ್ನಿಂದ ಅವಳಿಗೆಷ್ಟು ತೊಂದರೆ!”

ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಯೋಚನೆ-ಯೋಚನೆ! ಇದರೊಂದಿಗೇ ಯಾವುದೋ ಅವ್ಯಕ್ತ ಮತ್ತು ಅಪರಿಚಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಮೂರ್ತಿ ಮಸಕುಮಸಕಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ—ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಸರಿದುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವುದೋ ಮಧುರ ಗಾನದ ಜತೆಗೆ ಆ ಮೂರ್ತಿಯ ನೆರಳು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೃದಯವನ್ನು ಕಲಕಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಹೀಗೆ, ಎಂದು ಹೇಳಲೂ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಅದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇದೆಲ್ಲಾ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆನಂದನಿಗೆ ಯಾವುದೂ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ ಯಾವಾಗಲೂ ಸವೈಮೋರೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದ. ನಕ್ಕರೂ ವಿಷಾದವಿಲ್ಲ. ಹಲವಾರು ದಿನಗಳು ಹೀಗೆಯೇ ಕಳೆಯಿತು. ಸೆರೆಮನೆಯ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲಾ ಆನಂದನಿಗೆ “ಮನೆಯ ಗಿಳಿ” ಎಂದು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದರು.

ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡ. ಅವನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ವಿಶ್ರಾಂತಿ. ಹಗಲು ರಾತ್ರಿ ದುಡಿತದಿಂದ ಮೈಗೆ ವಿಪರೀತ ಅಪಥ್ಯವಾಗಿ ಬಹಳ ಇಳಿದು ಹೋಗಿದ್ದ. ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತಿ ಮೈ

ಇದ್ದಲಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಆರೋಗ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿತ್ತು. ದಿನ ಕಳೆದಂತೆ ಆನಂದ ಜೈಲಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡ. ಮೈ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತಾ ಬಂತು.

ಜೈಲಿನ ದಿನದಿನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಎಂಟು ಗಂಟೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರಾನ್, ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಮತ್ತು ಬೈಬಲ್ಲುಗಳಿಂದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದಾದನಂತರ ಗಂಧೀಜಿಯ ಶ್ರೇಯಃಪ್ರಾರ್ಥನೆ. ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ತಿಂಡಿ ತಿನ್ನಲು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ತಿಂಡಿಯಮನೆ—ಮನೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಕೃಂತ ತೊಟ್ಟೆಯೆಂದರೇ ವಾಸಿ—ತಿಂಡಿಯ ತೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಲಾಗಿ ಕುಳಿತು ತಟ್ಟೆ ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಒಬ್ಬರೋ ಇಬ್ಬರೋ ಬಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ತಿಂಡಿತಿಂದು ಮುಗಿಸುವ ವೇಳೆಗೆ ಒಂಬತ್ತು ಗಂಟೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬ್ಯಾರಕ್ಸ್ (Barrack) ಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆಯಾಗುವವರೆಗೂ ಅವರಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ರಾಂತಿ. ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ನಾನ, ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವುದೆಲ್ಲಾ ಈ ಅಂತರದಲ್ಲಿ. ಹನ್ನೆರಡುಗಂಟೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಊಟಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಊಟ ಮುಗಿಸಿ ಒಂದು ಗಂಟೆಯಿಂದ ಐದು ಗಂಟೆಯವರೆಗೂ ಮತ್ತೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ. ಹಲವರು ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಲವರು ಇಸ್ವೀಟಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಸುಖವಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬಬ್ಬರು ಕುಳಿತು ಏನನ್ನಾದರೂ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಐದು ಗಂಟೆಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಚಹಾ. ಏಳು ಗಂಟೆಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ-ಸಭೆ. ರಾತ್ರಿ ಒಂಬತ್ತು ಗಂಟೆಗೆ ಊಟ, ಆ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ.

ಆನಂದ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬೇಗನೇ ಎದ್ದು ತನ್ನ ಸ್ನಾನ ಮುಗಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಮೊದಲು ಮೊದಲು ತಣ್ಣೀರಿನ ಸ್ನಾನ ಮೈಗೆ ಒಗ್ಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ತಿಂಡಿತಿಂದು ಮುಗಿದೊಡನೆಯೇ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಗೆದು ಒಣಹಾಕಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ. ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆಯ ವರೆಗೂ ಬಿಡುವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆನಂದ ತನ್ನ

ಕೋಣೆಯ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಗೆಲೆಯನೊಂದಿಗೆ ಓದುವುದರಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಜೈಲಿನ ಉತ್ತರಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ತರಕಾರಿಯ ತೋಟವಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವಾರು ದೊಡ್ಡ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳು, ಮಾವಿನ ಮರಗಳು. ಆನಂದನೂ ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತನೂ ಆ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಮಾವಿನ ಮರದಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಊಟದ ಗಂಟೆಯಾಗುವ ವರೆಗೂ ಯಾವುದಾದರೂ ಪುಸ್ತಕವನ್ನೋದಿ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಊಟ. ಊಟವಾದ ಮೇಲೆ ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಚಾರಕ ಚರ್ಚೆ. ಸಂಜೆ ಎಲ್ಲರೊಂದಿಗೆ ಆಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಪ್ರತಿ ಭಾನುವಾರವೂ ಸಂಜೆ ಜೈಲಿನಲ್ಲೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಚರ್ಚಾಕೂಟವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿ ಆನಂದನೂ ಆಗಾಗ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದ; ಇಲ್ಲವೇ ತನ್ನ ಹೊಸ ಗೀತಗಳನ್ನು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಹಲವಾರು ದಿನ ಕಳೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಆನಂದನಿಗೆ ಮನೆಯ ಗೀಳು ಕರಗಿಹೋಯಿತು. ಜೈಲಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಜೀವ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿತು. ಇದುವರೆಗೂ ಇದ್ದ ಕೂರತೆ ತುಂಬಿಬಂದಂತಾಯಿತು.

ಆನಂದ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹದಿನೈದನೆಯ ದಿನ. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ತಿಂಡಿತಿಂದು ಮುಗಿಸಿ ತೋಟದ ಮಾವಿನಮರದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಎ. ಇ. ಹೌಸ್ ಮನ್ (A. E. Housman) ನ ಗೀತಗಳನ್ನೊದುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಬಾಲ್ಯೆಯ ದುರಂತದ ಭಟ್ಟಿಯಿಳಿಸಿದ ರಸವಾಕ ಆ ಗೀತಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲೇ ಮನಸ್ಸು ಮರೆತಿದ್ದಾಗ ಪೋಲೀಸಿನವನು ಬಂದು " ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣಲು ಯಾರೋ ಬಂದಿದಾರೆ " ಎಂದ.

ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಅರಳಿತು. ರಕ್ತಪ್ರವಾಹದಷ್ಟು ರಭಸ ದಿಂದ ಮುಖಕ್ಕೆ ಚಿಮ್ಮಿತು. ಪುಸ್ತಕಮುಚ್ಚಿ ಎದ್ದು ಹೊರಟು ಬರುವಷ್ಟು ರಲ್ಲೇ ಆತುರ. ಯಾರು ಬಂದಿರುವರೆಂಬುದನ್ನೇನೂ ಅವನು ಯೋಚಿಸಲೇ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಕ್ಕನನ್ನು-ಅಮ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಲು ಅಷ್ಟೊಂದು ಕಾತರ— ಅಷ್ಟೊಂದು ಅವಸರ !

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಕೊರಗಿ ಕೊರಗಿ ಅರ್ಧವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಲಲಿತಳೂ ಇಳಿದು ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಆನಂದನಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮರುಕ

ಮೂಡಿತು. ತಾಯಿಯ ಸ್ಥಿತಿ, ಅಕ್ಕನ ವಿಶ್ವಾಸ ಕಂಡು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಹನಿಯಿತು. ಅಕ್ಕನ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಗವಲ್ಲಿ ಅವನ ಕಡೆಗೇ ಟಕಮಕನೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ನೆನಪಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ—

“ ನೀನೂ ಬಂಬೆಯಾ ನಾಗೂ, ಜೈಲಿಗೆ ನೀನೂ ಬರಬೇಕಾಯಿತೇ ? ” ಎಂದ, ಆನಂದ ವಿಷಾದದ ನಗೆಯೊಂದಿಗೆ.

“ ಮಾಮ ! ” ಎಂದು ನಾಗು ಅವನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕೈನೀಡಿದಳು.

ಆನಂದ ಅವಳನ್ನೆತ್ತಿ ಎದೆಗೆ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡ. ಅವಳ ಕಾಡಿಗೆಬಣ್ಣದ ಕೂದಲಮೇಲೆ ಅವನ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಬಿದ್ದ ಹನಿ ನೀಲಾಕಾಶದಲ್ಲಿನ ನಕ್ಷತ್ರದಂತೆ ಮಿನುಗಿತು.

“ ಇಷ್ಟು ದಿನ ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿದ್ದೆ ಮಾಮ ” ಎಂದಳು ನಾಗು ತೊದಲುತ್ತ.

ಅವನ ಶರಟಿನ ಗುಂಡಿಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವಳನ್ನು ಆನಂದ ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೆನ್ನೆ ಗೊತ್ತಿಕ್ಕೊಂಡು ಮುತಿಟ್ಟ.

ಇದುವರೆಗೂ ದುಃಖವನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಿದ್ದ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಇನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ.

“ ಬೇಡಬೇಡಂದರೂ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ ” ಎಂದರು ಅಳುವುದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿ.

“ ಯಾಕಮ್ಮ—ನಾನೀಗ ಏನಾಗಿದ್ದೇನಮ್ಮ ? ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ವಾಸಿಯಲ್ಲವೇನಮ್ಮ ? ” ಎಂದ ಆನಂದ ನಗುತ್ತ.

“ ಏನು ವಾಸಿಯೋಸ್ತು— ”

“ ಯಾಕಮ್ಮ—ನೀನೇ ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೇನಮ್ಮ ? ಜೈಲಿನ ಹೊರಗಿದ್ದಾಗ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೈಮುಖವೆಲ್ಲಾ ಟಾರಿನ ಬಣ್ಣವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಗಲ್ಲಗಳೆಲ್ಲಾ ಬತ್ತಿಹೋಗಿದ್ದವು. ಕಣ್ಣು ಗುಳಿಬಿದ್ದಿತ್ತು. ಈಗ ನೋಡು, ಮೈ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿಲ್ಲವೇ ? ಮೊದಲಿನ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಲ್ಲವೇ ? ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ಈಗ ನನ್ನ ಮೈ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ” ಎಂದ ಆನಂದ.

ಇದುವರೆಗೂ ದೂರದಲ್ಲಿ ಸೆವೆದುಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರು ಬಾಯಿ ಹಾಕಿದರು. ಅವರು ಬಂದುದನ್ನೇ ಆನಂದ ಗಮನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

“ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ; ಮತ್ತೇನು ಕೇಡು ! ಯಾರಪ್ಪನ ಗಂಟೇನು ಹೋಗಬೇಕು ? ಬಿಟ್ಟ ಕೂಳು ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಾ ಬೀಳುತ್ತೆ. ಹೇಳುವವರಿಲ್ಲ—

ಕೇಳುವವರಿಲ್ಲ. ತಿನ್ನುವುದು ಮಲಗುವುದು. ಬೇರೇನೂ ಮಾಡೋಕೆ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ. ಹಂದಿಗಳ ಹಾಗೆ ಕೊಬ್ಬದೇ ಇನ್ನೇನು ” ಎಂದರು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ.

ಆನಂದ ಭಾವನೊಂದಿಗೆ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಅಂತಹವರೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಸುಮ್ಮನಿರುವುದೇ ಲೇಸೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ.

“ನಿಮ್ಮ ಗತಿಯೆಲ್ಲಾ ಹೀಗಾಯಿತು. ನೀವೆಲ್ಲಾ ಇಲ್ಲಿ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಅಲ್ಲಿ ಹೊರಗಡೆ ಶಾಲಾಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಹುಡುಗರು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನೀನೂ—” ಪಾರ್ವತಮ್ಮ ಮತ್ತೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು.

“ಅಮ್ಮ, ನನಗೆ ಈ ಹಾದಿ ಸತ್ಯದ ಹಾದಿಯೆಂದು ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ನಾನದನ್ನು ತುಳಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಕೂಡ. ಯಾವ ಕಷ್ಟ ಬೇಕಾದರೂ ಬರಲಿ, ಯಾರು ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಅನ್ನಲಿ, ನಾನು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಆತ್ಮವನ್ನು ಮಚಿಸಲಾರೆ ” ಎಂದ ಆನಂದ.

“ಆತ್ಮವಂತೆ ಆತ್ಮ! ಪುಂಡುಪೋಕರಿಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮ ಬೇರೆ! ಪೋಲಿ ಪೋಲಿಯಾಗಿ ಜೈಲಿಗೆ ಬಂದು ಆತ್ಮದ ಮಾತು! ಸಿಗಿದು ತೋರಣಕಟ್ಟಿ ಬೇಕು. ” ಎಂದು ಗುಡುಗಿದರು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ.

ಲಲಿತ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡನ ಭಯಕ್ಕೆ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೊನೆಯ ವರೆಗೂ ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದೆ ಮೌನವಾಗಿದ್ದಳು. ಆನಂದನ ಕಡೆಗೊಮ್ಮೆ ಕರುಣಾದೃಷ್ಟಿ ಬೀರಿ ಮತ್ತೆ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿದಳು.

ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಟರು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮುಂದೆ ಹೊರಟುನಂತರು. ಲಲಿತ ಮೆಲ್ಲನೆ ಆನಂದನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ಮೃದುವಾಗಿ “ಹುಷಾರಾಗಿರು ಆನಂದ, ಅಪಘ್ನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ” ಎಂದಳು.

ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ರಗಿಬಿಟ್ಟರು—

“ನೀನೇನೂ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ನಡಿ ” ಎಂದುದೇ ತಡ, ಲಲಿತಾ ನಡುಗಿಬಿಟ್ಟಳು.

ಎಲ್ಲರೂ ಜೈಲಿನ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿನ ಬಳಿ ಹೋದರು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಮೊದಲು ಹೊರಗೆ ಹೋದರು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಬಿಕ್ಕಿಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುತ್ತಾ

ಬಾಗಿಲು ದಾಟಿದರು. ಲಲಿತಾ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದಾಟುತ್ತಾ ಬಾಗಿಲಿನ ಸಂದಿನಿಂದ ಆನಂದನ ಕೈಯಲ್ಲೇನೋ ಇಟ್ಟಳು— “ಬೇಕಾಗಬಹುದು, ಇರಲಿ.” ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಆನಂದನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಬಾಗಿಲು ಧಡಧಡ ಸದ್ದು ಮಾಡುತ್ತಾ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿತು.

ಆನಂದ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಣವನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ ಬಹಳಹೊತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತಿದ್ದ. ಗಂಡನೆಂದರೆ ನಡುಗುವ ಲಲಿತ ತನಗಾಗಿ ಗಂಡನಿಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಈ ಹಣ ತಂದುಕೊಟ್ಟಳಲ್ಲಾ—ಎಂತಹ ವಿಶ್ವಾಸ—ಎಂತಹ ಪ್ರೇಮಮೂರ್ತಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ನೀರು ಹರಿಯಿತು. ಆ ಅಳುವಿನಲ್ಲಿ ಸುಖದುಃಖಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಶ್ಚಾಸ್ತ್ರಪವೂ ಮನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು.

× × × × ×

ಆನಂದ ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಬಂದು ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಕಳೆಯಿತು. ಮುಷ್ಕರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಉತ್ಸಾಹ, ಹುಮ್ಮಸ್ಸು ತೋರಿದ ಹುಡುಗರೆಲ್ಲಾ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದರು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ಕ್ಷಮಾ ಪಣ ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದರು. ಇನ್ನುಳಿದವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮಂದಿ ತಮಗೆಂದು ಬಿಡುಗಡೆಯೋ ಎಂದು ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಕರುಣೆ ಬಂದು ತಮ್ಮನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವ ಹಾತೊರೆ ಯುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ—ಕೈಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಎಣಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು—ತಮ್ಮ ಮೊದಲಿನ ಮಾತುಗಳಿಗೇ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವ ಇಚ್ಛೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಳಿದವರು ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ಕ್ಷಮೆಬೇಡಿ ಅವರು ಜೈಲಿನಿಂದ ಹೋದರೆ ನಾವೂ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಹಾದಿ ನಮಗೆ ಸರಿಯೆನ್ನುವ ನಂಬುಗೆ ಅವರಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದ ಹಾಗಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನಮಗೆ ನಂಬುಗೆಯಿದೆ. ಅದು ಉಳಿದಿರುವ ತನಕ ಏನೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಕೆಲವರು ದೃಢಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆನಂದನೂ ಆ ಕೆಲವರಲ್ಲೊಬ್ಬ.

ರಾಮುವೂ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಹೋಗಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಷ್ಕರ ಕೊನೆಗಂಡ ರೀತಿಯಿಂದ ಅವನೆದೆ ರೀತಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಮುಷ್ಕರದ ಉತ್ಸಾಹ,

ಅಸೆ, ಭರವಸೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಈಗ ಮಾಯ ! ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಗುಳ್ಳೆಯೊಡೆದಿತ್ತು. ಹುಲಿ ಹಿಂಡಾಗಿದ್ದವರು ಕುರಿದುಡಾಗಿದ್ದರು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳಂದುದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಮಾತಿಲ್ಲದೇ ತಲೆಬಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿ ತಾವು ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆವೆಂಬುದನ್ನೇ ನೆನಪಿನಿಂದ ಅಳಿಸಿಬಿಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಮುವಿಗೆ ಆನಂದನದೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಚಿಂತೆ ! ಅವನೇನೋ ಸೆರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲ ಮತ್ತೆ ಬಾಲಮುದುರಿಕೊಂಡು ಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರು. ಆದರೆ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವವರ ಬಾಳು ಹೇಗೆ—ಅವರ ನಾಳೆ ಹೇಗೆಂಬುದೇ ರಾಮುವಿನ ಮಹಾಸಮಸ್ಯೆ ! ಒಂದೆರಡು ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೆ ಯಾರೂ ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಗಮನವನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಾವು ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಒಂದು ಆಂದೋಲನವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿಯೇ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದೆನೆಂಬುದನ್ನು ಜನ ಮರೆಯಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದವರು ಕೆಲವರು “ ಸದ್ಯ ಕತ್ತಲೆ ಕಳೆದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದೆವಲ್ಲಾ ” ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರಿಟ್ಟು ಮೊದಲಿನ ಕೂಸಕರ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋದವರನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಖಂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು— “ ಸೆರೆಗೆ ಹೋಗಿರೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದವರಾರು ? ಅವರ ತಿಳಿಗೇಡಿತನವನ್ನು ಅವರೇ ಅನುಭವಿಸಲಿ ” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋದವರಿಗಾಗಿ ರಾಮುವಿನ ಹಾಗೆಯೇ ಮಂದಿ ಕೊರಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ತೋರಿದಾಗ ಈ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಏನು ತಾನೇ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ ?

ರಾಮುವೇನೋ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹಣ ಕಟ್ಟಿದ. ಆದರೆ ಓದಲು ಮಾತ್ರ ಮನಸ್ಸೇ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನಿರಾಸೆ, ಅಸಹಾಯ ಭಾವನೆ ಮೂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಏನು ಮಾಡಲೂ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿರಾಮವಾದರೆ ಸಾಕು, ಆನಂದನಿಗಾಗಿ ಚಿಂತೆ. ಆನಂದನಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ಕಾಗದಗಳನ್ನು ಬರೆದ. ಆದರೆ ಬಂದಕ್ಕಾದರೂ, ಆನಂದನಿಂದ ಉತ್ತರವೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಗದಗಳು ಆನಂದನಿಗೆ ತಲುಪಿದವೋ ಇಲ್ಲವೋ

ಅದೂ ತಿಳಿಯದು ಚಿಂತೆ ತಡೆಯಿಡಲು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಸಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಲಲಿತಾ ಮನೆಯ ಒಂದೊಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಆನಂದನನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಏನಾದರೂ ತಿಂಡಿಮಾಡಿದರೆ ಒಡನೆಯೇ ಅವನ ನೆನಪಾಗುತ್ತಿತ್ತು. “ಅವನು ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲದೆ ಸಂಕಟಪಡುತ್ತಿದಾನೆ. ಅಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾನಿಲ್ಲಿ ತಿಂಡಿ ತಿನ್ನುವುದೇ? ಅವನಿಗಿಲ್ಲದುದು ನನಗೇಕೆ?” ಎಂದುಕೊಂಡು ತಾನೂ ತಿನ್ನುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ಸಾರಿ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಕೋಡುಬಳಿ ವಾಡೆಂದರು. ಆನಂದನಿಗೆ ಕೋಡುಬಳಿಯೆಂದರೆ ಬಹಳ ಇಷ್ಟ. ಕೋಡುಬಳಿಮಾಡುತ್ತ ಲಲಿತ ಬಾಣಲಿಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಆನಂದನ ನೆನಪಾಗಿ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಒಂದುಹನಿ ನೀರು ಕುದಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಎಣ್ಣೆಗೆ ಬದಿತು. ತಕ್ಷಣನೇ ಎಣ್ಣೆ ಸಿಡಿದು ಮುಖಕ್ಕೊಂದು ತೊಟ್ಟು ಹಾರಿತು. ಅವಳ ಪುಣ್ಯ ಮತ್ತೇನೂ ಆಗದೆ ಕೆನ್ನೆಯ ವೇಲೊಂದು ಮಚ್ಚಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು; ಅಷ್ಟೇ!

ನಿತ್ಯವೂ ಆನಂದ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಜಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಈಗ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಬಡಿಸುತ್ತಾ ಲಲಿತಾ ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ “ಆನಂದ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಹಾಗೆಯೇ ನಿಂತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇದರಿಂದ ಎಷ್ಟೋಬಾರಿ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರಿಂದ ಬೈಗಳು ತಿಂದಿದ್ದಳು. ಆನಂದನ ಕೋಣೆಯ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರೂರುತ್ತಿತ್ತು. ದಿನವೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವಾಗ “ಅವನನ್ನು ಸೌಖ್ಯವಾಗಿರಿಸು ತಾಯೀ” ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಲಿ—ಬೇಗನೆ—ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರೆ ಕುಂಕುಮಾರ್ಚನೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಗೆ ಹರಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಳು. ಆದರೆ ಅವಳ ಈ ದುಃಖವೆಲ್ಲಾ ಮೌನದ ಸೆರೆಯ ಮರೆಗೆ! ತಾಯಿ ಅತ್ತಾಗಲೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಕಾಣದಾಗ ತಾನೇ ಕಣ್ಣೀರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರದು ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ. ಮೊದಲೇ ವಯಸ್ಸಾಗಿತ್ತು. ಜತೆಗೆ ಈ ದುಃಖವೂ ಸೇರಿ ಜರಿದು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಯಾವಾಗಲೂ ಸುಮ್ಮನೆ

ಅಳುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿರುವರು. ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ತಮಗೆ ತಾವೇ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. “ಯಾರು ಯಾರು ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವರೋ ಅಷ್ಟೇ ಅವರಿಗೆ. ಹೋದ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಯಾವ ತಾಯಿಮಕ್ಕಳನ್ನ ಗಲಿಸಿದ್ದೆನೋ—ಯಾರ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಸಿದ್ದೆನೋ! ಈಗ ದೇವರು ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ! ಗುಲಾಬಿಯ ಪೂಜೆಗೆ ಬದಲು ಕಣಗಲಿ ಹೂವು ಪೂಜೆಮಾಡಿ ಸುಖ ಕೇಳಿದರಾದೀತೇ? ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮ ಫಲ” ಎಂದುಕೊಂಡೇ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳುವರು. “ನೀನೇ ಗತಿ” ಯೆಂದು ದೇವರಿಗೆ ನೂರು ಬಾರಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುವರು. ಗ್ರಹಚಾರ ಎಂದು ಬಿಡುಗಡೆಯೊ ಎಂದು ಜೀವಕ್ಕೆ ಹಾಯಿಬರುವುದೋ ಎಂದು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಕುಳಿತುಬಿಡುವರು. ಜೋಯಿಸರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಜಾತಕ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವರು. ಆದರೆ ಯಾವುದರಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಹೃದಯ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಜೀವಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲ. ಕರುಳು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಕೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ದಿನೇ ದಿನೇ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಕೃಶರಾಗುತ್ತ ಬಂದರು.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಯಾರ ಮುಂದೆಯೂ ತಮ್ಮ ದುಃಖ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ಲಲಿತಳ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಅಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಲಲಿತ ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಲಲಿತಳಂತೂ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಕೊರಗನ್ನು ಎಂದೂ ಆಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಬ್ಬರ ಮುಖದಲ್ಲೂ ಉದಾಸ ಭಾವ, —ಬೇಸರ ಮೂಡಿತ್ತು. ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಕೊರಗು ಮೌನದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

೧೦

ಆನಂದ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆಗಲೇ ಐದು ತಿಂಗಳಾಗಿತ್ತು. ಜೈಲಿನಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಕುರಿತು ಯಾರೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಚಿಂತೆಯನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಪಾಡಿಗೆ ತಾವು ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಮು ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ. ಆಗಲೇ ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದು ಹತ್ತು ನಿಮಿಷವಾಗಿತ್ತು. ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಡುವುದು ತಡ

ಆಗಿತ್ತು. ಕಾಲೇಜಿನ ಹೊರಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ಬಂದು ಇನ್ನೇನು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗ ಬೇಕೆನ್ನುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಯಾರೋ “ಸಾರ್” ಎಂದು ಕೂಗಿ ದಂತಾಯಿತು. ಎಳೆಯ ಧ್ವನಿ—ಯಾರಿರಬಹುದೆಂದು ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡಿದ ಸುಮಾರು ಹದಿನೂರು ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಹುಡುಗ, ಖಾದಿಯ ಜುಬ್ಬಾ, ಖಾದಿಯ ಲುಂಗಿ ತೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಎರಡೂ ಹರಿದು ಹೋಗಿದ್ದವು. ಎಡಗೈಯಲ್ಲೊಂದು ಖಾದಿಯ ಚೀಲ, ಬಲಗೈಯಲ್ಲೊಂದು ಪತ್ರ.

“ಯಾರಪ್ಪಾ ?” ಎಂದು ರಾಮು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತ.

“ನಿಮಗೆ ಇವರು ಗೊತ್ತೇ ಸಾರ್ ?” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಹುಡುಗ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪತ್ರದ ಮೇಲಿನ ವಿಳಾಸ ತೋರಿಸಿದ

“ನೀನು ಯಾರಪ್ಪಾ ?” ಎನ್ನುತ್ತಾ ರಾಮು ಪತ್ರವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿ ಕೊಂಡ.

“ಇವತ್ತು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಜೈಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು ಸಾರ್.”

ರಾಮುವಿನ ಹೃದಯದ ಬಡಿತ ವಿಸ್ಮಯಕರವಾಗಿತ್ತು. ಮೈಯ ಲೆಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯುತ್ಸಂಚಾರವಾದಂತಾಯಿತು ಹುಡುಗನ ಕಡೆಗೆ ಗಮನವನ್ನೇ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಕೈ ಥರಥರ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹುಡುಗ ಕಕ್ಕಾಬಿಕ್ಕಿಯಾದ

“ಇದೇಕೆ ಸಾರ್ ?” ಎಂದ ಗಾಬರಿಯಿಂದ.

ರಾಮು ತನ್ನ ಭಾವಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಸಾಚಿಕೊಂಡು “ಇದು ನನಗೇ ಬರೆದ ಪತ್ರ” ಎಂದ. ದನಿ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಸರದಿಂದ ಲಕ್ಕೋಟಿ ಯನ್ನೊಡೆದು ಪತ್ರ ಹೊರತೆಗೆದ. ಅದನ್ನೋದುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುವುದೂ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಆ ಹುಡುಗನಿರುವುದೂ ಮರೆತೇ ಹೋಯಿತು.

“ಪ್ರಿಯ ರಾಮೂ,

ಜೈಲಿಗೆ ಬಂದು ಸುರಿಯಾಗಿ ಐದು ತಿಂಗಳು ಕಳೆಯಿತು. ಈ ದಿನ ಜನವರಿ ೨೬ನೆಯ ತಾರೀಖು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದಿನ! ನಾವೂ ಆಚರಿಸುತ್ತೇವೆ! ಆದರೆ ನೀನೇ ಯೋಚಿಸಿಕೋ—ಇರುವುದು ಸೆರೆಮನೆ, ಮಾಡುವುದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ದಿನಾಚರಣೆ! ಎಷ್ಟು ಅಸಮಂಜಸ!

ಜೈಲಿಗೆ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ನಿನ್ನಿಂದ ಒಂದೂ ಕಾಗದ ಬರಲಿಲ್ಲ ಹೋಗಲಿ, ನೀನಾಗಿಯೇ ಬರೆಯದಿದ್ದರೆ ಬಿಡು; ನಾನು ಬರೆದ ಎರಡು ಕಾಗದಗಳಿಗೂ

ನಿನ್ನಿಂದ ಉತ್ತರವೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತಳಿಂದಾಗಲೀ, ಅಮ್ಮನಿಂದಾಗಲೀ ಕಾಗದ ಬರಲಿಲ್ಲ. ನೀವೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಟ್ಟರೇನೋ ಎಂದು ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಸರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ನಾನೇ ಮತ್ತೆ ಈ ಕಾಗದ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ

ಜೈಲಿನ ಜೀವನವೇನೂ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಹೊತ್ತುಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೂಳು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶ. ನಮ್ಮ ಕೋಣೆಗಳೂ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಮನೆಗಳ ಹಾಗೆಯೇ ಇವೆ. ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು ಅಟಕ್ಕೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸೌಕರ್ಯವಿದೆ. ಜತೆಗಾರರೂ ಗೆಳೆಯರೂ ಬಹಳ ವಿಶ್ವಾಸ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ನೇಹ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಸೌಹಾರ್ದಗಳಿಗೇನೂ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಓದಬೇಕೆಂದರೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಪುಸ್ತಕಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹಾಯಾಗಿರಲು ಮನಸ್ಸೊಂದಿರಬೇಕು! ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತಿಯಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಇದೆಲ್ಲ ಬೇಕಾಗಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಇದ್ದೂ ಇಲ್ಲದಂತೆಯೇ! ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಶಾಂತಿ ಇದ್ದರೆ—

ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ ರಾಮೂ, ಜೈಲಿನ ಹಕ್ಕಿಯ ಮನಸ್ಸು! ಎಷ್ಟು ರೋಸಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ ಗೊತ್ತೇ? ನಮ್ಮವರಿಂದ, ನಮಗೆ ಹಿತ ತೋರುವ ತಳೆಯರಿಂದ, ನಮ್ಮ ಅಕ್ಕರೆಯ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಯಾರನ್ನೂ ಕಾಣದೆ ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಿದ್ದ ಮನಸ್ಸು ಒಂದು ನಿಮಿಷವೂ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಾರದು. ಹಾಯಾಗಿ ಹಾರಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಎಸೆದರೆ ರೆಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಿದಂತೆಯೇ! ಮನಸ್ಸು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ಹರಿದಾಡುತ್ತದೆ, ಹಾರಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಏನೋ ಒಂದು ರೀತಿಯ ನೋವು. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಆ ನೋವಿನ ಮುಸುಕನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ದಿನ ಕಳೆದಂತೆ ಜೈಲಿನ ಜೀವನ ಬೇಸರವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಿಮಿತದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ದೂರದಲ್ಲಿ ದಿಗಂತದಾಚೆಗೆ ಹಾರಿ ಹೋಗೋಣವೇ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಆದರೆ — !

ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕೋಣೆಯ ಬಾಗಿಲಬಳಿ ನಿಂತು ಯೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ. ಜಗತ್ತು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಸೆರೆಮನೆಯೇ ಅಲ್ಲವೇ? ಸಾವಿರಾರು ಜೀವಗಳನ್ನು

ಹಿಡಿದು ಅವುಗಳ ತೇಜ, ಸತ್ವ, ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅದುಮಿ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಕಟವಾಗದಂತೆ ಕೊಳೆಸುವ ಜಗತ್ತೂ ಒಂದು ಸೆರೆಮನೆಯೇ ! ಎಷ್ಟೊಂದು ಜೀವಗಳು ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕಲ್ಪನೆಯ ರೆಕ್ಕೆಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಜಗತ್ತಿನ ಜೈಲಿನಿಂದ ದೂರಹಾರಿ ಅಲ್ಲಿನ ಆನಂದ ಸವಿದು, ಕನಸು ಕನಲಿದಾಗದುಃಖಪಡುತ್ತಿಲ್ಲ?—ಹುಂ—ಈ ಮಾತೆಲ್ಲ ಏನೂ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದ ಮಾತು!

ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರೀತಿಯ ತೆರವು. ದುಗುಡವೇ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಗದು. ಅದು ಹೊರಜಗತ್ತಿನ ಗೀಳು ಕೂಡ ಅಲ್ಲ ಅದೆಂತಹದೋ ಹೊಸಭಾವನೆ, ಹೊಸಬಗೆಯ ಭಾವುಕತೆ! ಹಾಗೆ ಎದೆ ತೆರವಾದಂತೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಯಾವುದೋ ಹಳೆಯ ಹಾಡು ನೆನಪಿಗೆ ಒಂದು ಎದೆ ಕುಣಿದೇಳುತ್ತದೆ. ಹಾಡು ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಗ ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಏನೋ ಮಧುರವಾಗಿ ತಂಗಾಳಿ ತೀಡಿದಂತೆ ಕೊಂಚಕಾಲ 'ಹಾಯಿ' ಯೆನಿಸುತ್ತದೆ!

ಜೈಲಿನ ಗೋಡೆಗಳು ನನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಬಹುದು, ಅಡ್ಡಯಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರ ದಿಗಂತವನ್ನೇನೋ ಜೈಲಿನ ವಿಕೃತ ಕಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆಗಳು ಮುಚ್ಚಿವೆ. ಆದರೆ ಒಳಗಣ್ಣಿಗೆ ಖತೆಂತಹದೋ ಸುಂದರ ದಿಗಂತಗಳು ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ದೇಹ ಅದರ ವಶವಾದರೂ ನನ್ನ ಹೊಂಗನಸುಗಳು ಎಂದೆದಿಗೂ ನನ್ನವೇ!

ನೋಂದ ಹೃದಯ ತನ್ನ ನೋವನ್ನೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಕಾರುತ್ತಿದೆ. ಬೇಸರವಾದರೂ ಓದಿಕೋ, ರಾಮು. ನಿನಗಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಿ ? ಒಳಗಿನ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊರಹಾಕದಿದ್ದರೆ ನೋವು ಜೀವನವನ್ನು ಹುಳು ಹೂವನ್ನು ಕೊರಿದಂತೆ ಕೊರೆದು ಬಿಡುತ್ತದೆ.

ನಿನ್ನ ಮಾತುಗಳು ಒಂದೊಂದೂ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿನ್ನೂ ಗುಂಯ್ದುಟ್ಟುತ್ತಿವೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ನೀನು ನನಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಗುರು. ಬಾಳೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣೀರಿಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ ನನಗೆ ಬೆಳಕು ತೋರಿಸಿದೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಮಮತೆಗಳಿಲ್ಲವೆಂದಿದ್ದವನಿಗೆ ಹೃದಯಕೊಟ್ಟು ಮಣ್ಣನ್ನು ಮೂರ್ತಿಮಾಡಿದ ಕಲೆಗಾರ ನೀನು. ನನ್ನಿಂದ ಇಂದೇನಾದರೂ ಸೇವೆಯಾಗಿ

ದ್ದರೆ ಅದೆಲ್ಲಾ ನಿನ್ನ ಕೈವಾರ. ಅಂತಹುದರಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಬಳಯಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರ ಹತ್ತಿರ ನನ್ನ ಹೃದಯದ್ವನೋವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ ?

ಜೈಲಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ಉಲ್ಲಾಸ ತಗ್ಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿ ಗೇನೂ ಅಂತಹ ಬೇಸರವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಹುಡುಗರು ಹಿಂತಿರುಗಿದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಆತ್ಮದ ಆಣತಿಯಂತೆ ನಾನು ನಡೆದಿರುವೆನೆಂಬ ಆತ್ಮಬಲ, ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯವಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಚೆಗೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಶಾಂತಿ—ಅಸ್ಥಿರತೆ.

ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎದ್ದು ಹೊರಟರೆ ಸೂರ್ಯೋದಯ ! ಆದರೆ ಉದಯ ಸೂರ್ಯನ ಕೆಂಬಣ್ಣದ ಎಳೆಗಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಲಿಯುವ ಭಾಗ್ಯ ನಮಗಿಲ್ಲ ! ಮುಗಿಲಿನಲ್ಲಿ ಓಲಾಡುತ್ತಿರುವ ಕೆಂಪುಚಿನ ಮೋಡ ಕಂಡು ಅದರ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಡಗಿಬಿಡೋಣವೇ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಸೆರೆಮನೆಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಅಳಲಿನ ಮರಿ ಈ ಕಡೆ ಆ ಕಡೆ ನೋಡಿ ಯೋಚಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಹೊರಗಡೆಗೇ ಹಾರಿ ಮಾಯವಾದಾಗ ನಾನಾದರೂ ಆ ಅಳಲಿನ ಮರಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಎನಿಸು ತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣೀರಿನ ಪರೆಯ ಮೂಲಕ ಕಣ್ಣು ದಿಗಂತದಲ್ಲೇನನ್ನೋ ಕಾಣಬಹು ಸುವುದು. ಮನಸ್ಸು ಅಸ್ಥಿರ, ಚಂಚಲ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಜೀವಗಳನ್ನು ಹೊಸ ಹೊಸ ತಾವುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹೊರ ಜಗ ತ್ತಿಗೂ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವೆಂದರೆ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಮಾವಿನ ಮರವಿದೆ, ಅದನ್ನೇರಿದರೆ ಊರೆಲ್ಲ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ನಾನೂ ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಆ ಮರವನ್ನೇರಿ ನೋಡಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಚಪಲ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೇನೂ ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲ !

ಮೊನ್ನೆ ಏನೋ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಮು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದುತ್ತಿರುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡೆ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಬೆಟ್ಟದ ಕಡೆಗೆ ಹೋದುದು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂತು. ನೀನು ಆಗ ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲಾ ಇನ್ನೂ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. “ಬೆಳಗಾಗುವ ಮೊದಲು ಮಂಜು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮುಸುಕಿದೆ. ಮುಂದೇನಿದೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಮಂಜಿನ ತೆರೆಯೇ ನಿಜವಾದುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ ವಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ನೈಜತೆ ! ಹಾಗೆಯೇ ನಿರಾಸೆಯ ಮಂಜಿನ ಹಿಂದೆ ಮನುಷ್ಯ

ಹೃದಯದ ಆಸೆ ಅಡಗಿದೆ. ಆ ಮಂಜನ್ನು ದೂರ ಹಾರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಅರಿಯ ಬೇಕು !” — ನಿಜ ರಾಮು, ನಿನ್ನ ಮಾತು ಶತಶಃ ನಿಜ !

ಮಾರ್ಚ್ ೨೦ನೆಯ ತಾರೀಖು ನನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬ. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಏನಾದರೂ ಹೊರಗಿರುವೆನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಒಂದೂ ತಿಳಿಯದು- ಇನ್ನು ಜೈಲಿ ನಲ್ಲೇ ಇದ್ದರೆ ಆ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಜೈಲಿನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ ! ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಬರ ಬೇಡ. ಈ ತೊಂದರೆ ಕ್ಷಮಿಸು. ನನ್ನಿಂದ ನಿಮಗೆಲ್ಲ ಎಷ್ಟೊಂದು ತೊಂದರೆ !

ರಾಮು, ಪತ್ರ ಮುಗಿಸುವ ಮುಂಚೆ ಇನ್ನೊಂದೆರಡು ಮಾತು. ಅಂದು ನನಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೆನಲ್ಲಾ — ಆಕೆಯ ವಿಷಯ. ನಾನೂ ಆಕೆಯೂ ಜಗದ್ವಾಧಿ ದುದು ಈಚೆಗೆ ಆಕೆಯ ನೆನಪು ಆಗಾಗ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಆಕೆಯ ಹೆಸರು ಅನಸೂಯಾ. ಆದರೆ ನನಗೆ ನಾನೇ ಆಕೆಯನ್ನು “ಅನು, ಅನು,” ಎಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ಆಕೆಯನ್ನು ನೆನೆದಾಗಲೆಲ್ಲ — ‘ಅನು’ ಎಂದುಕೊಂಡಾಗಲೆಲ್ಲ ಮೈ ಪುಲಕಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೋ ಅವ್ಯಕ್ತದಿಂದ ಅನಂತ ಮಾಧುರ್ಯದ ಹಾಡು ಹೃದಯದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ ಆಗಿನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದ ಬಹಳ ಕಷ್ಟ. ಎದೆ ಕಲಕಿ ಮನಸ್ಸು ಕದಡುತ್ತದೆ — ಅದೇಕೋ !

ಮೊದಲು ನನಗೆ ಹೀಗಾದುದು ಈಗೊಂದೆರಡು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆ ಇರ ಬಹುದು. ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಆಕಾಶದ ಕಡೆಗೇ ನೋಡುತ್ತಾ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದ್ದೆ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಒಂದು ಮೋಡ — ಕಪ್ಪು ಮೋಡ, ಬೆಳ್ಳಿಯಂಚಿ ನದು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಿಂದ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ ತೇಲಿಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು ನನಗೇನಾಯಿತೋ ಏನೋ ಆ ಮೋಡ ಮರೆಯಾಗಿ ಅದರ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಅನುವಿನ ಮುಖ ಕಾಣಿಸಿತು. ಏನೇನು ಮಾಡಿದರೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಮರಿಯಲು ನನ್ನಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಆಕೆಯ ರೂಪವೇ ಕುಣಿಯುತ್ತದೆ. ಪುಸ್ತಕ ತೆರೆದರೆ ಪುಟಗಳೆಂಚಿನಿಂದ ನಗುನಗುತ್ತಾ ಹೊರಬೀಳುವಳು ಅನು ! ಮುಖ ತೊಳೆಯಲು ಹೋದರೆ ನಲ್ಲಿಯ ನೀರಿನ ಬೊಟ್ಟು ಬೊಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವಳದೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ! ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ತಿರುಗಿದರೂ ಆಕೆಯೇ ! ಅದೇ ದೃಶ್ಯ ! ಆಕೆಯ ಅಂದಿನ ನಿಲುವಿನ ಸೊಬಗು, ಬಿನ್ನಾಣದ ಮಾತು, ಬಿಂಕದ ನಗೆ ಸಡಗರದ ನಡಿಗೆ — ಕಪ್ಪುಸೀರೆ, ಬೆಳ್ಳಿಯಂಚು, ಮುಗಿಲು ಬಣ್ಣದ ರವಿಕೆ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಮುಗ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಆ ಕೆಂಡುಟಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಳಿದು

ಸುಳಿಯದಂತಿರುವ ಆ ನಗೆಯ ನೆರಳು— ಅದರ ಸೆಳೆತ ! ಆ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಗಾಳಿಯಲುಗಾಡಿಸಿ ತಂದಿದ್ದ ಕುರುಳುಗಳ ಕುಣಿತ !—ಆ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಆಕೆಯೇ ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಮುಂದೆ ಸುಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೊಂಚ ದಿನಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಅಂದಿನ ಆ ಕಾತರತೆ ತಗ್ಗುತ್ತಾ ಬಂತು. ಅದರೂ ಆಗಾಗ ಆಕೆಯ ನೆನಪು ಬಂದು ಹೃದಯದಲ್ಲೊಂದು ಮಧುರ ನೋವು ಗೂಡು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಆಕೆಯನ್ನಂತೂ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ದಿನ ನಾನು ಮಾಡಿದುದು ತಪ್ಪೆಂದು ನನಗೆ ಈಗ ಖಂಡಿತವಾಗಿದೆ. ಆಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರುವಳೋ ಇಲ್ಲವೋ—ಅಂತೂ ಅದೊಂದು ಹೊಸ ಚಿಂತೆ !

ಮುಂದೇನು ? ಅದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ಕಾಲದ ಮುಚ್ಚಿದ ಕೈ ಬಿಚ್ಚಿದಾಗ ನನಗೆ ಸಿಗುವುದೇನೋ—ಹೂವಿನ ಹಾರವೋ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಯೋ— ಯಾರು ಹೇಳಬಲ್ಲರು ?

ನಿನ್ನ ಪ್ರಿಯ

— ಆನಂದ "

ರಾಮು ಪತ್ರವನ್ನೋದಿ ಮುಗಿಸಿದ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಯೋಚನಾತರಂಗ ಭುಗಿಲ್ಲನೆದ್ದಿತು. ಆ ಗುಂಗಿನಲ್ಲೇ ಮೈಮರೆತು ನಿಂತ ಅವನಿಗೆ ಆ ಹುಡುಗ ಕೂಗಿದಾಗಲೇ ಎಚ್ಚರ. ಪತ್ರವನ್ನು ಮಡಿಸಿ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಆ ಹುಡುಗನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದ

“ ನಿನ್ನ ಹೆಸರೇನು ಮಗು ? ” ಎಂದ ರಾಮು.

“ ಶಿವಶಂಕರ ಸಾರ್ ” ಎಂದ ಹುಡುಗ.

“ ಬಾ ಶಿವು ” ಎನ್ನುತ್ತಾ ರಾಮು ಅವನನ್ನು ಹೋಟೆಲಿಗೆ ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಹೋದ. ಹುಡುಗ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಜೇಲಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದವನು ಬಹಳ ಹಸಿದಿದ್ದ. ರಾಮು ಹೊಟ್ಟೆತುಂಬ ತಿಂಡಿ ಕೊಡಿಸಿದ. ಇಬ್ಬರೂ ಕಾಫಿ ಕುಡಿದರು. ಹುಡುಗ ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಕಾಲೇಜಿನ ಹುಡುಗರು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದುದನ್ನು, ರಾಮುವಿನ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ನಾನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಇತರ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ಸಂಕೋಚಪಡುತ್ತಾ ಹೇಳಿದ.

“ ಅನಂದ ಹೇಗಿದಾನೆ ಶಿವು ? ” ಎಂದ ರಾಮು.

“ ಮೊದಲು ಮೊದಲು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಜತೆಯಲ್ಲೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಸಾರ್. ನಾನೂ ಅವರೂ ಒಂದೇ ಬ್ಯಾರಕ್ಕೆನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಮೊದಲು ಮೊದಲು ಮೈಕ್ಕೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈಗ ಒಂದು ಒಂದೂವರೆ ತಿಂಗಳಿಂದ ವಿಪರೀತ ಇಳಿದು ಹೋಗಿದಾರೆ. ಯಾರೊಂದಿಗೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾತಿಲ್ಲ—ಯಾರ ಜತೆಗೂ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಆಟಪಾಟ ಪಂದರೆ ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಟಕ್ಕೆ ಬರುವುದನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರು. ಮನಸ್ಸಿಗೇನೋ ಯೋಚನೆ ಹಿಡಿದು ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗಿದಾರೆ ಸಾರ್.”

“ ಹೂಂ ” ಎಂದ ರಾಮು.

“ ನಾನೇ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ ಸಾರ್. ಒಂದು ದಿನ ಎರಡು ಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಆಕಾಶವನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆಯೇ ಎಷ್ಟೋ ದಿನ ಮೋಡವೊಂದನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಾ ನಿಂತಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಎಷ್ಟೊಂದು ಕೇಳಿದರೂ ಎಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ನಮಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾತನಾಡದೆ, ನಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ಗಮನವನ್ನೇ ಕೊಡದೆ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹಳ ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರೆ “ ಎನೂ ಇಲ್ಲ ” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ದಿನೇ ದಿನೇ ಇಳಿದು ಈಗಂತೂ ನೋಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ— ಅನ್ನುವ ಹಾಗಾಗಿದಾರೆ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಪಾತಾಳ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋದ ಹಾಗಿದೆ. ಗಲ್ಲಗಳಂತೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬತ್ತಿ ಹೋಗಿವೆ. ನಿದ್ರೆಯಂತೂ ಅಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ದೀಪ ಉರಿಸಿಕೊಂಡು ಓದುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಾರೆ ಸಾರ್. ನಮಗೇನೂ ತೋಚುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ನೋಡಿದರೆ ಈಗಲೋ ಅಗಲೋ ಸಾಯುವ ಹಾಗಾಗಿ ಹೋಗಿದಾರೆ.

ರಾಮುವಿಗೆ ಶಿವುವಿನ ಮೌನಿನಿಂದ ಬಹಳ ಗಾಬರಿಯಾಯಿತು. ಅನಂದನ ಮನಸ್ಸಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ವಿಷಮಿಸಿದೆಯೆಂದು ಅವನು ಎಣಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

“ ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ ಕನವರಿಸುತ್ತಾ ನಾಲ್ಕೈದು ಹೆಜ್ಜೆ ಕೂಗಿದರು ಸಾರ್ ” ಎಂದ ಶಿವು.

“ಆಂ ? ಯಾವ ಹೆಸರು ? ”

“ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ನಾನು ಅವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದ್ದೆ ಸಾರ್. ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳಿಂದ ನಿದ್ರೆಯೇ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ ಅವರು. ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಓದುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಜ್ವರ ಬಂದಂತಾಗಿ ನಾಲ್ಕೈದು ದಿನಗಳಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಜ್ವರ ವಿಪರೀತವಾಗಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಕೋಣೆಯ ವರೆಲ್ಲಾ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೇದು ಸರದಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೆವು. ನಮಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಬಹಳ ವಿಶ್ವಾಸ ಸಾರ್. ಆ ದಿನ ನನ್ನ ಸರದಿ. ನಾನು ಎಚ್ಚರವಾಗಿದ್ದೆ. ಆಗ ಅವರು ನಿದ್ರೆಯ ಜೊಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕನವರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಐದಾರು ಸಾರಿ ‘ಲಲಿತ, ಅಮ್ಮಾ’ ಎಂದು ಕೂಗಿದರು ಒಂದೆರಡು ಬಾರಿ ‘ರಾಮು, ರಾಮು, ಅನು ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರುವಳೇ ರಾಮು’ ಎಂದರು. ಬಹಳ ಸಾರಿ ‘ಅನು, ಅನು’ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು ಸಾರ್” ರಾಮುವಿನ ಮುಖ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಮತ್ತೂ ಗಂಭೀರವಾಯಿತು.

“ಈ ಕಾಗದವನ್ನು ಮೊದಲೊಂದು ಬಾರಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮತ್ತೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಕೇಳಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹರಿದೆಸೆದು ಬಿಟ್ಟರು. ಈ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಶತಪಥ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೆ ನಾನು ಹೊರಡುವ ಹತ್ತು ನಿಮಿಷದ ಮುಂಚೆ ಮತ್ತೆ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು.” ಎಂದು ಮುಂದುವರಿಸಿದ.

ರಾಮು ಶಿವನನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಕಾಲೇಜಿಗೆ ನಡೆದ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಚಿಂತೆ. ರಾಮುವಿನ ಮನಸ್ಸಿನ ಅನುಮಾನ ಕೊನೆಗೂ ನಿಜವಾಗಿಯೇ ಪರಿಣಮಿಸಿತ್ತು. ಆನಂದ ಅನಸೂಯಳನ್ನು ಮರೆಯುವ ಬದಲು ಈ ರೀತಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡುದು ಹೇಗೆ ಬಗೆ ಹರದೀತೋ ಎಂದೇ ರಾಮುವಿನ ಯೋಚನೆ. ಆನಂದನಿಗೆ ಅನ.ವಿನಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗ—ಆದರೆ ಅದರ ಕೊನೆ ಹೇಗೆ ? “ಹೂವಿನ ಹಾರವೋ ಹಾವಿನ ಹೆಡೆಯೋ !” ರಾಮುವಿನ ಈ ಚಿಂತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಬೆಲೆ ಕೊಡದೆ ಕಾಲೇಜಿನ ಗಡಿಯಾರದ ಗಂಟೆ ಹನ್ನೆರಡು ಕೊಡೆಯಿತು !

೧೧

ರಾಮುವಿಗೆ ಆನಂದನನ್ನು ಗುರುತು ಹಿಡಿಯುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ಕ್ಷಯರೋಗ ಬಂದವನಂತಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ ಆನಂದ. ಅವನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ರಾಮುವಿಗೆ ಸಂತೋಷವೂ ಆಯಿತು, ದುಃಖವೂ ಆಯಿತು. ಸದ್ಯ, ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದನಲ್ಲಾ ಎಂದು ಸಂತೋಷ. ಆದರೆ ಹೇಗಿದ್ದವನು ಹೀಗಾಗಿರುವನಲ್ಲಾ ಇನ್ನು ಮುಂದೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಉಳಿದರೆ ಎಂದು ದುಃಖ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಕೊರಳು ಬಿಗಿಯಿತು. ಒಬ್ಬರ ಬಾಯಿಂದಲೂ ಮಾತೇ ಹೊರಡದು. ಮಾತಾಡಲು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ವಿಷಯ ತುಂಬಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ್ನು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಲು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾಗದು. ಮೌನವೇ ಮಾತಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮೌನದ ಕಟ್ಟಿ ಒಂದು ಬಾರಿ ಒಡೆದರೆ ಮಾತು ಹುಚ್ಚು ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ.

ಇಬ್ಬರೂ ನೇರವಾಗಿ ಅಂಚೆಯ ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ತಂತಿ ಕೊಟ್ಟರು. ರಾಮುವೂ ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಆನಂದನ ಹಟ. ಪರೀಕ್ಷೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರ, ಈಗ ಬರುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂದು ರಾಮು. ಕೊನೆಗೂ ರಾಮುವೇ ಸೋತ. “ಈ ದಿನ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು. ನಾಳೆ ಇಬ್ಬರೂ ಬರುತ್ತೇವೆ” ಎಂದು ತಂತಿಕೊಟ್ಟು ಇಬ್ಬರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೋಟಲಿಗೆ ಹೋದರು.

ಆನಂದನಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಬಹಳ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ತೋರಿತು. ಹೋಟಲು, ಮಾಣಿಗಳು, ಆ ಜನ, ಆ ಗಲಿಬಿಲಿಯೆಲ್ಲಾ ಯಾವುದೋ ಬೇರೆಯ ಪ್ರಸಂಚ—ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಸಂಚದ್ದು ಎನಿಸಿತು. ಯಾವಾಗಲೂ ಆ ಖಾಕಿಬಟ್ಟೆ, ಕೊಳಕು ತಟ್ಟೆ, ಕಂದಿದ ಮುಖಗಳನ್ನೇ ಕಂಡಿದ್ದವನಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲಾ ಹೊಸತಾಗಿ, ವಿಕಾರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿತು, ಜೈಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದಾಗ ಮನಸ್ಸು ಅರಳಿತ್ತು. ತಾನೂ ಒಹುಕಾಲ ಬಿಟ್ಟುಬಂದವರನ್ನು ಸೇರಬಹುದು. ಕಾಣದವರನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೆಂಬ ಆಸೆ. ಹೊರಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟೊಡನೆಯೇ ದೀರ್ಘವಾಗಿ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಗಾಳಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಸೆರೆಮನೆಯ ಒಳಗೂ ಅದೇ ಗಾಳಿ. ಆದರೆ ಈಗೊಂದು ಹೊಸ ಮಾಧುರ್ಯ, ಹೊಸ ಹುರುಪು, ಹೊಸ ಚೇತನ ಮತ್ತು ಆ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಅಹ್ಲಾದ, ಉಲ್ಲಾಸ!

ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುವಾಗಲೂ ಆನಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ತಾನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಜೈಲಿನಿಂದ ಹೊರಗಿದ್ದೇನೆಂಬುದು ಸಂಬಿಕೆಗೇ ಬಾರದು !

ಮನಃಸ್ವ ಒಂದು ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿದ್ದವನು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಹೊಸ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನೂ ಹಳೆಯದರಲ್ಲೇ ಉಳಿದಿರುತ್ತದೆ. ಹೊಸದಕ್ಕಿನ್ನೂ ಹೃದಯ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಳೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಗಳೇ ಹೊಸತರಲ್ಲಿಯೂ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವವು. ಆನಂದನಿಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತು. ಸೆರೆಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ಸೆರೆಮನೆಯ ಅಭ್ಯಾಸವೇ ಒಲವಾಗಿ ಹೊರಗಿನ ನಡುವಳಿಕೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೆ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಹೋಟೆಲಿನ ಗಡಿಯಾರ ಗಂಟೆ ಹೊಡೆದೊಡನೆಯೇ ಆನಂದ ಎದ್ದು ನಿಂತ.

“ ಇದೇನೋ ? ” ಎಂದ ರಾಮು ಗಾಬರಿಯಿಂದ.

“ ಕಾಫಿಯ ಹೊತ್ತಾಯಿತು. ಹೋಗಬೇಡವೇ ? ”

ಆನಂದ ಮರುಕ್ಷಣವೇ ತಾನಿರುವುದು ಜೈಲಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ. ಹೊರಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ನೆನಪಾಗಿ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು.

“ ಲಲಿತ, ಅಮ್ಮ ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿದಾರೆ ತಾನೇ ? ” ಎಂದ ಆನಂದ.

“ ನಾನು ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲಾ ಸೌಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರು. ಅಮ್ಮ ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಕೊರಗಿ ಕೊರಗಿ ಅರ್ಧವಾಗಿ ಹೋಗಿ ದಾರೆ. ”

“ ಹೊಂ—ನಿನಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾವಾಗ ? ”

“ ಮಾರ್ಚ್ ೨೦ನೆಯ ತಾರೀಖು. ನಿನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬದ ದಿನ.

“ ಸರಿಯಾಗಿ ಓದಿಕೊಳ್ಳಪ್ಪ. ಇನ್ನೇನು ಇನ್ನು ಒಂದೇ ತಿಂಗಳು ”

ಚಿರಕಾಲ ಅಗಲಿದ ಸ್ನೇಹಿತರು ಆಡಿಕೊಂಡ ಮಾತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ ! ಆಗಹೋಗದ ಮಾತು !

ಲಲಿತ ಊಟ ಮಾಡಿ ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತು ವಿಶ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳೋಣವೆಂದು ಮಲಗಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೂ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಚಾಪೆ ಹಾಸಿಕೊಂಡು ನಿದ್ರೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಲಲಿತ ಆನಂದನನ್ನೇ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ತಂದುಕೊಂಡಳು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು “ಆನಂದ, ಆನಂದ” ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಾ ಎದ್ದು ಕುಳಿತರು. ಲಲಿತಾ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಎದ್ದು ಕುಳಿತು

“ಅಮ್ಮ, ಅಮ್ಮ” ಎಂದಳು.

“ಏನೂ ಇಲ್ಲ ಕಣೇ. ಮನಸ್ಸಿನ ಭ್ರಾಂತಿ!”

“ಏನಮ್ಮ?”

“ಆನಂದನಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಹಾಗೆ—ಅವನು ಬಂದ ಹಾಗೆ”

“ಒಳ್ಳೆಯ ಕನಸು”

“ಹೂಂ—ಕನಸೆಲ್ಲಾ ನಿಜವಾದರೆ! ಇನ್ನೆಷ್ಟು ದಿನಕ್ಕೂ ಆನಂದನಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆ?” ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ನಿಟ್ಟುಸಿರಿಟ್ಟರು.

“ಇಲ್ಲಮ್ಮ—ಬೇಗನೇ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತೆ” ಎಂದಳು ಲಲಿತ ಕಣ್ಣು ಒರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ.

ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೊಂದು ಹಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಾರಿ ಲೋಚಗುಟ್ಟಿತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು “ಕೃಷ್ಣ, ಕೃಷ್ಣ, ಕೃಷ್ಣ” ಎಂದು ಕಾಫಿಗಿಡಲು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಲಲಿತಳಿಗೂ ಬಹಳ ಬೇಸರ, ದುಃಖ!

“ಅಮ್ಮ, ಒಳ್ಳೆಯ ಸುದ್ದಿ ಏನಾದರೂ ಬರುತ್ತೆ. ಎಡಗಣ್ಣು ಅದರುತ್ತಿದೆ” ಎಂದಳು ಲಲಿತ.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಒಳಗಿನಿಂದಲೇ ಕೊರಗಿನ ದನಿಯಲ್ಲೇ “ಏನು ಬರುತ್ತೋ? ಏನೋಮ್ಮ. ಎಲ್ಲಾ ಆ ರಾಮನ ಕೃಪೆ” ಎಂದರು.

ಲಲಿತ ಹಾಗೆಯೇ ಕೈಮೇಲೆ ತಲೆಯೂರಿಕೊಂಡು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು.

“ಆನಂದ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆಗಲೇ ಆರು ತಿಂಗಳಾಯಿತು. ಇನ್ನೆಷ್ಟು ದಿನ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಳೆಯಬೇಕೋ? ಮತ್ತೆಂದು ನೋಡುವುದೋ! ಎಂದೆ ಕೊಂಡಳು.

ಹಾಗೆಯೇ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಅನಂದನ ಎಕ್ಕಡದ ಮೇಲೆ ಅವಳ ದೃಷ್ಟಿ ಬಿತ್ತು. ಕೂಡಲೇ ಅಂದು ಸಂಜೆಯ ನೆನಪಾಯಿತು. ಆ ದಿನ ಅನಂದ, ರಾಮು ಮತ್ತು ಲಲಿತ ಮೂವರೂ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಪೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅನಂದ ತಾನೊಂದು ಜತೆ ಹೊಸ ಚಪ್ಪಲಿ ಕೊಂಡುಕೊಂಡ ಬಲವಂತದಿಂದ ಅವಳಿಗೂ ಕೊಂಡುಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಅದು ಅಗಸ್ಟ ಚಳುವಳಿ ಆರಂಭವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನಾದಿನ! ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಬಹಳ ರೇಗಿ 'ಹೆಂಗಸಿಗೇಕೆ ಎಕ್ಕಡ' ಎಂದು ಅವಳ ಜತೆಯನ್ನು ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆಸೆದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದೆಲ್ಲಾ ನೆನಪಾಗಿ ಲಲಿತಳಿಗೆ ದುಃಖ ಮರುಕಳಿಸಿತು. ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದಂತೆ ಬಾಗಿಲು ತಟ್ಟಿದ ಸದ್ದಾಯಿತು. ಶಾಲೆಯಿಂದ ಹುಡುಗರು ಬರುವ ಹೊತ್ತು ಎಂದುಕೊಂಡು ಮೆಲ್ಲನೆ ಸೆರಗಿನಿಂದ ಕಣ್ಣನ್ನೊರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಎದ್ದು ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಳು.

“ತಂತಿ ಬಂದಿದೆ.” ಎಂದು ಅಂಜಿ ಜವಾನ.

ಲಲಿತಳಿಗೆ ತಲೆ ತಿರುಗಿದಂತಾಯಿತು. ಕತ್ತಲು! ಶೂನ್ಯ! ಕೊಂಚ ಕೊಂಚವಾಗಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ನಡುಗುವ ಕೈಗಳಿಂದ ತಂತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಒಡೆದಳು. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಒಸರಿದ ಬೆವರಿನಿಂದ ಹಣೆಯ ಕುಂಕುಮ ಅಳಿಸಿ ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಇಳಿದಿತ್ತು.

“ಅಮ್ಮ” ಎಂದು ಚೀರಿ ಲಲಿತಾ ಒಳಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಹೋದಳು.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಕಾಫಿಪುಡಿಯನ್ನು ಹಾಕಲು ಡಬ್ಬದ ಮುಟ್ಟುಳ ತೆಗೆದಿದ್ದರು. ಮಗಳ ಚೀರುವಿಕೆ ಕೇಳಿ ಅವರಿಗೆ ಎದೆಯೊಡೆದಂತಾಯಿತು. ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಡಬ್ಬ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಪುಡಿಯೆಲ್ಲಾ ಚೆಲ್ಲಿ ಹೋಯಿತು.

“ಬಸುರಿ—ಇನ್ನೇನು ಗೃಹಚಾರವೋ” ಎಂದು ಎದೆ ಕುದಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಲಲಿತಾ ಒಳಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಬರುತ್ತಲೇ “ಎನೇ—ಎನು?” ಎಂದರು.

“ಅಮ್ಮ, ನಾಳೆ ಅನಂದ ಬರ್ತಾನೆ.”

“ಎನೆಂದೆ?”

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಅವಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಇಲ್ಲ.

“ ಹೌದಮ್ಮ, ನಾಳೆ ಆನಂದ ಬರ್ತಾನೆ, ತಂತಿ ಕಳಿಸಿದಾನೆ ” ಎಂದಳು
ಲಲಿತ

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಹಿಗ್ಗು ! ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ
ಸಮನಾಗಿ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬಾಡಿದ ಆ ಮುಖದಲ್ಲೊಂದು ಕಳೆ ಕೂಡಿ
ಬಂದಿತ್ತು.

ಲಲಿತಳಂತೂ ಎಳೆಯ ಮಗುವಿನಂತೆ ತಕಪಕ ಕುಣಿದು ಬಿಟ್ಟಳು
ಹೊರಗೆ ಅಂಚೆ ಜವಾನ ನಿಂತಿದ್ದುದು ಈಗಾಗಲೇ ಮರೆತೇ ಹೋಗಿತ್ತು.
ಹೊರಗಿನಿಂದ ಅವನು ಕೂಗಿದಾಗಲೇ ನೆನಪು !

“ ಇಲ್ಲಿ ರುಜು ಮಾಡಿ ತಾಯಿ.”

ಲಲಿತಾ ನಗುನಗುತ ರುಜು ಮಾಡಿದಳು.

“ ತಾಳಪ್ಪಾ ” ಎಂದು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಎಲೆಯಡಿಕೆ, ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ
ಮತ್ತು ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟಳು.

“ ನನ್ನ ತಮ್ಮನಿಗೆ ಜೈಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತಪ್ಪಾ ” ಎಂದಳು.

“ ಬಹಳ ಸಂತೋಷ ತಾಯಿ ” ಎನ್ನುತ್ತ ಜವಾನ ಹೊರಟುಹೋದ.

“ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇಂತಹ ಒಳ್ಳೆಯ ಸುದ್ದಿಯೇ ಬರಬಾರದೇ ! ” ಎಂದು
ಕೊಂಡು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಒಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟ.

ಲಲಿತ ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ದೇವ
ರಿಗೆ ತುಪ್ಪದ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿ ಇಟ್ಟು ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

“ ದೇವರು ದೊಡ್ಡವನಮ್ಮ ” ಎನ್ನುತ್ತ ಲಲಿತ ತಾನೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಳು.

“ ರಾಮನ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಆನಂದನಿಗೆ
ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತು. ರಾಮ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟು ನೋಡಿದ. ” ಎಂದರು ಪಾರ್ವ
ತಮ್ಮನವರು.

ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಆನಂದಗಳ ಪವಿತ್ರ ಮಿಲನವಿತ್ತು.

ಅಷ್ಟು ವೇಳೆಗೆ ಶಾಲೆಯಿಂದ ಮಕ್ಕಳು ಬಂದರು. ಎದಿನಂತೆಯೇ
ಗಲಾಟೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು “ ಅನ್ನ ಹಾಕು, ಕಾಫಿ ಕೊಡು ” ಎಂದು ಅಜ್ಜಿಯ

ಬಳಿಗೆ ಓಡಿದರು. ಅಜ್ಜ ಎಂದಿನಂತೆ ಸವ್ವೆ ಮುಖದಿಂದಿರದೆ ನಗುನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಲಲಿತಳೂ ಅಷ್ಟೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಜೋಲು ಮುಖ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದವರು. ಹಸನ್ಮುಖಿಯಾಗಿದ್ದಳು.

ಲಲಿತಾ ಹುಡುಗರನ್ನೆಲ್ಲ ಹತ್ತಿರ ಕರೆದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆ ಕೊಟ್ಟಳು.

“ನಾಳೆ ಮಾಮ ಬರ್ತಾನೆ ಕಣೀ” ಎಂದು ವಿಮಲಳಿಗೆ ಮುತ್ತಿದ್ದಳು.

“ಅಮ್ಮ, ಮಾಮ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದನೇ?” ಎಂದಳು ೫ ವರ್ಷದ ವಿಮಲ.

“ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಕಣೀ—ಜೈಲಿನಿಂದ ಬಿಟ್ಟರೇನಮ್ಮ?” ಎಂದು ನಾಣಿ ಕೇಳಿದ.

ಜೈಲೊಂದ್ರೆ ಹೇಗಿರುತ್ತಮ್ಮ?”

“ಜೈಲು ಅದರೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವೇನೇ? ಅಯ್ಯೋ! ಅಮ್ಮಾ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ!” ಎಂದು ಎರಡನೆಯ ಮಗಳು ಸುಶೀಲಾ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿದಳು.

“ನೋಡಮ್ಮ—ಸುಶೀ ನನ್ನ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡ್ತಾಳೆ” ಎಂದು ವಿಮಲ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದಳು.

“ಇದೆ ಕಣೀ, ಸುಮ್ಮನಿರೇ” ಎಂದು ಲಲಿತಾ ಅವಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು.

“ಹಾಗಾದ್ರೆ ನಿನಗೆ ಗೊತ್ತೇ ಜೈಲು?” ಎಂದು ವಿಮಲ ಸುಶೀಲಳಿಗೆ ಮರುಸವಾಲ್ ಹಾಕಿದಳು.

“ಓ! ನನಗೆ ಗೊತ್ತೇಗೊತ್ತು.”

“ಹೇಳೇಮ್ಮ ಹಾಗಾದರೆ”

“ಉಹಂ! ಹೇಳೋಲ್ಲ.”

“ನೋಡಿದೆಯೇನೇ ಸುಶೀ—ನಾನು ನಿನಗೆ ಬಳಪ ಕೊಡ್ತಿಲ್ಲಾ?”

“ಇನ್ನೊಂದು ಬಳಪ ಕೊಡೋದಿದ್ರೆ—ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಊಟಾ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ—ಆಟ ಆಡ್ತಾರೆ—ಅಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಜನ ಇರ್ತಾರೆ. ಪೋಲೀಸಿ ನವರೂ ಕಳ್ಳರೂ ಇದಾರೆ. ಮಾಮನೂ ಇದಾನೆ” ಎಂದಳು ಸುಶೀಲ.

“ಮಾಮನಿಗೆ ಪೋಲೀಸ್‌ಮ್ಯಾನ್ ಕಂಡರೆ ಹೆದರಿಕೆ ಆಗೋಲ್ಲೇಮ್ಮ?”

“ಇಲ್ಲ ಕಣೇ” ಎಂದಳು ಲಲಿತ.

“ಹಾಗಾದರೆ ದೊಡ್ಡವಳಾದ ಮೇಲೆ - ನಿನ್ನಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವಳಾದ ಮೇಲೆ ಅಮ್ಮ, ನಾನೂ ಜೈಲಿಗೆ ಹೋಗ್ತೀನಿ. ಅಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಮಾಮನ ಜತೆ ಲಿಫ್ಟ್‌ನಿ. ಆಗ ನೀವ್ಯಾರೂ ಬೇಡ. ಅಮ್ಮ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡೋದಕ್ಕೆ ಬರ್ತೀಯಾ—ಅಲ್ಲೇನಮ್ಮ?” ಎಂದಳು ವಿಮಲ.

“ನಾನೂ ಬರ್ತೀನಿ” ಎಂದಳು ಸುಶೀಲ.

“ನಾನು—ನಾನು” ಎನ್ನುತ್ತ ನಾಗವಲ್ಲಿ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದಳು.

ಲಲಿತಳಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಹಿಗ್ಗು, ಸಂತೋಷ!

“ನಿಮಗೆಲ್ಲ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ರಜಾ! ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಆಟವಾಡಿ ಕೊಂಡು ಇದ್ದು ಬಿಡಿ. ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಬೇಡಿ” ಎಂದಳು.

ಹುಡುಗರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದದೂ ಅದೇ. ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಓಡಿದರು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೂ ಕಾಫಿಗೆ ಒಂದಕ್ಕರಡು ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿ ಪಾನಕ ಮಾಡಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಹುಡುಗರಂತೂ ಖುಷಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೀರಿದರು.

ಲಲಿತಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ಚಂಚಲವಾಗಿತ್ತು. ಹಿಗ್ಗಿನಿಂದ ಏನು ಮಾಡಲೂ ತೋಚದು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೆಣೆದಿದ್ದ ಜಡೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಳು. ಕನ್ನಡಿಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಹತ್ತು ಬಾರಿ ಕುಂಕುಮವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಳು ವಿಮಲಳಿಗೆ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಅರ್ಧ ಅಂಗುಲ ತೋರುವಂತೆ ಪೌಡರ್ ಬಳಿದಳು, ಜಡೆ ಹೆಣೆದಳು. ಆದರೆ ಏನೇನು ಮಾಡಿದರೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ. ಅನಂದನ ಕೋಣೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗುಡಿಸಿ ಓರಣ ಮಾಡಿಟ್ಟಳು. ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಜೋಡಿಸಿಟ್ಟಳು. ಆದರೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿ ನಿಂತರೂ ಸಾಲದು, ಕೂತರೂ ಸಾಗದು—ಮನಸ್ಸು ಕುಣಿದಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾತ್ರಿ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರು ಎಂದಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೋಪದಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಕಚೇರಿಯಲ್ಲೇನೋ ತಪ್ಪು ನಡೆದು ಬೈಸಿಕೊಂಡ. ಅವಮಾನವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೋಪ ಬಹಳವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಊಟಕ್ಕೆ

ಕೂಡುವಾಗಲೇ ಘಡುಘಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಕ್ಕಳು ಅವರಿಂದ ಕೊಂಚ ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತು ಮೌನವಾಗಿ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ವಿಮಲ ನಾಡಿಯ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ “ನಾಳೆ ನಾನು ಮಾಮನ ಜತೆಲಿ—ಮಾಮನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ” ಎಂದಳು.

“ನಿಮ್ಮ ಮಾಮ ಸತ್ತು ಹೋದ” ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದರು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ.

“ನಾಳೆ ಮಾಮ ಬರ್ತಾನಂತೆ—ಅಮ್ಮ ಹೇಳಿದ್ದು” ಎಂದಳು ವಿಮಲ.

“ಇಂತಹ ಪುಂಡರನ್ನು ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲೇ ಕೊಳೆಹಾಕುವುದು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುಗಡೆಯಂತೆ ಬಿಡುಗಡೆ. ಕಳ್ಳಕಾಕರ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯಬೇಕು. ಆಗಲೇ ಅವರಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಬರುವುದು” ಎಂದು ಹಲ್ಲು ಕಚ್ಚಿ ಅಂದರು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ.

“ಹಾಗಲ್ಲಾಂದರೆ—” ಲಲಿತ ಬಾಯಿ ಹಾಕಿದಳು.

“ಹಾಗೂ ಅಲ್ಲ—ಹೀಗೂ ಅಲ್ಲ. ಭ್ರಷ್ಟ! ಪೋಲಿ! ಮತ್ತೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕಾಲಿಟ್ಟರೆ ಕಾಲು ಮುರಿದು ಬಿಡುತ್ತೇನೆ.”

ಲಲಿತ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಸುಮ್ಮನಾದಳು. ಮುಂದೆ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಕೋಪ ಮತ್ತೂ ಹೆಚ್ಚಿ ಇನ್ನೂ ಏನೇನು ಅನರ್ಥವಾದೀತೋ ಎಂದು ಹೆದರಿಕೆ.

ಮಲಗುವ ಕೋಣೆಯೊಳಹೊಕ್ಕು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಕೆಂಡವಾಗಿದ್ದರು. ಲಲಿತ ಕೋಣೆಯೊಳಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಅವರ ಕೆಂಡದ ನೋಟದಿಂದ ಅವಳು ನಡುಗಿ ತತ್ತರಿಸಿದಳು.

“ಸ್ನೂಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಡವೆಂದಿಯೇನೇ ಹುಡುಗರನ್ನು?” ಎಂದರು ನರಸಿಂಹಯ್ಯ;

ಲಲಿತ ಉತ್ತರವನ್ನೇ ಕೊಡದೆ ಬಾಗಿಲು ಮುಚ್ಚಿ ಚಿಲಕ ಹಾಕಿದಳು.

“ಯಾಕೇ, ನಾಲಿಗೆ ಸೇದಿಹೋಯಿತೇನೇ?”

ಲಲಿತ ಮೌನವಾಗಿಯೇ ಹಾಸಿಗೆಯ ಕಡೆ ನಡೆದುಬಂದಳು.

“ಆ ಚಂಡಾಳಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಯಿತೆಂದೋ?”

ಲಲಿತ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡದೆ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಳು. ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಉಗ್ರರೂಪಿಯಾಗಿ, ರೇಗಿನ ಪರಮಾವಧಿ ಮುಟ್ಟಿ ಅವಳ ರಟ್ಟೆ ಹಿಡಿದು ಜಗ್ಗಿದರು. ಆದರೂ ಲಲಿತಳ ಬಾಯಿಂದ ಒಂದೂ ಮಾತು ಹೊರಡ

ಲಿಲ್ಲ. ಮರುನಿಮಿಷವೇ ಅವರು ಕೈಬಿಟ್ಟ ರಭಸಕ್ಕೆ ಲಲಿತ ತತ್ತರಿಸಿದಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಗ್ಗತ್ತಲು ಕವಿದಂತಾಗಿತ್ತು. ಕಾಲು ಕುಸಿಯಿತು. ಲಲಿತ ನೆಲದ ಮೇಲುರುಳಿದಳು. ಹಾಸಿಗೆ ಅವಳ ಮೇಲೆಬಿತ್ತು !

ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಒದ್ದಾಟ—ನಿದ್ರೆಯೇ ಬಾರದು. ರಟ್ಟೆ ಊದಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಹೊಟ್ಟೆನೋವು—ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಿವುಚಿದಂತೆ, ಕಡೆದಂತೆ ! ಬಹು ಹಿಂಸೆಯಾಯಿತು. ಸುಮ್ಮನೇ ಇತ್ತಿಂದತ್ತ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದ ವೇಳೆಗೆ ಕೊಂಚ ಜೊಂಪು ಹಿಡಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಏನೇನೋ ಕನಸು—ಅನಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿದಂತೆ—ತನ್ನ ಯಜಮಾನರು ಅವನನ್ನು ನೂಕಲು ಹೋದಂತೆ—ತಾನು ತಡೆಯಹೋದಂತೆ—ಅದಕ್ಕೆ ಅವರು ತನ್ನನ್ನು ಹೊರನೂಕಿದಂತೆ—ತಾನು ಬಚ್ಚಲಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಂತೆ ! —ಲಲಿತ “ಅಯ್ಯೋ !” ಎಂದು ಚೀರುತ್ತ ಎಚ್ಚತ್ತುಳು.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬೇಗನೇ ಎದ್ದು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಓರಣ ಮಾಡಿದ್ದರು ಮಡಿಯುಟ್ಟ ಕೊಳ್ಳಲೆಂದು ಬಚ್ಚಲು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದವರು ಲಲಿತಳ ಚೀರಾಟ ಕೇಳಿ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಓಡಿಬಂದರು.

“ಆರು ತಿಂಗಳ ಗರ್ಭಿಣಿ. ಹೇಗೋ ಏನೋ— ಎಂದು ಅವರ ಯೋಚನೆ.

“ಯಾಕೇ, ಕೂಗಿಕೊಂಡೆ ?”

“ಏನೂ ಇಲ್ಲಮ್ಮ. ಏನೋ ಕನಸು-ಅಷ್ಟೆ. ಅನಂದ ಯಾವಾಗಮ್ಮ ಬರ್ತಾನೆ ?”

“ಈಗೇನೋ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹನ್ನೊಂದು ಗಂಟೆ ರೈಲಿಗೇ ಬರಬಹುದು”

“ಲಲಿತ ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಬಚ್ಚಲು ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಖ ತೊಳೆದು ಕೊಂಡು ಬಂದಳು.

“ಇವತ್ತೇನಮ್ಮ ಅಡಿಗೆ ?”

“ಏನು ಮಾಡೋದೋ—ನನಗೇನೂ ತೋಚೋದೇ ಇಲ್ಲ.”

“ಮೂಲಂಗಿ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಹುಳಿ ಮಾಡಿಬಿಡು. ಅಲೂಗೆಡ್ಡೆ ಇದ್ದರೆ ಪಲ್ಯ-
ಮತ್ತೆ ನಿಂಬೆಹುಳಿಯನ್ನ ಇಷ್ಟು ಮಾಡಿಬಿಡು ಸಾಕು. ಅನಂದನಿಗೆ ಅಲೂ
ಗೆಡ್ಡೆ ಪಲ್ಯ ಬಹಳ ಇಷ್ಟ.” ಎಂದಳು ಲಲಿತಾ.

“ಹೌದು, ಹೌದು” ಎನ್ನುತ್ತಾ ರಾಮುವೂ ಅನಂದನೂ ಒಳಕ್ಕೆ
ಬಂದರು.

ಲಲಿತಾ ತಟ್ಟನೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದಳು. ಅನಂದನನ್ನು ಕಂಡೊಡನೆ ಬೆಚ್ಚಿ
ಬಿದ್ದಳು. ಅವನನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದೇ ಪ್ರಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂದನೋ
ಇಲ್ಲ ಅವನ ಪ್ರೇತವೋ ಎನ್ನುವಂತಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ. ಲಲಿತಳ ಬಾಯಿಂದ
ಮಾತೇ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೂ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಒಂದು
ಬಗೆಯ ಹೆದರಿಕೆಯೇ ಆಯಿತು. ಹೆಚ್ಚೇ ಕಡ್ಡಿಯಂತಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ
ಅನಂದ!

“ಎಷ್ಟೊಂದು ಇಳಿದು ಹೋಗಿದ್ದೀಯೋ—ಆಗ ನೋಡಿದಾಗ ಮೈಕೆ
ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು—ಈಗ—” ಎಂದರು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು.

“ಜೈಲಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗಿತ್ತೋ ಏನೋ?” ಎಂದಳು ಲಲಿತಾ
ಅನಂದನಿಗೆ ಅಳಕೊಡನೆ ಪೂತಾಡಲು ಬಾಯೇ ಬಾರದು. ಏನೋ.
ಸುಕೋಚ. ತನ್ನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಎಷ್ಟೊಂದು ತೊಂದರೆ, ಎಷ್ಟೊಂದು ಹಿಂಸೆ,
ನೋವು! ಎಂದು ನಾಚಿಕೆ. ಹೇಗೋ ಅಂತೂ ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಅವರ ಬಳಗೇ
ಪ್ಲಾಡು ಸೇರಿ ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿದವಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಹಿಗ್ಗು—ಇದೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ ಅವ
ನನ್ನು ಮಾತನಾಡಲು ಬಿಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ನಾಲಿಗೆಯೇ ಹೊರಳಲಿಲ್ಲ!

“ನಿಮ್ಮ ಕೈ ಅನ್ನ ನೀರು ಬಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಲ್ಲೇ
ಗೂಳಿಯ ಹಾಗಾಗುತ್ತಾನೆ” ಎಂದ ರಾಮು.

ಎಲ್ಲರೂ ಅವನ ಮಾತಿಗೆ ನಕ್ಕರು. ಅನಂದನೊಂದಿಗೆ ಅಮನೆಗೆ ನಗೆ
ಅನಂದಗಳು ಮತ್ತೆ ಬಂದಿದ್ದವು

ಲಲಿತಳ ಸಡಗರವೇ ಸಡಗರ! ರಾತ್ರಿಯ ನೋವೆಲ್ಲಾ ಆಗ ಕಡಿಮೆ
ಯಾಗಿತ್ತು. ಸರಿಗೆಯ ಸೀರೆ ಜರತಾಯ ರವಿಕೆ ತೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಂದಿಲ್ಲಿಗೆ
ಸುಮ್ಮನೆ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಒಂದು ನಿಮಿಷವಾಗಲೀ ಒಂದೇ ಕಡೆ ನಿಲ್ಲದೆ
ಚೆಟ್ಟಿಯಂತಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅನಂದನ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜೇಡನಪರೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ

ತೆಗೆದು ಶುಚಿಗೊಳಿಸಿ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸರಿಯಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದಳು, ಆದರೆ ಹೇಗೆ ಜೋಡಿಸಿದರೂ ಮನಸ್ಸಿಗೊಪ್ಪದು. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆದರೆ ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಸುಖ - ಉಲ್ಲಾಸದ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ !

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಫಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಅಡಿಗೆಗೆ ಕುಳಿತರು ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಒಂದೇ ಕಡೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕಲ್ಲ ! ಅದೆಷ್ಟು ಬಾರಿ ದೇವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕಿದರೋ ! ಅದೆಷ್ಟು ಬಾರಿ ಅರಿಹೋದ ಒಲೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿದರೋ ! ಮರೆವಿನಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಹಾಕುವ ಅರಿಶಿನ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು ಅನ್ನವೆಲ್ಲಾ ಅರಿಶಿನವಾಗಿತ್ತು. ಜಪವಂತೂ ಮಾಡಿದುದನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಯಲೇ ಒಲ್ಲದು !

ಊಟ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತು ನಿದ್ರೆಮಾಡಿ ಆನಂದನೂ ರಾಮ.ವೂ ಹೊರಗೆ ಹೊರಟರು ಆದರೆ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಅದು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ.

“ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳೋ, ಆಯಾಸವಾಗಿದೆ ” ಎಂದರು.

“ ಸ್ವಲ್ಪ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದರೆ ಮೈಗೊಳ್ಳೆಯದಮ್ಮ, ಗಾಬರಿಪಡಬೇಡ. ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ ” ಎಂದಳು ಲಲಿತ ನಗುತ್ತಾ.

ಆನಂದನೂ ರಾಮುವೂ ಯಾವುಯಾವುದೋ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿವರ ಓಡುಗಾರಿಕೆ—ಅಧ್ಯಾಪಕರ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ—ಹೀಗೆಯೇ ತೋಚಿತೋಚಿದ ವಿಚಾರ !

ರಾಮುವಿಗೆ ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸಿನ ಒಳಗನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವ ಇಚ್ಛೆ. ಅನುವಿನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಆನಂದನ ಪತ್ರದಿಂದಲೇ ಅವನು ಸಾಕಷ್ಟು ಊಹಿಸಿದ್ದ ಆದರೆ ಆನಂದನಿಂದಲೇ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಕುತೂಹಲ ! ಆದರೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಕೆಣಕಲು ಅವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿರಲಿಲ್ಲ

ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಒಂದೆಡೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಹಸುರು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮೋಡದ ನೆರಳು ಬಿದ್ದು ಎಲ್ಲವೂ

ನೀಲಿಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆನಂದ ಆ ಕಡೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ. ನೆರಳು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಸರಿದು ಬಿಸಿಲಿದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನಾ ಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು.

“ ಮನಃಷ್ಯನ ಬಾಳೂ ಆ ಬೆಟ್ಟದಂತಲ್ಲವೇ ರಾಮು, ಒಂದೆಡೆ ಬಿಸಿಲು, ಒಂದೆಡೆ ನೆರಳು ” ಎಂದ ಆನಂದ.

“ ಈಗ ಬಿಸಿಲಿದ್ದ ಕಡೆ ನಾಳೆ ನೆರಳು, ನೆರಳಿದ್ದ ಕಡೆ ಬಿಸಿಲು. ಆದರೆ ಇದಾವುದನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಸೂರ್ಯ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಷ್ಷಕ್ಕೆ ತಾನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಾನೆ ” ಎಂದ ರಾಮು ಮೌನವದನನಾಗಿ.

ರಾತ್ರಿ ಊಟಮಾಡಲು ಕುಳಿತಾಗ ಆ ಮಾತು ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ದಿನಗಳ ಮಾತು ಬಂತು.

“ ಜಗತ್ತನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ ಈಗಿಲ್ಲ, ಅಕ್ಕ. ಈಗ ಪ್ರೀತಿಯ ಕಾಲ. ” ಎಂದ ಆನಂದ.

“ ಆಗ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಉರಿದುಬೀಳುತ್ತಿದ್ದೆ ! ” ಎಂದಳು ಲಲಿತ.

“ ನೀನೇನಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ ಅಕ್ಕ ? ”

“ ಏನೋ ಹುಡುಗ-ಕಷ್ಟಪಟ್ಟವನು-ವಿಶ್ವಾಸ ತೋರಿದರೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಸರಿಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ”

“ ನಾನು ಆಗ ತಿಳಿದಿದ್ದಂತೆ ಜೀವನ ಕಷ್ಟದ ಕಡಲಲ್ಲ ” ಎಂದ ಆನಂದ.

“ ಅದು ಸುಖದ ಸಮುದ್ರವೂ ಅಲ್ಲ ” ಎಂದ ರಾಮು.

ಲಲಿತ ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು ಮೆಲ್ಲನೆ ವೃದ್ಧವಾಗಿ “ ಜೀವನ ಹೇಗೆಂದು ನಮಗೆ ಹೇಳುವ ಹಕ್ಕೇ ಇಲ್ಲ ” ಎಂದಳು.

“ ಜೀವನ ಅಗಾಧ, ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಚಿಕ್ಕದು. ಜೀವನವನ್ನು ನಾವು ಅಳಿಯುವುದು ಒಂದು ಲೋಟದಿಂದ ಸಾಗರವನ್ನು ಅಳಿಯುವಂತೆ ! ಜೀವನ ಸುಖದ ಸಮುದ್ರವೇ ಆಗಿರಲಿ, ಕಷ್ಟದ ಕಡಲೇ ಆಗಿರಲಿ ನಾವಂತೂ ಜೀವಂತ ರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಅನುಭವಿಸಲೇ ಬೇಕು ” ಎಂದುಕೊಂಡಳು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಹನಿಯಾಡಿತು.

ಎಲ್ಲರೂ ಮೌನವಾಗಿಯೇ ಊಟ ಮುಗಿಸಿ ಎದ್ದರು.

೧೨

ರಾಮು ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಿನ ರೈಲಿನಲ್ಲೇ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. ಆನಂದನಿಗೆ ಅವನೊಂದಿಗೆ ಏನೋನೋ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಎಷ್ಟೋ ಬಾರಿ ಬಾಯಿಗೂ ಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಏನೋ ಸಂಕೋಚ. ಅದರಿಂದ ಆನಂದ ಹೇಳಲು ಹಿಂದೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ರಾಮುವಿಗೂ ಅವನನ್ನು ಕೇಳುವ ಕುತೂಹಲ. ಆದರೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕಣಕುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದ. ಹೀಗಾಗಿ ಆನಂದನ ಹೃದಯದ ಮಾತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ರಾಮು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಹೊತ್ತು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು.

ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಳಮಳ! ಒದ್ದಾಟ! ಏನೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಆಸೆ—ಕುತೂಹಲ—ಕಾತರ! ಕಾಲೇಜಿನ ಕಡೆಗೆ ಒಂದು ಬಾರಿ ಹೋಗಿ ಅನುಸೂಯಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಆಸೆ! ಆದರೆ ಅನು ಇನ್ನೂ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿರುವಳೇ, ಇಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟಿರುವಳೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯದು. ಅವಳು ಕಾಲೇಜು ಬಿಟ್ಟಿರಲಾರಳೆಂದು ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಹೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅನುವಿನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಬಾರದೆಂದುಕೊಂಡ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಚಿಂತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಾ ಬಂತು. ಒಂದಲ್ಲ ನೂರು ಬಗೆಯ ಚಿಂತೆ. “ಅನು ಈಗ ಹೇಗಿರುವಳೋ ಏನೋ? ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಕೋಪಗೊಂಡಿರುವಳೋ ಏನೋ? ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿರುವಳೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಅನುವನ್ನು ಒಂದು ಬಾರಿಯಾದರೂ ನೋಡಿ ಬರಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಅವಳು ಮತ್ತೇನಾದರೂ ಅಂದುಕೊಂಡರೆ—” ಹೀಗೆಯೇ ನೂರು ಬಗೆಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅವಳನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಅನುವಿನ ಅಕೃತಿ—ಚಿತ್ರ ಮನಸ್ಸಿನ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದೇ ಸಲ ನಾಗಿ ಮೂಡಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಮತ್ತೇನೂ ಬೇಡ! ಒಂದು ಬಾರಿಯಾದರೂ ಅನುವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದರೂ ಸಾಕು ಎಂದು ಎದೆ ತಹತಹಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಛೇ! ನಾನು ಅಕೆಯನ್ನು ನೋಡಲು ಇಷ್ಟೇಕೆ ತವಕಪಡಬೇಕು! ನನಗೂ ಅಕೆಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧ! ಅನುವಿನಿಂದ ನನಗೇನಾಗಬೇಕು? ಅವಳಿಗಾಗಿ ನಾನೇಕೆ ಇಷ್ಟು

ಕಾತರಿಸಬೇಕು. ಎಂದು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿಯಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಅನುವನ್ನು ನೋಡಲು ತಾನು ತವಕಪಡುವುದೊಂದು ಅಸಭ್ಯತನವೆಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಛೇದಿಸಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡ. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಆ ಮಾತನ್ನೊಪ್ಪದು. ಬೋನಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ ಸಿಂಹದಂತೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಪರಚಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಈ ಆಸೆ—ಈ ಕಳವಳ—ಈ ಕಾತರ ಏಕೆ, ಏತರಿಂದ! ತನಗೇಕೆ ಹಾಗೆ ಎನ್ನಿಸಿದೆಯೆಂದು ಅವನಿಗೇ ಅರ್ಥವಾಗದು. ಎಷ್ಟು ಯೋಚಿಸಿದರೂ ಬಗೆಹರಿಯದು.

ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಒದ್ದಾಟ. ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಮಲಗಿದರೂ ನಿದ್ರೆ ಬಾರದು. ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಏನೋ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಆ ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ನೂರು ಬೆಳಕು—ನೂರು ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರ—ನೂರು ಆಕೃತಿ ಮಿಂಚಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಲವಾರು ರೂಪಗಳು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಮಿಂಚುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮೆಲ್ಲನೆ ಎಲ್ಲವೂ ಕರಗಿ ಕತ್ತಲಿನಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಉಳಿದುದು ಬರಿಯ ಕತ್ತಲೆ! ಕಣ್ಣು ಇದುವರೆಗೂ ಕಂಡುಬಂದಿಲ್ಲದ ಮತ್ತೆ ಕಾಣಬಯಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಕೊನೆಗೆ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದೇ ಹಾಸಿಗೆಯಮೇಲೆ ಹೊರಳಿದವನು ಆನಂದ ಎದ್ದು ದೀಪ ಹಚ್ಚಿದ. ಎದುರಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕದ ಮಾಡಿನಿಂದ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನೆಳೆದುಕೊಂಡು ಬಿಚ್ಚಿದ. ಅದು Thomas Hardy (ಥಾಮಸ್ ಹಾರ್ಡಿ)ಯ ಕವಿತೆಗಳ ಪುಸ್ತಕ. ಆನಂದ ಬಿಚ್ಚಿದ ಕಡೆ ಒಂದು ಪದ್ಯ—

“ Let not the tablet of my heart
Bear the name of woman ”

[ನನ್ನದೆಯ ಹಲಗೆಯಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಹೆಸರದು ಬೇಡ]

ಮನಸ್ಸು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹಾರಿತು. ಲಂಗಿಲ್ಲದ ಕುದುರೆಯಂತೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಓಡಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಪುಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಿರದೃಷ್ಟಿಯಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗದು. ಕೊನೆಗೆ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಿ ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದರಾದರೂ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿರತೆಂದು ಹೊರಗೆ ಹೊರಟ.

ಮಾಘಶತಿ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಆಕಾಶದ ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಹಾಯುತ್ತಿದ್ದ. ಮೈಸೂರಿನ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಚಂದ್ರನ ಬೆಳ್ಳಿಯ

ಕಿರಣಗಳು ಹಾಯಾಗಿ ನಿಮ್ಮೆ ಹೋಗಿದ್ದವು. ಕೆಂಪು ಪೆಂಚುಗಳನ್ನು ಬಿಳಿಯ ಕಿರಣಗಳು ಹಗಲಿನ ಬೆಳಕು ಉದಯದ ಕೆಂಪು ಅಂಚನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡಂತೆ ಬಿಡಲಾರದೇ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ನೀರವತೆ-ಮೌನ-ಶಾಂತಿ! ತೆಂಗಿನ ಮರದ ಉದ್ದವಾದ ಗರಿಗಳು ಮೆಲ್ಲನೆ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೂರಾಡುತ್ತಿದ್ದವು ಅವುಗಳ ಸರಸರ ಶಬ್ದ ಯಾವುದೋ ಕನಸಿನ ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಗೀತದ ಸವಿನೆರಳಿನಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಗಾಳಿಯ ತಂಪು ಮೈತಾಗಿ ಆನಂದ ತುಸು ಆಹ್ಲಾದಗೊಂಡ. ದೀರ್ಘವಾಗಿ ಉಸಿರೆಳೆಯುತ್ತಾ ಕತ್ತಿತ್ತಿದ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒಂದು ಮೋಡ-ಬೆಳ್ಳಿಯುಂಟೆನ ಕಪ್ಪು ಮೋಡ ಬಿನ್ನಾಣದಿಂದ ತೇಲುತ್ತಿತ್ತು. ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಗೋ ಹಾರಿತು. ಬೆಳ್ಳಿಯುಂಟೆನ ಮೋಡದ ಮರೆಯಿಂದ ಬಿಡಗು ಬಿನ್ನಾಣಗಳ ಹುಡುಗಿ-ಅನುವಿನ ನಗೆ ಮುಖ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ನಗೆ ಮುಖದ ಹೊಳಸಿನ ಹಾಯಿದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಕನಸಿನ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಾದುಹೋದ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಮೋಡವನ್ನರಸಿಕೊಂಡು ಅನುವಿನ ಹಿಂದೆಯೇ ಓಡಿದ; ಅಲೆದಾಡಿದ. ತಂಗಾಳಿ ಅವನ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಬಾಡಿದ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ತಂದು ಕುಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಗುಳಿಬಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಬೆಳುದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸಕಾಂತಿ ಬೀರಿದುವು, ಮನಸ್ಸು ಕಲ್ಪನೆಯ ಕನಸಿನ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ತುಯ್ಯುತ್ತಿತ್ತು. ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳ ಸರಸರ ಶಬ್ದದ ಮಧುರ ಸಂಗೀತ ಜೋಗುಳ ಹಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ದೇಹ ಮಾತ್ರ ಕಾವಿನಲ್ಲಿ ಕೆಂಡವಾಗಿ ಉಳಿದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಿತ್ತು!

ಮೋಡ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಮರೆವಾಡಿದಾಗಲೇ ಆನಂದನಿಗೆ ಎಚ್ಚರ-ತಿಳಿವು. ದೀರ್ಘವಾದ ನಿಟ್ಟುಸಿರೊಂದನ್ನಿಟ್ಟು ಮನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ತೂರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮನಸ್ಸು ಒಂದು ಶಾಂತಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮರುದಿನ ಅನುವನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಬಿಡುವೆನೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ್ದುದರಿಂದ ಮಲಗಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿಗೇ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿತು. ಕೊಂಚ ಕೊಂಚವಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಅವನನ್ನು ಆವರಿಸಿದಂತೆ ನಡುರಾತ್ರಿಯ ಗೂಬೆಯ 'ಗೂ ಗೂ' ವಿನ ಕರ್ಕಶತೆ ಅವನಿಗೆ ಮಸಕುಮಸಕಾಗಿ ಕೇಳಿ ಕೊಂಚ ಕೊಂಚವಾಗಿ ವ್ಯಾಸಿ ಹೋಯಿತು

ಹಗಲು ಉಲ್ಲಾಸಪೂರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಮೋಡಗಳು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಮಲಗಳಂತೆ ಅರಳಿದ್ದವು ಆನಂದ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಮಲಗಿಕೊಂಡ

ಹೊರಗಡೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಎದುರುಮನೆಯ ತೆಂಗಿನ ಮರದ ಹಸರು ಗರಿಗಳು ಎಳೆಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ತೂರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗರಿಯೊಂದರ ಮೇಲೆ ಹಕ್ಕಿಯೊಂದು ಕುಳಿತು ಹಾರಿಹೋದ ತನ್ನ ಗೆಳತಿಗಾಗಿ ಕೂಗುತ್ತಿತ್ತು. ನೀಲಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಮೋಡಗಳೂ ಕಪ್ಪು ಮೋಡಗಳೂ ಒಂದನ್ನೊಂದು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಮಧುರಗೀತವೊಂದು ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಹೃದಯ ಹೊಕ್ಕಂತಾಗಿ ಅನಂದ ಮೈಮರೆತ! ಕಣ್ಣಿನ ರೆಪ್ಪೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು. ಅನುವಿನ ರೂಪ ಕುಣಿಯಿತು.

ಅನಂದ ಕಾಫಿ ಕುಡಿಯುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದಾಗ ಯಾರೋ ಬಂದು ಹೊರಗಡೆ ಅವನನ್ನು ಕೂಗಿದರು. ಅನಂದ ಎದ್ದು ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿದ. ಅವನ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಸುದ್ದಿಕೇಳಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣವೆಂದು ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅನಂದನ ಸಹಪಾಠಿಯೂ ಒಬ್ಬ—ಅನುವಿನ ಸಹಪಾಠಿ ರಾಜುವೂ ಅವನ ಜತೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಅವರಿಗೆ ಅನಂದನನ್ನು ನೋಡಲು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಕೋಚ ಹಿಂದೇಟು. ಅವನು ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ತಾವು ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಕಳವಳ. ಮೊದಲಿನಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿಯೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂದನಿಗೂ ಮನಸ್ಸು ಒಂದು ಬಗೆಯಾಯಿತು ತಾನು ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆಲ್ಲಾ ನೆನಪಾಗಿ ಮುಖ ವಿವರ್ಣವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಕೊಂಚಕಾಲ ಮೌನವಾಗಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಯಾರ ಬಾಯಿಂದಲೂ ಮಾತೇ ಹೊರಡದು.

ಲಲಿತಾ ಕಾಫಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟಳು. ಕಾಫಿ ಕುಡಿಯಲಾರಂಭಿಸಿ ಅನಂದನೇ ಮಾತನಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದ.

“ ಕಾಲೇಜು ಹೇಗಿದೆ ? ” ಎಂದ ಅನಂದ ತನ್ನ ಸಹಪಾಠಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ.

“ ಹೂಂ. ಇದೆ ! ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಬೇಸರದ ಬಾಳು. ಕುಂಟುತ್ತ ಮುಗ್ಗಿರುತ್ತ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ” ಎಂದ ಅನಂದನ ಸಹಪಾಠಿ.

“ ನೀವು ಬಹಳ ತೆಗೆದುಹೋಗಿದ್ದೀರಿ. ” ಎಂದ ರಾಜು—ಅನುವಿನ ಸಹಪಾಠಿ

“ ಏನೂ ಅಂತಹುದಿಲ್ಲ. ಕೊಂಚ ನೈ ಜೆನ್ನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ — ಅಷ್ಟೇ ! ”
ಎಂದ ಅನಂದ.

“ ಗುರುತು ಹಿಡಿಯುವುದೇ ಕಷ್ಟ ” ಎಂದ ರಾಜು.

“ ನಿಮಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಯಾವಾಗ ? ”

“ ಮಾರ್ಚ್ ೨೦ಕ್ಕೆ ” ಎಂದ ಅನಂದನ ಸಹಪಾಠಿ.

“ ನಮಗೆ ೧೫ಕ್ಕೆ ಆರಂಭ; ೧೯ಕ್ಕೆ ಕೊನೆ ” ಎಂದ ರಾಜು.

“ ಹೂಂ—ವರ್ಷಾಂತದ ಪರೀಕ್ಷೆ ತಾನೇ ! ಇನ್ನೇನು ಇಪ್ಪತ್ತು ದಿನ ಅಷ್ಟೇ. ಎಲ್ಲರೂ ಜೆನ್ನಾಗಿ ಓದಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು ” ಎಂದ ಅನಂದ.

ಅನಂದನ ಈ “ ಎಲ್ಲರೂ ” ವಿನಲ್ಲಿ “ ಅನು ” ಇರುವಳೆಂಬುದು ರಾಜು ವಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಪೇಗಾದರೂ ಸರಿ. ಅನುವಿನ ವಿಸಯ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಅನಂದನ ಮನಸ್ಸು ತಹತಹ ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಕೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಕೇಳಿದರೆ ಅವರೇನೆಂದುಕೊಂಡಾರು ಅ ಮೇಲೆ !

“ ಏನೋ ಸುಮಾರಾಗಿ ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ. ” ಎಂದ ರಾಜು.

“ ಈಗ ನಿಮ್ಮ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನ ? ” ಎಂದ ಅನಂದ.

ಯಾರು ಯಾರು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವರೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಜೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಅನು ಇರುವಳೋ ಇಲ್ಲವೋ, ಅವಳು ಕಾಲೇಜು ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಳೋ—ಎಂದು ಅವನ ಶಂಕೆ—ಅಷ್ಟೇ ಅವನ ಆಸಕ್ತಿ !

“ ಒಬ್ಬರು ಮಾತ್ರ ಕಡಿಮೆ ” ಎಂದ ರಾಜು.

ಅನಂದನ ಹೃದಯದ ಬಡಿತ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಜೋರಾಯಿತು. ರಕ್ತ ತಲೆಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಧುಮ್ನಿಕ್ಕುತ್ತಾಂಭಿಸಿತು. ಅನುವೇನಾದರೂ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಳೋ—ಇಲ್ಲ ! ಆಕೆ ಬಿಟ್ಟಿರಲಾರಳೆಂಬ ಸಮಾಧಾನ ! ಈ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತುಸುಕಾಲ ನೈಮರೆತು ತಲೆ ಗಿರನೆ ಸುತ್ತಿತು. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಉದ್ವೇಗವನ್ನು ತಡೆದು ಕೊಂಡ.

“ ಯಾರು ಬಿಟ್ಟವರು ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದ.

“ ಆ ಮದ್ರಾಸಿನ ಹುಡುಗ—ನಾರಾಯಣನ್ ”

“ ಯಾರೋ ನನಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನೆನಪಿಲ್ಲ ” ಎಂದ ಅನಂದ.

ಅವನು ಬಿಟ್ಟು ಸಮಾಧಾನದ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಅವನ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಕೇಳಿ ಸಲ್ಲಲ್ಲ!

“ಅದೇ ಆ ಕೇಳು ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಕಿರುಚುತ್ತಿದ್ದ ನಲ್ಲ—ಕೋಳಿಯ ಪುಕ್ಕದ ಜುಟ್ಟಿನವನು” ಎಂದು ರಾಜು ನಕ್ಕ.

ಅವನ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೊಬ್ಬರು ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ನಗೆ ಕೂಡ ಜೋರಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು.

“ನೀವು ಮತ್ತೆ ಕಾಲೇಜು ಸೇರುವಿರಾ?” ಎಂದ ರಾಜು.

ಅನಂದ ಕೂಡ ಕಾಲ ಮೌನವಾಗಿದ್ದ. ಆ ವಿಚಾರ ಇದುವರೆಗೂ ಅವನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ; ಅವನಿಗೂ ಆ ವಿಚಾರ ಯೋಚಿಸಿರಲಿಲ್ಲ.

“ನೋಡಬೇಕು, ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳದೆಯಲ್ಲ!”

ಗೆಳೆಯರಿಬ್ಬರೂ ಅವನು ಕಾಲೇಜು ಸೇರುವುದೇ ವಾಸಿಯೆಂದು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿಸಿದರು. ಹತ್ತು-ಪದಿನೈದು ನಿಮಿಷ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ನಂತರ ಇಬ್ಬರೂ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಅನಂದ ಮತ್ತೆ ಕಾಲೇಜು ಸೇರುವ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನೆತ್ತಿದರು. ಈ ವರ್ಷವಂತೂ ಹೋಯಿತು. ಹೋದರೂ ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಇನ್ನೆರಡು ವರ್ಷವಾದರೂ ಓದಿ ಮುಗಿಸೆಂದು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಲಲಿತ ಕೂಡ ಅದೇ ಹೇಳಿದಳು. ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ಹೇಗಿದ್ದರೂ ರಜೆಯಿದೆ. ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ ಆ ಮೇಲೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ಪರವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಅಧ್ಯಾಪನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮೈಕೈ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಲಹೆ. ಈಗ ಆ ವಿಷಯ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಅನಂದ ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದೆ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟ.

ಊಟ ಮಾಡಿದೊಡನೆಯೇ ಅನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಕಾಲೇಜಿನ ಕಡೆ ಸೇರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿಯೇನೋ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿಬರುವುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಈಗೀಕೋ ಮನಸ್ಸು ಹಿಂದೇಟು ಹಾಕುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೇ ತಿಕ್ಕಾಟ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ! ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ನೆಲ್ಲಾ ಒದ್ದಾಡಿದ. ಒಂದೆರಡು ಬಾರಿ ಮನಸ್ಸಿನ ದುರ್ಬಲ ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ

ಹೊರಟು ಅಷ್ಟು ದೂರ ಕೂಡ ಹೋಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಮನಸು ಬದಲಾಯಿಸಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. ಹೇಗಾದರೂ ಈ ತಿಕ್ಕಾಟದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಲಲಿತಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಚದುರಂಗವಾಡಲು ಕುಳಿತ.

ಮೊದಲು ಮೊದಲಿನಲ್ಲಿ ಅಟದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಡಲು ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ಅಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಟದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಮಗ್ನನಾದ. ಇಬ್ಬರೂ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದ ಕಲಿತು ಅಡಿದವರು; ನುರಿತ ಅಟಗಾರರು. ಅಟದ ಕಾವು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಏರಿತು. ಯಾರೂ ಸೋಲು ವಂತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಯಾರೂ ಗೆಲ್ಲುವಂತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ಬಹಳ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಗುಣಾಕಾರ-ಮಾಡಿ ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿ ಅಡುತ್ತಿದ್ದರು

“ ಈ ಅಟದಲ್ಲಿ ನಾನು ಗೆದ್ದರೆ ಗಂಡು, ಸೋತರೆ ಹೆಣ್ಣು ” ಎಂದು ಕೊಂಡಳು ಲಲಿತ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ.

ಜೀವನದ ಚದುರಂಗದಾಟದಲ್ಲಿ ಸೋಲು-ಗೆಲುವುಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾದ್ಯ ಕುಳಿತವರೆಷ್ಟು ಮಂದಿ ! ಗೆಲುವು ಸೋಲುಗಳಿಗಾಗಿ ಹೆಣಗಾಡುವರು. ಆದರೆ. ಎಷ್ಟು ಮಂದಿಯು ಅಟ ಸೋಲು ಗೆಲುವುಗಳ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಲ್ಲೇ ಮೊಟಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ ! ಕೊನೆಗೂ ಮೊದಲೇ ಎಷ್ಟೋ ಅಟ ಕೊನೆಗಾಣುವುದಿಲ್ಲವೇ ? ತಾನು ಯಾವ ಸೋಲುಗೆಲುವುಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಳೋ— ಅದಾಗದೇ ಮೊದಲೇ ತನ್ನ ಅಟ ಮುಗಿಯುವದೆಂದು ಲಲಿತಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ— ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಭವಿಷ್ಯ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ !

ಅಟ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ನಾಗವಲ್ಲಿ ಎದ್ದಳು. ಅದೇ ತಾನೇ ನಿದ್ರೆಯಿಂದೆದ್ದುದರಿಂದ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ಅಟದಲ್ಲಿಯೇ ಮಗ್ನಳಾಗಿದ್ದ ಲಲಿತ ಮೊದಲು ಅವಳನ್ನು ಗಮನಿಸಲಿಲ್ಲ. ನಾಗುವಿನ ಅಕ್ಕ ಜೋರಾದ ಮೇಲೆ ಅವಳನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದು ತನ್ನ ವಕ್ರದಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಅವಳನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಲು ಇಬ್ಬರ ಸತ್ತ ಕಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಳು. ಆದರೆ ನಾಗು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಕಾಯಿ ಬೇಕು ಎಂದು ಹಟಮಾಡಲಾಂಭಿಸಿದಳು. ರೊಚ್ಚಿಯೆದ್ದಳು. ಆನಂದನೂ ಲಲಿತಳೂ ಎಷ್ಟು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಕೋಪದಿಂದ ತನ್ನ ಕೈಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಯನ್ನೆಲ್ಲ ದೋಡಿನ

ಮೇಲೆ ಎಸೆದುಬಿಟ್ಟಳು. ಬೋರ್ಡಿನ ಮೇಲಿದ್ದ ಕಾಯಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಚೆಲ್ಲಾ ಸಿಡ್ಲಿಯಾಗಿ ಅಟ ಅರ್ಧಕ್ಕೇ ಕೊನೆಯಾಯಿತು.

ಲಲಿತ ಅನಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಸಂಜೆ ಸಿನಿಮಾ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಹೊರಟರು. ನೊಡಲು ಮೊದಲು ಲಲಿತ ಹೆದರಿದಳು; ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಏನೆಂದಾರೋ ಎಂದ. ಆದರೆ ಅನಂದ ಮರುದಿನವೇ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತೆ ಅವನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬದವರೆಗೂ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗಾದರೂ ಸರಿ. ಇವತ್ತು ಅವನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟುಹೋಗೋಣವೆಂದುಕೊಂಡು ಹೊರಟಳು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅನಂದ ತಾನಾಗಿಯೇ ಇಷ್ಟಪಟ್ಟುದು. ಅವನು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಯಿಸಬಾರದೆಂದು ಅವಳ ಯೋಚನೆ!

ಅನಂದ ಲಲಿತಳಿಗೆ ತನ್ನ ಜೇಲಿನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಲಲಿತ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ನಡೆಯುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ ಹೊಂಟು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು.

“ಅಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಸುಖವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದೆವು ಊಟ ತಿಂಡಿಗಳಿಗೇನೂ ತೊಂದರೆಯಿರಲಿಲ್ಲ ಕೆಲವು ದಿನ ಮಾತ್ರ ಕೊಂಚ ಹಿಂಸೆಯಾಯಿತು. ಆಷ್ಟೆ” ಎಂದ.

“ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ನೆನಪೂ ನಿನಗೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲ-ನಮ್ಮನ್ನು ಮರೆತು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆಯೋ?” ಎಂದಳು ಲಲಿತ.

“ಮರೆಯುವುದು ಹೇಗಕ್ಕ ? ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ನೆನಪೂ ಆಗಾಗ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ನೀನು, ಅಮ್ಮ, ರಾಮು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ” ಅನಂದ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ—ಮೌನವಾದ. ಮಾತು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆಂದು ಲಲಿತ—“ಹೂಂ” ಎಂದಳು. ಇಬ್ಬರೂ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿದರು. ಅನಂದನಿಗೆ ಯಾರದೋ ಕೈ ತಾಕಿತು. ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ನೋಡದೆ ಈ ಕಡೆಯಿಂದ ಅವನು, ಆ ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತಾರೋ ಅವಸರವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅನಂದನಿಗೆ ತಾಕಿದ ಕೈ ಎಷ್ಟು ಮೃದು ವಾಗಿತ್ತು! ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡಿದೊಡನೆಯೇ ಮೈಯೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವಿದ್ಯುತ್ಸಂಚಾರವಾದಂತಾಯಿತು.

ಅನುವೂ ಅನಂದನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಿದಳು. ಕೂಡಲೇ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಮುಖಕ್ಕೆ ರಕ್ತವೇರಿತು ಸಂಜೆಸೂರ್ಯನ ಕೆಂಪೂ ಕೆನ್ನೆಯಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಅವಳು ಉಟ್ಟ ಸೀರೆ— ನೀಲಿಯದು. ಸೆರಗು ಸ್ವಲ್ಪ ಸರಿದು ಕಂಚುಕದ

ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಸರಿಗೆ ಹೊರಗಿಣಿರಿ ಸಂಜೆಯ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂದನ ಮೈ ಬೆವರಿತು, ಬಾಯಿಂದ ಮಾತೇ ಹೊರಡದು. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ “ ಕ್ಷಮಿಸಿ ” ಎಂದ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿದ ಬೆವರನ್ನೊರೆಸಿ ಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಕೂಡ ಸಾಕಷ್ಟು ಮೈ ತಿಳಿವಿರಲಿಲ್ಲ !

ಲಲಿತ ಅನಂದನೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಅನಂದ ಮಾತನಾಡುವುದನ್ನೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಿಟ್ಟ. ಏನಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ “ ಅಂ ” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದ. ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಹೊಂಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಇದೇಕೆಂಬುದೇ ಲಲಿತಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಲೊಲ್ಲದು. ಸಿನಿಮಾಕ್ಕೆ ಟಿಕೇಟು ಕೊಂಡು ತಂದವನು ಚಿಲ್ಲರೆ ತರುವುದನ್ನೇ ಮರೆತು ಬಂದಿದ್ದ !

ಅನಂದನಿಗೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಅವಳ ಯೋಚನೆ! ಅನುವನ್ನು ಕಾಣಬೇಕು.-ಕಾಣಬೇಕೆಂದು ಎದೆ ಇದ್ದು ತನಕ ಕಾತರಿಸಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಲು ಕಷ್ಟದಿಂದ ಕಡಿವಾಣ ಹಾಕಲು ಯತ್ನಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಈಗ ಅನು ತಾನಾಗಿಯೇ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಳು. ಅವಳನ್ನು ನೋಡಲು ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಕೆಯನ್ನು ಕಂಡುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವ ಬದಲು ಹೃದಯ ಕಲಕಿ ಹೋಯಿತು. ಕಡಿವಾಣಕಿತ್ತು ಹೋದ ಕುದುರೆಯಂತೆ ಕಂಡಕಂಡಂತೆ ಕುಣಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು ಮನಸ್ಸು! ಇದರಿಂದ ಅನಂದನಿಗೆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ವಾದರೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿರಲಿಲ್ಲ. ತೆರೆದ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ತೆರೆಯಮೇಲೆ ಮತ್ತೇನನ್ನೋ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ಲಲಿತ ಮಾತ್ರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ತಿ ಮಗ್ನಳಾಗಿದ್ದಳು !

ಅನುವಿಗೆ ಆಗಲೇ ಅನಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದ ಸುದ್ದಿ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಅಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ತಾನೇ ರಾಜುವೂ ಆ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದ. ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ತಾನೇ ತಾನಾಗಿ ಅಂದಿನ ನೆನಪು ಬಂದು ಮೈ ಜಿಲ್ಲೆಂದಿತು.

“ ಅವನಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾದರಷ್ಟೆ—ಬಿಟ್ಟರೆಷ್ಟು ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಾಗಿದ್ದಳು.

ಆದರೆ ಈಗ ಅಕಸ್ಮಿತವಾಗಿ ಆ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ಆನಂದನ ಕೈಗೆ ತನ್ನ ಕೈ ತಾಗಿದಾಗ ಮೈ ಪುಲಕಗೊಂಡಿತ್ತು. ಆಗ ಕತ್ತೆತ್ತಿ ನೋಡಿದ್ದಳು. ತಾನು ಕಂಡುದರಿಂದ ಬಿಚ್ಚಿದ್ದಳು. ಅ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಆನಂದನನ್ನು ಕಾಣುವೆನೆಂದು ಅವಳು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಎಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅಬ್ಬಾ! ಎಷ್ಟೊಂದು ಇಳಿದು ಹೋಗಿದ್ದ—ಬತ್ತಿದ ಗಲ್ಲ. ಗುಳಬಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳು ಬಿಳಿಚಿಕೊಂಡ ಬಂಡಿದ ಮುಖ—ಕ್ಷಯರೋಗ ಬಂದಂತೆ ತೆಳ್ಳಗಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದ. ಈಗಲೋ ಆಗಲೋ ಸ್ಮಶಾನದ ಹಾದಿ ಹಿಡಿಯುವವನಂತೆ ತೋರಿದ! ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ ಯಾರಿಗೂ ದರೂ ಹೆದರಿಕೆಯಾಗುವಂತಿತ್ತು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅನುವಿನ ಮನಸ್ಸು “ ಆಯ್ಯೋ ” ಎಂದು ಮರುಗಿತು. “ ಪಾಪ! ಸರಿಸುನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗಾಗಿ ಹೋಗಿದಾನೆ. ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟನೋ! ” ಎಂದು ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿತು. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣವೇ ಆ ದೃಶ್ಯ!—ಅಂದಿನ ದೃಶ್ಯ! ಈ ಎರಡು ದೃಶ್ಯಗಳೂ—ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳೂ ಮನಸ್ಸಿನ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಹಾಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಅದೇ ನಡುಗುವ ತುಟಿ, ಕಂದಿದ ಮುಖ, ಗುಳಬಿದ್ದರೂ ಕಾಂತಿಯುತ ಕಣ್ಣುಗಳು—ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಕೊನೆಯಾಗಿ ನಡುಗುವ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು “ ಕ್ಷಮಿಸಿ ” ಎಂದು! ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಅನುವಿಗೆ ಅದೇ ಚಿಂತೆ—ಕೊಠಡಿಯ ಒಂದೊಂದು ಮೂಲೆಯಿಂದಲೂ ಅವನ ಈ ರೂಪ “ ಕ್ಷಮಿಸಿ ” ಎನ್ನುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಎಷ್ಟು ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಆ ದೃಶ್ಯ ಮರೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ.

ನಡುರಾತ್ರಿಯ ತುಂಗಾಳ ಬೀಸಿದಾಗ ಸ್ವಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಬಂದು ಅವರಿಸಿ ಈ ಚಿಂತೆಯನ್ನು ಗೋರಿ ಮಾಡಿತು. ಆದರೆ ಕನವರಿಕೆ! ಅಲ್ಲಿಯೂ ಆನಂದನ ರೂಪ ಮನಕರಗುವಂತೆ “ ಕ್ಷಮಿಸಿ ” ಎಂದಿತು ಅನು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತು ದೀಪಹಾರಿದಳು ಅದು. ಕನಸೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿ ನಸುನಕ್ಕು ದೀಪವಾರಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಮಲಗಿದಳು. ಹೊರಗಡೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಳಿ ಬಿಳು ಸುಯ್ಯುತ್ತಿತ್ತು. ಗಿಡದಲೆಗಳ ಮರೆಯಿಂದ ಕೋಗಿಲೆಯೊಂದು ತನ್ನ ಎದೆ ಯಳಲನ್ನು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು !

೧೩

ಆನಂದ ಜೈಲಿನಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಬಂದು ಆಗಲೇ ೨೦-೨೨ ದಿನ ಗಳಾಗಿತ್ತು. ವ.ರುದಿನವೇ ಅವನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬ—ಮಾರ್ಚ್ ೨೦ ! ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೆಲವು ದಿನ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಆರೈಕೆಯಿಂದ ಈಗ ಮೈಕೈ ಕೊಂಚ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬಕ್ಕಿಂತಲೇ ಅವನನ್ನೂ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರನ್ನೂ ಲಲಿತ ಕರೆಸಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಅಕ್ಕನ ಸಂತೋಷವೆಂದು ಆನಂದ ತನಗೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದ.

ಲಲಿತಳಿಗುತ್ತಾ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಸಡಗರ ! ಇದುವರೆಗೂ ಆನಂದನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬ ಬಂದರೂ ಏನೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದಿಷ್ಟು ಪಾಯಸ ಕೂಡ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಬಾರಿ ಮಾತ್ರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ಆಸೆ-ಸಚಗರ! ಈ ಬಾರಿ ಅವನಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಉಡುಗೆಯೇ ಕೊಡಬೇಕೆಂದೂ ಅವಳಿಷ್ಟ-ಏನು ಕೊಡಲೆಂದು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಯೋಚಿಸಿದಳು. ಯಾವ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕಾದರೂ ಒಂದರೆ ತಾನೇ ? ಪುಸ್ತಕ !— ಉಹು ! ಒಂದೆರಡು ಬ್ಲಾಂ ಓದಿ ಬೀರುವಿಗೆ ಎಸೆದು ಬಿಟ್ಟರಾಯಿತು. ಸರಿಗೆ ಏನು ತರಲು-ಅವನು ಅದನ್ನು ಉಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಏನು ತರುವುದೆಂಬುದೇ ತೋಚ ದಾಯಿತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೂ ಅವಳೂ ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಉಂಗುರ ತಂದುಕೊಡುವುದೆಂದು ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಕೊಂಡರು.

ಆ ದಿನ ರಾಜುವಿನ ತರಗತಿಯವರಿಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿದ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ರಾಜು ತನ್ನ ತರಗತಿಯವರಿಗೆ ಒಂದು ಸಂತೋಷ ಕೂಟವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ. ಅವನಿಗೇನು ತೋಚಿತೋ ಏನೋ ಆನಂದನನ್ನು ಕರೆಯಬೇಕು ಎನಿಸಿತು. ಬೆಳಗ್ಗೆ ಹೋಗಿ ಆನಂದನನ್ನು ಕರೆದುಬಂದ.

ಆನಂದನಿಗೆ ಹೋಗಲಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಹಪಾಠಿಗಳು. ಒಂದೇ ತರಗತಿಯವರು. ಸಂತೋಷಕೂಟವೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡರೆ ನಾನೇಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು ? ಎಂದು ಅವನ ಯೋಚನೆ. ಇಷ್ಟಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದರಿಂದ

ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಆಶಾಂತಿಯಾಗಬಹುದೆಂಬ ಹೆದರಿಕೆ. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ಹೋಗಬೇಕು ಎಂದೂ ಕೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ಅನುವನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಎಲ್ಲರೊಂದಿಗೂ ಹತ್ತು ನಿಮಿಷ ಸಂತೋಷಕೂಟದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಹಾಯಾಗರಬಹುದೆಂದುಕೊಂಡ ಹೀಗಾಗಿ ಹಲವು ನಿಮಿಷ ಮನಸ್ಸು ತುಯ್ದಾಡಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಅನುವನ್ನು ಕಾಣುವ ಸೆಳೆತ, ಜೊತೆಗೆ ರಾಜುವಿನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನೋಯಿಸಬಾರದೆನ್ನುವ ಇಚ್ಛೆ ಅವನನ್ನು ಸಂತೋಷಕೂಟಕ್ಕೆ ಎಳೆದು ತಂದಿತು. ಸುಮಾರು ೫ ಗಂಟೆಯ ವೇಳೆಗೆ ಆನಂದ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದ.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಪೇಟೆಗೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ಲಲಿತ ಮುಖ ತೋಳೆದುಕೊಂಡು ಬರುವೆನೆಂದು ಬಚ್ಚಲುಮನೆಗೆ ಹೊರಟಳು. ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದ ಸಡಗರದಿದ್ದಳು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕೊಂಚಹೊತ್ತು ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿದಳು. ಆದರೆ ಮುಖ ಸಪ್ಪಗಿತ್ತು. ಲಲಿತ ಬಚ್ಚಲುಮನೆಯಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದಾಗ ಮುಖ ಮತ್ತೂ ಸಪ್ಪಗಾಗಿತ್ತು. ಮುಖದಲ್ಲಿ ನೋವಿನ ನೆರಳಿತ್ತು. ಏನೋ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸುಸ್ತು, ಸಂಕಟ! ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿಕೆಯಾಯಿತು.

“ ಏನೇ ಲಲಿತ, ಸಪ್ಪಗಿದ್ದೀಯಲ್ಲೇ ” ಎಂದರು ಗಾಬರಿಯಿಂದ.

“ ಏನೂ ಇಲ್ಲವ್ವು. ”

ಲಲಿತ ಕ್ಷಮೆಲ್ಲನೆ ಕೊಠಡಿಗೆ ಹೋದಳು. ಹೊಸ ಸೀರೆಯನ್ನುಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳಲು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಳು. ಆಗಲೇ ಏನೋ ಒಂದು ತರಹ ತಲೆ ತಿರುಗಿದಂತಾಗಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೇ ಒರಗಿಕೊಂಡು ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷ ನಿಂತು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಸೀರೆಯ ನೆರಿ ಹಿಡಿಯೋಣವೆಂದು ಎದ್ದುನಿಂತರೆ ಸೊಂಟವೆಲ್ಲಾ ನೋವು! ಯಾರೋ ಕಬ್ಬಿಣದ ಇಕ್ಕಳಹಾಕಿ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಮುರಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಗ್ಗೆಯಿಂದಲೂ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸುಸ್ತಾಗಿದೆಯೆಂದುಕೊಂಡಳು. ಆದರೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಿದ್ದಳು ಆಗೇನೂ ನೋವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದುವರೆಗೂ ಇಲ್ಲದುದು ಈಗ ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತಿನಿಂದ ಅಪಾರಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು! ತಡೆಯಲಾಗದಷ್ಟು ಹೊಟ್ಟೆ ತೊಳಸು!

ಹಾಗೆಯೇ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು ಲಲಿತ! ಒಂವೆರಡು ನಿಮಿಷವಾದನಂತರ ನೋವು ಕೊಂಚ ಕಡಿಮೆಯಾದಂತೆ ತೋರಿತು

“ ಅಮ್ಮ ” ಎಂದು ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೂಗಿದಳು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಓಡಿಬಂದರು.

“ ಏನೇ ? ”

“ ಯಾಕೋ ಕೊಂಚ ಹೊಟ್ಟೆ ತೊಳಸುತ್ತಮ್ಮ ” ಎಂದಳು ಲಲಿತ ಸಣ್ಣ ದನಿಯಲ್ಲಿ.

“ ವಾಂತಿಗೀತಿಯಾಯಿತೇನೇ? ವಾಂತಿ ಬರುತ್ತೆಯೇನೇ ? ” ಎಂದರು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಗಾಬರಿಯಿಂದ.

“ ಏನೂ ಇಲ್ಲಮ್ಮ ! ”

ಲಲಿತಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ, ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಮರೆಮಾಚಿದ ನೋವು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು.

“ ಕೊಂಚ ಪಾನಕ ಮಾಡಿಕೊಡಲೇನೇ ? ”

“ ಹುಂ ”

ಲಲಿತ ಹಾಗೆಯೇ ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡಳು. ಸಂಕಟ ಮತ್ತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲು ಕವಿಯುವಂತೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಮಸಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಮಾಡಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಪಾನಕ ಕುಡಿದ ಮೇಲೆ ಕೊಂಚ ಸಮಾಧಾನ-ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಂಕಿ ತಣ್ಣಗಾದಂತಾಯಿತು

“ ಈಗ ಹೇಗಿದೆಯೇ ? ” ಎಂದರು ಪಾರ್ವತಮ್ಮ.

“ ಕೊಂಚ ವಾಸಿ ಅಮ್ಮ, ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಪಾನಕ ಕೊಡು ”

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಮಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪಾನಕ ಬಗ್ಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು.

“ ಮೈ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಲಗಿಕೋ ಲಲಿತ. ಉಂಗುರ ತರದಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಉಳಿದುಹೋಗಲಿಲ್ಲ ನೀನು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಕು. ” ಎಂದರು.

“ ಏನೂ ಇಲ್ಲಮ್ಮ ಈ ನೋವೆಲ್ಲಾ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿರುತ್ತೆ ಅಷ್ಟೆ—ಅ ಮೇಲೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ಸರಿಹೋಗುತ್ತೆ. ”

“ ನಾಳೆ ಹೋಗೋಣ, ಈವತ್ತು ಮಲಗಿಕೋ ಲಲಿತ. ”

“ಜಿನ್ನಾಗಿದೆ ಅಮ್ಮ-ನಾಳೆ ಅವನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದಹಬ್ಬ. ನಾಳೆಯೆಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದಮ್ಮ. ಈಗೇನೂ ಪರವಾಗಿಲ್ಲಮ್ಮ. ನಾನೊಬ್ಬಳೇ ಅವನಿಗಿರುವುದು. ನಾನೂ ಏನೂ ತರದಿದ್ದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೇಗಾಗಬೇಡ ! ಹೋಗಾಡಿ ತರಿಸಮ್ಮ ” ಎಂದಳು ಲಲಿತ.

“ನೋಡೇ, ಈವತ್ತು ಬೇಡಕಣೇ ! ”

“ಪರವಾಗಿಲ್ಲಮ್ಮ—ಈಗ ವಾಸಿ. ”

ಲಲಿತ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಎದ್ದು ನಿಂತುಕೊಂಡಳು. ಮುಖದ ಮೇಲೆ ತೋರಿಕೆಯ ಗೆಲುವು ತಂದುಕೊಂಡಳು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಗೊಣಗುತ್ತ ಗಾಡಿ ತರಹೇಳಿದರು.

ಗಾಡಿ ಹತ್ತುವ ವೇಳೆಗೆ ಲಲಿತಳಿಗೆ ನೋವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು ಇದರಿಂದ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಗಾಬರಿ ಕೊಂಚ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಆದರೆ ಗಾಡಿಯ ಕುಲುಕಾಟದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ತೊಳಸು ಏರುತ್ತ ಬಂತು. ಅಂಗಡಿಗೆ ತಲುಪುವ ವೇಳೆಗೆ ಲಲಿತಳ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ವೇದನೆ ಒಡೆದು ಮೂಡಿತ್ತು. ಆದರೂ ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ನೋವನ್ನು ತಡೆದುಕೊಂಡು ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋದಳು. ಇಬ್ಬರೂ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಚಿನ್ನದ ಉಂಗುರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಿದರು. ಲಲಿತಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಷ್ಟೆ ಹೊತ್ತು ನೋವು ತಗ್ಗುತ್ತ ಬಂತು. ಉಂಗುರವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ನೋಡುತ್ತಾ ಅದನ್ನು ಕೈಬೆರಳಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಳು. ಮನೆಗೆ ಬಂದೊಡನೆಯೇ ತೆಗೆದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿಡುವುದೆದುಕೊಂಡಳು. ಅಂಗಡಿಯ ಶೆಟ್ಟಿಗೆ ಹಣಕೊಟ್ಟು ಬಂದು ಗಾಡಿ ಹತ್ತಿದಳು.

× × × × ×

ಆನಂದ ಸಂತೋಷಕೂಟ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಬೇಗನೇ ಹಿಂತಿರುಗಿದ. “ಅಮ್ಮ-ಅಜ್ಜಿ ವೇಟೆಗೆ ಹೋದರು ” ಎಂದು ನಾಣಿ ವರದಿಯೊಪ್ಪಿಸಿದ. ಏನೋ ಸಾಮಾನ್ಯ ತರಲು ಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದುಕೊಂಡು ಆನಂದ ತನ್ನ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋದ.

ಆನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಅರಳಿತ್ತು. ಸಂತೋಷಕೂಟದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಅಹ್ಲಾದಗೊಂಡಿತ್ತು. ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಯಾವುದೋ ಹಾಡನ್ನು ಸೀಟಿ

ಹಾಕುತ್ತಾ ರಾಮುವಿಗೊಂದು ಪತ್ರ ಬರೆದ. ಪತ್ರವನ್ನು ಅಂಚೆಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಹಾಕಲು ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು, ಸ್ವೇಷನಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅಂಚೆಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಹಾಕಿ ಕುಕ್ಕನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆಯಕಡೆಗೆ ನಡೆದ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೇನೋ ವಿಚಾರ ತರಂಗ ! ಕುಕ್ಕನಹಳ್ಳಿಯ ಕೆರೆಯ ಎಡಪಾರ್ಶ್ವದ ಮರಗಳ ಮೇಲೆ ಸೂರ್ಯ ರಶ್ಮಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹಳದಿ, ಕೆಂಪು ಹೂ-ಗಿಡಗಳಿಂದ ನೆಲದಮೇಲೆಲ್ಲಾ ಹೂವುದುರಿ ಬಣ್ಣದ ಹೂವಿನ ಹಾಸಿಗೆ ಸಜ್ಜಾಗಿತ್ತು. ಕೆರೆಯ ನೀರಿನ ಸಣ್ಣಲೆಗಳು ದಡಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದವು. ಆನಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಅವನು ಅಲ್ಲಂದ ಏಳುವ ವೇಳೆಗೆ ಕೆರೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೀದಿಯ ದೀಪಗಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಭಳಿಯಿಂದ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು.

× × + × ×

ಲಲಿತ ಗಾಡಿಯಿಂದಿಳಿದವಳು ಮನೆಯೊಳಹೊಕ್ಕಳು. ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಜ್ಞಾನ ತಪ್ಪಿದಂತಾಗಿ ಕುಸಿದಳು. ಪ್ರಸಂಚವೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಸುತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲವೂ ಮಸಕು ಮಸಕು ಕಣ್ಣಿನ ಮೇಲೊಂದು ಮಂಜಿನ ತೆರೆ ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ನಿಮಿಷವೆರಡರಲ್ಲೇ ತೆರೆ ದಪ್ಪವಾಗಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲು ಕವಿಯಿತು. ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಮಚ್ಚಿನಿಂದ ಕೊಚ್ಚಿ ಚೂರುಚೂರು ಮಾಡುವಂತೆ ನೋವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜ್ಞಾನ ತಪ್ಪಿತು ! ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಗಾಬರಿ-ದಿಕ್ಕೇ ತೋಚದು ಆಕಾಶ ತಲೆಯಮೇಲೆ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದಂತಾಗಿತ್ತು.

“ಲಲಿತಾ, ಲಲಿತಾ” ಎಂದು ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಗಿದರು. ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಓಡಿಹೋಗಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ನೀರು ತಂದು ತಲೆಗೆ ತಟ್ಟಿದಾಗಲೇ ಲಲಿತಳಿಗೆ ಕೊಂಚ ತಿಳಿವು. ಲಲಿತಾ ಮುಸುಗುಟ್ಟಿದಳು. ನೋವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಕಟಪಟ್ಟಳು. ಅದೇ ಗಾಡಿಯಲ್ಲೇ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು.

ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಪರೇಷನ್ ರೂಮಿನಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೂ ಒಳಕ್ಕೂ ನರ್ಸುಗಳು ಸುಮ್ಮನೇ ಓಡಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಜೀವ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಹೊರಗಡೆ ಕಾದಿದ್ದರು. ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೇಗೋ ಏನೋ-ಏನಾಗಿ ಹೋದೀತೋ ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆ-ಕಳವಳ ! ಎದೆ ನಡುಗುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರನ್ನೂ “ಈಗ ಹೇಗಿದೆಯಮ್ಮ ?” ಎಂದು

ಕೇಳುವರು. ಆ ಕಾತರದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಲ್ಲೆದೆಗಾದರೂ ಕರುಣೆ ತುಂಬುವ ಶಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ಅದರ ಸಾವಿನೊಂದಿಗೆ ಸರಸವಾಡುವ ನರ್ಸುಗಳು ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ, ಮರುಕವನ್ನೂ, ಮಾನವತೆಯನ್ನೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮರೆತು ಬಂದಂತಿತ್ತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಮಾತುಗಳು ಕೇಳಿದರೂ ಕೇಳಿಸದಂತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಇರುವರೆಂಬುದನ್ನೂ ಯಾರೂ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತರಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬಳು ಅಂಗ್ಲೋ ಇಂಡಿಯನ್ ನರ್ಸಂತೂ ಕೊನೆಗೆ ಕೋಪದಿಂದ “Shut up you fool” (ಓ ಮುಚ್ಚು ಬಾಯಿ ಹುಚ್ಚಿ) ಎಂದು ಗದರಿಸಿ ಸೆಟೆದು ಕೊಂಡು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋದಳು.

“ ನನ್ನ ಲಲಿತಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ತಾಯಿ, ನಿನಗೆ ಕುಂಕುಮಾರ್ಚನ ಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆ, ಹೂವಿಳೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆ ” ಎಂದು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಹರಕೆ ಹೊತ್ತರು.

ಜ್ವರ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಇಳಿದು ಲಲಿತಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನಕೂಡ ಬಂದಿತ್ತು. ನರ್ಸುಗಳು ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಪಿಸಪಿಸ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ಕೊನೆಗೆ ಒಬ್ಬಳು ಹೋಗಿ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರನ್ನು ಒಳಕ್ಕೆ ಕರೆದುತಂದಳು. ಒಳಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಎದೆನಡುಕ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ದುಃಖ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನೊಡೆಯಿತು.

“ ಹುಶ್! ಇಲ್ಲಿ ಅಳಕೂಡದು ” ಎಂದಳು ನರ್ಸ.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಲಲಿತಳನ್ನು ಮಲಗಿಸಿದ್ದ ಮಂಚದ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಂತರು ನೀರವ ಮೌನ-ಸ್ಮಶಾನಮೌನ!—ಸುತ್ತು ಬಿಳಿಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸಿ ಮುಖಕ್ಕೆ ಮುಖವಾಡ ಧರಿಸಿದ ನರ್ಸುಗಳು, ಮೇಜಿನ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಗಳು—ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬಿಸಿ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಪಾತ್ರೆ—ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೋಗಿ ಮೇಲೇರತೊಡಗಿತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಹೆದರಿಕೆಯಾಯಿತು.

ಲಲಿತ ಮೆಲ್ಲನೆ ತಾಯಿಯ ಕಡೆಗೆ ಕಣ್ಣು ಹೊರಳಿಸಿದಳು. ಮಾತನಾಡಲು ಪ್ರಾಣವೇ ಇಲ್ಲ ಗಂಟಲು ಬಿಗಿದುಕೊಂಡ. ಬಂದಿತು. ನರ್ಸ ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ಹಾಲು ಕುಡಿಸಿದಳು.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ “ ಈಗ ಹೇಗಿದೆ ಲಲಿತಾ? ” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು.

ಲಲಿತಾ ಕಣ್ಣು ನೋಟದಿಂದಲೇ ಸ್ವಲ್ಪ ವಾಸಿಯೆಂದು ಸನ್ನೆ ಮಾಡಿದಳು ಉಂಗುರವಿದ್ದ ಬೆರಳನ್ನು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿಸಿ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿದಳು.

“ಆನಂದ—ಉಂಗುರ—ಆನಂದ” ಎನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಬಾಯಿ ಆರಿತು, ಮಾತೇ ಹೊರಡದಂತಾಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಏನೇನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದಳೋ ಏನೋ!

“ನಾನೂ ಆನಂದನೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬರುತ್ತೇವೆ” ಎಂದರು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು.

“ಹೊರಡಿ ಹೊತ್ತಾಯಿತು.” ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದಳು ನರ್ಸು.

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟರು. ಬಾಗಿಲಿನ ಬಳಿ ಬಂದರೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಲು ಕಾಲೇ ಒಗ್ಗದು. ಹಾಗೆಯೇ ಒಮ್ಮೆ ಲಲಿತಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ನೋಡಿದರು ಲಲಿತಳ ಕಾಂತಿಹೀನ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ತಾಳಲಾರದ ಚಿಂತೆ ಮೂಡಿತ್ತು—ಕಾಶ, ಕಳವಳ ಕೂಡಿತ್ತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ನಡೆಯಲಾರದೇ ಹೊರನಡೆದರು. ಬಾಗಿಲು ಕಿರ್ರೆನ್ನುತ್ತಾ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿತು. ಹೊರಗೆ ಕಿಟಕಿಯ ಬಾಗಿಲಿನ ಸಂದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಗಾಳಿ “ಸುಯ್ಯೋಂ” ಎಂದು ಬಿಸುಸುಯ್ಯುತ್ತಿತ್ತು!

ರಾತ್ರಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲ. ನಾಗವಲ್ಲಿ ತಾಯಿಗಾಗಿ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ರಂಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅತ್ತು ಅತ್ತು ಸೊರಗಿ ಅರ್ಧ ರಾತ್ರಿಯ ವೇಳೆಗೆ ಸುಸ್ತಿನಿಂದ ಅವಳಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿತು. ಅವಳ ಅಳುವಿನ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರಿಗೆ ಕೊಂಚವೂ ನಿದ್ರೆ ಬರಲಿಲ್ಲ; ನಡುನಡುವೆ ಲಲಿತಳಿಗೆ ಹೇಗೋ ಏನೋ ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯೂ ಬರುತ್ತಿತ್ತು! ಆನಂದನಂತೂ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾಗೆಯೇ ತೆರೆದ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಮಲಗಿದ್ದ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಕಳವಳ—ಹೆದರಿಕೆ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ದೇವರ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಜಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಿಬ್ಬರ ಹೃದಯದ ಕಳವಳವನ್ನು ಕಾಣದಂತೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೋಡ ತನ್ನಂತೆ ತಾನು ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಮಿನುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಬೀದಿಯ ನಾಯಿಯೊಂದ್ಯ “ಕುಯ್ಯೋ ಮರ್ರೋ” ಎಂದು ಅಳುತ್ತಿತ್ತು!

ಬೆಳಗಾಗುವುದೇ ತಡ. ಅನಂದನೂ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೂ ಅಸ್ಪತ್ರಿಗೆ ಓಡಿದರು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗಂತೂ ಎದೆ ನಡುಕ. ಹೇಗೋ-ಎನೋ-ಎನಾಗಿ ಹೋಗಿದೆಯೋ-ಎಂಬ ಭೀತಿ! ಹೇಳಲಾರದ ತಾಳಲಾರದ ಹೆದರಿಕೆ! ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವ ಕೊಂಚ ತೂಕಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕನಸು-ಕೆಟ್ಟಕನಸು! ಅಸ್ಪತ್ರಿಗೆ ಬರುವ ತನಕ ಅವರ ಹೃದಯ ಕೇಳ ಬೇಕಲ್ಲ! ತಳಮಳ, ಕಳವಳ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು.

ಅಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ನರ್ಸ್—“ಯಾರ ವಿಚಾರ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ?” ಎಂದಳು.

“ಅದೇ ನಿನ್ನ ರಾತ್ರಿ—” ಎಂದು ಪಾರ್ವತಮ್ಮ ಆರಂಭಿಸಿದರು.

“ಹೆಣದ ವಾರಸುದಾರರು ನೀವೇನೋ?”

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲಕ್ಕೆ ಕುಸಿದರು. ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನದ ಉರಿಯ ಹೊಗೆ ಮೂಡಿದಂತಾಯಿತು. ಮೊದಲು ಶೂನ್ಯ! ಅಂಧಕಾರ! ಬಿರುಗಾಳಿ! ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲಾ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋದ ಪ್ರಳಯ ಜಲಪ್ರವಾಹ! ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಅಂತಿಮ ಹೋರಾಟದ ಅವ್ಯಕ್ತತೆಯ ಶೂನ್ಯ!

ಅನಂದನಿಗೆ ಸಿಡಿಲೆರಗಿದಂತಾಯಿತು. “ಲಲಿತಾ” ಎಂದೊಮ್ಮೆ ಚೀರಿದ. ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲಾ ತೆರವಾಯಿತು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ನೋವಿನೊಡನೆ ನಂಟು!—ರೆತ್ತು ತನ್ನ ಲಾರಂಭಿಸಿತು ನೋವು!

ಲಲಿತಳ ಹೆಣವನ್ನು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಅನಂದ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಕ್ರೂರ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬಿಟ್ಟು—ಬಲು ಹಿಂದೆ ಬಿಟ್ಟು ದೂರವಾಗಿ ದಿಗ್ವಿಗತವಾದಾಚೆ ಹೊರಟವನಂತಿತ್ತು ಅವನ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಹಿಡಿತ! ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಕಾಠಿಣ್ಯ—ಸಂಕಲ್ಪದ ಸೆಟಿತ! ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಂಡು ರೋಸಿ, ವಿಧಿಯೊಡನೆ ಹೆಣಗಾಡಿ ಜೀವನದ ರೂಪನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವ ಜೈತನ, ಮಾತ್ರವಿಲ್ಲದೆ ಬರಿಯ ನಿರಾಸೆಯ ಅಸೆ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದ ಹುತಾತ್ಮತೆ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ! ಅವನ ಹಿಂದೆಯೇ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿದಂತಿದ್ದ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು—ಭೂತ ಹಿಡಿದವರಂತೆ ತೂರಾಡುತ್ತಾ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು ಅವರ ಮುಖ ಶೂನ್ಯಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು!

ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಣ. ಹುಡುಗನಿಗನ್ನಾ ೨೦ ವರ್ಷ. ಅವನ ಹೆಣದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ೧೪ ವರ್ಷದ ಸುಂದರ ಹುಡುಗ. ಅವಳ ಕಣ್ಣಿನ ನೀಲಿಮೆಯಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳಂತೆ ನೀರುರುಳಿ ಸ್ಮಶಾನದ ಬೂದಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಆರಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಅನಂದನಿಗೆ ತಲೆ ತಿರುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಾಲ್ಯ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಅಕ್ಕ ನೋಂದು ಬಗೆಯ ಬಲಿ. ಈ ಹುಡುಗಿಯೊಂದು ಬಗೆಯ ಬಲಿ! ಲಲಿತಳಿಗೆ ಎಳೆತನದಲ್ಲೇ ಹಿಂದೆಂದೂ ಕಂಡು ಕೇಳದ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನೊಂದಿಗೆ ಗಂಟು ಬಿದ್ದಿದ್ದಿತು ಆಗ ಎಲ್ಲಾ ಆಟದಂತೆ! ಸ್ನೇಹಿತೆಯರ ಸ್ನೇಹಮಯ ಹಾಸ್ಯ ತಾಯಿ-ಬಂಧು-ಬಳಗದವರ ಸಡಗರ ಮದುವೆಯಾಯಿತೆಂಬ ಹಿಗ್ಗು ಸುಪ್ರದಾಯವಾಗಿ-ಸಹಜವಾಗಿ ಬಂದ ಹೆಣ್ಣಿನದ ನಾಚಿಕೆ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಹೊಸ ಜೀವನದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ! ಅದರೆ ಮುಂದೆ! ಮೈನೆರೆದು ಪ್ರಸ್ತವಾಗಿ ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗಲೂ ಲಲಿತಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಹಿಗ್ಗು-ತಾನೊಂದು ಮನೆಯ ಸ್ವಾಮಿನಿಯಾಗುವೆ; ಯಜಮಾನಿತಿಯಾಗುವೆನೆನ್ನುವ ಸಂತೋಷ! ಎರಡು ವರ್ಷ ಏನೂ ಕಷ್ಟ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವಳಿಗನ್ನಾ ಹದಿನೈದು ವರ್ಷ. ಆಗಲೇ ಜೊಚ್ಚಲ ಕೂಸು ಹುಟ್ಟಿದುದು. ಆಗಲೂ ಸಂಭ್ರಮ, ಸಡಗರ, ಸಂತೋಷ! ಆ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾರಂಭ-ಕೂಸಿನ ಮೇಲೆ ಕೂಸು! ಗಂಡನನ್ನಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ಅತಿಶಯ! ಸಂಯಮ ತಿಳಿಯದ ಒರಟು ಮನುಷ್ಯ. ಮೊದಲ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಬಲಯುತವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದವು. ಆ ಮೇಲೆ ಲಲಿತಳ ಸತ್ಯ-ಜೀವ ಹಿವ್ವೆಯಾಯಿತು ಆ ಮೇಲಿನ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲಾ ಎಲುಬಿನ ತುಂಡುಗಳು! ಮಾಂಸದ ಮುದ್ದೆಗಳು! ಲಲಿತಾ ನರಸಿಂಹಯ್ಯನ ಕಾಮುಕ ದೃಷ್ಟಿಯ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹೂವಿನಂತೆ ಬಾಡಿಹೋದಳು. ಎಂತಹ ಕಷ್ಟ! ಯಾರಿಗಾದರೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಕಷ್ಟವೇ? ಲಲಿತಾ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮೌನದಲ್ಲಿಯೇ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಐದನೆಯ ಬಾರಿ ಅವಳು ಗರ್ಭಿಣಿ ಯಾದಾಗ ಜೊಚ್ಚಲಕೂಸು ತೀರಿಕೊಂಡಿತು. ನಾಗವಲ್ಲ ಎಳನೆಯ ಕೂಸು ಅದಾದ ಮೇಲೆ ಈಗಾಗಲೇ ೬-೭ ತಿಂಗಳಾಗಿ ಮೈಯಿಳಿದು ತೀರಿಕೊಂಡಳು. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾರು ಹೊಣೆ? ಕೊರಳಿಗೆ ಕಂಕಣದ ನೇಣುಹಾರಿದ ತಾಯಿಯೇ? ಕಾಮದ ಕಾವು ತಡೆಯಲಾರದ ಗಂಡನೇ? ದಬ್ಬಾಳಕೆಯನ್ನೆದುರಿಸದ

ಮೊನದಲ್ಲೆಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟ ಬೇಗೆಯಿಂದ ಬಾಡಿದ ಲಲಿತಳೇ? ಇಲ್ಲವೇ ಅರಳುತ್ತಿರುವ ಹೂಗಳನ್ನು ಮೊಗ್ಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕತ್ತು ಹಿಸುಕಿ-ಹಿಂಡಿ ಅವುಗಳ ಸಾವಿನಿಂದ ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗುವ ಸಮಾಜವೇ?—ಇಲ್ಲ; ದುಃಖೀ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ವಕ್ರಬುದ್ಧಿಯ ದೇವರೇ?

ಸ್ಮಶಾನದ ದೃಶ್ಯ ಯಾರ ಎದೆಯನ್ನಾದರೂ ನಡುಗಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು. ಸುತ್ತಲೂ ಕಾಡಿನಂತೆ ಬೆಳೆದಿರುವ ಮರಗಳು. ಯಾರೇನಾದರೂ ತಾನು ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಿರವೆನ್ನುವಂತೆ ಭೂತಾಕಾರವಾಗಿ ನಿಂತ ಚಾಲುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟ! ಹತ್ತಿರ ದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮನುಷ್ಯರ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲ. ತುಸು ದೂರ ಆ ಬದಿಗೆ ನಂಜನ ಗೂಡಿಗೆ ಹೋಗುವ ಹಾದಿ! ಸ್ಮಶಾನದ ಈ ಪಕ್ಕಕ್ಕೊಂದು ಕಲ್ಲು ಮುಳ್ಳುಗಳ ಹಾದಿ—ಜೀವನದ ಹಾದಿಯೆಂದು ಎನ್ನುವಂತಿತ್ತು! ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಹದ್ದಿನ ಗುಂಪು—ಅದರ ಕಚ್ಚಾಟ, ಕಿರಲಾಟ! ಅರ್ಧ ಉರುಳಿದ ಮೋಟುಗೋಡೆ, ಅರೆಬೆಂದ ಶವಗಳ ದುರ್ವಾಸನೆ! ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವಲುಗಾರನ ಮುರುಕು ಮನೆ. ಆ ಸಾವಿನ ಮನೆಯ ಕೆಂಗೋಡೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅರೆ ಉರಿದ ಸೌದೆಯ ತುಂಡುಗಳು, ಬೆರಣಿಯ ರಾಸಿ ಒಟ್ಟಿತ್ತು. ಅದು ಕಾವಲುಗಾರ ತನ್ನ ಅಡಿಗೆ ಗಾಗಿ ಶವಗಳ ಚಿತೆಯಿಂದ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಆಹುತಿ! ಕಾವಲುಗಾರನ ಮುರುಕು ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ಅರ್ಧ ತೆರೆದಿತ್ತು. ಒಳಗಿದ್ದ ಕರಿಯ ಮಡಿಕೆ ಹೊರಗಿಣುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಕಪ್ಪುದೇಹದ ಮೇಲಿನ ಒಂದೆರಡು ಬಿಳಿಯ ಅಂಕಗಳು:—ಅನ್ನ—ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿನ ಆಸೆಯಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದವು.

ನರಸಿಂಹಯ್ಯನವರು ಕೂಡ ಈ ದೃಶ್ಯ ಕಂಡು ತಲ್ಲಣಿಸಿದರು. ತಾವು ಎಷ್ಟೇ ತೊಂದರೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಎಷ್ಟೇ ಪಶುವಿನಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನುವ ವಸ್ತು ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಸಾವಿನ ಉಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗುವುದು ಕಂಡು ಅವರಿಗೂ ಎದೆ ಮಿಡುಕಿತು. ಅವರ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಎರಡುಹನಿ ಕಣ್ಣೀರು ಉರುಳಿ ಸ್ಮಶಾನದ ಬೂದಿಯಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು ಕೊಂಚ ಬೂದಿ ಚಿಮ್ಮಿ ಲಲಿತಳ ಚಿತೆಯ ಮೇಲೆ ಹಾರಿತು. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಯಾಯಿತೋ—ಏನೋ—ಚಿತೆಯ ಉರಿ ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ಅವರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ ಅವಳ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆದೂ ಕಾಣದ ಒಂದು ನೀರವತೆ ನಿಧಿಸಿತ್ತು!

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ತೆಪ್ಪಿಗೆ ಮೂಲೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಮೊನದ ಭೂತ ಅವರನ್ನಾ ಕ್ರಮಿಸಿದಂತಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದು ನಿಮಿಷ ಈ ಮೊನದ ಭೀಷಣತೆಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಗೋಳಾಟ,-ಮತ್ತೆ ಮೊನ-ಸ್ಮಶಾನಮೊನ ಹೃದಯದ ದುಃಖದ ಭಾರದಿಂದ ಮುಖ ತಗ್ಗಿತ್ತು. ಸುಮ್ಮನೆ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ನಾಗವಲ್ಲಿ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದಳು. ತಾಯಿಯನ್ನು ಕೂಗುಲಾರಂಭಿಸಿ ಹಟ ಹಿಡಿದಳು ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ದುಃಖ ಕಟ್ಟಿಯೊಡೆಯಿತು.

“ ಅಯ್ಯೋ ಎಳೆಯ! ಕೂಸನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದಳೇ! ಎಂತಹ ರತ್ನದಂತಹ ಮಗಳು! ಅಬ್ಬ! ದೇವರೇ! ಈ ಸಂಕಟ ತಡೆಯಲಾರೆ! ಅಯ್ಯೋ! ”

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಎದೆಯ ಉರಿ ಮೊನದ ವಹಾಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ಹುದಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು !

ಅನಂದ ತಾನೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವೆನೆಂಬ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಟುತ್ವ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೋವಿನ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ! ಕಾಲು ಸುಸ್ತಾಗಿ ತಾವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ವರೆಗೂ ನಡೆದ. ಕೊನೆಗೆ ಅವನು ಬಂದಿದ್ದು ಸ್ಮಶಾನಕ್ಕೇ ! ಅದೇಕೋ ಏನೋ ಸ್ಮಶಾನಮೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಮತ್ತೆ ಮನಸ್ಸಾಗಲಿಲ್ಲ ಕಾಲಿಗಲ್ಲ ಮುಳ್ಳು ಚುಚ್ಚಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕುಸಿದುಬಿದ್ದು ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಇದೆಲ್ಲದರ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಕಾವಲಗಾರ ತನ್ನ ಮುರುಕು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತ ಉಟಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ !

ಅನಂದನ ಮನಸ್ಸು ಶೂನ್ಯದಿಂದ ನೋವಿಗೆ ಇಳಿದಿತ್ತು. ಕೊಂಚ ಕೊಂಚವಾಗಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಜಗತ್ತು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮಸುಕು ಮಸುಕಾಗಿ ಅರಿವಾಗುತ್ತ ಬಂತು ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೋವು, ಯಾತನೆ-ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದು ರಕ್ತ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ-!

ಒಂದು ವಿಶ್ವಾಸದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾವಿನಿಂದ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲಾ ತೆರವಾಗುತ್ತದೆ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ಶೂನ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾಗುತ್ತದೆ.

೧೪

ರಾಮು ಪರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದೊಡನೆಯೇ ಆನಂದನ ಪತ್ರ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಆ ದಿನ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಚನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯದಿದ್ದರೂ ತೀರ್ಗಡೆಯೇನೋ ಆಗುವದೆಂದು ಭರವಸೆ ಇತ್ತು. ಆನಂದನ ಕಾಗದ ಸಿಕ್ಕಿ ದೊಡನೆಯೇ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಯೋಚನೆ ಮಾಯವಾಯಿತು. ಕೂಡಲೇ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಆನಂದನ ಪತ್ರವನ್ನೆತ್ತಿ ಓದಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಆನಂದ ನೈಸರ್ಗಿಕ ನಲ್ಲೇ ಏನೋ ಹೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದವನು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳರಲಿಲ್ಲ ತಾನೂ ಮುಂದಾಗಿ ಕೇಳಿಕೆ ಕೇಳರಲಿಲ್ಲ ಈಗ ಏನು ಬರೆದಿರುವನೋ ಎಂದು ವಿಪರೀತ ಕುತೂಹಲ.

“ಪ್ರಿಯ ರಾಮು,

ನೀನೇನೋ ಆ ದಿನ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮಾತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತುಹೋಗಿತ್ತು. ನೀನು ನನ್ನ ಜತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಿನಗೆ ಅದನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟೆ. ಆದರೆ ಎಷ್ಟೇ ಪ್ರಯಾಸಪಟ್ಟರೂ ಮಾತೇ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನೀನೇನು ಬೇಕಾದರೂ ಅಂದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನನ್ನದೆಯ ಭಾವತರಂಗವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿನ್ನ ಮುಂದೆ ಬಿಚ್ಚಿಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನೀನೇನು ಬೇಕಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೋ.

ನಿನಗೆ ನೆನಪಿರಬೇಕು. ಆಕೆಯ ವಿಚಾರ-ಅನುವಿನದು! ಆಕೆಯ ನೆನಪು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಹೇಗಾದರೂ ಸರಿ, ಆಕೆಯನ್ನೊಂದು ಬಾರಿ ನೋಡಬೇಕೆನ್ನಿಸಿತು ಆಕೆಯನ್ನು ನೆನೆದಾಗಲೆಲ್ಲಾ ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಏನೋ ಒಂದು ಬಗೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮನಸ್ಸಿಗೇನೋ ಸಮಾಧಾನ! ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರೂ ಅನುವನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೋಗಿ ಅವಳನ್ನು ಕಂಡುಬರುವ ಆಸೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಹುಚ್ಚೆನ್ನುವಿಯೋ ಏನೋ! ಆದರೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ಇದ್ದಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ.

ಮರುದಿನವೆಲ್ಲಾ ಒದ್ದಾಟ. ನನಗೆ ಏನೂ ಬೇಕೇ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲೇಜಿನ ಬಳಿಯಾದರೂ ಹೋಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಅನುವನ್ನು ನೋಡಿಬರುವ ಆಸೆ.

ಹೇಗೋ ಅಂತೂ ಅವಳನ್ನೊಂದು ಬಾರಿ ನೋಡಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮನಸ್ಸು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು. ರಾಮು, ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಅನುವಿನ ಆಕೃತಿ, ಅನುವಿನ ರೂಪ, ಅನುವಿನ ನಗೆಮುಖ—ಹೇಗೆ ತಿರುಗಿದರೂ ಈ ಒಳಗಣ್ಣಿಗೆ ಅವಳೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅದರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಅಂದು ಸಂಜೆ ನಾನು ಲಲಿತಳ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಸಿನಿಮಾಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆಗ ಒಂದು ಕಡೆ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಅನುವಿನ ಕೈ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ತಗುಲಿತು. ನನಗೆ ಎದೆ ತುಂಬಿಬಂತು—ಮೈ ಬೆವರಿತು! ಅನುವಿನ ಮುಖ ನೋಡಿದೆ—ಅದೂ ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಮಾತ್ರ! ನೋಡಿದವರನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಸೆಳೆಯುವ ಆ ಕಣ್ಣುಗಳು! ಸಂಜೆಯ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಮುಖ ಕಂಪೇರಿತ್ತು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲುಳಿಯದೆ ಅನುವಿನೊಂದಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋಯಿತು. ಆಕೆ ಏನೆಂದುಕೊಂಡಳೋ ಏನೋ! ನಾನಂತೂ “ಕ್ಲಮ್‌ಸಿ” ಎಂದೆ. ಅನು ಮಾತ್ರ ಏನೂ ಮಾತನಾಡದೆ ಹೊರಟು ಹೋದಳು.

ಇಂದಿನ ವಿಚಾರ ಹೇಳಬೇಕು, ರಾಮು! ಇಂದು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಅನುವಿನ ಸಹಪಾಠಿ ರಾಜು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ. ಅವರಿಗೆ ಈ ದಿನ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಯುವುದು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಇನ್ನು ಊರಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುವವರಲ್ಲಾ—ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸಂಜೆ ಒಂದು ಸಂತೋಷಕೂಟ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಂತೆ. ರಾಜುವಿಗೇನು ತೋರಿತೋ—ಏನೋ ಅಂತೂ ನನ್ನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರಲೇಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದ. ನನಗೆ ಹೋಗಬಾರದೆಂದು ಅರ್ಧ ಮನಸ್ಸು; ಆದರೆ ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ಅನುವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕಾಣುವ ಅವಕಾಶ ಹಾಳಾಗುವುದಲ್ಲಾ ಎಂದು ಹೃದಯ ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳಲಾರಂಭಿಸಿತು ಕೊನೆಗೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಿಗಿ ಹಿಡಿಯಲಾರದೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆ.

ಸಂತೋಷ ಕೂಟ ಸೊಗಸಾಗಿತ್ತು. ಸೂರ್ಯನ ತಾಪವೇನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಎಲ್ಲರೂ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಅದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲೇನೂ ಅಂತಹ ಗಲಾಟೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೋಡಗಳು ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿಯವಾಗಿ ಹಾರಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಗಡಮರ

ಗಳೆಲ್ಲಾ ಮೌನವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದು ವು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಮೌನ-ನಿಶ್ಯಬ್ದ-ನೀರವತೆ! ಆಗಾಗ ಒಂದೊಂದು ಕಾಗೆಯ “ ಕಾ, ಕಾ ” ಕೂಗು, ಹೋಟಲಿನ ಮಾಣಿಗಳ ಕೂಗಾಟ, ಅಯ್ಯರ್ ಮನೆಯ ಬಡಕಲು ನಾಯಿಯ ಹಸಿವಿನ ಅಳು, ಮರದೆಲೆಗಳು ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡುವ ಸರಸರ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾವ ಶಬ್ದವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ನೀರವತೆ ಮೂಡಿತ್ತು ನಮ್ಮ ಕೂಟದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಶಾಂತಿ !

ನಾನು ಹೋಗುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಬಂದಿದ್ದರು ನನ್ನ ನಮಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರತಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ರೋಮಾಂಚವಿಂದ ನನ್ನ ಮೈ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆವರು ಧಾರೆಗಳಾಗಿ ಹರಿಯಿತು. ಹಾಗೂ ಹೀಗೂ ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಹೃದಯವನ್ನು ಸಮಾಧಾನಗೊಳಿಸಿ ಕುರ್ಚಿಯೊಂದನ್ನೆಳೆದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತೆ. ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಸಂದಿಗ್ಧಮೌನ! ಆದರೆ ನೋಡಗಳ ಮರೆಯಿಂದ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಚಿಮ್ಮುವ ಮಿಂಚಿನ ಲಹರಿಯಂತೆ ಮೌನದ ಸದರದ ನಡುವೆ ಹಾಪ್ಪಲಹರಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತೂರಿ ತೇಲಿ ಬರುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತೆ ಅದೇ ಮೌನ, ಅದೇ ಶಾಂತತೆ, ಅದೇ ನೀರವತೆ!

ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಕೊಂಚವಾದರೂ ಶಾಂತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ! ಚಿಂತೆ, ಕಳವಳ, ಕಾತರಗಳ ಸೂಡಾಗಿತ್ತು ಹೃದಯ ಅನುವನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರಬೇಕೆಂದು ಆಸೆ ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಕುಳಿತಿರುವರು. ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವರು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಯಾರಾದರೂ ನೋಡಿ ಬಿಡಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆ! ಆದರಿಂದ ಆಗಾಗ ಕದ್ದು ಆಕೆಯ ಕಡೆಗೆ ಕುಡಿನೋಟ ಬೀರುತ್ತಿದ್ದೆ.

ಆಕೆಯನ್ನು ನಾನು ಮೊದಲುಬಾರಿ ಕಂಡಾಗ ಉಟ್ಟಿದ್ದಂತಹ ಕಪ್ಪು ಸೀರೆಯನ್ನೇ ಉಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಹಸನಾಗಿ—ಹದನಾಗಿ—ಹವಣಿತು ಮಡಿಸಿ ಉಟ್ಟಿದ್ದುದರಿಂದ ಅನುವಿನ ಸೊಬಗಿಗೊಂದು ಮೆರಗು ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ರವಿಕೆ ಮುಗಿಲುಬಣ್ಣದ್ದು. ಮುಗಿಲಿನಷ್ಟೇ ಸುಂದರವಾಗಿ ಭಾವಗರ್ಭಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆಕೆಯ ನೀಲವರ್ಣದ ಕಣ್ಣುಗಳ ಆಳವನ್ನು, ಆಕೆ-ಮುಡಿವಿದ್ದ ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಸುವಾಸನೆಯನ್ನೂ ಅಳೆಯುವುದು ಒಂದೇ! ಅನು ನಕ್ಕಾಗಲೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಹೃದಯ ಆರಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳು ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಕಿವಿಯಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ಸಾರಿ ಯಾರೋ ಅವಳನ್ನು ಅವಳ ಅಡ್ಡಹೆಸರಿನಿಂದ

ಕರೆದುಬಿಟ್ಟರು. ಆಗ ಅನುವಿನ ಮುಖ ನೋಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಕತ್ತನ್ನು ಕೊಂಚ ಕೊಂಕಿಸಿದ್ದಳು. ಕೆನ್ನೆ ಗುಲಾಬಿಯಾಯಿತು. ಎಣ್ಣೆ ಗಂಪಿನ ಮೇಲೆ ಪಾಲ್ಟಿನೆಯ ಲೇಪನ ಕೊಟ್ಟಂತೆ, ಬಿಳಿ ಗುಲಾಬಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಜೆ ಸೂರ್ಯನ ಕೆಂಪು ನಿಧ್ರಿಸಿದಂತೆ ಮುಖ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಅನುವಿನ ಕಣ್ಣುಗಳ ಸೆಳೆತ! ಅವಳ ಸೌಂದರ್ಯ! ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಅನುಭವಿಸ ಬೇಕು. ರಾಮು, ವರ್ಣಿಸುವುದಂತೂ ಅಸಾಧ್ಯ! ಗುಲಾಬಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಬಣ್ಣನೆಯ ಬಣ್ಣಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವುದೇ ?

ಎನೋನೋ ಮಾತಾಡುತ್ತಾ ಸೆರೆಮನೆಯ ಜೀವನದ ಮಾತು ಬಂತು. ಆಗ ಅನು ನನ್ನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ನನ್ನನ್ನೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿಬಿಟ್ಟಳು. ನನ್ನ ದನಿ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಇಳಿದು ಹೋಯಿತು. ಬಹಳ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟೆ. ನಾನು ಉತ್ತರ ಕೊಡುವಾಗ ಕತ್ತನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅದರೂ ಅನು ನನ್ನ ಕಡೆಯೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವಳೆಂದು ನನಗನ್ನಿಸಿತು, ಒಮ್ಮೆ ಹಾಗೂ ಕತ್ತತ್ತಿ ನೋಡಿದೆ— ಅದೆಂತಹ ಮೋಹಕ ದೃಷ್ಟಿ! ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ನನ್ನೆಲ್ಲ ವನ್ನು ತನ್ನದಾಗಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಮತ್ತೆ ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಲಂತೂ ನನಗೆ ಆಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕಡಲಿನಂತಹ ಆಸೆ!

ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಬೀಡಾ ತರಿಸಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡೆವು. ಅನುವಿನ ತುಟಿ ಎಲ್ಲರ ತುಟಿಗಿಂತಲೂ ಬಹಳಬೇಗ ಹೆಚ್ಚುಕೆಂಪಾಯಿತು. ಅವಳ ಕೆಂಪು ತುಟಿ ನೋಡಿದಾಗ ನಿನ್ನ ಮಾತುಗಳು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದವು.— “ ತುಟಿ ಬಹಳ ಬೇಗ ಕೆಂಪಾಗುವವರಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ಬಹಳ ” ಎಂದು. ಆಗ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಕಾಣದ ಅವ್ಯಕ್ತ ಆಸೆಯೊಂದು ಹುದುರಿತು.

ಹೊರಡುವಾಗ ಆಕೆ ನನಗೂ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಳು ಕೊಂಚ ದೂರ ನಡೆದು ಅಂದಿನ ನನ್ನ ಉದ್ಧತ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡಿದೆ. ಆಗ ಅನು ವಿನ ಮಾತೆಷ್ಟು ಸಮಾಧಾನಕರವಾಗಿತ್ತು ಗೊತ್ತೇ ?—

“ ನಾನು ಆ ದಿನವೇ ಆ ಮಾತನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟೆ. ಆಗ ನನ್ನಿಂದಲೂ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ನಾನೂ ಎನೋನೋ ಅಂದುಬಿಟ್ಟೆ. ನನ್ನಿಂದ ನಿಮಗೆ ನೋವಾಗಿದ್ದರೆ ಕ್ಷಮಿಸಿ. ”

ಅನುವಿನ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ನನ್ನ 'ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡಿತು ಅವಳು ನಗುನಗುತ್ತ ಹೊರಟುಹೋದಳು. ಆ ಮಧುರ ನಗೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೃದಯವೂ ತೇಲಿ ಹೋದಂತಾಯಿತು.

ನಾಳೆ ನನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದಹಬ್ಬ! ನಿನಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಓದಿಕೊಂಡಿರುವೆ ತಾನೇ? ಪರೀಕ್ಷೆಯಾದೊಡನೆ ಬಂದುಬಿಡು ಒಂದಿಷ್ಟು ದಿನ ಜತೆಯಲ್ಲಿ— ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಯಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯೋಣ.

ಲಲಿತ, ಅಮ್ಮ ಎಲ್ಲರೂ ಸೌಖ್ಯವಾಗಿದಾರೆ. ನಾಳೆ ನನಗೆ ಜನ್ಮದಿನೋತ್ಸವ ನಡೆಸಲು ಲಲಿತಳಿಗಂತೂ ಸಡಗರವೇ ಸಡಗರ! ಈಗ ಪೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ಇಬ್ಬರೂ. ಸಾಮಾನ್ಯ ತರಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಎಂತಹ ಅಕ್ಕ ರಾಮು! ಜನ್ಮಜನ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಅಕ್ಕನೇ ಸಿಕ್ಕಿದರೆ!

ಈಗ ತಾನೇ ಒಂದು ಕವಿತೆ ಬರೆದೆ ಅದೇಕೆ ಬರೆದೆಂಬುದು ನನಗೇ ತಿಳಿಯದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಬರೆಯುವ ಮುನ್ನ ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಹಿಗ್ಗಾಗಿತ್ತು, ಈ ಪತ್ರ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಉತ್ತರ ಬೇಗನೆ ಬರಲಿ.

ನಿನ್ನ ಪ್ರಿಯ

ಅನಂದ "

ರಾಮು ಪತ್ರವನ್ನು ಜೇಬಿನಲ್ಲಿರಿಸಿ ಕವಿತೆಯನ್ನೋದಿಕೊಂಡ. ನಸುನಗೆಯೊಂದು ತುಟಿಯ ಮೇಲೆ ಸುಳಿಯಿತು. ಪ್ರಸಂಚವನ್ನೇ ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ಈಗ ವಿಶ್ವಾಸದ ಬೆಲೆ ತಿಳಿದು ತಾನೇ ಪ್ರೇಮದ ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವನೆಂದರೆ ಸೋಜಿಗವೇ ಸರಿ! ಸದ್ಯ-ತಾಯಿ ಅಕ್ಕ ಇಬ್ಬರೂ ತನ್ನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವರೆಂದಿದ್ದವನು ಕೊನೆಗಾದರೂ ಅವರ ಮೌಮತೆ, ಪ್ರೇಮಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿತನಲ್ಲ ಎಂದು ಸಂತೋಷಗೊಂಡ ರಾಮು. ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಅನುವಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಅನುರಾಗ ಅನಂದನಿಗೆ. ಅನುವಿನಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗವಿದೆಯೆಂಬುದಂತೂ ನಿಸ್ಸಂದೇಹ ವಿಚಾರ! ಹಿಂದೆಯೇ ಅವರ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಭೇಟಿಯ ವಿಚಾರ ಕೇಳಿದಾಗಲೇ ರಾಮುವಿಗೆ ಕೊಂಚ ಅನುಮಾನವಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರಥಮ ಪರಿಚಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಂಗಾಳಿ ಬೇಸಿ ಪ್ರೇಮ ಅವರಿಬ್ಬರ ಚುಂಗನ್ನು ಹಿಡಿದಿತ್ತು. ಆ ಮೇಲೆ ಅನಂದ ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಬರೆದ ಪತ್ರ. ಅನಂದನಲ್ಲಿ

ಕಂಡುಬಂದ ಅವಾರ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಂದ ಈ ಅನುವಾನ ಬಲವಾಗಿ ಈಗಂತೂ ಅದು ಖಚಿತವಾಗಿತ್ತು.

“ ಸದ್ಯ ಈ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬಂದನಲ್ಲಾ ಆನಂದ ಅವನ ಪ್ರೇಮ ಮೋಳೆಯಲಿ” ಎಂದು ರಾಮು ಹಾರೈಸಿದ.

ಕಾಫಿ ಕುಡಿದು ಕೊಂಚ ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಆನಂದನಿಂದ ತಂತಿ ಬಂತು. ರಾಮುವಿಗೆ ದಿಕ್ಕೇ ತೋಚದಂತಾಯಿತು. ಈ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ದುರಂತವನ್ನು ಸಂಬಂಧ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಆದರೆ— !

ಮರುದಿನದಿಂದ ರಾಮು ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತು ಎಸೋ ಬರೆದು ಬಿಟ್ಟು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕುಳಿತರೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಯೋಚನೆ. ಎನು ಬರೆಯ ಬೇಕೆಂಬುದೇ ಮರೆತು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಯಾವ ಭಾವದಲ್ಲಿಯೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿದ ತಕ್ಷಣವೇ ವೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಆದರೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ತಮ್ಮನಿಗೆ ವಿಷಮತೀತಜ್ವರ ಬಂದು ಏಪರೀತವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಅವನನ್ನು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಮುವಿಗೆ ಅದೊಂದು ಹೆಚ್ಚು ಯೋಚನೆ! ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಹಗಲೆನ್ನದೆ ರಾತ್ರಿ ಯೆನ್ನದೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸುತ್ತಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ವಿರಾಮ ಸಿಕ್ಕಿದುದೂ ಉಗಾದಿಯ ದಿನ—ಅದೂ ಎಂತಹ ವಿಧವು—ತಮ್ಮನ ಜೀವನದ ಪೂರ್ಣ ವಿರಾಮ !

೧೫

ಉಗಾದಿಯಾದ ಮರುದಿನ ಅನಸೂಯಾ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಇನ್ನೂ ಹೊರಳಾಡುತ್ತಾ ಕನಸು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಅಡಿಗೆಯ ಮನೆಯಿಂದ ಅವಳ ತಾಯಿ ಕೂಗಿಕೊಂಡು ಬಂದರು.

“ ಲೇ ಅನು—ಲೇ ಎಳೇ ”

“ ಊಂ ” ಎಂದು ಅನು ಮುಸುಗುತ್ತಿವಳು.

“ ಇದೇನೇ ಇದು ನಾಚಿಕೆಗೇಡು—ಹತ್ತು ಗಂಟೆಯಾದರೂ ಹಾಸಿಗೆ ಬಿಟ್ಟೇಳುವಂತಿಲ್ಲ ! ಚೆನ್ನಾಯಿತು ಕಣೇ ! ಕಾಫಿಯೆಲ್ಲಾ ಆರಿಹೋಯಿತಲ್ಲ ! ಆ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ರೇಗುವುದು. ”

“ ಹೋಗಲಿ ಬಿಡೇ ಆಮ್ಮ. ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆದ್ದ ರೇನೇ—ಕಾಲೇಜಿ ಗಂತೂ ರಜಾ ಇದೆ. ಕಾಲೇಜಿದ್ದಾಗಲಂತೂ ಬೇಗ ಏಳಬೇಕೆನ್ನುವ ಆವಾಂತರ ಈಗ ರಜಾ. ಊರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದರೂ ಓದುವ ಕಾಟ ಹಚ್ಚಿಕೊಬೇಕೇ ” ಎಂದು ಅನು ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದೆದ್ದು ಕುಳಿತು ಮೈಮುರಿದು ಎದ್ದು ನಿಂತಳು ಮುಖ ತೊಳೆದು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಾಯಿಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಕಾಫಿ ಕುಡಿಯುತ್ತ,

“ ಆಮ್ಮ, ಇವತ್ತೇನೇ ಅಡಿಗೆ ? ” ಎಂದಳು.

“ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪಡುವಲುಕಾಯಿ ಇದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರೆ ಕಾಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೂಟು ಮಾಡೋಣಂತ ”

ಅಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಅವಳ ತಂದೆ “ ಅನೂ ” ಎಂದು ಕೂಗಿದರು.

“ ಬಂದೇ ಅಣ್ಣಾ ” ಎನ್ನುತ್ತ ಅನು ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯಿಂದೆದ್ದು ಅಂಗಳಕ್ಕೆ ಓಡಿದಳು.

“ ಎನಣ್ಣಾ ? ”

ಅನು ಜಡೆಯ ತುದಿಯ ರಂಗಿನ ಟೀಸನ್ನು ಬಿಚ್ಚುತ್ತಾ ತಂದೆಯ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನಿಂತಳು.

“ ನೋಡಮ್ಮ—ನಿನಗೆ ಯಾವುದೋ ಕಾಗದ ಬಂದಿದೆ. ”

ಅನುವಿಗೆ ಅಶ್ಚರ್ಯ ! ಪತ್ರಗಳು ಎರಡು ! ಒಂದು ಕವರು, ಒಂದು ಕಾರ್ಡ್. ಕಾರ್ಡ್‌ನೇ ಮೊದಲು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಓದಿದಳು. ಆ ಅಕ್ಷರ ಅವಳ ಗುರುತಿನದು. ಓದುತ್ತ ಓದುತ್ತ ನಾಚಿಕೆ ಸಂತೋಷಗಳಿಂದ ಅವಳ ಮುಖ ಕೆಂಪಾಯಿತು. ತುಟಿಯ ಕದಪಿನ ಮೇಲೊಂದು ನಸುನಗೆ ಸುಳಿಯಿತು. ತಾನು ಕಾಗದವನ್ನೊದಿ ಮುಗಿ. ಇದಕ್ಕೆ ನಕ್ಕದನ್ನು ತಂದೆಯಿಲ್ಲದರೂ ನೋಡಿಬಿಟ್ಟರೋ ಎನ್ನೇ ಎಂದು ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿದಳು. ಅದರೆ ತಂದೆಯಾಗಲೇ ಹೊರಗಡೆ ತರಕಾರಿಯ ಶೋಟಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದರು. ಅನು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಬೀಗಿ ಬಳುಕಿ ತನ್ನ ಕೋಣೆಯೊಳಕ್ಕೊಡಿದಳು.

ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇನೇನೋ ತಾಳಹಾಕುತ್ತಾ ಅನು ತನ್ನ ಕೋಣೆಯಿಂದ ಹೊರಗೊಡಿ ಬಂದಳು. ಒಳಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ಓಡಿಹೋಗಿ ಕನ್ನಡಿಯ ಮುಂದೆ

ಕುಳಿತು ಜಡೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಕುಂಕುಮದ ಬೊಟ್ಟನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಳು. ಮನಸ್ಸಿನ ಉಲ್ಲಾಸ ಹೇಳತೀರದು ಈ ಉಲ್ಲಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರ್ಡನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಓದಿಕೊಂಡಳು.

“ ನೀವು ಕೊಟ್ಟ ಕರೆಯನ್ನು ಪರ್ಯಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸುಯೋಗ ಈಗ ನನಗೆ ದೊರೆತಿದೆ. ಬುಧವಾರದ ದಿನ ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೇನೆ. ನೀವು ದಯೆ ತೋರಿ ರೈಲುನಿಲ್ದಾಣದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರೆ ಒಳ್ಳೆಯದು ನನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮನೆ ತಿಳಿಯದುದರಿಂದ ನಿಮಗೆ ಈ ತೊಂದರೆ ಕೊಡಬೇಕು. ನಾನು ಕೊಡುವ ಉಳಿದ ತೊಂದರೆಗಳೊಂದಿಗೇ ಇದನ್ನೂ ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಬೇಡುವ,

ನಿಮ್ಮವ
ರಾಜು ”

ಅನು ಕಾಗದವನ್ನೊದಿ ಮುಗಿಸಿ ಕನ್ನಡಿ ನೋಡಿಕೊಂಡಳು. ಕನ್ನಡಿ ಯಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನಾಕರಿಸಿದಳು. ತನ್ನ ಅಟಿ ನೋಡಿ ತನಗೇ ನಗು ಬರಲು ನಾಚಿ ನೀರಾಗಿ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಗೋಡಿದಳು.

“ ಅಮ್ಮ, ಅಮ್ಮ

“ ನಾಳೆ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರು ಬರುತ್ತಾರೆ ಕಣೇ—ತರಕಾರಿ ಏನೇನಿ ದೆಯೇ ? ” ಎಂದಳು ಅನು.

“ ಸ್ನೇಹಿತರು ” ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಕೊಂಡ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದಂತಿತ್ತು.

“ ಈರುಳ್ಳಿ, ಈಲೂಗಡ್ಡೆ ಇದೆ. ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ತೋಟದಿಂದ ಏನಾ ದರೂ ತರುತ್ತಾರೆ ”

“ ಸರಿ ಹಾಗಾದರೆ ” ಎನ್ನುತ್ತಾ ಅನು ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಕೋಣೆಗೆ ಓಡಿದಳು. ತಾಯಿ ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷಗಳ ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ತನ್ನನ್ನು ಕೂಗಿದುದ ಅವಳ ಕಲ್ಪನೆಯ ಅಟಿಕ್ಕೆ ಭಂಗ ತಂದಿತು.

“ ಥೂತ್ ” ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಅಡಿಗೆಮನೆಗೆ ಬಂದಳು.

“ ಏನೇ ? ” ಎಂದಳು ಬೇಸರದ ದನಿಯಲ್ಲಿ!

“ ಯಾವ ಸ್ನೇಹಿತರೇ ? ” ಎಂದರು ಅವಳ ತಾಯಿ.

ಅನು ಬಿಂಕದ ಕೊಂಕಿನ ನಡಿಗೆಯಿಂದ ತಾಯಿಯ ಬಳಿ ಬಂದು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಪಿಸುಗುಟ್ಟಿದಳು.—

“ನಮ್ಮ ಕ್ಲಾಸಿನಲ್ಲೇ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಕಣೀ ಅವರು. ಅಬ್ಬಾ ! ಎಷ್ಟು ಓದಿದಾರೆ ಗೊತ್ತೇ ಅವರು ? ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಓದಿಬಿಟ್ಟಿದಾರೆ ಅವರು. ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಪುಸ್ತಕ ಇದೆ ಕಣೀ !— ನನಗೂ ಅವರಿಗೂ ಸ್ನೇಹ. ಅವರ ಹೆಸರು ರಾಜು” ಎನ್ನುತ್ತ ಅನು ತನ್ನ ಕೆನ್ನೆಗೇರಿದ ರಕ್ತಕ್ರಾಂತಲೂ ವೇಗವಾಗಿ ಹೊರಗೋಡಿಬಿಟ್ಟಳು

ತಮ್ಮ ಮಗಳೆಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಕಣಿಯೆಂದು ಅಭಿಮಾನವಿಟ್ಟ ಅನುವಿನ ತಾಯಿ, ಅನುವಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಓದಿದವರು ಹೇಗಿರಬಹುದೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲರಾಗಿ ಆಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ ಏನೋ ಗೊಣಗಿ ಕೊಂಡರು.

ಅನು ಕನ್ನಡಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ನೋಡಿಕೊಂಡವಳು ಕೂಡಲೇ ಬಚ್ಚಲುಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸೋಪುಹಾಕಿ-ಮುಖ ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಳು. ಕನ್ನಡಿಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಪಾಡರನ್ನು ತೆಳ್ಳಗೆ ಮುಖಕ್ಕೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಕಂಡೂಕಾಣದಂತೆ ಕುಂಕುಮದ ಬೊಟ್ಟನ್ನು ತೀಡಿ ತೀಡಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡಳು ಬಾಯಲ್ಲಿ ಚಲನಚಿತ್ರದ ಹಾಡನ್ನು ಗುಂಯ್ದುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಳು —
“ತುಮನೆ ಮುಝಕೋ ಪ್ರೇಮ ಸಿಖಾಯಾ - ” ಅವಳ ಈ ಉಲ್ಲಾಸ, ಉತ್ಸಾಹದಲ್ಲಿ ಕವರು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅದು ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿದ್ದಿತ್ತು ಅನು ಹಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಅದೇ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೋಣೆಯಿಂದ ಹೊರಹೊರಟಳು-

ಮನೆಯಿಂದ ಕೊಂಚ ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಗಲು ಮುಟ್ಟುವಂತಿದ್ದ ಬಿದಿರು ಮೆಳೆ! ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ರಸ್ತೆಯ ಮೇಲೆ ರಂಗವಲ್ಲಿಯಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಬಿದಿರುಮೆಳೆಗಳು ಒಂದರ ತೋಳತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲೊಂದ ಬಿದ್ದಂತೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಅನುವಿನ ಮನಸ್ಸು ಯಾವುದೋ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಹಾರಿತು. ಮುಖ ಕೆಂಪಾಯಿತು. ಕೈಯಲ್ಲೊಂದು ಬಿದಿರುಕಡ್ಡಿ ಹಿಡಿದು ಈ ಪಕ್ಕಕ್ಕೂ ಆ ಪಕ್ಕಕ್ಕೂ ಬೀಸುತ್ತಾ ಮುನ್ನಡೆದಳು. ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಅಳಲುಮರ ಬೆದರಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಅವಳನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅನು ಅದರ ಕಡೆಗೆ ಕಡ್ಡಿಯನ್ನೆಸೆದಳು. ಅಳಲು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದ ಈ ಆಘಾತದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿ

ಕೊಳ್ಳಲು ಚಂಗನೆ ಹಾರಿ ಆಯತಸ್ವಿ ಚರಂಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಉರುಳಿತು. ಅನು-
ಗುನಗುತ್ತಾ ಮುನ್ನಡೆದಳು.

ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅನುವಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪತ್ರವ ನೆನಪಾಗಿ ಬೇಗಬೇಗನ್ನೆ
ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದಳು. ಪತ್ರವನ್ನು ಒಡೆದು ಓದುತ್ತ ಓದುತ್ತ ಮುಖ
ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿತು. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುತ್ತಿದ್ದ ಮುಗುಳುನಗೆ ಮಾಯವಾಗಿ ಮೌನತೆ
ಮೂಡಿತು. ಉಕ್ಕಿಬಂದ ಕೋಪದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಕಡ್ಡಿ ಗೀರಿ ಆ ಪತ್ರವನ್ನು
ಕುಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟಳು!

ಆ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಅನುವಿನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳು—
ಒಂದು ಯಾವಾಗಲೂ ನಗುನಗುತ್ತಾ ಹುಡುಗಾಟಿಕೆಯ ಸೊಗಸನ್ನು ಬೀರು-
ತ್ತಿದ್ದ ಮುಖ. ಮತ್ತೊಂದು, ದುಗುಡದಿಂದ ಕಳೆಗುಂದಿದ ಶೀತಲ ಮುಖ
ಒಂದು, ಅವಳ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ತನ್ನ ನಗೆ ಮುಖದಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು, ಆಕೆಯ
ರೂಪವನ್ನು, ಗುಣವನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಆಕೆಯನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಿತು
ಮತ್ತೊಂದು, ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತು ತೀಕ್ಷ್ಣ ಶೀತಲತೆಯಿಂದ
ಅವಳ ಕಡೆಗೇ ನೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಮತ್ತೆರಡು ದೃಶ್ಯ— ಸಂತೋಷಕೂಟ ಮುಗಿದ ಕೋಚ ಹೊತ್ತು
ರಾಜುವಿನೊಂದಿಗೆ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅನುವಿನೊಂದಿಗೆ ಮಾತ-
ನಾಡುತ್ತಾ ಅವನು ಹೊತ್ತುಗೊತ್ತನೆಲ್ಲಾ ಮರೆತುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ. ಆಗ ಅವನು
ಅವಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೋಗುವ ಮೊದಲು ಅವಳನ್ನೇ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿ “ಅನು,
ನೀನಿಂದು ಬಹಳ ಮೋಹಕಳಾಗಿದ್ದೀ” ಎಂದಿದ್ದ. ಅಂದೇ ಮೊದಲ ಬಾರಿ
ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿಸಿದ್ದು. “ಅನು”ವೆಂದು
ಕರೆದುದೆಂದು. ಅನುವಿಗೆ ಅವನ ಈ ಹೊಗಳಿಕೆಯಿಂದ ನಿಜವಾಗಿಯೂ
ಸಂತೋಷವಾಗಿತ್ತು.

ಎರಡನೆಯ ದೃಶ್ಯ—ಅನಂದನೊಂದಿಗೆ ಮೊದಲ ಪರಿಚಯವಾದುದಿ-
ನದು. ಈ ಎರಡು ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದನ್ನೂ ಮರೆಯಲು ಅವಳಿಂದ
ಸಾಗದೇ ಹೋಯಿತು. ಆದರೆ ಮರುದಿನ ರಾಜು ಬಂದೊಡನೆಯೇ ಎಲ್ಲ
ಬಗೆಯ ಚಿಂತೆಯೂ ಮಾಯವಾಗಿ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಹೂ ನಗೆ ಅರಳಿತು.

ಆನಂದ ತನ್ನ ಪತ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಬರುವುದೆಂದು ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಹೃದಯ ಆಕಾಶದ ಮೋಡದಂತೆ ತಾರಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ತಾನು ಆಕೆಗಾಗಿ ಇಷ್ಟೇಕೆ ಕಾತರಿಸಬೇಕು? ಅನುವಿನ ವಿಷಯವಾಗಿ ತನಗೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಚಿಂತೆಯಾದರೂ ಏಕೆ? ಅನುವೆಂದೊಡನೆಯೇ ಹೃದಯ ಯಾತಕ್ಕೆ ಹಿಗ್ಗಿ ಬೇಕು? — ಇವೆಲ್ಲಾ ತೊಡಕಿನ ಸವ.ಸ್ಯಗಳು. ಆನಂದನಿಗೆ ಇವುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಉತ್ತರ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡಿನ ಹೃದಯತಂತಿ ಮಿಡಿದು ಹೆಣ್ಣಿನ ಹೃದಯದ ಸಹಾನುಭೂತಿಗಾಗಿ ಕಾದಿರುತ್ತದೆ. ಆ ನಾದಗಳೆರಡರ ಮಧುರ ಮಿಲನದಲ್ಲಿದೆ ಚಿರಂತನ-ಅದನ್ನೇ ತಾನು ಅನುವಿನಿಂದ ಬಯಸುತ್ತಿರುವುದು. ತನಗೆ ಅನುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಆನಂದನಿಗೆ ಅರಿವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿ ಕಾತರಪಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೆಣ್ಣು ಒಂದು ಸಾರಿ ಒಬ್ಬನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ, ಒಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೊಂದಿದರೆ ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಅದನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಸ್ಥಿತಿಗೆಯ ನೂರು ತಪ್ಪನ್ನಾಗಲೀ ಕ್ಷಮಿಸಿ ಪ್ರೇಮಿ ಸವಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನೂರು ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಒತ್ತರಿಸಿ ದ್ವೇಷಿಸುವಳು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಆನಂದ ಅನುವಿಗಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ.

ಲಲಿತಳ ಸಾವಿನಿಂದ ಆನಂದನ ಹೃದಯ ತೆರವಾದಂತಾಗಿತ್ತು. ಇದ್ದ ಒಬ್ಬಳೇ ಅಕ್ಕನನ್ನು ನೀಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಂತೂ ಮೊದಲೇ ಮೃತ್ಯುವಾದವರು. ಜತೆಗೆ ಆನಂದ ಜೈಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಕೊರಗಿ ಕೊರಗಿ ಅರ್ಧವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಈಗಂತೂ ಲಲಿತಳ ಸಾವಿನಿಂದ ಎದೆಗೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಗಿ ಕಾಯಿಲೆ ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈಗ ಆನಂದನಿಗೆ ಆಸರೆಯಾದರೂ ಯಾರು? ಹೃದಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರೇಮ ಈಗ ತಾನೇ ತಾನಾಯಿತು. ಅವನನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅವರಿಸಿಕೊಂಡು ಅನುವಿಗೆ ಆನಂದನಿಂದ ಪತ್ರಬರಿಸಿತು. ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ದೊರೆತುದು ಬರಿಯ ಚಿಂತೆ! ಆಕೆ ತನ್ನ ಪತ್ರವನ್ನು ಅಪಾರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವಳೆಂಬ ಶಂಕೆ!

ಇನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಉಳಿದ ಗೆಳೆಯರೆಂದರೆ ರಾಮು! ಅದರೆ ರಾಮುವಿಗೂ ಸಂಕಟಗಳಿಗೆ ಕಡೆಮೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ವಾಸಾಗಲಿಲ್ಲ ಜತೆಗೆ ತಮ್ಮ ಕೂಡ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟ. ಮಧ್ಯೆ ಹಲವಾರು

ತರಲೆ ತಾಪತ್ರಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ ರಾಮುವಿನಿಂದಲೂ ಏನೂ ಸಹಾಯವಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಆನಂದ ಹುಚ್ಚನಂತಾಗಿಬಿಟ್ಟ. ಯಾವಾಗಲೂ ಇಲ್ಲ ಅನುವಿನ ಚಿಂತೆ, ಇಲ್ಲ ಲಲಿತಳ ಚಿಂತೆ. ದಿನಕ್ಕೆ ಇವತ್ತು ನಾಲ್ಕುಗಂಟೆಯೂ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಂಗುರ ಹಿಡಿದು ಅದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿರುತ್ತಿದ್ದ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬಿಸಿಲೆನ್ನದೆ ಮಳೆಯೆನ್ನದೆ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ನಿದ್ರೆಯನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಿದ್ರೆ ಬಂದರೆ ತಾನೇ! ಎದೆಯಲ್ಲಿ ನೋವು! ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು! ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತೆ! ಆನಂದ ದಿನೇದಿನೇ ಸಣ್ಣಗಾಗುತ್ತಾ ಬಂದ.

ಹೃದಯರಹಿತ ಆನಂದನಿಗೆ ರಾಮು ಹೃದಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಆದರೆ ಜಗತ್ತಿನ ಕನ್ಯಾರ ತನ್ನ ಕೈಸುತ್ತಿಗೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಅಯವರಿಯದೆ ಹೊಡೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದ !

ಲಲಿತ ಸತ್ತು ಅಗಲೇ ಎರಡು ತಿಂಗಳಾಗಿತ್ತು. ಆನಂದನಿಗೆ ಏನೇನೂ ಮಾಡಿದರೂ ಪ್ರೀತಿಯ ಅಕ್ಕನನ್ನು ಮರೆಯುವುದಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಕೊರಗು ದಿನೇದಿನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತೇ ಹೊರತು ತಗ್ಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾಮು ಆನಂದನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನದ ಪತ್ರ ಬರೆದ. ಸತ್ತವನಿಗಾಗಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಅಳುತ್ತಾ ಕುಳಿತ ರೇನಾದಂತಾಯಿತು. ಒಂದು ಬಾರಿ ಬಾಡಿದ ಹೂವು ಮತ್ತೆ ಅರಳುವುದೇ?—
“ನಿನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಸರಿಮಾಡಿಕೊ—ಇನ್ನೇನು. ಕಾಲೇಜು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ನೀನೂ ಮತ್ತೆ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಸೇರಿಕೊ” ಎಂದು ರಾಮು ಬರೆದಿದ್ದ. ಆದರೆ ಆನಂದನಿಗೆ ಅದರಂದೆಲ್ಲಾ ಸಮಾಧಾನವಾಗುವುದೇ? ತನ್ನ ಹೃದಯದ ನೋವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಾರಿ ಕಾಗದ ಬರೆದ.

“ಪ್ರಿಯ ರಾಮು,

ನಿನ್ನ ಕಾಗದ ತಲುಪಿತು. ನಿನ್ನ ತಮ್ಮನ ಮರಣದ ಸುದ್ದಿ ನನಗೆ ಸಿಡಿಲೆರಗದಂತೆ! ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ಮುರುಕು ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಕಡಲಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ; ನಿನಗೆ ತಮ್ಮನ ಸಾವು—ನನಗೆ ಅಕ್ಕನ ಸಾವು !

ರಾಮು, ನೀನೇನೋ ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದೀಯೆ. ಜೀವನದ ಕೊನೆ ಸಾವು. ಸಾವಿಲ್ಲದೇ ಉಳಿಗಾಲವೇ ಇಲ್ಲ ಜೀವಕ್ಕೂ ಸಾವಿಗೂ ನಂಟು. ಬಾಳೆಲ್ಲಾ ಸುಳ್ಳುನಾಟ; ನಿಜ. ಈ ತತ್ವವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಹಳ ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಕೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಮರುಮಾತಿನಿಂದ ಒಪ್ಪಲೂಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದೆಲ್ಲಾ ಲಲಿತಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡ ಕೂಡಲೇ ಈ ತತ್ವವೆಲ್ಲಾ ಕರಗಿ ನೀರಾಗುತ್ತದೆ ಮೃದುತೆ, ಶಾಂತಿ, ಸಹನೆ, ಪ್ರೇಮಗಳ ಮೂರ್ತಿ ಲಲಿತ. ನನಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸಿದಳು. ನನ್ನ ಮಾನವತೆ ನನಗೆ ಬಂದು, ಅವಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ತೋರುವಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ನನಗೆ ನೀವೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ ಹೃದಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಗಾಯವಾಗಿ ರಕ್ತ ಸೋರಲೆಂದೇ ಇರಬೇಕು ಎನಿಸುತ್ತೆ! ನೀನೇ ಯೋಚಿಸು ರಾಮು. ನಾನೇ ನನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದಹಬ್ಬದ ದಿನ ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ಸುಟ್ಟುಬಂದೆ. ನನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬಕ್ಕಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಸಡಗರ! ಆದರೆ ನನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬದ ದಿನವೇ ತಾನು ಮಸಣದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಾಗುವುದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ!—ಅವಳ ಕೊನೆಯು ಮಾತುಗಳು—“ಆನಂದ—ಉಂಗುರ—ಆನಂದ” ಅವುಗಳನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡರೆ ಕರುಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ! ನನಗಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟಳು—ಕೊನೆಗೂ ಸಾಯುವ ಮೊದಲಿನ ಕೊನೆಯ ಮಾತು ಕೂಡ ನನ್ನ ವಿಚಾರವೇ! ಅಂತಹ ಲಲಿತಾ ಇಂದಿಲ್ಲ!

ರಾಮು, ನೀನೇನೋ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ತತ್ವ ಉಪದೇಶಿಸಬಹುದು. “ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಯಲೇಬೇಕು; ಅದು ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಮ” —ನಿಜ! ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಎಳೆತನದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಯಬೇಕೆನ್ನುವುದು ಜಗತ್ತಿನ ನಿಯಮವೇ? ಹೂವು ಅರಳಿದ ಮೇಲೆ ಕೆಲಕಾಲ ಕುಣಿದು ಅನಂತರ ಬಾಡುವುದು ಸಹಜ. ಆದರೆ ಮೊಗ್ಗಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಾಡಬೇಕೇ? ಲಲಿತಳಿಗೆ ಮೊನ್ನೆಗೆ ೨೬ ವರ್ಷ. ೨೬ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಏನು ಬದುಕಿ—ಬಾಳಿರಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ನೀನೇ ಯೋಚಿಸಿಕೋ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬದುಕಿ—ಬಾಳಿ ಸಂತೋಷವಾಗಿದ್ದು ಮುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ತರೆ ನನಗೂ ದುಃಖವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕತನದಲ್ಲೇ! ಲಲಿತಳಿಗೆ . ಆಸೆಯಿರಲಿಲ್ಲವೇ? ಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿಯಿರಲಿಲ್ಲವೇ?

ಉಳಿದವರಂತೆಯೇ ತಾನೂ ಮುಚ್ಚಬೆಯಾಗಿ ಬದುಕಿ ಬಾಳುವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿರಲಿಲ್ಲವೇ? ಅಂತಹವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ದೇವರಿಗಾದರೂ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗಾದೀತೋ?—ಲಲಿತಳ ಆಶೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳೆಲ್ಲಾ! ಅವಳೊಂದಿಗೇ ಬೂದಿಯಾದುವು. ನನಗಾಗಿ ಕೊರಗಿದ ಒಂದು ಜೀವವೂ ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು! ಜಗತ್ತು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ತೆರವಾದಂತೆ. ಹೊಗೆ ಬೆಂಕಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗದಂತೆಯೇ ಅವಳೂ ನಮ್ಮ ಜತೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಲಾರಳು. ಅವಳ ನೊಂದ ಬಾಳಿಗಾಗಿ, ಅವಳು ನನಗೆ ತೋರಿಕೊಟ್ಟ ವಿಶ್ವಾಸದ ಪ್ರೀತಿಯ ಹಾದಿಗಾಗಿ ತಬ್ಬಲಿಯಾದ ಅವಳ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ನನ್ನೆದೆ ಮಿಡುಕುತ್ತಿದೆ ರಾಮು ಅವಳು ನನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬಕ್ಕಾಗಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟ ಉಂಗುರವನ್ನೂ ನನ್ನ ಮುಂದೆಯೇ ಇದೆ!

ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ರಾಮು, ಮೊನ್ನೆಯ ದಿನ ನನ್ನ ಭಾವ ನರಸಿಂಹಯ್ಯ ನವರಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಲಗ್ನ. ನನಗೂ ಲಗ್ನ ಪತ್ರಿಕೆ ಬಂದಿತು. “ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಮೈದುನನಿಗೆ” ಎಂದು ಬೇರೆ ಬರೆದಿತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ. ಇನ್ನು ಲಲಿತಳ ಮಕ್ಕಳು ಮಲತಾಯಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಬೇಯಬೇಕೋ! ನಾಗವಲ್ಲಿಯ ನ್ನು, ವಿಮಲಳನ್ನ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೇ ಕರೆದುತಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಸಾಕಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ಆಸೆ. ಅದರೆ ಭಾವ ಒಪ್ಪಬೇಕಲ್ಲ!

ಪ್ರೇಮದ ಕೊಲೆ ಕಂಡು ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ರೋಸಿದೆ ರಾಮು. ಹದಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿದುದು, ಅವರನ್ನೆ ಅನುಸರಿಸಿ ಅವರ ನೆರಳಿನಂತಿದ್ದು ಅವರ ಮನೆ ಬೆಳಗಿಸಿದ ಲಲಿತ ಸತ್ತಿನ್ನೂ ಎರಡು ತಿಂಗಳಾಗಿಲ್ಲ. ಆಗಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಮದುವೆ! ಅಗ್ನಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ ವಚನ ಅಂದಿನ ಅಗ್ನಿಗೇ ಆಹುತಿಯಾಯಿತೇನೋ—ಮದುವೆಯ ಬೆಂಕಿಯ ಸಾಕ್ಷಿ ಮಸಣದ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲೇ ಬೂದಿಯಾಯಿತೇನೋ?—ಅಂತೂ ಭಾವನಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮದುವೆಯಾಯಿತು. ಅದೂ ಲಲಿತಳ ಹುಟ್ಟಿದ ದಿನ!

ಅಮ್ಮನ ವಿಚಾರ ಏನು ಹೇಳಲೂ ತೋಚದು ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ ಒಂದೊಂದು ತರಹವಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಒಳಗೊಳಗೇ ಕೊರಗುತ್ತಾಳೆ ಹುಚ್ಚಿಯ ಹಾಗಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಈಗಂತೂ ಕಾಯಿಲೆ—ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾಳೆ. ಏಳಲು ತ್ರಾಣವಿಲ್ಲ. ಕೂಗಲು ತ್ರಾಣವಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಗಂಟೆಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಮಾತೇ ಆಡದೆ ಬಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಜಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಕುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ

ಮಾತನಾಡಲು ಆರಂಭಿಸಿದರಂತೂ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟ ! ಸುಮ್ಮನೇ ಹುಚ್ಚು ಹುಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಲಲಿತಳ ಯೋಚನೆಯೇ—ಲಲಿತಳ ಮಾತೇ! “ಲಲಿತಾ ಹೀಗಿದ್ದಳು; ಲಲಿತಾ ಹಾಗಿದ್ದಳು. ಲಲಿತಾ ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು; ಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು.” ಇದೇ ಗೀಳಾಗಿದೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ನನ್ನದು ಬೇರೆ ಅವಳಿಗೆ ಯೋಚನೆ. ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಹಟ ಹಿಡಿದಿದಾಳೆ—ಕಾಲೇಜು ಸೇರು, ಕಾಲೇಜು ಸೇರು ಎಂದು. ಇನ್ನು ಕಾಯಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಜೋರಾಗುವುದೇ ಎಂದು ಹೆದರಿ ನಾನೂ ಅವಳ ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಸೇರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ನೀನೂ ಅದೇ ಬರೆದಿದ್ದೀಯೆ. ನೋಡಬೇಕು.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ನನ್ನ ವಿಚಾರ ಕೊಂಚ, ನಿಜ. ನೀನು ಬರೆದಿರುವುದು ನನಗೆ ಈಗ ಸತ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಅನುವಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಪ್ರೇಮವೆಂಬುದನ್ನು ನಾನೂ ಈಗ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಮೊದಲ ಪರಿಚಯದ ದಿನದಿಂದಲೂ ಅವಳಿಗಾಗಿ ನಾನು ಕಾತರಿಸಿದುದು ಇದಕ್ಕೇ ಇರಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದು ಹೀಗಾದೀತೆಂದು ನಾನು ಆಗ ಯೋಚಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಪ್ರೇಮವೆಂಬುದೂ ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗಂತೂ ಎಲ್ಲ ಬೆಳಕಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಕ್ಕ ಹೋದಳು. ಅವಳ ವಿಶ್ವಾಸವೂ ನನಗೆ ಈಗಿಲ್ಲ. ದೊಡ್ಡ ತೆರವು. ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಸರೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು; ಅಪ್ಪತೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಿಂದಲಾದರೂ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿಶ್ವಾಸದ ಮಾತು, ಸಮಾಧಾನದ ದನಿ ಕೇಳಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಹೃದಯ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ನಾನೊಂದು ತಪ್ಪುಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ ನನ್ನ ಯೋಚನೆ ಅಷ್ಟು ತಿಳಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನುವಿನಿಂದ ನಾನು ವಿಶ್ವಾಸ ಬಯಸಿದೆ ಉಗಾದಿಯ ದಿನ ಆಕೆಗೊಂದು ಪತ್ರ ಕೂಡ ಬರೆದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೇನು ಗೊತ್ತೇ? ಅನು ಆ ಕಾಗದವನ್ನು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿರುವಳಂತೆ. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅವಳಿಗೆ ಬಹಳ ಕೋಪ ಬಂದಿದೆಯಂತೆ. ಅದೂ ಸರಿ, ರಾಮು. ನಾನು ಅನುವಿಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆದುದೂ ತಪ್ಪು. ಇಷ್ಟಾಗಿ ನಾನು ಆಕೆಯಿಂದ ವಿಶ್ವಾಸ ಬಯಸಲು ನನಗೆ ಯಾವ ಹಕ್ಕು?—ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಯಾರಿಂದಲೂ ಪ್ರೇಮ-ವಿಶ್ವಾಸ ಬಯಸುವ ಹಕ್ಕು ಇಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಅಂತೂ ನನ್ನ ಹೃದಯವನ್ನು ಕಲ್ಲಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಹೃದಯ ವಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಹೃದಯ ಕೊಟ್ಟು ಈಗ ಅದನ್ನು ಕಲ್ಲಾಗಿಸಿಕೋ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ ವಿಧಿ! ಬಾಳಿನ ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾಡದೆ ನಿಲ್ಲುವ ಕಲ್ಲಾಗಬೇಕು! ನೋಡೋಣ, ಕಾಲದ ಅನಂತ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಅದು ಉಳಿಯುವುದೋ ಇಲ್ಲ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೋ!

ನಿನ್ನ ನೊಂದ ಗೆಳೆಯ,
ಆನಂದ "

೧೬

ಕೊನೆಗೂ ಆನಂದ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದ ವಿರುದ್ಧ ಕಾಲೇಜು ಸೇರಿದ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದುದು ಅದು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಕಾಯಿಲೆ ದಿನ ಕಳೆದಂತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಹಾಸಿಗೆ ಯಿಂದ ಎಳಲು ಕೂಡ ಅವರಿದಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಆನಂದ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದರೆ ಅವರು ಒಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಆನಂದ ಕಳವಳದ ಹೃದಯ ಹೊತ್ತು ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕಾಲೇಜು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಜೆಯ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ. ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ತಾಯಿಗೆ ಹೇಗೋ ಏನೋ ಎಂದೇ ಅವನ ಚಿಂತೆ! ಹೀಗೆಯೇ ಒಂದೆರಡು ವಾರ ಕಳೆಯಿತು.

ಈ ವಾರ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ವಿಷಮಿಸಿತ್ತು. ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಶಯಾಸ್ಪದವಾಗಿತ್ತು. ಆನಂದ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೋಗದೆ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ತಾಯಿಯ ಸೇವೆ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ತರಗಿಲೆ ಮಣ್ಣು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಂತೆ ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮೌನವಾಗಿಯೇ ನರಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಏನೋ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡವರಂತೆ ತುಟಿಯಲಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಣ್ಣನ್ನು ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ತೆರೆದು ಭೀತಿಯಿಂದ ಸೂರಿನ ಕಡೆಗೆ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ ತ್ರಾಣ ಬಂದು ಆನಂದನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಮಾತನಾಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅರ್ಧಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ "ಲಲಿತಾ-ಲಲಿತಾ" ಎಂದು ಕೂಗಿಕೊಂಡು

ಏಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಆನಂದ “ಅಮ್ಮ, ಅಮ್ಮ” ಎಂದರೆ ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಾರವೆಲ್ಲಾ ಹಾಗೆಯೇ ಕಳೆಯಿತು. ಹಗಲೆನ್ನದೆ ರಾತ್ರಿಯೆನ್ನದೆ ಆನಂದ ತಾಯಿಯ ಹಾಸಿಗೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದ ನಿದ್ರೆಯ ನೆರಳು ಕೂಡ ಅವನನ್ನು ಸೋಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಶನಿವಾರದ ರಾತ್ರಿಯಂತೂ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಈಗಲೋ ಆಗಲೋ ಎನಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡ ಆನಂದ. ಭಾನುವಾರ ಬೆಳಗ್ಗೆಯಾದರೂ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಮಬ್ಬು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇವರ ಅಸೆ. ಇನ್ನಿಲ್ಲವೆಂದು ವೈದ್ಯರೂ ಹೇಳಿ ಎದ್ದರು. ಆನಂದ ಮೌನವಾಗಿ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷದಲ್ಲೇ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನ ಮೈ ಬೆವರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಜ್ವರ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ತಗ್ಗಿತು. ಮಬ್ಬು ತಿಳಿದಿತು. ವಿಸರ್ಜಿತ ಆಯಾಸವಾಗಿದ್ದರೂ ಮುಖದಲ್ಲೇನೋ ಗೆಲುವು ತೋರಿತು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಕೊಂಚ ಹಾಲು, ಗಂಜಿ ಕೂಡ ಸೇರಿತು.

“ಸದ್ಯ ಪರವಾಗಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಆನಂದ ನಿಟ್ಟುಸಿರಿಟ್ಟ.

ಆಂದು ರಾತ್ರಿ ಆನಂದ ಬಹಳ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದ ಮರುದಿನ ವೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗುವುದೇ ಬೇಡವೇ ಎಂಬುದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ. ಅವರ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಾಪಕರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ವರ್ಗವಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನ ತರಗತಿಯವರೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ ಆ ಅಧ್ಯಾಪಕರೊಂದಿಗೆ ಸೋಮವಾರ ಸಂಜೆ ವಿಹಾರಕೂಟವನ್ನೇರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಆನಂದನಿಗೆ ಆ ಅಧ್ಯಾಪಕರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಬಹಳ ಗೌರವ, ವಿಶ್ವಾಸ. ಆದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅವನು ಹೋಗಲೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ತಾಯಿಯನ್ನು ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ!

“ಅಮ್ಮಾ!”

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಮೈಲಿಗೆ ಕಣ್ಣನ್ನು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿಸಿದರು.

“ಈಗ ಹೇಗಿದೆಯಮ್ಮ?”

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ತುಟಿಯಲುಗಿಸಿದರು. ಮಾತು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಆನಂದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾಲಿನ ಬಟ್ಟಲಿನಿಂದ ಒಂದು ತೊಟ್ಟು ಹಾಲು ಕುಡಿಸಿದ. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಮುಖ ಕೊಂಚ ಗೆಲುವಾಯಿತು.

“ ಕೊಂಚ ವಾಸಿ. ”

“ ಈಗ ನೋವು ಇಲ್ಲ ತಾನೇ ? ತಲೆನೋವು ಹೇಗಿದೆಯಮ್ಮ ? ”

“ ಇಲ್ಲ ”

ಆನಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಅವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ದೀಪ ಮಿಣುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಆನಂದನ ಹೃದಯ ತುಂಬಿತ್ತು. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರಾಡಿತು.

“ ನಾಳೆ ನಾನು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಿಬರಲೇನಮ್ಮ ? ”

ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಸುಮ್ಮನೇ ಅವನ ಕಡೆಗೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು.

“ ಅಮ್ಮ, ನಾಳೆ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರಲೇನಮ್ಮ—ಕೊಂಚ ಕೆಲಸವಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿಗೇ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದುಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಪರವಾಗಿಲ್ಲ ಅಂದರೆ ಹೋಗುತ್ತೇನವು ” ಎಂದ ಆನಂದ.

“ ಹೋಗಿ ಬಾ ! ”

ಆನಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಕಳವಳಪಡುತ್ತಾ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ದೀಪ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ಮಿಣುಕುತ್ತಿತ್ತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರು ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೌನವಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದರು.

ಆನಂದ—ಅನಸೂಯಾ ಈಗ ಸಹಪಾಠಿಗಳು. ಒಂದೇ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಓದುವವರು. ಆನಂದನಿಗೆ ಮೊದಲದಿನವೇ ಅನುವಿನ ಜತೆಗೆ ಪಾಠ ಕೇಳಲು ಒಂದೇ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಾಗ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ಆಗಿತ್ತು. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕಹಿ, ಕಳವಳ, ಕಾತರ. ತಾನು ಅನುವಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದ ನೆನಪಾಗಿತ್ತು. ಅವಳು ಅದಕ್ಕೆ ಏನೆಂದುಕೊಂಡಿರುವಳೋ ಏನೋ ! ರಾಜುವಂತೂ ಮೊದಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸದ ತೋರಿಕೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ವಿಷನೋಟದಿಂದ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆನಂದನಿಗೆ ಅನುವಿನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥ ಮನಸ್ಸು. ಆದರೆ ನೋಡಲೇನೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹಿಂದೇಟು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಅನು ತನ್ನ ಕಡೆಯೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವಳು, ಅದೂ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ—ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಹೇಗೋ ಗೊತ್ತಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಹೇಳಲಾರದ ಹಿಗ್ಗು. ಅವಳನ್ನು ತಾನೇ ಮಾತನಾಡಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಆಸೆ. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿಕೊಂಡ ಪದಗಳೆಲ್ಲಾ ಎದೆಯನ್ನು ಚುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದವೇ ಹೊರತು

ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬೀಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನು ತರಗತಿ ಬಿಟ್ಟು ಅಷ್ಟು ದೂರ ಹೋದರೆ ಕಣ್ಣು ಅವಳನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವಳೊಂದಿಗೆ ಯಾರಾದರೂ ಮಾತನಾಡಿದರೆ, ಆಗ ಅನು ನಕ್ಕರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನೋವು.

ಅನಂದ ರೈಲಿನಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ತರಗತಿಗೇ ನಡೆದ ಅನುವನ್ನು ನೋಡಿ ಆಗಲೇ ಒಂದು ವಾರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ವಾರದಿಂದಲೂ ತಾಯಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲೇ ಆಗಿತ್ತು. ಸದ್ಯ ಅವರಿಗೂ ಕೊಂಚ ವಾಸಿಯಾದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೂ ಬಿಡುವಾಗಿತ್ತು. ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಕ್ಲಾಸಿ ನೋಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತ.

ಇನ್ನೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ತರಗತಿಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ ಅನು ತನ್ನ ಮುಂದೆ ಒಂದೆರಡು ಗುಲಾಬಿಯ ಹೂಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮುಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅನಂದನ ಧಮನಿಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಬಿರುಗಾಳಿಯಷ್ಟು ಬಿರುಸಾಗಿತ್ತು. ಅನು ಒಂದು ಬಿಳಿಯ ಗುಲಾಬಿಯನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳುವ ವೇಳೆಗೆ ರಾಜು ಒಳಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಅನು ಅವನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ನಸುನಕ್ಕಳು. ರಾಜುವೂ ನಗುನಗುತ್ತ ಹತ್ತಿರ ಬಂದ.

“ ಆ ಹೂವು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ ” ಎಂದ ರಾಜು.

“ ನಿಮಗೆ ಬೇಕೇನು ? ”

ಅನು ತನ್ನ ಜಡೆಯ ಬಳಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದ ಆ ಹೂವನ್ನು ರಾಜುವಿನ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟಳು. ರಾಜು ಮೃದುವಾಗಿ ಅದನ್ನೊಮ್ಮೆ ಮೂಸಿ ನೋಡಿ “ ನೀವೇ ಮುಡಿದುಕೊಳ್ಳಿ ” ಎಂದು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ. ಅನು ಹೂವನ್ನೆತ್ತಿ ಮುಡಿದುಕೊಂಡಳು.

ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿಯೇ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಬಂದರು. ಪಾಠ ಆರಂಭ ವಾಯಿತು. ಥಾಮಸ್ ಹಾರ್ಡಿಯ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶ ನಾಯಕ ನಾಯಕಿಯರು ಜತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇದುವರೆಗೂ ಒಬ್ಬರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಹೊರಗೆಡವಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣು ಹೇಳಲಿ ಮೊದಲೆಂದು ಗಂಡು

ಗಂಡೇ ಮೊದಲು ಹೇಳಲೆಂದು ಹೆಣ್ಣು. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರೇಮಪ್ರಕಟನೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಆಗ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಅದರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿಸಿದ್ದು ದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಪಕರು ವಿವರಿಸಿದರು.

“ ಹೆಂಗಸು ತಾನಾಗಿಯೇ ; ಮೊದಲಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಹೊರಗಡವುವುದಿಲ್ಲ. ಗಂಡಸು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದುಕುಳಿತರೆ ಅದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ನಾಚಿಕೆಯಿಂದ ಮೊದಲೇ ಪ್ರೇಮ ತಿಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು ” ಎಂದರು ಅಧ್ಯಾಪಕರು.

ಅನಂದ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ತಾನು ಅನುವಿನ ಮುಂದೆ ನಿಂತಂತೆಯೂ ಅವಳ ಕಣ್ಣುಗಳ ಆಳವಾದ ಮೌನದಲ್ಲಿ ಹೃದಯದ ಪ್ರೇಮದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಂಡಂತೆಯೂ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ. ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಮಾತು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ಅನು ರಾಜುವಿನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಕಣ್ಣಿನ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಮಲದ ನಗೆ ಬೀರಿದುದನ್ನು ಅನಂದ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ.

× × × × ×

ಸಂಜೆ ಎಲ್ಲರೂ ವಿಹಾರ ಹೊರಟಿದ್ದರು ಅಧ್ಯಾಪಕರೊಡನೆ ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾ ಎಲ್ಲರೂ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನಂದ ಅವರಿಂದ ಒಂದೆರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದುಗಡೆ ಭಾರವಾದ ಹೃದಯಹೊತ್ತು ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೇನೋ ಯೋಚನೆ. ತನ್ನದೇ ಯೋಚನೆ—ತಾಯಿಯ ಯೋಚನೆ—ಅನುವಿನ ಯೋಚನೆ !

ಅನು ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವಳು ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ಹರಟೆಕೊಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದಳು. ಚಂದ್ರೋದಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೇಸರಿಯ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡಮರಗಳ ಎಲೆಗಳು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಮರದೆಲೆಗಳಿಂದ ತೊಟ್ಟಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದೆರಡು ಹನಿಗಳು ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಬಿಳಿಯವಾದುವು. ಅನಂದನಿಗೆ ಹೃದಯ ಕಲಕಿದಂತಾಯಿತು. ಅನುವನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುವ ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟ. ಅನುವಿನ ಜಡೆಯಮೇಲಿನ ಗುಲಾಬಿ ಹೂವು ಈಗಲೋ ಆಗಲೋ ಬೀಳುವಂತೆ ಜೋಲಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇನ್ನೇನು ಬೀಳಬೇಕು ಎನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ

ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಜು ಕೈ ಚಾಚಿ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡ ಅವನ ಕೈ ಅನುವಿನ ಕೊರಳಿಗೆ ತಾಗಿತು. ಅನು ತಟ್ಟನೆ ರಾಜುವಿನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದಳು ಅವಳ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜುವಿಗಾಗಿ ಅವಳ ಹೃದಯದ ಪ್ರೇಮವೆಲ್ಲಾ ಕುಣಿಯಿತು. ಅನಂದನ ಕಾಲು ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ಚಣಕಾಲ ನಿಂತಿತು !

ಅನಂದನಿಗೆ ತಕ್ಷಣ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಹೋಯಿತು. ತನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಸರ್ಯವಸಾನ ಹೀಗೆಂದು ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಅರಿವಾಯಿತು. ಸುತ್ತಿಲ್ಲಾ ಬೀಳು-ತನಗೆ ಕತ್ತಲು. ಈ ಕತ್ತಲಿನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಬಗೆಯೇ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಮನಸ್ಸು, ಹೃದಯ, ಜೀವನವೆಲ್ಲಾ ಕತ್ತಲು !

ಮನಸ್ಸು ಸ್ಥಿರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ವಿಲವಿಲನೆ ಒದ್ದಾಡಲಾರಂಭಿಸಿತ್ತು. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಶಾಂತಿಯಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಉಳಿದವರ ಜತೆಗೇ ವಿಹಾರಕೂಟ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಅವರೆಲ್ಲಾ ಏನು ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ ಅದೊಂದೂ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ತೆಪ್ಪಗೆ ಜೋಲು ಮುಖದಿಂದ ಒಂದುಕಡೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಅದು ಮುಗಿದೊಡನೆಯೇ ಬಂದು ರೈಲು ಹತ್ತಿ ಹಳಗಿ ಹೊರಟ.

ರೈಲು ಮೈಸೂರು ಬಿಟ್ಟೊಡನೆಯೇ ಅವನ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಭಿಕ್ಷುಕನೊಬ್ಬ ಹಾಡಲಾರಂಭಿಸಿದ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪತಮೂಡಿ ಅದನ್ನೊಡೆದು ಭಿಕ್ಷುಕನ ತುಂಬುಕಂಠದ ದನಿ ಮಾತ್ರ ಕೇಳುತ್ತಿತ್ತು. ಕಿಟಕಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಅನಂದ ಮೆಲ್ಲನೊಮ್ಮೆ ಭಿಕ್ಷುಕನ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಹನಿಯಿತು- ಭಿಕ್ಷುಕ ತುಂಬುದನಿಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದ—

“ ದುನಿಯಾ ಕ್ಯಾಹೈ ಏಕ್ ತಮಾಷಾ
ಚಾರ್ ದಿನೋಂಕೀ ಝೂರ್ತಿ ಆಶಾ
ಪಲಮೆ ತೋಲಾ ಪಲವೇ ಮಾಷಾ — ”

ಅನಂದ “ ಎಷ್ಟು ಸತ್ಯ ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಜೇಬಿನಿಂದೊಂದು ಮೂರು ಕಾಸಿನ ಬಿಲ್ಲಿ ತೆಗೆದು ಭಿಕ್ಷುಕನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ. ಭಿಕ್ಷುಕ ಅವನಿಗೆ ಸಲಾಮು ಹಾಕಿ ಮತ್ತೊಂದು ಹಾಡನ್ನಾರಂಭಿಸಿದ—

“ ಜಗವೊಂದು ಬಂದರೀ ಜೀವಸಾಗರದಲ್ಲಿ
ಹಡಗುಗಳು ಐತಂದು ಕೂಡುವುವು ದಿನವು
ವಿಧವಿಧದ ಜನರಿಹರು, ತೆರೆತೆರೆದ ಭಾವಗಳು
ಜಣಕಾಲ ಸಂಧಿಸುತ ಮೆರೆವುವಿಲ್ಲಿ !
ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ಜೀವ—ಒಂದಿರುಳ ಪ್ರೇಮ
ಮುಂದೆಲ್ಲಿಗೋ ಪಯಣ, ಎಂಸೊ ಮಿಲನ
ಪಯಣದಲಿ ಸಾಗರದಿ ಕಡುತೆರದ ಕಷ್ಟಗಳು
ಕಾದಿಹುದು ಮುಂದೇನೊ ಅರಿತವರು ಆರು ? ”

“ ಹುಂ — ಅರಿತವರು ಆರು ? ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಬದಲಾ
ವಣೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಆಗುವುವೆಂದು ತನಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತೆ—ಸೂರುಬಗೆಯ ಬದಲಾವಣೆ.
ಲಲಿತಳ ಸಾವಿನ ದುರಂತ, ಈಗ ಅನುವಿನೋದಿಗೆ ಪ್ರೇಮ—ಅದೂ ಒಂದು
ದುರಂತ— ”

ಆನಂದ ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ನೋಡಿದ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರ
ಗಳು—ಮಿನುಗುತ್ತಿದ್ದುವು ನಾಚಿಕೆಯಿಂದಲೋ ಎನೋ ಒಂದೊಂದು ನಕ್ಷತ್ರ
ಮುಖ ಮರೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿತ್ತು—ಮತ್ತೆ ಹೊರಬಂದು ನಗುತ್ತಿತ್ತು
ತಂಗಾಳಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಕಾವನ್ನು ಕೊಂಚ ತಗ್ಗಿಸಿತು !

“ ಆ ನಕ್ಷತ್ರ ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಅದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹೃದಯವಿದೆಯೇ?
ಸೌಂದರ್ಯವಿದ್ದರೇನು?—ಒಳಗಿರುವುದು ಮಾತ್ರ ಕಲ್ಲು ಅನು ಕೂಡ
ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ! ಹೊರಗೆ ಗುಲಾಬಿ, ಒಳಗೆ ಹೃದಯ ಕಾಡಿಗೆಯ
ಭೂಮಿ ! ”

“ ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ನಾನು ಅನುವನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಿದುದೂ ತಪ್ಪು ಹುಲ್ಲು
ಗರಿಕೆ ತನ್ನ ಸ್ಥಾನಸ್ಥಿತಿ ತಿಳಿಯದೆ ಆಕಾಶದ ನಕ್ಷತ್ರವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿದರೆ !
ಬೆಡಗು ಬಿನ್ನಾಣ ಸೌಂದರ್ಯ ಸೊಬಗುಗಳ ಗಣಿ ನಕ್ಷತ್ರ ನೀಲಗಗನದಲ್ಲಿ
ಬೆಳಗುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಗರಿಕೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆದರೆ—ನಕ್ಷತ್ರ, ಕೆಳಕ್ಕೆಳ
ದೀತೇ ? ಗರಿಕೆ ವಿರಹದಲ್ಲಿ ಬಾಡಿ ಸೊರಗಬೇಕು ಅಷ್ಟೇ ! ”

“ ಆದರೆ—ಇದು ನನ್ನ ತಪ್ಪೇ ? ಪ್ರೇಮದ ಕೊನೆ ಹೀಗಾಗಬೇಕೇ ?
ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಹೃದಯವಿರುವುದೇ ತಪ್ಪೇ ? ” ಆನಂದನಿಗೆ ತಿಳಿವಿಗೆ ಮುಖ

ಕವಿದಂತಾಯಿತು. ವಿಚಾರವೆಲ್ಲಾ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಮಾಯವಾದಂತಾಯಿತು. ಸುತ್ತೆಲ್ಲ ಕತ್ತಲು. ರೈಲು ಕೂಗುತ್ತಾ ಹಳೆಯ ಮೇಲೆ ಹರಿದುಹೋಯಿತು.

× × × × ×

ಕಾಲುವೆಯ ನೀರು ಸಪ್ತಳವಿಲ್ಲದೆ ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಗಾಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಹುಲ್ಲುಜೊಂಡು ದಡದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂದ ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಳಿಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದ. ರಾತ್ರಿ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಬಂದವನು. ರಾತ್ರಿ ಯೆಲ್ಲಾ ನಿವ್ರೆ ಮಾಡಲಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗ್ಗೆ ತಾಯಿಗೆ ಗಂಜಿ ಕಾಸಿಕೊಟ್ಟು, ಕಾಫಿ ಕುಡಿದು ಕಾಲುವೆಯ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಿದ್ದ. ಮನಸ್ಸು ಭಾರವಾಗಿತ್ತು. ತಲೆ ಕಾಯುತ್ತಿತ್ತು. ಎರಡು ದಡಗಳನ್ನೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ ದಿಟ್ಟಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ನಿಟ್ಟುಸಿರಿಟ್ಟು ಎದ್ದುನಿಂತ.

“ ಕಾಲುವೆಯ ದಡಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಎಷ್ಟು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಎಷ್ಟು ದೂರ. ಎರಡು ಮಾರು ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಎರಡು ಧ್ರುವಗಳಂತರ! ಎಂದಿಗೂ ಎರಡು ದಡಗಳು ಸೇರಲಾರವು. ಹಾಗೆಯೇ ನಾನು, ಅನು ಎಂದಿಗೂ ಸೇರಲಾರೆವು ” ಎಂದುಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದ.

ಅನಂದ ಮನೆಗೆ ಬರುವ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರಿಗೆ ಜ್ವರ ಮರುಕಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನಿಂತುಹೋಗಿದ್ದ ಜ್ವರ ಎರಲಾರಂಭಿಸಿತು. ತಕ್ಷಣ ಇಳಿದಂತೆ ತಕ್ಷಣ ಎರಿ ಗಂಭಿರವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿತು. ಪ್ರಜ್ಞೆ ತಪ್ಪಿ ಹೋದಂತಾಗಿ ಹುಚ್ಚುಹುಚ್ಚಾಗಿ ಕೂಗಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅನಂದ ಮೌನವಾಗಿ ತಾಯಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ.

“ ಲಲಿತಾ—ಲಲಿತಾ—ನಾಗು ಅಳುತ್ತಾಳಲ್ಲೇ, ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳೇ ”

“ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯ ಲಲಿತಾ—ಎಲ್ಲರನ್ನು ತಬ್ಬಲಿ ಮಾಡಿಹೋದಳು. ಲಲಿತಾ! ಲಲಿತಾ! ”

“ ಅಯ್ಯೋ ರಾಮ! ಈ ಸಂಕಟ ತಡೆಯಲಾರೆನವ್ವಾ ! ”

“ ಆನಂದ ಸದ್ಯ ಕಾಲೇಜು ಸೇರಿದ. ”

ಆನಂದ ಮಾತನಾಡದೆ ತಾಯಿಯ ಸಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಅವರ ಹೊರಳಾಟದಲ್ಲಿ ಕೈ ಅವನ ಕೈ ಮೇಲೆ ಕೂತಿತ್ತು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರೊಮ್ಮೆ ಅಗಲವಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟು ಅವನ ಕಡೆಗೇ ನೋಡಿದರು. ಆನಂದನ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಟುತ್ವ-ಶೀತಲತೆ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದವು. ಪಾರ್ವತಮ್ಮನವರ ಕೈಯಿನ ಕಾವು ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಾ ಬಂತು. ಅವರ ಕೈಯಿದ್ದ ಆನಂದನ ಕೈ ಅಲುಗಾಡದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಹಾಸಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತ್ತು.

ಹಕ್ಕಿಗಳೆಲ್ಲಾ ಗೂಡುಗಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಗಿಡಮರಗಳೆಲ್ಲಾ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಸೊರಗಿ ಹಣ್ಣಿಲೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಉದುರಿದ್ದವು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೇಯುತ್ತಿದ್ದ ದನದ ಹಿಂಡು ಊರಿನ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ದನಕಾಯುವ ಹುಡುಗ ಎಮ್ಮೆಯೊಂದರ ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಕುಳಿತು “ ಹೇಯ್, ಹೇಯ್ ” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದ. ಉಳಿದ ಹುಡುಗರು ಅವನನ್ನು “ ಯಮಾ ಕಣ್ಣಾ, ವಾರೆ ಯಮಾ, ಯಾನೋರ್ ಸಾಯ್ಸೋಕೋಗ್ತಾ ಅನ್ನೆ ” ಎಂದು ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಧೂಳು ಮೇಲೇರಿ ಸಂಜೆಯ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂಬಣ್ಣದ ಕಣದ ತೆರೆಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆನಂದ ಸ್ಮಶಾನದ ಮುಂದಿನ ಮುರುಕು ಮಂಟಪವನ್ನೊರಗಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದ. ಗೋಪುರ ಉರುಳಿ, ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳೆಲ್ಲಾ ಚೂರು ಚೂರಾಗಿ ಮೇಲ್ಭಾಗವಣಿ ಯೆಲ್ಲಾ ಕೆತ್ತುಹೋಗಿದ್ದ ಆ ಪರಿತ್ಯಕ್ತ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಉಳಿದಿದ್ದದ್ದು ಮುಂಭಾಗದ ಮುರುಕು ಮಂಟಪ ಮಾತ್ರ. ಕಾಲದ ಕಪ್ಪುಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಮಂಟಪದ ಬಹುಭಾಗ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿತ್ತು. ಅದರ ಅವಸಾನ ಶೇಷವಾಗಿ, ಕಳೆದಕಾಲದ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಉಳಿದುದೊಂದು ಕಂಬವನ್ನೊರಗಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದ ಆನಂದ— ಪರಿತ್ಯಕ್ತ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಜೋಡಿ !

ಸ್ಮಶಾನದಲ್ಲಿ ಚಿತೆಯ ಮೇಲೆ ಶವ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಹೊಗೆಯ ಮೋಡವನ್ನು ಛೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಉರಿ ತನ್ನ ಕೆನ್ನಾಲಿಗೆಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಚಾಚುತ್ತಿತ್ತು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಹಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಡಿನ

ಒಂದೆರಡು ತುಣುಕನ್ನು ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಾಳಿ ತಂದು ಅನಂದನ ಕಿವಿಗೆ ಹಾಕಿತು—

“ ಕಂಡೆಯೇನು, ಕಂಡೆಯೇನು ಜೀವನದ ಜಾಡು
ಕಾಣಲೇನು, ಕಾಣಲೇನು ಏಕಾಕಿ.ಪಾಡು !

ಜೀವ ಸಂಗ್ರಾಮದಲಿ ಸೋಲು ನೆರೆಯಲ್ಲಿ
ಬರಲಾರರೊಬ್ಬರೂ ನಿನ್ನ ಜತೆ ಜನರು
ನಿನ್ನದಕೆ ನೀನೆ ಹೊಣೆ—ಓರ್ವನೇ ಕೈಯೆತ್ತಿ
ಸೆಣಸಬೇಕೈ ಮತ್ತೆ ಮಡಿಯಬೇಕು ! ”

ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಡಿನ ದನಿ ಕೊಂಚಕೊಂಚವಾಗಿ ತಗ್ಗುತ್ತ ಬಂತು. ಕಾಲುವೆಯ ದಡದಿಂದ ದೇಗುಲದ ಘಂಟಾನಾದ ಮಸಕು ಮಸಕಾಗಿ ಕೇಳಬಂತು. ಜತೆಗೆ ನವಿಲಿನ ಕೊರಗಿನ ಕೂಗೂ ದನಿಗೂಡಿಸಿತು. ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಡಲಾರದೆ ಅಪ್ಪಿ ಕೊಂಡಿತ್ತು. ಚಿತೆಯ ಮೇಲೆ ಉರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಶವದ ಕೆಂಪುಜ್ವಾಲೆಗಳ ಬೆಳಕು ಆಗಾಗ ಅನಂದನ ಮುಖದಮೇಲೂ ಮುರುಕು ಮುಟ್ಟಪಡ ಮೇಲೂ ಬಿಳುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಂದನ ಮುಖವೂ ಅವನೊರಗಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮುರುಕುಮುಟ್ಟಪಡದಂತೆಯೇ ! — ಮುಳುಗುತ್ತಿದ್ದ ಸೂರ್ಯ ಅವನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಬಾರಿ ಕಂಡುದು——ಶೂನ್ಯ !

